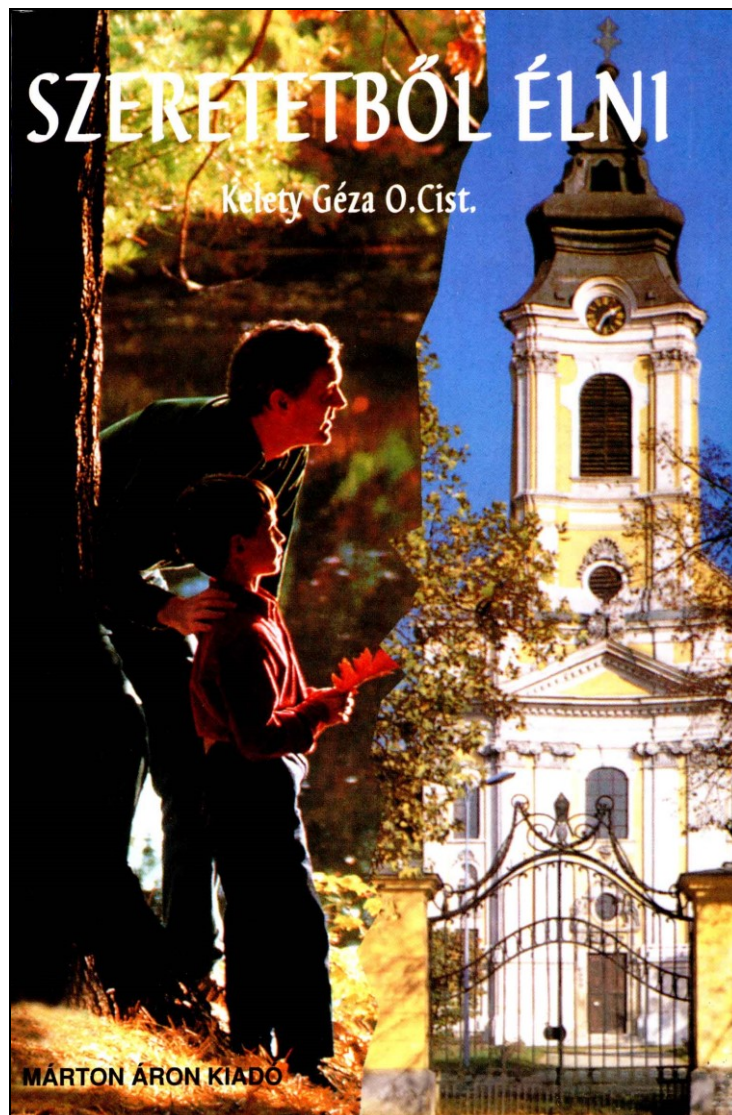

Kelety Géza Szeretetből élni

Fiatalokról fiataloknak, Lelkipásztorokról lelkipásztoroknak

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Kelety Géza O.Cist.:
Szeretetből élni

**Fiatalokról fiataloknak,
Lelkipásztorokról lelkipásztoroknak**

Lektorálta és szerkesztette:
Arató László

Ez az írás biztatást kíván adni mindazoknak,
akik a fiatalok szellemi romeltakarításának
nehéz, de nagyszerű munkáját végzik.

Köszönet mindazoknak,
akik a könyv támogatásával
az élni akaró magyar egyházat
szívükben hordozzák

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1997-ban jelent meg a Márton Áron Kiadó gondozásában, az ISBN 963 7947 99 x azonosítóval. Az elektronikus változat Arató László, a Márton Áron Kiadó igazgatójának engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Márton Áron Kiadó tulajdonában van.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Ajánlás helyett	5
Előszó.....	6
I. rész – Fiatalok között (Ilyeneké az Isten országa – Mk 10,14)	7
Az én bandám	10
A nagy szavazás.....	13
Találkozás a sötétséggel.....	15
Nagy pillanatok	19
Virágzó élet.....	22
Az első próba	27
A „szerzeteskompánia”	31
Élet a föld alatt.....	34
Zirc felé.....	37
Evezés a mélyre	40
Nyári örömök.....	45
Életveszélyben	50
Új távlatok.....	52
Ifjúsági nap.....	56
Apostolok iskolája	59
Hétköznapiak, ünnepek.....	62
Kalandok	65
Egységben küzdve Isten országáért	69
Harc az elvekért	74
Péter, szeretsz-e engem?... ..	79
II. rész – Csak azért is! (Hagyjátok, hadd jöjjenek hozzám a gyerekek... – Mk 10,14)	81
A hullámok összecsapnak.....	81
Kunszentmárton	86
A hűség próbája	88
A gotthárdi hős fiúk	91
Élet az „összpontosított részlegben”	94
Ismét a gotthárdi hősök	99
Szökésben	102
A „megegyezés”.....	104
Világi papként.....	106
Interurbán pasztoráció.....	109
Bérbaltaváron.....	115
Viharfelhők	118
Pistike.....	122
Napsütés és vihar	124
Lentiben	126
Izsákfán	133
III. rész – A remény ellenére is reménykedve hinni (...bilincseket és börtönt túrtak el... – Zsid 11,36).....	140
Szombathely, Malom u. 12.	140
Elítélve	162

Csillaghullás.....	173
Nemeskoltán	180
Vissza a börtönbe... ..	181

Ajánlás helyett

Ez az írás nem dokumentumregény, nem tudományos igényű mű, nem kitalált történet, de nem is életrajz. Egy más kategóriában mindegyiknél nagyobb: hiteles egyháztörténelmi *emlékmű* egy súlyos korszakról, melybe az Egyház hazánkban belekényszerült. Ezen emlékmű főszereplői az a magyar lekipásztor és az a magyar fiatalság, kiknek drámaian izgalmas életük megjelenítéséhez nemcsak tisztelettel járulhatunk, hanem példájukat követve tanulhatunk tőlük.

Az Istenhez hű lélekben ez az írás igényt támaszt

- az elfáradni nem tudó lelkeség kialakítására,
- az Isten szolgálatának minden körülmények közti teljesítésére,
- a szenvedés és áldozatvállalás nélkülözhetetlenségének elfogadására,
- az okosság és a bátorság erényeinek követésére,
- minden eszközzel a kegyelmi életnek, mint az ember divinizálásának (megisteniesülésének)

mindenekelőtt való szolgálata elsajátítására.

Ugyanakkor az Isten nélküli lelket el kell, hogy gondolkoztassa, mi lesz az emberből, ha Alkotóját és a törvényei által megfogalmazott értékrendjét figyelmen kívül hagyja.

Ez a könyv a szeretet és az igazság eposza a gyűlölettel és a hazugsággal szemben.

A könyv szerzője, aki élete egy részének őszinte és hiteles bemutatásával épp a szeretetről tesz tanúságot, amikor a pozitív hősöket valódi nevükön, a kisstilú, jellemtelen, és gyűlölködő személyeket pedig valódi egyéniségüknek megfelelően, de álnéven szerepelteti.

Bárcsak jutna el hozzájuk is e könyv – ha még élnek –, és a tükörbe nézve felismernék szájalmas énjük rettenetes tragédiáját – amíg ezt lerendezni van még lehetőségük.

1997. február 12., Hamvazószerda

Arató László

Előszó

Ez az írás egy élete vége felé járó szerzetespap fiatalkori lekipásztori életének éveit örökíti meg. 1948. szeptember 17-től 1958. január 12-ig. Aki elolvassa, megértheti, hogy az egyházüldöző ateista kommunizmus elmúlt évtizedei alatt nem jelenhetett meg.

Hármas célom volt a könyv mostani megjelentetésével.

Az első és legfontosabb az volt, hogy *fellebbentsem a fátylat* a katolikus papi és szerzetesi élet „rejtelméről”. Hogy feleljek a hallgatásra kényszerült időszak alatti rágalomokra és piszkolódásokra, amelyekkel hazánkban évtizedeken át elhalmozták az Egyházat és papjait. A mai fiatalság, de már a mai szülők és nagyszülők korosztálya is következetesen torz ismereteket kapott Istenről, Egyházról és a papságról, s vele egyidőben az „önmegvalósítás” szabadosságára buzdították őket minden csatornán. Így érthető, hogy ennek eredményeképpen eltávolodott az Istentől, élete céljától. A magasabb szempontok elmaradásával az összeomló kommunizmus korszakára is kihatóan a szexualitás, a harácsolás és a hatalomvágy iszonyata uralkodott el hazánkban. Ezek eredményeként napjainkban, az 1990-es évek második felének elején az ország annyira mélypontra jutott, hogy szükségét láttam egy kis világosságot gyújtani a lelkekben.

Ezért az a második célja ezen írásomnak, hogy saját történetemet a *kor történetébe* ágyazzam be, hisz enélkül értelmetlen is lenne vallomásom.

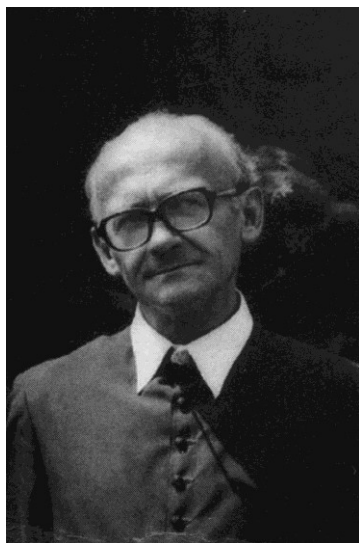
A harmadik cél a legfontosabb. Ez a könyv nem az én életem, nem a szerzetespap élete akar lenni csupán, hanem emléket akar állítani az idegen érdekeket kiszolgáló, ateista uralommal szembeszálló, Istent követő akkori *ifjú hősöknek*, e történet igazi főszereplőinek, akik más világban születtek, de amikor ebben az új, ateista világban kényszerültek élni, akkor is helytálltak, nem adták meg magukat, nem adták fel elveiket, hanem életüket és szabadságukat nem kímélve önzetlenül dolgoztak másokért, az Isten Országáért, az újpogányság által intézményesen tönkretett szerencsétlen áldozatokért.

A magyar katolicizmus előtt is ismeretlen Vas-megyei csoportmunkáról eddig még senki sem tudósított. Úgy hiszem, ez a magyar egyháztörténelem fontos, kihagyhatatlan része.

Végül ez a könyv rá akarja döbbsíteni az olvasót az ország mai helyzetére. Mert történelmünk mélypontján vagyunk. Az ateizmus keserű gyümölcse beérett. Ennyire sohasem süllyedt a magyar nép, mint napjainkban. A világ elárult, kifosztott és tönkretett népe lettünk. Éljenjárók minden negatívumban és utolsók minden pozitív érték területén. Politizálás nélkül is belátható, hova jutottunk és miért. Egyik szovjet csatlósország sem lett annyira ateista és annyira erkölcsnélküli, mint Szent István és Mária 1000 éves országa...

1996. október 8., Magyarok Nagyasszonya ünnepén

Kelety Géza O. Cist.

I. rész – Fiatalok között (Ilyeneké az Isten országa – Mk 10,14)

1948. szeptember 17.

A későnyári nap utolsó erejét tombolja ki. 30 Celsius fokot mutattak a hőmérők árnyékban. Az égen fehér felhőfoszlányok terpeszkedtek szét, mint öreg anyóka kibontott hajának ezüstös fűrtjei.

A „vénasszonyok nyara” végéhez közeledett...

A gyorsvonat kerekai fültépően csattogtak végig egy vashídon, majd újra a megszokott ütemet vették fel, s andalító zsongással kísérték kusza gondolataimat...

Reggel óta harmadszor idéztem fel az elmúlt napok eseményeit. Éppen ma egy hete történt... Pesti rendházunk társalgójában tervezgettünk Bódog testvérrel... Szakdolgozat, disszertáció, doktorátus és hasonló szép célok lebegtek szemeink előtt. S álmodozásunkból a telefon hangja rezzentett fel... Néhány pillanattal később már ott álltam a házfőnök, Kunó atya szobájában.

– Nagy dolog történt, Géza. De foglaljon helyet, nehogy a földre üljön meglepetésében. – S máris olvassa a Zircről jött apáti leíratot áthelyezéséről. – „Rendünk érdeke úgy kívánja, ...azonnal utazz le *Szentgotthárdra* és foglalj el új beosztásodat...”

Egyet fordult körülöttem a világ. Mindent itthagyni, egyetemet, tanulmányokat, édesanyámat... A sok egyetemi kollégát, akiknek lelki ügyeikben is sikerült néha segíteni... A tudományos munkát, amelyet úgy megszerettem, s amelyben már néhány komoly lépést tettem előre. A kis bernardinumi ministránsokat, akikkel oly szívesen foglalkoztam... A rendtársaimat, testvéreimet, akikkel oly jól megértettük egymást...

– „A Rend érdeke úgy kívánja”... csengett a fülemben a bűvös szó...

– Nos, mit szól hozzá? Ugye nehéz? – ébresztett fel a házfőnök atya szelíd hangja. Érzékeny lelkű, arany szívű ember volt, most is szemében tükröződött az őszinte együttérzés.

– Azt hiszem, 3–4 nap alatt össze tudok csomagolni – zártam le a gondolatok és kérdések bennem feltoluló áradatát...

Kezet fogtunk...

Csomagolás, majd búcsúzás következett mindenütt. Hat nap telt el, mire mindent sikerült elintézni.

Édesanyám és Bódog atya kísért ki reggel a pályaudvarra.

– Vigyázz magadra, édes fiam!

– Jó munkát, Gézám!

Két csók, két ölelés – és felugrottam a vonat lépcsőjére...

Szentgotthárdi hitoktató lettem... Új élet. Vajon mit hoz ez az új élet? Meg tudok-e felelni Apát úr bizalmának?

Sok-sok kérdőjel, fény és árnyék vonult végig e néhány óra alatt lelkemen.

A növendékség, a tanulás, a nevelődés évei számomra véget értek. Amit 25 éven át kaptam, fejlődtem – azt most kell visszaadnom. Istennek, Egyháznak, rendemnek, a lelkeknek... Ma bezárult egy ajtó mögöttem és percek múlva kinyílik egy másik ajtó. A szőlőbe, Isten kertjébe lépek. A felelősség, lelkek vezetésének végtelen felelőssége nehezdedt vállamra. El fogom bírni e súlyt?...

„Elég neked az én kegyelmem... az erő az erőtlenségben válik teljessé” – de sokszor elmondtam magamban Pál apostol e szavait az utolsó néhány napban és órában...

A tolóajtó nyílik, s a kalauz rekedtes hangja szól be a fülkébe:

– Szentgotthárd, végállomás következik!

Összeszedelődzködöm.

Minden holmimat előzőleg postán feladtam, csak kabátom és aktatászkám van velem.

Pár pillanat múlva begördül a vonat a szentgotthárdi állomásra.

1948. szeptember 17. 14 óra 10 perc. – Pontosan érkezünk.

Marót atya, volt gimnáziumi osztálytársam, majd növendékem Zircen, most káplántársam, messziről integet. Lassan megáll a vonat.

Lelépek a földre: Szentgotthárd föld-jére. Érzem, hogy nagy pillanat ez. Új korszak kezdődik most az életemben. A nagy harcok és küzdelmek korszaka...

– Isten hozott! – fogad Marót atya.

– Benedicite! – válaszolok az ősi ciszterci köszöntéssel. Megöleljük egymást.

– Pontosan érkeztek. Arra menjünk – mutat jobbra – ott a kijárat. Látom nincs csomagod, így könnyen elsétálunk gyalog is.

Majdnem egy kilométer az állomástól a rendház. Gyarak és villák között halad az út. Már többször jártam Gotthárdon, rokonaim és szüleim jóismerősei laktak itt valaha. Cserkész táborban is voltam a környéken, kétszer is. A régi emlékek jutnak eszembe, míg végigmegyünk a széles, kövezett úton.

Az apátság előtt elfordul és kiszélesedik az utca, itt kezdődik a város főtere, központja. A gyönyörű nagy templom és a rendház ősi ciszterci módra egybeépült. A homlokzat előtt széles nagy előkert hatalmas vaskapuval. Itt *Fidél perjel* úr, a házfőnök, új előljáróm fogad a szokásos öleléssel.

Régi ismerős ő is. Már a gimnáziumban tanított fél évig, majd Zircen volt alperjel növendékeim alatt.

Karonfogva vezet az ebédlőbe, ahol a többi rendtársnak mutat be. Éppen most fejezték be az ebédet. Néhányukat már eddig is ismertem. Nagy szeretettel fogadnak mindannyian. Általában idősebbek, akik már nem tudnak dolgozni, s itt a nyugalmi idejüket töltik. Csak annyi fiatalabb, munkaképes rendtárs van itt, amennyi a lelkipásztori teendők ellátásához szükséges.

Megebédelek, egy kicsit elbeszélgetünk, majd Marót atyával kimegyünk a kertbe. Az apátság ódon, barokk stílusú épületét két oldalról gyönyörű park veszi körül. Hatalmas, 20–30 méter magas fák, fenyők, gyertyánok, tölgyek, néhány óriási platánfa különféle díszbokrokkal váltogatják egymást. Kanyargó, kavicsos utak kígyóznak mindenfelé. Az őszt még csak most kezdi a fák leveleit rozsdásítani. Még inkább nyárias a hangulat. Egyszerre nagy zsvaj, gyerekkiáltozás üti meg fülünket. A fák közül kiérünk egy nagy tisztásra, ahol egy csomó 10–14 éves fiú rúgja a „bört”.

– Kik ezek? – kérdem.

– Leendő fiaid – válaszol Marót atya lakonikus rövidséggel.

Megállunk. Elnézem őket. A játék hevében persze nem vesznek észre bennünket, pedig fehér reverendánk a rávillanó nap sugarában ugyancsak elűt a bokrok zöldjétől.

– Ki szokott eddig velük foglalkozni?

– Eddig senki. Ez lesz a te dolgod, mint hitoktatónak. Van vagy húsz–huszonöt ministráns, ezek itt mind azok. Még a nyáron bekéredzkedtek ide a kertbe, hogy focizhassanak és most mindennap itt vannak. Ez amolyan ajándékjáték nekik a ministrálásért.

– Értem. Szóval, ezek az én „híveim”.

– Macsi! Rúgd meg azt a hülyét! – kiáltja egy kis szőke fiú. Lehet vagy tízéves.

Híveim első megnyilatkozása. Elmosolyodtam.

Az egyik nagyot rúg most a labdába, s az hatalmas íveléssel éppen előttünk néhány méterre esik le a földre. Éppen jól lábra jött, kapásból belerúgtam. Nyílegyenesen ment a labda a kapu felé, csak az volt a baj, hogy hátulról ment át rajta. A kapus meglepetésében persze nem tudta kivédeni.

– Gól! – üvölt a túloldalon néhány túlbuzgó játékos, közben bennünk is felmerül a kérdés, hogy az ellenfél kapujában a gól előlről-hátulról egyformán érvényes-e?

De hirtelen néma csend lesz, minden gyerek egy pillanatra megmerevedik. Csak most vesznek észre bennünket.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus! – köszönnek most egyszerre.

– Mindörökké. Amen – felelem mosolyogva, s lelépek a kerti útról a mintegy másfél méterrel lejjebb fekvő gyepes pályára.

Ránézek az órámra. 3 óra múlt tíz perccel.

1948. szeptember 17. – Éppen egy órája szálltam le a vonatról. És máris elérkeztem „híveimhez”.

Lassan odasereglenek körém. Csupa kíváncsi, kutató, várakozással teli szem. Ugyan milyen ember lesz az új „Tiszi”? Mosolygó, játékos gyermekarcok. Az Isten néz le rám belőlük...

Talán félpercre farkasszemet nézünk. Majd csendesen megszólalok.

– Géza atya vagyok... Ki vagyok? – kérdezem vissza az első leckét.

– Géza atya! – zúgja 26 gyermektorok harsányan.

– Nagyszerű! Tehát ezentúl mindig így fogtok szólítani. No most térjünk a tárgyra.

– Ki vezet?

– Mi, mi, mi! 3:1-re. – kiált fel egy csomó gyerek, karjával integetve.

– Nem igaz, mert 3:2-re vezettek csak, s ez is azért volt, mert csaltatok. Igen, igen! Kezdjünk előlről. – Úgyis mi győzünk újra! – kiabálnak összevissza. Már majdnem hajbakapnak, mire hirtelen feltartom a jobbkezemet. Erre önkéntelenül odanéznek – és egy pillanatra teljes csend támad.

– Újra kezdjük! Két csapatkapitány választ. – mondom.

Két fiú kilép. Úgy látszik, ez a két legtekintélyesebb köztük. Elég gyorsan és simán megtörténik a választás a szokásos módszerrel. Engem persze elsőnek vesznek be. Úgy vettem észre, az erősebbik csapatba kerültem. Tényleg, vagy három gól különbséggel nyertünk egy óra múlva. Ezúttal rendesen, vita és veszekedés nélkül, lelkesen és becsületesen játszott mindkét csapat. Úgy látszik, meg voltak illetődve, hogy felnőtt, méghozzá pap is játszik velük – reverendában.

Lassan belefáradtunk a fociba. Közben 10–12 fiút név szerint is megismertem. A játék végén a pálya szélén a fűben egy csomóba összeültünk. Először szólok hozzájuk. Néma csendben, figyelmesen hallgatnak.

– Fiúk! Holnap délután is gyertek el ide. Hozzatok el azokat a társaitokat is, akikről úgy gondoljátok, hogy köztünk van a helyük, és érdemesek arra, hogy ministránsok legyenek. Holnap majd mindent megbeszélünk. Egy nagy titkot fogok holnap elárulni nektek. Ugye, el fogtok jönni?

– El! El! – zúgta az egész sereg.

– Hát akkor mutassátok meg, hogy rendes fiúk vagytok. Most mindenki elmegy haza, megtanulja a leckét, hogy holnap ne legyen baj az iskolában. Tehát holnap háromkor ugyanitt találkozunk.

Pillanatok alatt az egész társaság eltűnt. Ki az apátság főbejáratán, ki a különböző oldalkijáratokon – amelyeket a park drótkerítésébe csináltak „egérút” céljára.

Az első nap a „szőlőben” véget ért... A lenyugvó nap utolsó sugarai még egyszer végigsimogatják a park fáit, bokrait. A Rába felé sétálgatok. Az angolpark és a Rába között ötholdas konyhakert van, azután egy füves, bokros terület következik. Ez már a Rába partja. Akácfa, sűrű bokrok között kanyarog a Rába. Igazi gyermekparadicsom ez. Park, kert, tisztások, bokrok, fák, csalit, pázsit, folyó fürdési lehetőséggel, játszótér, kőfalak, izgalmas sűrűségek, – egyszóval minden van itt, ami a gyermeki szem-szájnak és kéz-lábnak ingere.

Lassan a rendház felé veszem utamat. Néhány perc még és elkezdődik a közös zsolozsma.

A ház parkjában megállok egy pillanatra. Visszafordulok. E pillanatban nyugszik le a nap az osztrák dombok mögött.

Végignézek a paradicsomi tájon.

– Istenem, köszönöm, hogy idehoztál. Olyan boldog vagyok!

És azt hiszem, mindig nagyon boldog leszek itt...

Az én bandám

Másnap a „titok” meghallgatására vagy negyven gyerek jött el a kertbe. Nyolctól tizennégy évesek. Egy arnyas platánfa alatt tartottuk meg az első ministránsgyűlést.

Összeírtam a jelenlevők névsorát, beosztottam őket a szentmisékre. Az újak, akik még nem tudnak ministrálni, a nagyobbaktól fognak „leckét” venni. Még sok egyéb folyó ügyet is megtárgyaltunk, ami egy ministráns-csoport megalakulásánál szükséges dolog. Végül megállapodtunk, hogy két nap múlva focizással egybekötött egész délutános kirándulást rendezünk, amelyen majd számjátékozunk is. S ez volt a „titok” legérdekesebb része, mivel nem tudták, hogy mi is az a „számjáték”. A gyűlés után focimeccset játszottunk, amelyben bíróként működtem, néhány nagyszájú gyerek nem kis bosszúságára, mert kivételesen mindig az igazságosságnak és a szabályszerűségnek kellett érvényesülnie a játékban.

A meccs után nyolc nagyobb, komolyabbnak látszó fiút szobámba hívtam külön tanácskozásra.

Félénken léptek be, s körülményesen helyezkedtek el a díványon és a székeken, de félszegségüknek hamar véget vetett egy kis hazai – azaz pesti – cukorka.

Végignéztam rajtuk, amíg önfeledten rágtak és egymással beszélgettek. Négy nyolcadikost, három hetediket és egy hatodikost szemeltem ki vezetőkné, vagyis legközelebbi „munkatársaimnak”. Jó benyomást tettek rám, úgy éreztem, jól választottam.

Amikor a rágcslás véget ért, komolyra fordítottam a szót.

– Gyerekek! Egyelőre ti lesztek a ministránsok vezetői, vagyis a „nagyvezérkar”. Legidősebbek vagytok, régóta ministráltok, remélem meg fogtok felelni annak a feladatnak, amellyel most bízlak meg benneteket. A *ministránsrend* rövidesen hivatalosan is meg fog alakulni. Persze, én nem olyan akármilyen ministránsbandát gondolok, hanem igazi, megszervezett, fegyelmezett ministránsközösséget. Még a neve is rend. Tehát rendnek kell lenni! A fiúk közületek fogják a rend vezetőit titkos szavazással választani. Addig is azonban sok tennivalónk van. Először is *ministránsotthont* kell berendezni. Ez a szomszéd szoba lesz egyelőre. Ezt át kell rendezni, mert jelenleg ócska bútorok raktára. Azután a holnaputáni kirándulást kell előkészíteni. Ki tud jól rajzolni köztetek?

Két fiú bátortalanul felteszi a kezét.

– Csupi és Németh Laci? – Na jól van, ti fogjátok elkészíteni a számokat a hadijátékhoz. Gépelni tud-e valaki? – Te? Nagyszerű! Hogy is hívnak? Öcsi! Lázár Öcsi! Te mindjárt neki is foghatsz ezen az írógépén a névsor lemásolásához. Három példányban. Itt a papír, itt az indigó. Ez meg a gép. Osztályok szerint, névsorban... Ti öten pedig kitakarítjátok az új otthont. Majd én veletek megyek mindjárt, addig nézzetek körül a másik szobában. Csupi, itt vannak a kartonok és néhány számminta. Ilyen számmintákból kell előrajzolni a kartonokra a számokat. Nézd, így... – mutatom, a két fiú elevenen figyel. Majd ők is megpróbálják. – Jó, nagyszerű, látjátok, így kell. Ez összesen nyolcvanegynéhány karton, egyelőre elég lesz ennyi, azután majd még csináltok a szükségletnek megfelelően. Itt a tus, ezzel betöltitek a ceruzával kirajzolt számokat. Ezen az asztalon. Így, kezdjétek meg!

Majd a takarítókhoz mentem át a szomszéd szobába. Ennek ajtaja az én szobámból nyílt, tulajdonképpen ez és az én lakásom egynek számított. A helyiség elég tágas volt, 40 gyerek fért el a padokon, a nagy asztal körül. Nagy gyorsasággal alakítottuk át a volt bútorraktárt. A felesleges bútorokat – a házgondnokkal történt előzetes megbeszélés után – másik helyiségbe vittük át, kisöportunk, feltöröltük a parkettát, majd elrendeztük a bútorokat. Két, nagyjából egyforma asztalt összetoltunk a szoba közepén. Köréje székeket, fapadokat tettünk, majd a falakat csinosítottuk ki – feszületet és néhány szentképet helyeztünk el rajtuk, és egy „parancstáblát” a ministránsok névsorával, beosztásával stb. Ezeket közben Lázár Öcsi készítette, és mindjárt ki is akasztottuk őket.

Egész pompás lett a ministránsok új otthona.

Csillogó szemmel néztek a gyerekek körül, amikor készen lettünk.

– Ez lesz tehát az új otthonunk – mondtam.

– És benne is fogunk lakni? – kérdezte felcsillanva a kis Kozó Tibi, akit csak Tibikének hívott egész Gotthárd. Eleven szemű, mozgékony, csupadeig kis emberke.

– Hát azt egészen nem, csak itt tartjuk a ministránsgyűléseket, no meg, ha esik az eső, a kert helyett itt fogunk játszani.

– Hú, az nagyszerű lesz! – kiáltott fel Tata, egy izmos, jóvágású, hátrafésült hajú, barna, zömök hetedikes.

– És Géza atya, a kirándulás tervét mikor készítjük el? – Ezt meg Benedek Pali kérdezte, Tibike állandó kebelbarátja, ugyancsak hetedikes.

– Megnézzük, a többiek hogy állnak a dolgukkal, s ha befejezték, máris nekikezdünk.

Átmentünk a másik szobába, ahol Öcsi, miután befejezte a gépelést, a másik kettőnek segített a számok festésében. Nemsokára készen is lettek.

Visszamentünk az otthonba, Ott az asztal köré ültünk.

– Lássuk a kirándulás tervét. – Széttéregtettem Gotthárd környékének részletes térképét, amelyet még Pestről hoztam magammal. A gyerekek nagy izgalommal lestek.

– Látjátok, itt van Szentgotthárd. Itt, Rábakéthelyen át megyünk majd ki a Máriaújfalu-i völgybe. Itt, a patak mentén felderítést végzünk, majd a Róbert-forrás környékén letáborozunk. Innen fogja a magyar sereg a 256-os magassági ponton táborozó törököket megtámadni. Ezen a két erdővágáson. Látjátok?

– Igen, igen! – kiáltották. Mind úgy tettek, mintha teljesen tisztában lennének az összes térképpel.

– És ez itt mi? – kérdi a térkép egy pontjára bökve Kovacsics Feri.

– Kék ceruzával jelöltem meg a törökök állásait. Ez a két piros nyíl itt a magyar támadás iránya.

– Miért kell két nyíl kétfelől?

– Azért, hogy kétfelől támadva zavarba ejtsétek a törököket. Az egyik rész – ennek te leszel a parancsnoka – zavaró támadást hajt végre. Minél nagyobb zajt kell csapnotok, hogy eltereljétek Ali pasa figyelmét a támadás fő irányáról.

– És ki lesz Ali pasa?

– Lázár Öcsi. – Általános nevetés. – Ali pasa, nagy a hasa –, kiáltják kórusban.

– Én?... – mondja Öcsi megrökönyödve –, hiszen én még sosem játszottam!...

– Az nem baj, a többiek sem. Tehát fel a fejfel, te bizonyára nagyon jól megszervezed majd a védelmet. Ez egyébként igen jól védhető hely. 1942-ben itt táborozó cserkészekkel egy nagy számjátékon minden támadásunk itt omlott össze.

– Nagyszerű, akkor most is győzni fogunk – villanyozódott fel Öcsi. – Már úgyis tudom, honnan lesz a cseltámadás.

– Nana, ne bízd el magad, hátha az utolsó pillanatban a magyar vezérek másképp határoznak? Ugye, Saci?

– Hát azt én nem tudom – nézett a térképre csodálkozó szemmel a komoly Schrammel Imre. Nem is sejti, mi vár rá.

– Saci, Te leszel a magyarok főerejének parancsnoka. A legteljesebb csendben kell megközelíted csapatoddal a törököket. Látod, itt, ezen a hasadékon mentek fel a hegy tetejére. – Te Öcsi, erről nem tudsz semmit, érted?

Saci is szabadkozik egy darabig, ő még jobban szerénykedik, mint a többiek – de a felkérés az megbízás –, ha valaki magyar főúri kinevezést kap, hát azt már igazán el kell vállalni.

Miután mindent szépen megtárgyaltunk, a gyerekek a leendő nagy események izgalmaival indultak haza. Öcsi maradt még néhány percig.

– Atya kérem, nagy kérésem volna, ...ha nem tetszik szemtelenségnek venni.

– Tessék.

– Nagyon szeretnék jól megtanulni gépelni. Máskor is jöhetnék ide be az Atya szobájába?

– Hát hogyne. Gépelhetsz, amennyit akarsz, ha a tanulásval végeztél. Majd én is adok sok gépelnivalót.

Egyébként, milyen szokott lenni a bizonyítványod?

– Jelesrendű voltam legtöbbször. Tavaly is.

– Ez derék. Persze, tovább akarsz tanulni?

– Szeretnék.

– És mi akarsz lenni?

Elpirul. Zavartan mosolyogva mondja:

– Még nem tudom... vagyis, ...pap szeretnék lenni!

– Pap??!!

– Igen, ciszterci – most már büszkén nyomja meg a szót. S félénken teszi hozzá –, ha a Jóisten így akarja.

– Hát ez igazán nagyszerű. És mióta gondoltál erre?

– Bátyám is pap, tavaly szentelték. Erdélyben működik.

Kiderült, hogy ismerem. Még Zircen, növendékkoromban találkoztunk, mert a gyulafehérvári püspöki szeminárium a háború alatt Zircre menekült, s nálunk az apátságban telepedtek le. Így az Öcsi bátyjával, a Gyuszival együtt tanultam, több mint egy esztendeig.

– De a bátyád világi pap, s te miért akarsz ciszterci lenni?

– Mióta idehelyezték édesapámat és itt lakunk, megszerettem a cisztercieket. Meg bátyám is sokat mesélt Zircről.

Ez jól kezdődik, gondoltam. Az első gyerek, akivel négyszemközt beszélek, kimondja a számomra olyan boldogító szót: *ciszterci akarok lenni*.

Egy ideig elbeszélgettünk, majd megegyeztünk, hogy mindennap délután bejöhet a szobámba gépelni, beszélgetni. Magunk között ki is neveztem „személyi titkárrá”.

Két nap múlva több mint ötven gyermek gyülekezett a nagy kirándulásra. Cserkészmodra szépen sorban, énekelve vonultunk át a városon, majd Kéthelyen, a szomszéd falun keresztül a Máriaújfalu-i völgybe érkeztünk. Gyönyörű napos idő volt, a gyerekek lármájától hangzott az erdő. Egyórás menetelés után értünk el régi cserkész táborom tisztásához, amelynek szélén az akkor ásott kút, amely azóta forrássá lett: a Szent Róbert forrás csobogott. Itt megtelepedtünk, elfogyasztottuk az uzsonnát, s kis pihenő után felkészültünk a küzdelemre.

18 török – Ali pasa-Öcsi vezetésével – (akinek még előzőleg jól megmutattam a terepet) elindult a védelmi állásba, amely a völgyet környező egyik hegynyúlvány tetején feküdt, körös-körül erdőktől védve. Fakitermelés volt az erdőben, a hasábfák ölekben álltak a hegy felső részén. Egy ilyen ölcsoportot neveztünk ki török tábori erődnek, ezt kellett védenie Ali pasa hadainak. A játék szabályait természetesen előbb megbeszéltük, sőt a gyerekek többségével, főleg az idősebbekkel előző nap az Angolparkban „nagygyakorlatot” is tartottunk.

A csata jól sikerült, bár a magyar vezérek kettős csellel is éltek, s jól megtévesztették Ali pasát. Saci csapata ellenkező irányból támadt, mint azt a tanácskozáson megbeszéltük, s Kovacsics Feri megtévesztő járőrét nézték főerőnek. Ezeknek nekiestek a vitéz törökök, fel is számolták mind egy szálig őket – de a főerő Nádasdy tábornok-Saci vezetésével hátbatámadta a törököket, és jóformán saját veszteség nélkül először a várból űzte ki, majd teljesen megsemmisítette a védelmezőket.

A győzelem teljes volt. A győztes magyar csapatok a „halottakkal” együtt hatalmas üdvrivalgások közepette vonultak be a táborhelyre. Messzelátóval figyeltem az eseményeket, s már az első ötpercben láttam, hogy Ali pasa fényesen megbukik. Nem lett volna szabad az állásaiból kilépnie és támadnia, hanem a jól védhető erődben kellett volna megvárnia a támadókat és felmorzsolni a számbeli fölényben levő magyarokat.

De hamar megvigasztalódott a lógó orrú török hadsereg, mert a számjáték után lezajlott török–magyar válogatott focimeccset a törökök nyerték meg vagy öt gól előnnyel.

Éppen leszállt a ködfoszlányos őszi este, amikor a jól sikerült kirándulás után Gotthárd utcáin fáradtan, de sok élménnyel gazdagabban hazakocogtunk.

A nagy szavazás

Másnap összegyűlt a vezetőségválasztó „közgyűlés”. Már több mint ötven gyerek szorongott a ministránsotthonban a padokon. Nagy izgalommal suttogtak, hogy kiket fognak megválasztani.

Rövid imával kezdtük az első igazi *ministránsgyűlést*, majd elkezdtem a bevezető „beszédet”.

– Testvérekém! E pillanatban alakul meg a szentgotthárdi ministránsrend. Akik itt vannak, akarnak-e mind tagjai lenni? Álljon fel az, aki be akar lépni a ministránsrendbe!

Egyszerre állott fel mindenki. Ünnepléses csend volt, amíg az ötvenkét fiút megszámoltam.

– Üljetek le. Fiúk, nagy fába vágjuk a fejszénket. Ministránsnak lenni nemcsak annyit jelent, hogy hébe-hóba, ha tetszik, eljövünk a templomba, és ministrálunk valamelyik atyának. A ministráns új életet kezd. Ő most már Krisztus lovagja akar lenni. Az oltárnál is Krisztusnak szolgál, de életével is az Úr Jézust akarja követni. Ez nem könnyű dolog ám! Nektek sokkal jobbaknak kell lennetek, mint eddig voltatok, és sokkal buzgóbbaknak, mint a többi gyereknek, aki nem ministráns. Tanulásban, kötelességteljesítésében, magaviseletben, egymás iránti szeretetben napról napra előbbre kell haladnotok. Ezt várja tőletek az Úr Jézus.

– A ministránsok ezentúl közös életet élnek. Mit jelent ez? Ide bármikor bejöhetek, itt otthont találtok, ahol a napirend szerint tanultok, játszottok, olvastok. Nem kötelező a bejárás, de aki bejön, annak kötelessége az itteni napirendet és szabályokat megtartani. – Ministránsrendet alakítunk, tehát rendnek kell lenni. A rendnek vezetősége lesz, miként a szerzetesrendekben van előljáró – úgy hívják, perjel, latinosan prior –, úgy válasszatok most ti is perjelt és helyettesét, alperjelt, subpriort. Osztályonként 8–10 gyerek alkot egy-egy örsöt, csoportot, amelyet scholának (ejtsd: szkóla) fogunk hívni. Ezeknek a vezetőit én fogom kinevezni. Mindjárt el is kezdjük a választást. Mindenki kap egy papírlapot, Öcsi, itt vannak, oszd ki közben. Ceruzát hoztatok magatokkal ugye, és mindenki felírja annak a fiúnak a nevét, akit legalkalmasabbnak tart a nyolcadikosok közül arra, hogy a ministránsrend vezetője legyen.

Öcsi közben kiosztotta a papírlapokat. 52 fiú hajolt az asztal fölé. Izgalom tükröződött az arcokon. Egyik-másik a ceruzáját rágta, gondolkodott. Ketten a sarokban összezsiviteltek, egyébként csak a ceruzák sercegése hallatszott. Egy perc múlva már elkezdődött az általános suttogás.

– Mindenki végzett? – kérdezem. – Jó, akkor adjuk be az összehajtott papírokat. Öcsi, olvasd sorban a cédulákat. Az lesz a perjel, akinek legtöbbet szerepel a neve.

Feszült, várakozással teli csönd. Még a szű sercegését is lehet hallani. Öcsi egymás után olvassa a cédulákról a neveket.

– Kovacsics Ferenc... Schrammel Imre... Lázár Dezső... Kovacsics... Lázár, Kovacsics, Lázár, Schrammel, Lázár, Lázár, Schrammel, Schrammel...

Fej fej mellett halad a három fiú. Lázár már 8, Schrammel és Kovacsics 7–7 szavazatot kapott. Úgy látszik, nehéz lesz eldönteni az elsőséget.

– ...Kovacsics. Lázár, Lázár, Lázár, Schrammel, Lázár, Schrammel, Kovacsics. Lázár, Lázár, Kovacsics, Kovacsics...

Szörnyen szurkoltak a fiúk. Mindegyik a maga jelöltjének. Már 17–11–8 az eredmény. A három perjel-jelölt egymás mellett ül. Öcsi feszülten olvassa a neveket. Feri a szája szélét rágja. Saci lehajtott fejjel néz maga elé, kicsit kipirult arccal.

Most egyszerre Öcsi tör előre. Már nyolccal vezet Feri előtt. Saci kettővel marad Feri mögött. Az izgalom tetőpontra hág. Feri egymás után négy szavazatot kap. Saci kettőt... De Öcsit már nem lehet utolérni. Az utolsó öt szavazat megint az övé.

Felolvasom a végeredményt.

– A szentgotthárdi ministránsrend ezennel megválasztotta perjelét és alperjelét. Perjel: Lázár Dezső 22 szavazattal, alperjel Kovacsics Ferenc 17 szavazattal. Schrammel Imre 13 szavazatot kapott. Egyúttal kinevezem a scholák vezetőit is. Az I. schola vezetője: Schrammel Imre, a II.-é Hári Tibor, a III.-é Németh László, a IV.-é Huszár Károly, az V.-é Kosztolánczy Károly.

– Éljen! Éljen!... – sorba mindenkinek jutott az ünneplésből.

– Fiúk, a vezetés nem parancsolást, uralkodást jelent, hanem példaadást, fokozottabb kötelességteljesítést, buzgóságot mindenben. Az én utasításaimat a vezetők hajtják végre. Az Új Jézus segítsen benneteket, hogy ki-ki a maga feladatát mindig szépen tudja megoldani, a Jóisten dicsőségére, a maga és a ministránsrend javára!

Még néhány dolgot megbeszéltünk, majd a társaság – immár ministránsrend – szépen szétszéledt.

Másnap a perjel úr – az igazi – jól megmosta a fejemet. Róbert bácsi, templomunk öreg sekrestyése és a rendház portása – szerencsétlenségünkre – éppen az új ministránsszoba alatt lakik. Feleségével együtt elpanaszolták a perjel úrnak a tegnapi szavazás alulról érezhető zörejeit, és kijelentették, hogy feleségestül megszöknek, ha fejük fölé még egyszer gyerekeket engedünk.

Új helyet, új hazát, vagy ha úgy tetszik, új otthont kellett a gyerekeknek keresni. Az apátság előtt, az előkertnek egyik sarkában volt egy kis külön épületben a régi cserkészotthon. Még tavasszal országosan

egybeolvasztották az úttörőket és a cserkészcsapatokat, ám a ciszterci rend ezt megoldotta úgy, hogy még azt megelőzően feloszlatta az itteni csapatot. Azóta ez a ház bútorraktára és különféle limlomok lerakódóhelye volt. Ezt könyörögtem ki a perjel úrtól. Rövidesen be is költözködtünk. Két, az eddiginél jóval nagyobb helyiséggel rendelkezett, s két pingpongasztalt is találtunk benne, ami persze külön nyereség volt.

Talán egy hétig használtuk az új otthont, amikorra kicsinek bizonyult. Nap nap után oly sok gyerek jelentkezett ministránsnak, hogy már itt sem férünk el. Sok keresgélés, spekulálás után sikerült megfőzni a házgondnok urat, Zoltán atyát, hogy az apátság régi káptalantermében, ahol szintén csak lomtár volt, kapjunk most már végleges helyet.

Az új, helyesebben legújabb ministránsotthon minden tekintetben megfelelt. Akár kétszáz gyermek is elfért benne. Három hatalmas ablaka a parkra nézett, tehát sem a városba, sem a rendház felé nem hallatszott ki a zaj. A templomhoz, sekrestyéhez és oratóriumhoz egészen közel volt. Tágas előhelyiség és hosszú, széles folyosó volt előtte, amely mindentől elszigetelte, és így valóságos külön épületrész egyeduralkodóivá léptünk elő.

Itt aztán már egészen jól felszerelkeztünk és berendezkedtünk. A terem közepére két pingpongasztal került, körös-körül minden scholának – már nyolc volt – jutott egy-egy sarok illetve ablakköze, amelyben asztallal, padokkal szépen berendezkedett. A falakat is a scholák tagjai díszítették ki, mindegyik a magáét. Egy nagy könyvespolcot is beállítottunk az egyik sarokba, amelyen a könyvtár kölcsönözhető könyvei voltak. A gyerekek egy csomó ifjúsági könyvet összehordtak, magam is többel hozzájárultam, s a többi atyától is kértem kölcsön könyveket. A teljhatalmú könyvtáros Orosz Imre lett, egy csendes, zárkózott gyerek, aki nagyon szerette a könyveket és sokat olvasott.

Általában délután két óra körül jöttek meg a gyerekek. Tanítás után hazaszaladtak, megebédeltek, s máris be az otthonba! – Ha jó idő volt, egy ideig a parkban játszottak, majd csendes foglalkozás, tanulás következett. Később játékidő, és újra csendes foglalkozás. Aki a leckéjével elkészült, olvasással, sakkozással vagy egyéb csendes játékkal tölthette az idejét.

Nyolcvannégy volt aznap a rend létszáma, amikor az új otthont felavattuk. Ennyi gyerekre egymagam nem vigyázhattam, egyrészt a szobámban egyenként is akartam velük foglalkozni, másrészt délután is volt sokszor hittanóra. Kázmér atya – a gimnázium hittanára – javaslatára három gimnazistát kértem meg a fiúk felügyeletére.

Ugry Miska másodikos volt. Ezermester. Fúrás-faragáshoz, zenéhez egyaránt értett. Orgonált és kántorkodott kiegészítőképpen a templomban. Cserkész is volt azelőtt, nagyon jól tudott a gyerekekkel bántani. Főnyereményt jelentett számomra megjelenése a gyerekek között. Hamar megszerették, fegyelmezni és rendet tartani is tudott köztük, úgy hogy nyugodtan hagytam vele a fiatalabbakat.

Miska két segítőtársa, Takács Lajcsi, röviden Taxi és Sóska Zoli, alias Slózi, szintén nagyon jól beváltak. Mindketten elsősök voltak. Főleg a kisebb gyerekek nagyon ragaszkodtak hozzájuk.

Így hát szépen megindult az élet. A ministránsok jó környezetben voltak, nem csavarogtak az utcán, védett helyen, egészséges szórakozással töltötték az idejüket. Tanulásukhoz is kaptak segítséget. Lelki vonalon is rövidesen megindult a fejlődésük. A szülők örültek, hogy gyermekeik a legjobb helyen, jó kezekben vannak, s a fiatalok is boldogan jöttek nap nap után a nekik legjobban megfelelő környezetbe.

Így teltek el az első, ugyanakkor legszebb és legboldogabb hetek, hónapok...

Találkozás a sötétséggel

Egyik szeptembervégi napsugaras délutánon szobámban ültem íróasztalom mellett. Vasárnapi prédikációmra készültem. A gyerekek az otthonban játszottak.

Erős kopogtatás az ajtón, majd be is nyitnak. Négy gyerek lép be feldúlt arccal. Egy szőke, majdnem fehér hajú gyereket hónaljánál fogva vonszolnak be.

– Lopott a gazember! Tessék megbüntetni! Tolvaj! Ki kell dobni a rendből – kiabálnak összevissza.

– Csend legyen! – kiáltottam, felállva. – Mi a baj!

– Ellopott egy pingponglabdát! – kiáltja felhevülten Kozó Tibike.

– Nem is igaz! – vonja fel vállát a behurcolt gyerek, Csóri Viktor, becenevén Viki.

– Mindenki visszamegy az otthonba! Viki itt marad! Nesztek, itt van egy új pingponglabda! De nehogy megint elveszen!

Kihátrálnak a labdával az ajtón. Viki a szoba közepén marad állva. Félszegen pislog körül.

Helyet mutatok az íróasztalom melletti széken. Ezt nevezték el később a gyerekek „kínpadnak”.

– Ül le, Viki! – Lassan leereszkedik a székre.

– Nos, hogy is volt azzal a labdával!

– ...Hát, tetszik tudni, az úgy volt, ...mind a két asztalnál játszottunk... Egyszer a Gömbi úgy elvágta a labdát, hogy a sarokba gurult. Odaszaladtam, de nem találtam meg... A többiek is keresték, de nem találták sehol. Most meg rám fogják, hogy én felvettem és zsebre tettem.

– És a zsebedben nem keresték?

– Nem engedtem, mire belém kapaszkodtak, egy darabig a földön hemperegtünk, majd idehoztak, hogy az Atya majd rendet csinál.

Eltűnődve néztem a gyereket. Kedves, szelíd kék szeme volt. Mosolygásra hajló, kicsit sápadt arc. Néhány másodperc után lehajtotta a fejét. Egy könnycsepp buggyant ki a szeméből.

Csendesen megszólaltam.

– Mondd, Vikikém, te tetted el a labdát?

– Nem, Atya kérem, csak rám fogják!

Szünet. Erősen a szeme közé néztem.

– Nézd, Vikikém, én most elhiszem neked, amit mondasz. A zsebeidet sem kutatom át. Még nem hazudtál nekem eddig, ezért hiszek. Ha azonban egyszer becsapsz, többet nem fogok hinni. Egyébként a labda a ministránsoké, a rendé, a közösségé, a tietek, a tied is. Tehát, aki lop, a közösséget és önmagát károsítja meg. Otthon úgysem tudsz azzal a pingponglabdával mit csinálni. Semmi értelme sincs tehát az effélének. Ugye?

Megkönnyebbülten sóhajtott. Sűrű, szőke szempillája alól tekintett rám, fejét még mindig lehajtva.

– Viki, én most átmegyek az otthonba. Velem jössz?

Egy pillanatig gondolkodott.

– Hazamegyek, mert édesanyámnak kell segítenem.

– No jól van. Isten veled.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Kiléptünk a folyosóra. Ő balra ment a lépcsőház felé, én jobbra tartottam az otthon irányába. Közben eszembe jutott valami, hirtelen megfordultam és visszamentem a szobámba. Íróasztalomban kezdtem valamit keresgélni.

E pillanatban a nyitott ablakon alulról valami fehér tárgy röpül be, s előttem pattan a földre. Egy pingponglabda volt.

Tigrisugrással vetem magam az ablakhoz. Mélyen kihajolok. Egy világosszőke, majdnem fehér fej tűnik el alattam a kapu nyílásában. A szobám ugyanis éppen a rendház főbejárata fölött volt.

Csüggedten vettem fel a labdát a földről, és leültem íróasztalomhoz.

Tehát mégis hazudott... Pedig a szemembe nézett, és világos, tiszta szemei vannak. Vagy valaki más volt? Nem lehet! Ilyen keshajú gyerek nincs még egy egész Gotthárdon. Csak ő lehetett a tettes!

Szomorúan forgattam ujjaim között a labdát, amely egy gyermek bukásának okozója volt. Igaz, jóvátette, visszaadta. De mennyivel szebb lett volna, ha úgy adja vissza. Azt hitte, nem vagyok a szobámban, ezért dobta vissza. Így elterelheti a gyanút magától, hisz másvalaki is visszadobhatta azt a labdát.

Fáradtan nyitottam be az otthon ajtaján. Benn nagy sereg gyerek játszott, önfeledten, boldogan. Nem is sejtették, mi játszódott le bennem egy perccel előbb.

Másnap megtudtam, hogy Vikinek nem ez volt az első esete. Már többször szarkáskodott az osztályban. Nem is egyszer büntették meg már a tanítók, de úgy látszik, nem használt. Már a rendőrséget is megjárta ez a 12 éves gyerek. Valami arany nyakláncot lopott el a múlt évben, s hogy vallomásra bírják, a rendőrök lábánál fogva akasztották fel a fogasra, s úgy pofozták. Erre mindent bevallott, és így megúsza a komolyabb büntetést.

Tehát úgy látszik, nehezebb esettel van dolgom. Sajnáltam szegényt, mert különben nem volt rossz gyerek. Templomba szívesen járt, minden reggel az elsők között jelent meg a sekrestyében ministrálásra. Szelíd, csendes, türelmes volt, sosem hallottam veszekedni, csak ha valami szarka-ügye volt, kapott össze társaival. – Elhatároztam, amit lehet megpróbálok vele. Még elég fiatal, hogy kigyógyuljon ebből a szerencsétlen betegségből.

* * *

Néhány nappal később történt.

Az Actio Catholica járási székhelyeken a járás serdültebb ifjai számára időnként lelkigyakorlatokat rendezett. Szentgotthárdon november elejére volt kitűzve egy ilyen háromnapos lelkigyakorlat. Vagy negyven-ötven fiú jelentkezett a környező falvakból. Az utolsó pillanatban azonban a rendőrség közbelépett, és a lelkigyakorlatból nem lett semmi. Már a lelkigyakorlatot vezető atyát is bejelentettük, de hiába vártuk az állomáson. Másnap tudtuk meg, hogy útközben tartóztatták fel. Sajnáltuk a dolgot, de rövidesen napirendre tértünk az ügy felett.

Röviddel ezután egyik délután – míg a többi gyerek az otthonban játszott – válogatott társasággal, vagy húsz gyerekkel, a „ministráns-zenekarral” a szobámban gyakoroltuk a szentestére tervezett „karácsonyi szimfóniát”. Éppen pár furulyással vesződtem, egy hangot folyton elhibáztak, amikor erősen kopogtak

– Tessék! – mondom türelmetlenül.

Két fiú rontott be.

– Itt a rendőrség! – kiáltják.

Egy pillanatra néma csend lett.

– Hol vannak és miért jöttek? – kérdeztem gyorsan, s közben az ajtót magunkra zártam.

– Úgy látszik, házkutatást tartanak. A földszinti folyosón mentek végig, majd az előbb jöttek fel az emeletre a hátsó lépcsőn át – feleli Pulya, az egyik hírnök.

– Akkor a fölépcsőn teljes csendben lemegy az egész társaság s az oldalajtón ki a parkba!

– Nem lehet – mondja Pali, a másik –, mert a főbejáratot is őrzik. Úgy látszik, értünk jöttek – folytatta egy kicsit remegő szájszéjjel.

Izgatott moraj és suttogás fut végig a gyerekeken.

– Nyugalom fiúk! Most látjuk meg, milyen bátor gyerekek vagytok.

Elcsendesedtek.

– Merre járhatnak most? – kérdezem Pulyától.

– Talán Aladár atya szobáját kutatják.

– Akkor még van egy kis időnk. Jó, hogy már sötétedik. Ki vállalkozik arra, hogy kioson és meglesi őket?

– Én! Én! Én is! – kiáltják vagy öten egyszerre, mintha csak arról lenne szó, hogy kinézzenek az udvarra, vajon esik-e az eső?

– Talán majd Németh Laci! Óvatosan nézd meg, merre vannak, mit csinálnak, és siess vissza!

Laci szó nélkül sarkon fordul, s már el is tűnik az ajtó mögött. Ismét magunkra zárom az ajtót. A fiúkat beterelem a másik szobába, ahol most újra a bútorraktár és a régi limlomok voltak. Behajtuk az ablaktáblákat is, így teljes a sötétség. Ennek a szobának a folyosóra nyíló ajtaját nem lehet kinyitni, tehát csak az én szobámon át vezet ide az út.

– Mindenki bújjon valami bútor mögé vagy alá. Itt az asztal alatt nyolcan is megfértek. Kényelmesen helyezkedjete el, ne kelljen sokat nyújtózkodni. Lehet, hogy reggelig is itt kell maradnotok! – ijesztgetem őket.

– Huh, az nagyszerű lenne! – kiált fel örömmel a tízéves kis Sikos.

– No hallod, és akkor is ilyen nagy legény leszel, ha ránk találunk? – sóhajtozik a „vén” Csupi, a legöregebb nyolcadikos, miközben két lábát egy lyukas fenékű szemétkosárba dugta, fejére pedig egy kopott futószőnyegdarabot húzott, s egy ócska kerevet mögé rejtőzött.

– Ha ránk találunk, akkor élve nem mennek innen el! – vágta rá egy másik nagy hős, a negyedikes Csita.

– Most már csend legyen! Mindenki elhelyezkedett? – körülnézek, ha nagyon akarom, hát nem látom meg egyiket sem. – Na jól van, most jön a vizsga! Úgy vigyázzatok!

Leoltom a villanyt. Három halk koppanás a folyosóajtómon. Laci jelentkezik biztosan. Odaugrom.

– Laci, te vagy?

– Tessék gyorsan beereszteni. – Már benn is van. – Rögtön ideérnek. Négy civil pasas nézegeti végig a szobákat. Perjel úr és Zoltán atya vannak velük. A legényeket keresik, akik itt akartak lelkigyakorlatot tartani.

– Hol vannak most?

– Marót atyát faggatták az előbb.

– Honnan tudod ezt?

– Elbújtam a folyosón éppen Marót atya szobájával szemközt egy ablakmélyedésben. Elhaladtak előttem és úgy mentek be Marót atyához.

– Nem vettek észre?

- Sötét van már a folyosón, ...én meg elég kicsi vagyok még – feleli Laci mosolyogva.
- Nem féltél? – kérdezem a 11 éves fiútól.
- Hát hogyan félnék az ilyen ördögöktől? – mondja olyan természetes hangon, mintha nálánál is kisebb fiúkról lenne szó.

– Menj be te is gyorsan a többiekhez – szakítom félbe a beszélgetést és betuszkolom a legnagyobb asztal alá, a fiúk közé. Azok továbbra is csendben ücsörögnek rejtkehelyeiken.

Még egyszer végignézek a szobán. Utolsó simításokat végzek, itt egy ócska fotelt tolok egy kilógó fenék elé, amott egy vállat nyomok beljebb a limlomok közé. Ha nem volna olyan izgalmas az egész, szinte nevetni való kedvem lenne.

Nyitva hagyom a két szoba közti ajtót. A folyosó felé mindkét szoba ajtaja be van zárva. A másik szobáé igen jól, mert egy régi rossz kulcs bele van törve a zárba, ezt tehát nem nyithatják ki. De az enyémet annál inkább. És amúgy is gyanús lenne nekik a két bezárt ajtó. Feltörnék a zárat, ha én nem jelentkezem a zörgetésre, s akkor még rosszabb a helyzetem. De ha kinyitom, és megtalálják a gyerekeket?

Pillanatok alatt villantak át ezek a gondolatok agyamon. Hirtelen mentő ötletem támadt. Próba – szerencse! Az ajtó fölötti falon van a két szoba villanyának a biztosítóka. Gyorsan kicsavartam a biztosítékot. Legalább ne tudjanak alaposabban körülnézni a szobában. Elvégre, csak nem fogok diszkivilágítással kedveskedni a rendőrségnek a házkutatásnál.

Közben odaát a gyerekek kuncogni kezdtek. Múlnak a percek, még mindig nem történik semmi. Még egy felderítőt nem mertem kiengedni. Elkezdtem Pater Pro-ról, a mexikói mártír-apostolról mesélni a fiúknak, hogy lélekjelenlétével hogyan vezette félre bujdosásai közben – titkos lelkipásztori útjain – nem is egyszer a rendőrséget.

Éppen a történet végénél tartok. A fiúk lélekzet-visszafojtva figyelnek.

Erős kopogás szakítja félbe megkezdett mondatomat.

– Teljes csend! Meg se mukkanjatok! – szólok rá utoljára a fiúkra, behajtom az ajtót, majd a sötétben botorkálva megyek a folyosóajtóhoz, hogy fogadjam kellemetlen vendégeimet. Közben újabb, erőteljesebb kopogtatás. Igen türelmetlenek a jóemberek.

Kinyitom a dupla ajtót. Három civil áll előttem (a negyedik ügylátszik közben lemaradt) a folyosói lámpa halványan beszűrődő fényénél. A háttérben két reverendás alak.

– Szabadság! – mondja az egyik civilruhás.

– Jó estét! – válaszolom a kétes értékű köszöntésre. – Tessék.

– Államrendőrség. – Valami igazolványfélét látok az orrom előtt a félhomályban. – Felhatalmazásunk van házkutatást tartani a házban bujkáló illegális személyek felkutatására!

– Kérem, tessék. De nem hiszem, hogy megtalálják, akit itt keresnek – feleltem szárazon, miközben igyekeztem minél nyugodtabbnak látszani.

Ketten belépnek.

– Miért van itt olyan sötét? Miért nem gyújt villanyt? – kérdezi nyersen az első. – És miért van bezárkózva?

– Elaludt a szobámban a villany és most keresem a hibát.

Az egyik a zsebébe nyúl s felkattantja zseblámpáját. Végigjártatja a fényt szobám falain, bútorain. Bevilágít az ágy alá. Néma csend.

Vége rátéved a reflektor a belső szobába nyíló ajtóra.

– Az is a maga szobája? – kérdi.

– Lakatlan szoba, használaton kívüli bútorok vannak benne. Tessék különben megnézni! – szoltam, s elszántan kinyitottam orra előtt az ajtót, előzőleg nagyot krárogva, hogy a fiúk felfigyeljenek: most rajtuk a sor!

A rendőr bevilágít. Torkomban dobogott a szívem. Igyekeztem nyugodt hangon, de szaporán szóval tartani, vagyis inkább a beszéddel zajt csinálni, nehogy a fiúk lélegzését meghallja.

– Tetszik látni, bútorraktár, limlomok. Egymás hegyén-hátán asztalok, székek. Nekünk mindegyikünknek csak egy szobánk van, de ez régen vendégszoba volt, azért nyílik egymásba két helyiség.

Közben futólag végigjártatja a reflektort a szobán, s hála Istennek, az asztal alá nem nagyon világít. Úgy látszik, megnyugodott. Sarkon fordul, én be akarom csukni az ajtót. Közben egy hátborzongató pillanat: az egyik szék odabenn megmozdul a padlón. Valamelyik gyerek bizonyára kinyújtózott megkönnyebbülésében. Gyorsan bevágom az ajtót. A rendőr nem hallotta meg a zörgést.

– Igazolja magát! – világít most szemembe a detektív.

Előveszem igazolványomat. Beletekint, majd visszaadja.

– A viszontlátásra!

– Jó estét! – felelem, mivel megint csak nem tudtam osztani véleményét a köszönésben. A szabadságot nem nagyon tapasztaltam az elmúlt öt perc alatt, a viszontlátást pedig nem kívántam.

Vége az egész hivatlan társaság elhagyta a szobámat.

Újra bezárom az ajtót. Néhány pillanatig a távozó léptek zaját hallgatom, majd a lépcsőház ajtajának csukódását bevárva, kieresztem a gyerekeket börtönükből. – Csak úgy dobogott a padló a mázsás kövek alatt, amik a szívekről leestek. Az enyémről is!

Gyorsan megcsináljuk a biztosítékot, s most már a világosságban figyelem az izgalomtól kipirult vagy elhalványodott arcokat. Izgatottan mesélik, hogy mindegyiknek milyen helye volt, mit látott, hallott az egészből, és így tovább.

– Csend! Jönnék! – kiáltja el magát az egyik fiú az ajtónál.

Mindnyáján fülelünk. Léptek koppannak a folyosón.

– Gyorsan, gyorsan! – intek, s az egész banda a másik szobába vonul.

Kopogtatnak. Nem felelek.

Most ebből baj lesz. Még egyszer nem fog ilyen jól sikerülni.

Újabb, türelmetlen kopogtatás.

Mit csináljak? – Megvárom, míg a szomszéd szobában elül minden nesz.

A harmadik, még erősebb kopogtatásra lassan, óvatosan kinyitom az ajtót.

– Laudetur Jesus Christus!

– Laudetur! – köszöntöm megkönnyebbülten az ajtóban álló perjel urat.

– Ilyen hamar megcsinálta Géza a villanyt?

– Nem volt annak semmi baja, perjel úr, csak a biztosítékot csavartam ki – feleltem mosolyogva.

– Hát miért kellett a sötétség?

– Hogy miért? – nevettem el magam – Ezért! – Felgyújtom a másik szoba villanyát. Huszonegy lurkó mászik elő a bútorok alól.

– Na, így már értem! – mosolyodik el perjel úr is. – Izgalmas lehetett magának is az az öt perc, amíg itt voltak. Mi már másfél órája járjuk Zoltánnal ezt a kálváriát. Szerencsére nem tudtak semmibe sem belekötni. Fő, hogy túl vagyunk rajta, hála Istennek!

A gyerekek most egyszerre kezdik magyarázni az eseményeket. Néhány percre gyönyörködünk az izgalmasabbnál izgalmasabb előadásokban. Érdekes, hogy a muki be se lépett a szobába, és mégis majd mindegyik gyerek lábához hozzáért, vagy „majdnem rálépett” – és mégsem vette észre egyiket sem. Furcsa egy rendőr lehetett, az biztos! Valószínűleg százlábú, de legalább húszlábú.

– Hát, fiúk, ez jó kis élmény volt, ugye? Hanem, hátra van a legnehezebbje. Most mindenki hazamegy, és senki nem szól egyetlen szót sem a történetekről, sem otthon, sem az iskolában, senkinek! Megértettük?

– Igen, igen! – felel a nép kórusban, lelkesen.

– Ezt nehéz lesz megállni, ugye? Pedig ez most mindennél fontosabb. Holnap pedig folytatjuk a karácsonyi szimfónia próbáját!

– Ugye Géza atya, holnapra megzenésíti ezt a mai zrt is? – kérdi a kotnyeles Csita.

– Igen, ezt is bele kell venni a karácsonyi szimfóniába – szellemeskedik az egyik kamaszkodó nyolcadikos.

Lassan kiürül a szoba.

Elgondolkodom a történetek felett.

Milyen veszélyes helyzet volt? Milyen bajba kerülhettem volna. És a gyerekek fegyelmezettségükkel, bátorságukkal kihúztak ebből a kellemetlen csávából. Csibészek, elevenek, igazi gyerekek, de ha kell, tudnak hősök lenni, nehéz helyzetekben önmaguk felett is győzni.

Büszke vagyok rájuk!...

Nagy pillanatok

A kereszténység első századaiban történt. Pontosan: 230. április 14-én.

A pogány bíró elé hurcolják Tiburtiust és testvérét, Valerianust. Mindkettő előkelő római ifjú. Boldog, gazdag élet vár rájuk itt a földön. A bíró jóakarattal festi le előttük az élet szépségeit. Meg akarja őket menteni. De hiába! Ők Krisztuséi akarnak lenni. Majd a kínzások borzalmait meséli el nekik, amelyben részük lesz, ha nem tágítanak macacsságukból. Mindhiába. Végül elrendeli a kínzást. Inkább csak kötelességből. Közben kezeibe temeti arcát, hogy ne lássa a dúsan omló vért. Egy pillanatra mégis feltekint. Valami belenyilall a szívébe. Ott áll előtte a két ifjú, vérben úszva. Szenvedve is nyugodtak, erősek. Körülöttük a hóhérok dühödt, vad káromkodása hallatszik. Nem bírják megtörni a vértanú testvérpárt.

A bíró csak nézi, nézi őket. Egyszerre csak felpattan a helyéről:

– Elég! – kiáltja – Nem engedem tovább! Én is keresztény vagyok!

Mintha villám csapott volna le. Egy pillanatra kínos csönd támad. A körülálló vad tömeg, a vérszomjas csőcselék megdermed a csoda láttára. De a következő pillanatban felhangzik a kiáltás:

– Ha keresztény lett, pusztuljon ő is! Halálra vele!

S a bíró, az újdonsült keresztény, odaáll a két ifjú mellé, átöleli őket, s együtt mennek a halálba Krisztusért.

A kegyelem csodája történt. A kegyetlen bíró lelkét megérintette a kegyelem, Krisztus kegyelme: a hős ifjak bátor hitvallása megrendítette és pillanatok alatt átalakította lelkét. Krisztus hívó szavát megértette s vállalta érte a legszörnyűbb halált.

Így lett Maximus bíróból Szent Maximus vértanú.

* * *

A vértanúk történetének ez a pillanatfelvétele lebeg a szemeim előtt, valahányszor a hivatások születésének csodáján gondolkodom.

Sok hivatásnak van ehhez hasonló története. Az életnek egy különleges pillanata, néha talán egészen jelentéktelennek látszó, külsőleg semmitmondó eseménye nyomán indul meg a lélek a hivatás meredek, tövises útján.

Sok ilyen pillanattal találkoztam életemben. A magam hivatása is egy ilyen nagy pillanat gyermeke – s az én lelkigyermekeim között is soknak hivatása egy-egy ilyen pillanatban kezdődött.

* * *

Uzsonnaidő volt.

A gyerekek a ministránsotthonban Miska felügyelete alatt uzsonnájukat fogyasztották. Utána játék következett.

Én a szobámban írtam valamit íróasztalomnál.

Kopogtatnak. – Csiga lép be sírva.

– Na mi baj, Csigám?

– Géza atya kérem, eltörték a vadonatúj termosztomat... hühühüm... – szipogja. – Az a hülye Pulya!...

Csak kerüljön még egyszer a szemem elé... hühühüm... De most mi lesz?... Megölnek otthon érte...

– Azt azért mégsem hiszem el – válaszoltam mosolyogva.

– Hát hogyan tört össze?

Újabb kopogtatás. Fekete Laci lép be. Ő a minden lében kanál, tehát ebben az ügyben is benne kellett lennie valahogy. Nyilván tanúságot tenni jött.

– A Laci is látta... – folytatja Csiga – ugye, Laci, ott voltál, amikor a Pulya elkezdett verekedni. Kikapta kezemből a termoszt, én utánakaptam, ő meglökött, valahogy mindketten elestünk, a termoszt le a földre, és vége lett, hühühüm...

– Te is hibás vagy – mondja igazságszeretően Laci, aki a legvérmesebb verekedő hírében állt –, de mondd csak: – folytatja felcsillanó szemmel –, mi lesz, ha most agyonvernek?

– Majd eltemetünk – vágtam közbe gyorsan. Kezdtett tetszeni az ügy. – És mondd csak Csiga, hol vettétek azt a termoszt és mennyiért?

– A külső burka már megvolt. Csak a belső üveg új, s az több, mint húsz forintba kerül – feleli vigasztalhatatlanul Csiga.

– És otthon tényleg olyan nagy baj lesz?

– Azt el nem tetszik tudni képzelni, mi lesz abból – felelte.

Laci égre fordított jelentőségteljes pillantása bizonyította, hogy Kiséknél nagyszabású családi botrány fog kitörni.

– No, Csiga, ezen ne múljk az életed – szóltam, zsebembe nyúlva pénztárcámért – itt a 22 forint, úgy emlékszem, ennyiért láttam a kirakatban.

Lassan emeli rám szemeit a 13 éves fiú. Nagy kék szemeiből még mindig potyognak a könnyek. Szótlanul nyúl a pénzért. Az izgalom után az örömtől eszébe sem jut, hogy visszautasítsa vagy megköszönje.

– De siess, Csiga, mert nemsokára zárnak a boltok. Ha most megveszed, otthon észre sem vesznek semmit – feleltem a nagy könnyhullatásra, s szépen kitessékeltem mindkettejüket a szobából.

* * *

Három nappal később estére járt az idő, egészen sötét volt már kinn. Az otthonban nagyban pingpongoztam az egyik fiúval. A másik asztalnál párosverseny folyt. Heves küzdelem után nagyon kevés pontkülönbséggel győztem Kovacs Ferivel szemben. Kicsit felhevülve ültünk le egymás mellé a padra, hogy nézzük a párosviadalt. Az otthonban még vagy harminc gyerek játszadozott a különböző játékokkal az asztaloknál.

Valaki megérinti a vállamat. Csiga néz rám jelentőségteljes pillantással.

– Géza atya kérem, szeretnék atyával beszélni.

Volt valami a fiú pillantásában, amiből éreztem, hogy valami fontosat akar nekem mondani. Otthagytuk hát a többieket.

Csendesen mentünk végig a hosszú folyosón. Közben egy pillanatra megtorpant. Éreztem, hogy küzd magával.

Rátettem vállára a kezem.

– Gyere nyugodtan!

Megindult.

A szobámban leültünk egymás mellé a pamlagra. Szándékosan nem a kánpadra ültettem.

Egy percnyi csönd után ránéztem. Ő vissza. Azokból a világoskék szemekből ismét könnyek jöttek elő.

Istenem, mennyi könnyet láttam életemben... Ezt a fajta könnyet nagyon szerettem látni. A boldogság könnyei voltak.

Vártam.

– Baj van otthon? – kérdeztem kis idő múlva. – Kikaptál?

Nemet intett fejével.

– Beszélj hát nyugodtan.

Néhány perc után végre elkezdte.

– Géza atya, nagy dolog történt velem. Azóta sok mindenem estem át.

– A termosztóta?

– ...Igen. – Újabb két könnycsepp. – Tetszik tudni...

Merően néz maga elé.

– ...tetszik tudni, akkor nem is tudtam, mi történik velem. Annyira féltem először, majd annyira örültem, hogy az Atya jóvoltából olyan szerencsésen megúsztam az egészet... De már éjszaka elkezdtem gondolkodni... Aznap jóformán egész éjjel nem tudtam aludni. Mindig az járt az eszemben, hogy miért is adta nekem Géza atya azt a 22 forintot. Folyton ezen gondolkodtam.

– ...és aztán?

– ...aztán... aztán valami furcsa érzés szállt meg. Miért is adta? Mert szeret... S akkor olyan melegség ömlött rajtam végig... És miért is szeret? Hisz alig ismer néhány hete... Nem is tettem én még neki semmi jót. Aztán eszembe jutott az is, hogy milyen sokba kerülhetett az a sok pingponglabda, pingpongütő, amit használunk, az a sok cukor, amit a szobájában megeszünk. A furulyák, a cimbalom. És még mennyi minden, amit reánk költ. És még sok minden jutott eszembe az elmúlt hetek történetéből. De mindenre a végső felelet az volt, hogy azért teszi, mert szeret minket. S rájöttem, hogy azért szeret, mert a szeretet a legszebb dolog a világon. S az mind olyan szép, ami itt történik velünk...

A szívem nagyot dobbant. Én is ember vagyok. Tudok nagyon boldog lenni. És most nagyon boldog voltam. Érdekes volt egy hónap minden percét rájuk áldozni. Már is akadt egy pöttöm kis emberke, egy kicsiny lélek, aki kezdi meglátni és megérteni, hogy a világon a legszebb és legnagyobb dolog a szeretet.

De a java csak ezután következett.

Percnyi csönd után halkán, szinte suttogva folytatja, lassan tagolva a szavakat.

– ...és tetszik tudni, másnap is csak ez volt az eszemben. Iskolában, órákon, a tízpercekben, hazamenet, mindig, mindig ezen gondolkodtam. Nem is jöttem be az elmúlt két napon ide sem...

A messze távolba néz, fénylő szemekkel. De ekkor már nem a könnyektől csillogtak ezek a szemek.

– ...kerestem a magányt, nem akartam senkivel együtt lenni. És most, most úgy érzem... meg kell mondanom... hogy ezentúl én is szeretni akarok mindenkit!...

– ...De... – akartam közbeszólni.

– ne, ne tessék még megszakítani, most már hadd mondjak meg mindent! Én is ciszterci akarok lenni. Én is úgy akarok szeretni mindenkit, mint az Atya!

Lehajtotta fejét. Dermedten ültünk egymás mellett. Olyan forrón dermedten. – Istenem, de nagy vagy! – fohászkodtam fel magamban.

Véletlenül rápillantottam az órára. Rövidesen kezdődik a zsolozsma. El kell mennem.

– Csiga, most nekem el kell mennem zsolozsmázní, de holnap este gyere be hozzám hat órára, akkor majd beszélgetünk sok mindenről. A Jóisten áldjon meg addig is.

Kezet fogtunk, most először, aztán kiléptünk az ajtón. Ő haza, én meg a kápolna felé. Útközben benéztem a ministránsotthonba, hazamentek-e már a fiúk. Üres volt a nagy terem. Felkattantottam a villanyt. Körülnéztem, hogy legalább nagyjából rendben van-e minden. Szemem az egyik asztal alá tévedt. Néhány csillogó üvegdarabot pillantottam meg. Felvettem őket.

– Ej – dünyögtem magamban –, három nap óta nem volt itt nagytakarítás...

Egy termoszüveg darabjai voltak... Könnyes, mosolygó, fénylő gyermekarc csillogott bennük, s mintha egy hangot hallottam volna:

– Jöjj, kövess engem!...

* * *

Másnap pontosan hat órakor kopogtattak.

Csiga.

De mögötte még valaki áll az ajtóban. Nem láttam jól, ki az, mert Csiga széles válla eltakarta a mögötte álló jóval kisebb alakot.

– Na Csiga! Kerülj már beljebb!

– Géza atya, eljött velem a Pulya is.

– Üljetek le ide gyerekek. – Ismét a pamlagra ültünk.

Rövid csönd után valami közömbös dologról kezdtünk el beszélgetni. De sehogysem jutottunk előre. Láttam, hogy mindketten zavarban vannak. Végre is elhallgattunk mindhárman. Feszült csend lett.

Kénytelen voltam segíteni. Odafordultam Csigához.

– Ugye, nekünk valami komoly beszélőnivalónk volna?

– Nekem is! – szólt túl gyorsan közbe Pulya. Hirtelen elpirult.

– Te is akarsz valamit velem megbeszélni? – kérdeztem tőle, s most már gyanakodni kezdtem.

Pulya merészebb lett. Sűrűn összenézegetve Csigával, izgatottan, de mosolyogva, közben nagyokat nyelve adta elő mondókáját.

– Géza atya kérem, ...én is oda szeretnék menni, ahova Csiga készül... Tetszik tudni, ami Csigával történt az utóbbi napokban, mindazon én is átestem. Én is *szeretetből akarok élni*. – Nekem is megtetszett a szeretet.

Megállt. Egyszerű, gyermekies kifejezésmódja megható volt.

Rápillantottam. Úgy csillogtak az ő szemei is, mint tegnap ilyenkor a Csigáéi.

Elkezdünk beszélgetni. A hivatásról, szerzeteséletéről, tanulásról, és még sok minden másról. Gyorsan ment az idő, csak úgy futottak a negyedórák egymás után. Észre sem vettük, késő este lett. Se zsolozsma, se vacsora nem volt aznap este. De megérte. Csak az esti imára, a *Salve Regina*-ra jutottam el, s később pótoltam a zsolozsmát.

Lefekvés előtt egy pillanatra megállottam az íróasztalom mellett. A tintatartóm előtt ezüstösen csillogott két kis üvegdarab. Hosszan elnéztem őket.

– ...két kicsiny üvegecske, két hivatást hoztatok a Jóistennek...

Eltettem őket az asztalom fiókjába, nehogy elveszenek...

Virágzó élet

November vége felé már százötz tagja volt a ministránsrendnek. Az otthon, a délutáni közös élet hihetetlen vonzóerővel bírt. A gyerekek alig várták az iskolai előadás végét, rohantak haza, bekapták ebédjüket, s már szaladtak is be a házba.

Igen szép őszt volt. Az éjszakák ugyan már hűvösek, de nappal gyönyörűen sütött a nap. Így a délutánok egy részét a parkban töltöttük, vagy kirándultunk a környező hegyekbe. Szombat délutánokon rendszerint egész estig tartó nagy kirándulás volt, vagy pedig vasárnap rendeztünk kiadósabb túrákat.

Rendszeresen folyt az új jelentkezők képzése is. A régi, „öreg” ministránsok, a „perjel”, Lázár Öcsi vezetésével tanították a jelölteknek a szentmisét és a ministrációt. Öcsi már kifogástalanul tudott „misézni” is –, csak éppen nem érvényesen –, és csináltunk egy oltárt a ministránsotthonban, ahol Öcsi nagy boldogan misézett egy régi kehellyel. Sőt, hogy boldogsága teljes legyen, fel is öltöztetett teljes papi ornátusba: régi, kiselejtezett miseruhát és egyéb felszerelést találtunk a templomi limlomok között, amik egészen jól megfeleltek a célnak, a gyerekek oktatáshoz.

Egyik délután szülői értekezletet hívtam össze. Majdnem minden ministránsnak eljöttek a szülei. Megbeszéltük a fiúkkal való foglalkozások célját, felvettem bizonyos problémákat, technikai kérdéseket, s kértem bizonyos anyagi segítséget tőlük. Kályhára és néhány bútordarabra volt szükség, hogy az otthon felszerelését kiegészítsük. Mindent nagy lelkesedéssel ajánlottak meg a szülők, s már másnap megjelent az otthonban az új kályha, az eddig hiányzó padokkal, székekkel, asztalokkal együtt. Megállapodtam a szülőkkel abban is, hogy a gyerekek ellenőrző füzetet kapnak. Ebbe mindenkinek beleírjuk mindennap, hány órától meddig voltak benn, hogy kölcsönösen ellenőrizni tudjuk a fiúkat, nehogy az otthon ürügye alatt valamerre elbitangoljanak.

Nemsokára kiderült, hogy felesleges volt az óvatosság. A gyerekek legjobban az apátságban érezték magukat, teljesen elszoktak az utcai élettől, csavargástól. Napközben, ha otthon nem volt rájuk szükség, minden idejüket nálunk töltötték. Csak este hét óra után, amikor a közös foglalkozás, az apátsági élet véget ért, kellett a szülőknek résen lenni, hogy a gyerekek mindjárt hazamenjenek. Ehhez már szükségtelen volt az ellenőrzőkönyv-rendszer, úgyhogy néhány hét után abba is hagytuk.

November utolsó vasárnapján nagy kirándulást terveztünk az egész renddel. Több mint száz gyerek vonult ki. Gyönyörű őszi napsütésben indultunk el két csoportban a Gotthárdtól délre fekvő kies vidékre. A haditanáccsal előre megbeszéltük a nagy haditervet, ezúttal azonban a két fél vezéreivel külön-külön.

A törökök vezérei: Ahmed pasa – Kovacsics Feri, és Ali pasa – Schrammel Imre (Saci) seregeikkel előrementek a Szakonyfalu fölötti erdőbe állást foglalni. Az egyesült császári seregek Montecuccoli herceg fővezér vezetésével – ez ezúttal én voltam – és Nádasdy Ferenc gróf (Lázár Öcsi) vezérlete alatt vonultak a törökök ellen.

Mindkét fél rengeteg muníciót vitt. Ez a muníció papírlabdát jelentett, mert a számléolvasáson kívül kiesést jelentett a labdával való eltalálás is. Az egyesült osztrák–magyar seregek – vagyis mi – mintegy félórával a törökök után vonultak ki a városból, hogy azoknak legyen idejük elhelyezkedni és felkészülni a védelemre. Mi többen voltunk, de a törökök között sok nagyobb, ügyesebb fiú volt. Velem főleg a kisebb gyerekek jöttek. Dél felé értük el a török által megszállt területet. Hadimenetbe fejlődünk.

Nádasdy Öcsi húsz deli legénnyel – vagyis két „ezreddel” – a félkör alakú szakonyfalui völgyben a déli oldalra vonult. Az előőrsök és felderítők háromnegyed tizenkettőkor jelezték, hogy a törökök egyik ezrede Tata basa vezérlete alatt a tőlünk oldalt, keletre fekvő erdős hegy meredekén felénk igyekszik. Erre a sűrű cserjés ligetben rajvonalba állítottam három ezredemet. Az volt a szándékom, hogy Tata basa seregét túlerőmmel körbezárom és foglyul ejtem. Ezáltal az ellenfél ereje lényegesen meggyöngül. Ezért a rajvonalat előre kitáruló félkörben állítottam fel.

E pillanatban futár jött Nádasdy-Öcsitől. A kis Sikor.

– Herceg úr – mondja nagy komolyan – Nádasdy Ferenc gróf üzeni, hogy a törökök több ezreddel támadják a déli lejtő felől a magyar csapatokat. Már sok halottunk van. Mit csináljunk?

Tényleg hallatszott már a küzdelem lármája. Kiáltások, számok röpködtek a levegőben. Egy elnyújtott Allah-kiáltás jelezte minden biztonnal a törökök általános rohamát. Szegény hazám, mi lesz veled, ha a törökök győznek?! Szegény Nádasdy-Öcsi tényleg nagy bajban lehet, legalább kétszeres túlerővel kell küzdenie, előnytelen terepen. Gyorsan meg kellett fontolnom a helyzetet.

Ahmed-Kovacsics jól megcsinálta a tervet. Egy ezredet Tata-basával előre küldött megtevesztésünkre – a főerővel pedig a gyengébb magyar sereget támadta. A küzdelem kb. 300 méterre folyt tőlünk balra az erdőben. Előttünk jobbra már csak 100–150 méterre voltak Tata basa törökjei. Osztrák fiaim izgatottan várták a parancsot a támadásra.

– Ide figyelj, Sikos! Nádasdy grófnak üzenem, lassan vonuljon vissza északkelet felé, a zsidai forrás irányába. Fontos, hogy minél kevesebb veszteséggel érje el a forrás fölötti magaslatot. Csalja oda maga után a

török sereget. A Zsida-domb alatti szűk völgy – amelyen közben a törököknek végig kell menni – kelet felől jól védhető, ez lesz Nádasdy dolga, mi pedig hátba és oldalba fogjuk innen támadni a törököket. Ez nagy meglepetés lesz nekik.

Sikos elviharzott, miután jó nagyot szalutált.

Tervem az egyetlen járható útnak látszott a győzelemre. A törökök meglepetésszerű támadási taktikája kezdeti sikerrel járt. Márpedig nekünk mindenáron győzni kell, nem hamisíthatjuk meg a történelmet, hiszen 284 évvel ezelőtt ugyanitt én, Montecuccoli, alaposan megvertem a törököket.

Gyorsan összehívtam az ezredparancsnokokat, Németh Lacit, Benedek Palit és Kozó Tibit. Még volt egy-két perc, mert Tata basa zavaró serege csak most kezdett előttünk egy kis meredek hajlaton felfelé mászni. Elég lassan mozogtak – szerencsénkre.

– Vezérek! Ütött a küzdelem órája! Győznünk kell a félhold fölött. – A fiúk mosolyogni kezdtek. – Németh László ezredes átadja egyik zászlóalját (öt fiú) Németh Miklós ezredesnek. Ő velem jön. Miklós ezredes pedig feltartóztatja Tata basa csapatait, nehogy utánunk jöve, hátba támadhassanak bennünket. Itt a sziklákön alkalmas hely van a védelemre. Egy lépést sem mentek előre, hanem lekötitek Tata basa erejét. De egy lépést sem hátráltak, inkább a halál, mint a meghátrálás.

– *Dejszen* legalább kétszer annyian vannak – húzta el a száját nem éppen túl katonásan Miki.

– Nem baj! A haza érdeke ezt kívánja. Ha utolsó emberig elvesztek, akkor is állni kell a sarat! Ezredes, járj elől jó példával. Bátorság!

– És mi hova megyünk? – kérdezték a többiek.

Már nem volt idő válaszolni. Egy gránát csapódik lábunk elé. Félreugrunk. Tata basa megkezdte a rohamot.

– Miki ezredes! Parancsot gyorsan végrehajtani! – kiáltottam feléje.

Miki elrohant. Öt fiúval marad itt a hegytetőn a sziklát védeni.

A másik három ezredes csoportját elég gyorsan összeszedte, majd rohant utánam le a völgybe. Egy festői, szűk kis völgybe értünk le, rendkívül meredek, csúszós lejtőn. Egy kis tisztáson megálltunk. Kifűjtük magunkat.

Előttünk messziről hallatszott a csatazaj. A törökök kiáltásai erősebbek, mint a magyarok hajrái. Nádasdy úgy látszik hátrál. Három és fél ezredem – 35 fiú – körülöttem gyülekezik.

– Gyerekek! – kezdem – illetve: Vitézek! A csata sorsa azon múlik, milyen csendben és fegyelmezetten tudunk viselkedni. Nehéz feladat előtt állunk. Észrevétlenül kell megközelítenünk a törököt, mégpedig nehéz terepen. Lássátok, ezt a hegyet kell megmászunk. A tüskés bozóton törünk át. Hátba fogjuk támadni a törököt! Megértettük?

Általános felkiáltás: – Meg! Éljenek a magyarok!

– Hát akkor teljes csendben utánam! Elöl Benedek ezredes csapata, majd Koczó ezredes, végül Németh ezredes csapata következik. Egymás nyomába lépünk, hogy minél kevesebb zajt csináljunk. Támadni parancs nélkül tilos.

Libasorban, hosszan elnyújtott oszlopban vonul a sereg utánam. Meredek, sziklás, bozótos helyen törtetünk fölfelé. Hamar megizzadunk. A gyerekek szuszogva kaptatnak az emelkedőn. Most sűrű fenyvesen át törünk előre. A hegy derekán egy kis tisztáson megállunk körülnézni.

Gyönyörű látvány tárul elénk. Körös-körül erdős hegyek, rozsdásodó levelű fáikkal az őszi napfényben csodás képet adnak. A barnás-sárgás hegyoldalakat sűrűn tarkítják zöld foltok: fenyőcsoportok. A szemben fekvő hegy Szakonyfalu felé, amelyen a törökök főhadiszállása van, kissé messzebb esik. Csak messzelátómmal tudom kivenni az ott mozgó alakokat. Meglepetve kiáltak fel.

– Te Pali, nézd csak, jól látok? Nádasdy ahelyett, hogy hátrálna, támad a túlerő ellen. Azok ott Nádasdy csapatai, ugye? Ott, attól a nagy fenyőligettől balra... Látod?

– Igen. – Merőn figyel a távcsővön át Pali – Tényleg, nem értem. Pontosan ellenkezőképpen csinál, mint ahogy azt Atya, bocsánat, ahogy Fenséged parancsolta. Most mit csinálunk?

Közben Kozó Tibi ezrede is beérkezett. Nagyot lihegnek a 9–11 éves srácok. De elszánt tűz ég a szemükben. Alig várják már, hogy rohamozhassanak.

Újra kezembe veszem a távcsövet. A magyarok tényleg támadnak. Nem látom ilyen távolról a fák között mozgó csata helyzetét, de rosszat sejték. Már nem lehet neki több tíz-tizenkét fiúnál, s az ellenfél legalább háromszor annyi. Felmérem a távolságot. Nincs mit tenni, segítségükre kell mennünk. A hegy, amelyen állunk, arrafelé még meredekebb, mint ahol feljöttünk. Legalább 150 méter szintkülönbséget kell lefelé mennünk, s majd újra hegyet másznunk. Mire odaérünk, seregem teljesen el fog fáradni. Itt maradnunk viszont nincs értelme. Mentsük, ami menthető. Érthetetlen Öcsi engedetlensége. Teljesen észszerű haditervemet teljesen felborította. Majdnem reménytelen most már a helyzetünk.

Gyors haditanácsot tartunk. Már Németh Laci is beérkezett. Ő egész jól bírja a mászást, alig liheg, holott olyan vékony gyerek, mint az ujjam.

– Nos ezredeseim, a helyzet nagyon nehéz. Mire Nádasdy gróf segítségére siethetünk, ő és csapatai már el is veszthették a csatát. Mi pedig teljesen elfáradva leszünk kénytelenek harcolni újra csak a rosszabbik oldalon, hegyre föl, a jó állásokban levő ellenség ellen. Mit gondoltok?

– Támadjunk rájuk! – kiáltja Tibike és Pali szinte egyszerre. Látszik, már nagy lázban égnek.

– És te Laci, mit ajánlasz?
 – A legjobb lenne az eredeti tervet végrehajtani. Nádasdyt rá kellene venni, hogy csalja az ellenséget ide élénk a völgybe. Ott aztán meglepetésszerűen rájuk törünk.
 – Ez jobb, igazad van – bólintottam helyeslően. – Így mi vagyunk előnyben, mivel mi rohamozunk lefelé, az ellenség kénytelen fölfelé harcolni, ráadásul majdnem teljesen nappal szemben. De hogyan értesítsük Öcsit?
 – Elmegyek én valakivel utánuk – vállalkozik Laci.
 – És ki lesz a másik?
 – Majd mindjárt hozok valakit az ezredemből.
 Pár pillanat múlva Kozó Karcsival, egy ügyes, virgonc eleven szemű ötödikkessel jön vissza.
 – Mi vállaljuk a küldöncszolgálatot – vágja ki Laci öntudatosan.
 – Na jól van. Itt megvárjuk a fejleményeket. Mert messzelátón látunk úgyis mindent, nem is kell ide visszajönnötök. Maradjatok Nádasdy mellett segítségnek.

A két fiú eltűnik a bozótban. Az egész seregnek pihenőt parancsolok. Közben messzelátómmal próbálom felderíteni a csata állását. Légvonalban talán 400–450 méterre távolodott el már a csata színhelye tőlünk. De egy széles völgy van közben, s a mi hegyünkön is sűrű erdő és bozót, meg a szemben levő hegyen, ahol a küzdelem folyik, sűrű cserjés és fenyvesek váltakoznak. A csatazaj szaggatottan hallatszik ide. Időnként egy-egy élesebb hang csattan fel, majd vitatkozás zaja, néha egy-egy hajrá. De túlnyomóan az Allah-il-Allah ordítás foszlányait hozza a szél.

Izgalmas percek. Több mint negyedóra is beletelik, mire megzörren előttünk a bozót. Kozó Karcsi mászik élénk négykézláb. Csapzott hajjal, kipirultan.

– Herceg úr, tisztelettel jelentem, Nádasdy Ferenc gróf megbolondult.
 Harsány kacaj csattan fel mögöttem.
 – Hogy-hogy? – kérdezem meglepődve.
 – Tovább támad, nem hajlandó a parancsot teljesíteni. Már alig van seregéből nyolc-tíz élő embere, de mennek előre, a hegy teteje felé, egyenesen a törökök főhadiszállása irányába. Egyedül akarja megnyerni a csatát. Tízen – legalább harminc ellen. És fenn a várban még vagy két ezrednyi török erő van.
 – Németh Laci?
 – Hősi halált halt. Éppen Nádasdy gróffal beszélt, amikor egy gránát fejbetalálta. Öcsinek is már csak egy élete van, a másik kettőt elvesztette. (A vezérek ui. három életet – számot – kapnak, az ezredek kettőt.)
 – És Laci második élete?
 – Az is elveszett. Amikor a második számot fel akarta tenni, mivel jóformán teljesen körül vannak véve a törököktől, egy török hátulról leolvasta a számát. Alig született meg másodszer, máris meghalt.
 A fiúk elnevelték magukat.
 – Hát ez baj – feleltem bosszúsan. – Ezek után nincs más hátra, mint egyenesen támadni. Valamit üzent még Öcsi?

– Üzenni nem üzent... de mondott valamit.
 – Mit?
 – Hát valami nem szépet... az Atyáról.
 – Hogy-hogy – ütköztem meg.
 – Azt mondta, hogy hülyeség visszavonulni, s akármit mond az Atya, ő támadni fog.
 Eltűnődtem. Egy kicsit furcsán fejezte ki magát Öcsi. De aztán elmosolyodtam. A történelem – akaratlanul is – megismételte önmagát. Annak idején Nádasdy és Zrínyi Miklós ugyanezt vetette Montecuccoli szemére: a sok fölösleges taktikázás, halogatás helyett támadni kell a törököt és megsemmisíteni. De Öcsi nem Montecuccolira gondolt, amikor ezt mondta, és nem a történelemre. A mód, ahogy kifejezte véleményét, nem tetszett.

Gyorsított menetben indultunk meg a bozót fedezete alatt a hegyoldalról lefelé. Most már tényleg nem lehetett sokat gondolkozni, tervezgetni. Frontális támadás, minden késleltető taktikázás, bekerítési szándék nélkül. Ebben van most már egyetlen remény. Elvégre a törökök is elfáradhattak már, félórása egyfolytában küzdenek.

Öt-hat perc alatt mindannyian lenn voltunk a völgyben. A jó erős meredeken persze csúszások, botlások, nadrágfék használatával jutott le a sereg. Végre valahogy együtt voltunk. 40–50 métert tisztáson kellett átfutnunk. Most már mindegy volt. Meglepetésről már nem lehetett szó. Nekirohantunk a hegynek a törökök főhadiszállása felé. Vagy ötvenméteres szintemelkedés után jutottunk a csatahelyre. Öcsin kívül már csak ketten éltek a magyarok közül. Egy sűrű nagy bokorban védekeztek elkeseredetten a körös-körül támadó törökök ellen. Ha még egy-két percet késünk, végük van. Szerencséjükre a fedezékük nagyon jó volt, és rengeteg labdájuk volt, amivel elég jól irtották az ellenséget.

A törökök megijedtek a hirtelen támadástól. Ha fáradtak voltunk is a sok mászástól, és jórészt felfelé kellett küzdenünk, mégis előnyben voltunk muníció terén. A törökök gránátjaikat az eddigi harcok során már jórészt elhajgálták, nekünk pedig sértetlenek voltak készleteink.

Nagy hajrával indult a támadás. A törökök visszahúzódtak a hegy teteje felé. Mi utánuk. Közben Öcsi felé tartottam. Fáradtan ült a bokor aljában.

– Mi van, Nádasdy gróf úr? – kérdeztem egy kis gúnnal.

Lesütötte a szemét. Úgy látszik, megérezte, hogy mindent tudok.

Majd szó nélkül, elszántan felugrott és rohant a többiek után.

Lehet, hogy 284 évvel ezelőtt is lejátszódott egy hasonló jelenet...

A hegy tetején sűrű bozót húzódott félkörben. Ez nagyon alkalmas hely volt a védelemre. A császári seregek támadása meg is akadt. Rövid ideig tartó szünet állt be a hadműveletekben. Mindkét fél pihent és átcsoportosított.

Ránéztem az órára. Fél kettő múlt öt perccel. Jól elment az idő. Már csaknem két órája folyik a csata. Étlen-szomjan küzdenek a seregek. Ki kell erőszakolnunk a döntést.

Még kb. 25 fiú élt seregemből. A két ezredes, Pali és Tibike egy-egy életet veszített. Elég bátran harcolt a két jóbarát, így hát meg kellett halniuk. Szerencsére volt még egy életük. Ezzel aztán már jobban takarékoskodtak. Hej, ha az igazi életben is így volna...

Tibikét ezredével együtt magamhoz vettem, Palit tíz fiúval átkaroló mozdulatra küldtem ki, hogy hátba támadja a törököt.

A nagy döntő roham sikerre vezetett. Egyszerre indult meg a támadás két oldalról. A törökök vezéreikkel együtt megzavarodtak. Saci már a támadás elején végleg meghalt, Feri-Ahmed egy élettel kitarzott, de fogságba esett. Úgy rontott rá három magyar, meglepetésszerűen, s mivel elpusztítani nem engedtem, hát kezét-lábát megfogták, s úgy hozták el a csatából. Fogolynak minősítettük. Közben én is egyszer meghaltam. Egy nyolcéves fiú a sűrű bozótban úgy megbújt, hogy nem vettem észre, s amikor mellette elszaladtam, hátulról lekiáltott.

A vezér fogságba esése után már csak 7–8 török ugrándozott a csatatéren, helyesebben csatahegyen, ezeket aztán a császáriak hamar leterítették. A hegy tetejét sikeresen elfoglaltuk. De veszteségeink óriásiak voltak: nekem két életem maradt, a két ezredesemnek egy-egy, rajtunk kívül mindössze hat fiú maradt életben.

A küzdelem a hegyen megszűnt. De hol van Tata-basa meg Németh Miki, becenevén Peták zászlóalj-parancsnok osztaga? Ezek kezdték meg két órával ezelőtt a csatát a mi rajvonalunk mögött, a túlsó hegy szikláján, ahonnan mi elindultunk. Ez talány maradt – egyelőre.

A két sereg, illetve elhunyt hőseink, mert élő seregnek már egyiket sem lehetett nevezni, hangos vitázással indultak lefelé a völgybe, a Zsida-forráshoz. Ott meg is találták a tíz törököt és öt magyart –, csak éppen a két vezér hiányzott, Tata és Miki.

– Valahol fenn harcolnak még a sziklán – válaszolták a fiúk kérdésünkre. Mi meghaltunk és lejtöttünk, meguntuk őket kivárni.

Kiabáltunk értük, gyülekezőt sípoltunk, mindhiába. A két fiú nem került elő.

Rosszat sejtve, keresni kezdtük őket. Két fiúval kapaszkodtam fel újra a szikla irányába. Nemsokára hangok ütök meg fülünket.

Megálltunk és figyeltünk.

– 2634... – hallatszik a szikla mögül.

– Téves... válaszol egy hang vagy tíz méterre tőle egy sűrű bokorból.

– 2635... – szólal meg újra az előbbi.

– Téves – hangzik a másik hangja gúnyosan.

– Ne dumálj Peták, megjárod. 2637...

– Helyes a bögs, de megint mellétaláltál.

– Hiszen már az összes számot végigkiáltottam...

– Nyugi fiacskám, még sok kimaradt. Képzeld, 9999 szám van ám! Még a felét sem mondtad – filozofált vissza Miki.

Közelebb mentem. A két híres vezér egymástól vagy tíz méterre kuksolt, lehajtott fejjel, s egyik sem mert megmozdulni. Már több mint egy órája voltak ebben a helyzetben, s egyik sem tudta kifüstölni a másikat. Persze, jót nevettem rajtuk. (Magamban elcsodálkoztam kitarásukon.) Embereik már rég meghaltak, elmentek a feltámadási helyre, ők meg csak folytatták a párbajt. Persze teljesen szabálytalanul, mert egy helyből csak három számot szabad találgatni, s ha nem talált, a találgató veszt el a számát. Úgy hogy mindkettő már néhányszorosan meghalt.

Miután efelől megnyugtattam őket – ti., hogy ellenfelük már rég meghalt – végre felkeltek s abbahagyták a küzdelmet, helyesebben a csatát. Izzadtak, mocskosak, piszkosak voltak mindketten, de nagyon meg voltak elégedve „győzelmükkel”, melyet mindkettő a magáénak gondolt.

Ezzel a fegyverszünet a csatatér minden pontján beállott.

Ebéd utáni szünetben megbeszéltük a számjátékot, a szabálytalanságokat és mindenfajta észrevételt az eseményekkel kapcsolatban. Sorravettük a számjáték alakulását. Megdicsértem azokat, akik ezt megérdemelték, természetesen mindkét oldalról. Külön megemlékeztem Öcsi parancsmegtágadásáról.

Ő távolabb tőlem, egy fa alatt ült vagy tíz fiú társaságában. Úgy látszott, ezek a hívei, a „pártja”. Azok voltak, akik már a perjel-választásnál legjobban kiálltak mellette. Úgy látszott, egy kis ellenzékét alkotnak

velem, illetve a ministránsrend többi tagjával szemben. Tehát: két csoportra szakadt a társaság. Elég látható volt mindez, körülöttem volt a rend zöme, vagy száz gyerek – ők tüntetőleg külön tizenegyen.

Szóltam hozzá, nem felelt. Mi ütött ebbe a gyerekbe? Miért makacsolta meg így magát?

– Nézd Öcsi, lásd be, hogy helytelenül cselekedtél. Egy parancsot mindenképpen végre kell hajtani. Akár mint Montecuccoli, akár mint Géza atya adom ki.

Továbbra is szótlanul ül lehajtott fejjel a fa tövében. Majd vállát megrándítva morgott valamit a foga között. „Hívei” idegenül néztek felém.

Nem akartam tovább feszíteni a helyzetet.

A pihenő után továbbmentünk, most már háború nélkül. Vagy egyórai séta után egy széles völgybe értünk, ahol focizásra alkalmas hely volt. Letelepedtünk s a két csapatkapitány kiválasztotta a két csapatot. Itt megint valami kellemetlen vita volt Öcsi körül, a vége az lett, hogy sem ő, sem párthívei nem vettek részt a játékban, hanem félrevonultak és távolabbról nézték végig a meccset.

Uzsonna után hazafelé vettük utunkat. Útközben próbáltam Öcsi mellé jutni, de szándékosan mindig elkerült. Nem akartam erőltetni a dolgot, s így nem tudtunk egymással beszélni. Emiatt elég nyomott volt a hangulat egész úton hazafelé. Öcsi nagy vetélytársa, Kovacsics Feri „pártja”, vagy tíz gyerek szintén külön csoportban ment, s láttam sokat sügdelőznek. Ez megint nem tetszett.

Hazaérve elgondolkoztam a nap eseményein. Nyilvánvalóan válságba jutott a rend. A történelem magyar betegsége sorainkban is megjelent. Két vagy több pártra bomlott a közösség. Mit tegyek? Már hetek óta éreztem, valami van a levegőben. A személyi ellentétekből komoly nehézségek fejlődtek ki az egész közösség számára. Vártam, de csalódtam. Megoldódás helyett kiéleződött a válság Öcsi nem várt makacskodása miatt. Rendet kellett teremteni. Hosszas töprengés után úgy döntöttem, hogy – bármennyire fájdalmas is – inkább egy gyereket büntetek az egész közösség érdekében. Még annak árán is, hogy esetleg ettől az egytől végleg meg kell válnom.

Másnap kifüggesztettem egy ministránsparancsot az otthonban. Lázár Dezsőt felmentettem a perjeli tisztség alól, Kovacsics Ferenc lett a perjel, Schrammel Imre pedig az alperjel.

Nagy zűr tört ki erre az intézkedésre. Öcsi nem jött többet be sem az otthonba, sem a szobámba. Félszegen húzódtott el ezentúl előlem, valahányszor valahol találkoztunk. Pártja napokig morgott, de lassan elcsendesedett. Kovacsics Feri pártja győzelmi mámorban úszott, de nem sokáig: megfenyegettem őket, ha kellemetlenkednek a többieknek, Feri is az Öcsi sorsára jut. Így lassan elcsitultak a vihar hullámai, s a belső válság megoldódott. S ez annál is inkább fontos volt, mert nemsokára újabb, de sokkal nagyobb problémák kerültek előtérbe.

Bármennyire szeretet alapon állok, és a türelmes szeretetet a sújtó szigorúságnak messze fölébe helyezem – néha mégis sújtani kell, a közösség, a közös cél érdekében, még olyanokra is, akiket talán legjobban becsültünk és szeretünk.

Öcsit nagyon sajnáltam. Látszott rajta, hogy nagyon megtörte őt a büntetés. Bár ministrálni a templomba bejárt – becsületére legyen mondván, éppen olyan buzgón, mint régen, csak énnékem nem ministrált lehetőleg – egyébként minden kapcsolatot megszüntetett velem és a ministránsrenddel. Túl makacs és gögös volt ahhoz, hogy bocsánatkéréssel mindent helyre hozzon.

De az isteni gondviselés útjai kiszámíthatatlanok. A jövő megmutatta, hogy ennek a nagy afférnek fontos helye volt a Jóisten terveiben Öcsi jövőjét illetően. Helyettem Kázmér atyát, hittanárát kérte fel lelkivezetőjéül, mindennap felkereste, s napjának nagyobb részét nála töltötte. Kázmér atya ráért vele foglalkozni, és nagyon szépen nevelte, ápolta hivatását. Neki úgy látszik éppen erre a külön kezelésre volt szüksége ebben az időben.

Bár fájt, hogy tőlem eltávolodott, mégis örültem, hogy jó kezekbe került, s nem maradt magára. Év végén Zircra került a rendi magángimnáziumba oblátusként.

Kilenc évvel később mutatta be újmiséjét, mint ciszterci. Meghívott engem is, mert közben megbékültünk – amiről még beszélni fogok –, de sajnos nem mehettem el első miséjére. Remélem, nem gondolja, hogy azért, mert e régi gyerekügy miatt nehezteltem rá, mert valójában soha, egyetlen percig nem haragudtam, amit tettem, a közösség, a ministránsrend magasabb érdekeiért kellett tennem.

Az első próba

Néhány nappal a nagy kirándulás után összehívtam a rendi tanácsot. A három felügyelő gimnazista, perjel és alperjel, valamint a scholák vezetői voltak a tanács tagjai.

– Fiúk, nagy vállalkozásba kezdünk. Építsünk közösen Meseországot.

Tágra nyíltak a szemek.

– Az otthonban, a terem közepén és a hátsó fal mentén nagy T betű alakban építjük fel a meseországot. Egy igazi ország lesz kicsinyben. Lesz rajta hegyvidék, folyó, tó, vízesések, városok, völgyek, szép tájak, utak, hidak, villamos vasutak, egyszóval minden, ami egy igazi országban van.

– Telefonpóznák is lesznek? – kérdi hirtelen a kis Sikos.

– Lesznek ám, mégpedig végig az autóutak mentén. A T betű egyik végén mesékből jeleneteket fogunk kialakítani. Lesz hét törpe, Hófehérke, egy barlangban óriások, Gulliver, azután Piroska és farkas, és még sok más mese alakja. A T betű talpszárán pedig a közelmúlt történelmét bemutató két ország, csatatérrel. Az első vonal lövészárkai és drótkadályai mögött katonai táborok, erődítmények, hadiutak és repülőterek lesznek. A várost és a falvakat kivilágítjuk. Két villanyvonalat fog száguldani az alagutakon és viaduktokon keresztül. Nagy sziklahegyről igazi vízesés fog hullani valódi vízből való tóba, s ebből patak ágazik majd ki, beton- és vashidakkal, és még sok minden más szép dolog lesz ebben a meseországban.

– És kik fogják megcsinálni? – kérdezte Saci.

– Hát mi magunk. Vagytok ti olyan ügyes gyerekek! Nem? Holnap neki is fogunk a nagy munkának. Két talicska kell. Tata, te tudsz szerezni hazulról, ugye? Jó! És Te is egyet, Laci? – Rendben van. Tehát holnap délután kezdjük a nagy munkát.

Mire jó mindez? – kérdezhetné valaki. A gyerekeket foglalkoztatni, játszani kell. És változatos programot kell adni nekik. A Meseország felépítése nemcsak játék, komoly, ízlést, kortörténeti ismeretet, ügyességet fejlesztő munkát kíván. Hosszú ideig leköti a gyerekeket, nyilván újabb fiúk is jelentkezni fognak, ha látják, hogy mennyi mindent csinálunk a ministránsrendben. Igaz, hogy teljesen profán tárgyú dolgot készítünk – de nem az alkotás tárgya, hanem maga az *alkotás* a fontos. A közösség alkotó munkája, fegyelme, kitartása, az eredmény, a siker öröme – mind jellemfejlesztő, egyéniségszervező hatású... Teljes emberek nevelése, a praktikus és ízlésfejlesztő készség kifejlesztése – mind keresztény program.

Másnap el is indult a nagy terv végrehajtása. A T betű alakú alapzat mintegy 40 négyzetmétert tett ki. Félméter magasságban fabakokra hevederekkel deszkákat erősítettünk, és erre a hatalmas asztalra építettük a Meseországot. Harminc gyerek két délután csak a földet és a köveket hordta fel talicskán és kosarakban a hegyek és sziklák számára. Két méter magas sziklahegyet csináltunk, amely hosszan nyúlt el a T betű felső száraiban. Belsejébe egy nagy hordót dugtunk el, amelyet egy rejtett csövön át könnyen lehetett vízzel újratölteni. A hordóból, amelyet a hegység legmagasabb pontján elhelyeztünk el, csurgott ki a vízesés vize egy szép sziklafalon át egy nagy tóba. Körülötte mohából csinált erdők, hegyek, völgyek. Az asztal szélén körbe épült a vasútvonal, drótsínrel. A villanymozdonyokat egy kéthelyi iparosfiú készítette. Alagutakon, viaduktokon, festői környezetben futott a vasút. Az országutak betonból készültek. Még a fehér kilométerkövek is rákerültek az utak szélére a fehér-fekete festésű korlátokkal együtt. A sínek mellett barnára festett távirópóznák sorakoztak, természetesen minden természetű arányban. A tó partján épült a város, befestett apró deszkaházakkal. Az ablakok üvegezve voltak, kicsiny villanykörték világítottak a házakból, úgyhogy központi kapcsolással az egész város fényárban úszott. A tóból patakmederben kígyózva folyt a víz, helyenként sziklás szurdokokon át. Egy vadregényes ponton a patak egy sziklahasadékban eltűnt. Vize lefolyt az asztal alatti tárolóba, ahonnan vödörrel ki lehetett merni, s a hordót a vízzel újra feltölteni. A hordó olyan nagy volt, hogy naponta csak egyszer kellett feltölteni, és egész délután folyt a vízesés. A hegyek felől a T talpa felé lankás átmenet után síkvidék következett. Itt repülőtér készült, beton és üveg hangárokkal. 27 kis miniatűr gépet is vettem egy játékboltban, ezek részben a földön sorakoztak a betonkifutón, részben vékony drótszálon a levegőben függtek. Távolabb a második világháború hadszíntere látszott. Itt hepehupás dombok között rejtett katonai sátoztáborok, a dombok oldalában páncéltornyok, betonbunkerek meredeztek ágyúkkal és gépfegyverekkel. Az „első vonal” lövészárk-rendszerből és tankcsapdaárokból állott. A lövészárkok előtt drótkadályok. Az utakon ún. spanyollovak, azaz drótkadálybakok álltak.

Naponta 40–50 pár kéz építette szorgalmasan a Meseországot. Hihetetlen lelkesedéssel folyt a munka. Arra törekedtem, hogy a fiúk rendesen és szépen dolgozzanak. Könnyen tehettem. A munkából való félreállítás volt a legnagyobb büntetés. Így aztán gyorsan haladtunk előre. Ugry Miska és Orosz Imre, a két legügyesebb kezű szobrász készítették gyurmából a mesealakokat. Óriásokat, törpéket és egyéb figurákat helyeztek a barlangokba, a mesebeli rész hegyoldalaira. A barlangokat is kivilágítottuk különböző színes égőkkel. Valóban tündéri volt a Meseország.

A város nem ministráns gyerekei is tömegesen keresték fel a ministránsotthont, hogy gyönyörködjenek a Meseországban. Nem volt könnyű megakadályozni a sok kíváncsiskodó beáramlását, mert akadályozták a

munkát. Még a szülők is nap nap után jöttek megnézni gyermekeik csodás alkotását, és önkéntes adományaikkal növelték a költségek fedezetét.

Egy este ipariskolai hittanórámról tartottam hazafelé. Az egyik utcasarkon valaki futva utolért. Sötét volt már, hirtelen fel sem ismertem.

– Géza atya! Egy pillanatra tessék megállni! Kérem, tegye el ezt, megspóroltam a Meseország javára! – lihegi, s kezembe nyom egy pár pénzdarabot. Jobban megnézem az alacsony emberkét, hát kiderül, hogy egyik jó inatanítványom, Kovacsics Laci.

– Tudja, Géza atya, én olyan szívesen segítenék ott, de egész nap a műhelyben vagyok, csak késő este szabadulok. Vasárnap láttam a meseországot. Hát gondoltam, ha a munkámmal nem is, de legalább így járulok hozzá. Nem sok pénz, 2 forint 85 fillér, de többet nem tudtam félretenni. Valamire ebből is futja.

– De Lacikám! – Neked nagyobb szükséged van erre a pénzre – feleltem meghatottan.

– Nem, Atya kérem, én is hozzá akarok járulni Meseországhoz. Tudom én, értem én, miért készül az... A gyerekek összefogása... Bárcsak még mindig ministráns lehetnék és bejárhatnék...

Nagyot sóhajtott. Olyan vágyakozás volt e pár szóban...

– Hát Lacikám, te is bejárhatsz, ha akarsz és ráérsz, ministrálni is, meg az otthonba is. Amikor tudsz, csak gyere el.

Megígérte, hogy ha ráér, mindig el fog jönni. Ettől kezdve minden vasárnap ott játszott, szórakozott a 16 éves fiú a kicsikkel. Gyakran ministrált is.

Tovább mentem. Este háromnegyed hét volt. Hazaérve nem a fölépcsőn mentem fel a szobámba, hanem a hátsó lépcsőn, hogy a ministránsotthonba benézzek és hazaküldjem az ottlévő gyerekeket.

Az otthon előhelyiségének üvegajtaja tárva-nyitva állt. Az otthon ajtaja is félig nyitva. Fény szűrődött ki a nyíláson. Teljes csend volt az otthonban. Lábjegyen, csendben közelíték az ajtó felé. E pillanatban gyenge neszt hallok. Benézek az ajtó nyílásán. Két fiú guggol a földön az ajtónak háttal. A Meseországot nézik. Nem vettek észre. Tibike és Pali volt, a minapi két ezredes.

– Te Pali, mit gondolsz...

– No mit akarsz?...

– Ugye milyen szép itt minden... Meseország... Meseváros... Mesehegyek... minden mese...

– Klassz az egész – felelt a realistább Pali.

– Te, milyen jó lenne mindig itt lenni...

A másik ránéz.

– Úgy gondolod, éjszaka is?

– Úgy. Egész nap. Éjjel-nappal mindig együtt élnénk itt. Milyen nagyszerű lenne. Milyen stramm társaság lennénk itt fiúk együtt... Mit gondolsz?...

– Te, én már ma éjszaka is eljönnék, s itt maradnék mindigre. De karasó lenne... – csettintett a nyelvével. Ő akkor már oroszot tanult.

Csendben otthagytam őket, hadd álmodozzanak.

Elmentem én is a szobámba, álmodozni...

Milyen jó lenne, ha mindig együtt lehetne ezeket a gyerekeket tartani... Éjjel-nappal egy fiútelepen. Egy fiúk városában... Igen, vagy tíz évvel ezelőtt láttam az amerikai *Flanagan atyáról* egy filmet, a Fiúk Városát. Micsoda nagyszerű gondolat lenne nálunk is megvalósítani egy Fiúk Városát.

Makacs bogarat tett a fülembe ez a két gyerek ma este. Csak nem akar kimenni belőle. Fiúk Városa... milyen nagyszerű ötlet...

Sokat tűnődtem ezen az estén a Fiúk Városán. S azóta sok este és nappal gondolkodtam rajta. Kevés olyan nap volt azóta, hogy nem jutott eszembe a Fiúk Városának nagy eszméje...

* * *

Másnap délelőtt egyik hittanóráim után az általános iskola igazgatója hívat az igazgatói irodába.

Mucci Frigyes alacsony, hatvan év körüli, kopasz, szemüveges, villogó szemű ember. Erdélyből került át a háború alatt. Igen ravasz tekintete volt. Nem éppen rosszindulatú ember, de ha érdekei úgy kívánták, nagyon kegyetlen is tudott lenni. Típusa volt a reakciós érzelmű, de gyáva, önző és meghunyászkodó, behódoló pedagógusnak. Fontoskodó arccal fogad.

– Kedves Tisztelendő úr, komoly beszédem van Magával. A mai postával érkezett egy leirat a minisztériumból. Utasítást kaptam, mint igazgató, hogy hatáskörömben intézkedjem, illetve ellenőrizsem, hogy a község területén semmiféle egyházi vagy egyéb nem-demokratikus ifjúsági egyesület, szervezet ne működjék.

– Tudtommal már nincs ilyen szervezet, a cserkészlet, KALOT, KALÁSZ stb. megszűnt – válaszoltam egykedvűen.

– Ez igaz, de a ministránsok...

– Kérem, a ministrálást hivatalosan engedélyezték, a püspök úr még külön figyelmünkbe ajánlotta a ministránsok képzését, nevelését.

– Igen, de az a rengeteg gyerek állandóan benn van az apátságban. Ebből nagy baj lesz.
– Nézze, Igazgató úr, a szülők kívánsága ez. Nekik elidegeníthetetlen joguk, hogy a gyermekeiket ott és úgy neveltethessék, ahogy az nekik tetszik.

Gúnyos mosolyra húzta a száját.

– Nézze Tisztelendő úr, maga is tudja, milyen időket élünk. Hol vannak most a jogok? Melyik ember és melyik szülő érvényesítheti a jogait? Itt meg kell hajolnunk az erőszak előtt.

Sunyin nézett maga elé.

– Én úgy érzem – válaszoltam –, hogy minél erőteljesebben és egységesebben lépünk fel a szülőkkel karöltve, annál tovább biztosíthatjuk a nevelés szabadságát.

A kopasz fej gyorsan behúzódott a két váll közé. Sűrűn, aprókat pislogva nézett fel rám, s lassan megrágva a szavakat, rekedten suttopta:

– Én pedig nem akarok börtönbe kerülni maga miatt. Szüntesse be a gyerekek bejárását. Magának is, nekem is érdekem ez. Meséltem már, hogy én régi jó katolikus vagyok. Nekem semmi kifogásom az ellen, amit maga csinál. De tudja, az állásomat nem akarom elveszíteni. És szél ellen nem lehet...

– Nem értek egyet elveivel Igazgató úr. A ministránsrend feloszlatását pedig próbaképpen ma megteszem. De a következményekért maga a felelős.

Ezzel otthagytam.

Dühösen ültem le otthon gépemhez, és megírtam a következő napiparancsot.

„Határozat! Állami rendelkezésre a ministránsrend a mai napon megszűnik. Az otthonba senki sem mehet be. Templomba ministrálni ezentúl is szeretettel várunk valamennyieteket. De a napközi itt-tartózkodás a mai naptól további rendelkezésig tilos. Géza atya.”

Az otthon folyosóra nyíló előhelyiségének üvegajtájára tűztem ki ezt a díszes Határozatot, az ajtót kulccsal lezártam, majd visszamentem az iskolába a többi hittanórára.

Délután két órakor fáradtan, kedvetlenül tértem haza. Vagy húsz gyerek ténfergett a szobámban. Zavartan néztek rám, amikor rájuk nyitottam az ajtót. Látszott, hogy már nagyon vártak.

– Hát ti mit kerestek itten? – kérdeztem szigorú arccal.

Nem felel senki.

– Nem olvastátok a Határozatot? – csattantam fel.

Ismét csend. Állnak egymás mellett, elszántan, meredten, szinte kétségbeesett mozdulatlansággal.

– No, mi lesz már? Mit kerestek itt? Miért nem mentek haza? – préseltem ki magamból ezeket a nehéz, számomra oly keserű szavakat.

És ekkor a kis Sikos hozzám lépett. A mellemig sem ért a feje. Átkarolt két kezével és bánatos hangon, csendesesen megszólalt.

– Hát el tud minket innen kergetni, Géza atya?...

Nem tudtam mit szólni. Szégyelltem is magam előttük. Azért a nyavalyás Határozatért. De egy nagyszerű, boldogító érzés is erőt vett rajtam. Ezek tényleg szeretnek!

Még mindig síri csend és dermedtség. Úgy néznek rám, mintha halott lennék. Nem értik, hogy én hogyan írhattam nekik ilyesmit.

Végre a kis Csita megszólal.

– Géza atya... Géza atya... jöjjön át az otthonba...

Önkéntelenül megindultam. A gyerekek utánam. Olyan csendben lépkedtek mögöttem a folyosó széles kőkockáin, mint még soha. Mintha halottas menet lettünk volna. Lassan mentem. Furcsa szorongás volt a torkomban. Végre elértük a klauzúra-ajtót. Mögötte nyílt az otthon előtti ministránsfolyosó.

Kinyitottam a klauzúra ajtaját. Elöttem a folyosón vagy ötven gyerek tolongott. Teljesen hangtalanul, néma csendben álltak az otthon előterének ajtaja előtt, amelyre a Határozatot függesztettem. Az üvegajtó felső nagy üvege megnyomva, de óvatosan, úgy hogy az üvegnek nem lett semmi baja, s a nyíláson át egyik gyerek a másik után bújt be az otthonba. A nyílás elég magasan volt, ezért cigánylétrán, kezeiket összekulcsolva egyik a másikat emelte be az ablakon.

Odaléptem az ajtóhoz. Némán nyitottak utat. Feszülten várták, mit fogok tenni.

Kulcsommal szó nélkül kinyitottam az ajtót, s beléptem az ígéret földjére.

A gyerekek, még mindig hangtalanul, utánam. Benn az otthonban már vagy harminc gyerek üldögélt néma csendben a padokon. Senki sem játszott. Tanultak. Amikor beléptem, felálltak.

Körülnéztem. Vagy száz gyerek lesett aggódva rám.

– Hozzátok ide a Határozatot – szólaltam meg csendesén.

Az egyik fiú kiment, leakasztotta a külső ajtóról a papírlapot.

Átadta.

Széles mozdulattal vettem át. Összetéptem.

Óriási ujjongás.

– Gyerekek, ezentúl a ti felelősségetekre áll fenn a ministránsrend. Én többet nem szüntetem meg a bejárást...

– Éljen! Éljen! Hurrá! – falrengető ordítástól visszhangzott a terem.

Velük örültem.

Nem, ezt a lelkesedést nem lehetett leállítani. Győzött a nép! Az én népem!

Egy banda a sarokban összeverődött, s taktusban kezdett kiabálni:

– Pfuj Mucsi! Pfuj Mucsi! Le vele!

Azonnal feltartottam a kezemet. Csend lett.

– Ezt nem, fiúk! Szegény igazgatók nem tehet semmit a rendeletek ellen. Őt ne bántsátok! Most már mindebből elég legyen. A ministránsrend megállta a helyét. Örülök neki, s büszke vagyok rátok. De most mutassátok meg, hogy nemcsak tüntetni tudtok, hanem dolgozni is. először a lecke legyen kész, azután jöhet a Meseország.

Miska csak most érkezett meg, mit sem tudott az egészből. Áadtam neki a felügyeletet, én pedig indultam ebédelni.

A következő héten több mint húsz új tag jelentkezett a rendbe.

A „szerzeteskompánia”

Vikről megint rossz hírek jártak. Egy töltőtoll és egy csavaros ceruza cserélt gazdát újabb tevékenységei következtében. Egyik délután az otthonból áthívtam a szobámba. Látszott rajta, hogy nem szívesen jön.

– Tessék helyet foglalni – s a kánpadra mutattam.

– Leült.

– Viki, sose lesz vége?

Kérdően nézett rám.

– Ne tégy úgy, mintha nem tudnád, miről van szó.

Tovább hallgat.

Most már türelmetlenebbül folytattam.

– Megéri neked az a pár vacak, hogy a becsületedet kockáztasd miattuk? Nem veszed észre, hogy a többi társad megvet a lopásaid miatt? Nem gondolsz arra, hogy tönkre teszed az életedet? Hogy becsstelen ember lesz belőled, ha így folytatod? Hiszen tudod, hogy a lopás bűn. A jó Isten Téged is szeret. Érted is meghalt, s most őt lopod meg viszonzásul.

Lehajtott fejjel hallgat.

– Tudom Viki, hogy mi a helyzeted otthon. Édesanyád özvegyasszony, 120 forintos nyugdíjból nem tudtok megélni. Úgyis elég sok gondja van édesanyádnak, még te is csinálsz neki szomorúságot? Nézd, én hajlandó vagyok veled egyességet kötni.

Felfigyel. Egy könny buggyan ki a szeméből.

– Ha valamire szükséged van, szólsz nekem. Ha tudok segíteni, segítek. Csak egyet kérek tőled, Viki, nem is kérek, hanem követelek: *ne lopj!* Akármire van szükséged, szólj. Valahogyan majd előteremtjük, ha tényleg szükséges és fontos dologról van szó. Megértettél?

– Igen.

– Nincs most valamire szükséged?

Gondolkozik.

– Nincs.

Kopogtatnak. Fekete Laci lép be.

– Atya kérem, bejöhetek?

– Viki, van még valami mondanivalód?

– Nincs.

– Akkor add át helyedet a Lacinak.

Laci félszegen ül le, Viki eltávozik.

– Mi újság, Laci, régen láttalak.

A borzas, fekete hajú, élénk szemű, tizenkét éves fiú egyik legnagyobb csibésze a rendnek. Alapjában véve jóindulatú, de mintha két kis ördög verekedne állandóan benne, képtelen nyugodt maradni. Társaival sincs jóban, mindig verekedési csomópont alakul ki körülötte, az iskolában csak úgy, mint az utcán. Az otthonban már valamivel jobban viselkedik.

– Hát bizony, két napja nem látott az Atya – mondja erős, mély, inkább repedt fazékhoz hasonló kamaszhangján. – Pedig most az egyszer két teljes napig igen jó voltam.

– Komolyan? Ezt valahogy „igazolni” is kéne.

– Már itt is a bizonyíték. Tetszik tudni, miért jöttem?

– Majd, ha megmondod.

– Hát izé... – egy kicsit zavarba jön, de ez a félszegség igen jól áll neki – tetszik tudni, én beiratkoztam a Pulyák kompániájába.

– Miféle kompániába? – kérdem csodálkozva.

– Hát amibe Csiga, Pulya, Saci, meg a többiek készülnek.

– Most már végleg nem értem.

– Zircre akarunk menni.

– Kirándulni?

– Dehogy, végleg. Kispapnak.

Nagyot nyeltem.

– Saci és a többiek? Miféle többiek?

– Hát nem is tetszik tudni? Azt a kis ismertetőt, amit a múltkor Csigának tetszett adni a ciszterci életről, sokan elolvastuk, s elhatároztuk, hogy mi is ciszterciek akarunk lenni.

Nem tudtam, csodálkozzak-e vagy nevessek. A napokban tényleg adtam Csigáéknak egy kis gépelt füzetet, amely részletesen ismertette a Ciszterci Rend életét, szólt a papi hivatásról és a laikustestvéri intézményről. Szó

van benne a szerzetes élet szépségeiről, a Rend történetéről és még sok minden másról. Azt persze nem gondoltam, hogy Csiga és Pulya majd továbbadják és propagálják az ott leírtakat.

– Hát Laci, ez nem olyan egyszerű dolog, mint ahogy azt ti elképzelitek. A szerzetes hivatás komoly és nagyon nagy dolog, azt nem lehet csak ilyen gyors elhatározással és összebeszéléssel vállalni. És kik vannak ebben a „szerzeteskompanyában”?

– Saci, Kovacsics Feri, Szaller Gabi, meg én. De még mások is gondolkodnak rajta.

Elmosolyodtam.

– Egész jó felhajtást csináltatok. – Erősen a szeme közé néztem, állta a pillantásomat. – És te, Laci, mióta és miért gondolsz erre?

Elpirul, majd elmosolyodik.

– Géza atya, ez komoly titok... Igaz ugyan, hogy már másnak is elmondtam. A Laci haveromnak is megsúgtam tegnap este. Szóval az úgy volt, hogy azon a bizonyos megfeddés következtében, melyet a tegnapielőtti hittanórán kaptam... Ugye tetszik emlékezni?...

– Ó hogyne, az akkor nekem is nagyon fájt.

– Nos, én akkor rettenetes dühös voltam az Atyára. Talán meg is tudtam volna ölni. Úgy mentem a helyemre, hogy bosszút állok. Ledőltem a padra, és elkezdtem sírni.

– Már majdnem megsajnálalak az óra vége felé.

– Dühösen mentem haza, és elhatároztam, hogy többet nem jövök be ide, de még a templomba se fogok járni, sem az Atyának, sem a többi papnak nem fogok köszönni. Egyszóval elhatároztam, hogy nagyon-nagyon rossz leszek ezentúl. Délután csavarogni mentem Zsida felé. A zsidai völgyben eszembe jutott, hogy nemrég jártunk errefelé, azon a nagy kiránduláson. Igen, de akkor én még jó voltam – most pedig rossz akarok lenni. De miért? mi is történt? ... Hiszen csak alaposan megfeddtek, amit – ha jobban megnézzük a dolgot –, meg is érdemeltem. Hiszen éppen elég mélyen szúrtam egy gombostűt az előttem ülő fenekébe.

Elhallgatott. Csak nagy nehezen tudtam mosolyomat elrejtetni. Összeráncolta magas homlokát, és nagyon komolyan nézett maga elé. Majd csendesebben folytatta.

– Tehát megérdemeltem. Akkor pedig most miért dühöngök itten?... Szerettem volna hirtelen arcul köpni magam... Leültem a Zsida-forrás kávéjára. Már kezdett szürkülni. Sokáig eltűnődtem. Rájöttem, hogy én eddig nagyon rossz fiú voltam... A többit már úgyis tetszik gondolni.

– Vagyis: most már meg akarsz javulni. De mi lesz a kis ördögökkel?

– Majd elkergetem őket.

– És Zirc?

– Tegnap elkértem azt a füzetet Sacitól. Elolvastam és nagyon megtetszett az ottani élet.

– És mi tetszett benne legjobban?

Elgondolkodik, majd hirtelen rávágja:

– Az, hogy ott nem bántjuk egymást, hanem szeretetben élünk.

– Hát az igaz, hogy a szerzetesek nem szokták egymást gombostűkkel szurkálni – feleltem mosolyogva. Elneveti magát.

– És Atya kérem, mikor lehet legkorábban oda eljutni?

– Hát, Lacikám, az sok mindentől függ. Először is attól, hogy itthon hogyan viselkedsz, mennyire sikerül megjavulnod, megkomolyodnod, azután az iskolai tanulmányaidat hogyan végzed. Ha úgy látszik majd, hogy tényleg a szerzetes életre hív a Jóisten, és te is alkalmasnak látszol rá, akkor meglátjuk, hogy tovább akarsz-e tanulni, és pap leszel-e, vagy pedig laikus-testvér. Melyik tetszene inkább?

– Inkább pap szeretnék lenni, de a tanulás nem nagyon ízlik.

– Nézd, ezt az idő majd megmutatja, mi felel meg jobban. Egyelőre a legfontosabb a javulás. És: sokat kell imádkoznod hivatásodért! Nem mi választjuk a papi életet, hanem a Jóisten adja a hivatást, Ő hív bennünket!

Még sok mindenről elbeszélgettünk, problémáiról, nehézségeiről, a hivatásról és sok minden másról. Este lett, mire eltávozott tőlem a hazatért tékozló ifjú.

A következő napokban beszélgettem a többi fiúval is, akik nem merték maguk bejelenteni szándékukat. Érdekes volt, hogy az indítóokok között kivétel nélkül mindegyiknél a szeretet szerepelt. Ez fontos volt önmagában is – és egyúttal számomra is örömdolog. Igazolta azt az életelvemet, hogy az életben minden a szeretet. Mindennek mozgatója, fenntartója, az egyetlen igazi építő, irányító, életet és boldogságot adó erő.

Elhatároztuk és megbeszéltük, hogy a „jelöltekkel” időnként külön megbeszélést tartunk, hogy hivatásukat ápolhassák. Egész lázban volt a ministránsrend, nap nap után újabb fiúk jelentkeztek. Karácsony körül már tizenkét „hivatásosom” volt, később még többen jelentkeztek. Öröm és kétség között foglalkoztam velük. Örültem a nagy lelkesedésnek –, de kételkedtem a hivatások valódiságában. Sokat imádkoztam értük, és sokat imádkoztattam őket az igazi hivatás kegyelméért. Ha mind nem is „fut be”, a sokból egy-két Istennek szentelt élet talán kialakul. S akkor is megéri, ha csak egyetlen lelket sikerült a Jóisten szolgálatára megnyerni.

Akik lemaradnak, azoknak sem veszteség ez a „jelöltség”. Mostani buzgóságuk a hivatás elnyeréséért a lelki életben nagyban segíti őket, és ez már tiszta haszon akkor is, ha nem lesznek szerzetesek. Később is mindig

szívesen ápoltam a hivatásokat –, egyik legjobb eszköz volt a buzgó lelki élet kialakítására, éppen a legnehezebb időszakban, a kamaszkorban.

Különösen két fiú alakult át ezen idő alatt. Schrammel Imre és Csiga. Napi áldozókká lettek. Egész magatartásukon meglátszott, hogy egy nagy gondolat foglalkoztatja őket, hogy ennek bűvkörében élnek állandóan.

Szinte már teljesen Zircen éltek – lélekben. Megbeszéltük, hogy az első félév után elviszem őket, és az általános iskola utolsó félévét már ott fogják elvégezni. Így nagyon készültek az új életre. Sokat beszélgettem velük külön-külön is, és különösen Saci igen komoly, mély lelkiiségről tett tanúságot. Édesanyja, egy komoly, vallásos özvegyasszony, igen boldog volt, hogy fia a legszebb utat választotta. Csigát szintén örömmel engedték el szülei.

A legnehezebb probléma talán abban volt – és ezt Zircen is sokszor hallottam –, hogy a gyerekek nehezen tudnak dönteni: papok vagy laikus testvérek legyenek. Különösen Saci szeretett volna pap lenni. A szabály azonban az volt nálunk, hogy aki laikusként megy el Zircre, később nem tanulhat papnak. Már pedig ott élni, és nézni a többieket, papnövendékeinket, mint tanulnak, végzik a zsolozsmát, művelődnek – ők pedig csak szerény fizikai munkát végeznek, és nem lehetnek sohasem felszentelt papok, ez súlyos problémát okozott nekik, és sok reménytelen vágyat keltett fel zirci laikustestvéreink lelkében. Ezen a kálvárián később Saci is végigment.

Lassan-lassan kezdett kibontakozni az új *Élet* a Jóisten szentgotthárdi virágoskertjében.

Élet a föld alatt

Közben a tisztelt Mucsi igazgató úrral megint volt egy kellemetlen beszélgetésem.

Valami magas rangú minisztériumi látogatóra hivatkozott, aki melegen érdeklődött nála a szentgotthárdi „klerikális ifjúsági szervezkedések” iránt. Igen meg volt ijedve, s hogy végleg össze ne vesszünk, megígértem neki, hogy „messzemenő óvatossági rendszabályokat” fogok hozni a gyerekekkel való foglalkozások terén.

Először a szülőket hívtam össze értekezletre. Igen sokan jöttek el megint.

Még el sem kezdhettem mondókámat, egyik fiatalabb, de a városban köztiszteletnek örvendő édesapa szót kért.

– Mélyen tisztelt Géza atya és kedves szülőtársaim! Úgy gondolom, mindannyiunk előtt tudott dolog, miért hívott bennünket össze az Atya. Gyermkeink boldogságáról és lelkéről van szó. E két nagy kincsük van most veszélyben. Azt hiszem, mindenki egyetért velem abban, hogy nekünk szülőknek egységesen kell most állást foglalnunk gyermeink érdekében, és hitet tennünk vallásunk, Egyházunk és papjaink mellett.

Általános helyeslő moraj. Felkiáltások: – Nem engedjük gyermeinket a Sátánnak! Nem engedjük a vallástalan úttörőbe! A mienk a gyermek, mi rendelkezünk nevelésük felől.

Igen szerettem volna, ha Mucsi igazgató hallhatta volna ezeket a felkiáltásokat.

Nagynehezen sikerült csak csendet teremteni.

– Azt hiszem – emelkedtem szólásra – ezek után nem kell külön kiemelnem a kedves szülők előtt a katolikus nevelés fontosságát, és a veszélyeket, amelyek a gyermekek lelkét fenyegetik egy istentelen, anyagelvű nevelés következtében. Úgy érzem, a szülők helyeselték a ministránsrend felállítását, s szívesen küldték eddig gyermekeiket ide az Apátságba.

– De mennyire! Csak járjanak továbbra is ide! – hangzottak fel mindenfelől a vélemények.

– A mai helyzetben azonban – folytattam – fokozott óvatosságra van szükség. A terror ellen csak sok imádsággal és passzív ellenállással tudunk küzdeni. Nem tudhatjuk, mi minden vár még reánk. Az államosítás óta eltelt rövid fél év alatt már sok olyan rendelet látott napvilágot, amelyből nyilvánvaló, hogy ez az állam ki akarja szorítani az Egyházat az ifjúság neveléséből.

– Nem hagyjuk! Nem adjuk oda gyermekeinket!

– Külön felszólítást kaptam, hogy a ministránsrendet oszlassam fel. Mivel püspöki rendelet szól a ministránsrendek fejlesztéséről és kiépítéséről, én nem vagyok hajlandó a felszólításnak eleget tenni.

– Éljen! Helyes! Ne is!

– Azt azonban kérem a kedves Szülöktől, hogy most közösen határozzuk el, hogy amennyire a körülmények engedik, a lehető legnagyobb titokban fognak ezentúl a gyerekek bejárni. Csak azokat a gyerekeket engedem be, akiknek szülei ezt kifejezetten kérik, és a felelősséget vállalják a gyerekek bejárásáért.

– Kérjük! Igenis kérjük! – általános zaj keletkezett a teremben. Egyetlen szülő sem volt, aki kérdésemre meghátrált volna. Igen lenyűgöző és megható volt egyöntetű kiállásuk.

(Persze, el ne felejtjük, hogy akkor még 1948-at írtunk – s az ateista diktatúra embert felörlő eszközeit az emberek akkor még nem ismerték, legfeljebb hírből hallottak csak róla.)

– Még egy nagy kérésem volna. Éppen a ministránsrend fennmaradása és a gyermekek érdekében kérem a kedves Szülőket, ne akadályozzák gyerekeiket, hogy belépjenek a most alakuló úttörő csapatba.

Óriási láрма támadt erre. Nagysokára, hosszú rábeszélés után sikerült csak meggyőznöm őket, hogy az okosság kívánja azt, hogy a gyerekek belépjenek – előbb-utóbb úgyis kötelező lesz. S ha most nem tudna megalakulni az úttörőcsapat, rajtunk fognak ütni, mert bennünket fognak okolni, hogy a szülőket felbiztattuk az ellenállásra. Ezt az érvet végre megértették, s megígérték, hogy a ministránsélet mellett megengedik gyermekeiknek az „úttörést”.

Elég forró hangulatban ért véget a szülői konferencia. Most éreztem igazán, mit jelent a szülők egységes magatartása, s mily nagy erő a mi számunkra az ő hűséges kiállásuk hitük és gyermekeik boldogsága mellett.

Ismétlem, akkor még csak 1948-at írtak – s magam sem sejtettem naivságomat...

* * *

Másnap általános ministránsgyűlés volt.

Őket nem próbáltam meggyőzni, ez reménytelen dolog lett volna. Egyszerűen utasításokat adtam ki.

– Testvérekéim, a ministránsrend mátol kezdve a föld alá vonul.

Felcsillantak a szemek. Azt gondolták, ez valami újabb érdekes játék, újabb nagyszerű élmény lesz. Hát hiszen lett is izgalmas játék belőle, csak ők akkor azt még nem úgy képzelték.

– A rend tovább is fennmarad, de ezentúl titokban fog tovább működni. Bejárhattok továbbra is, de úgy, hogy senki se lásson meg benneteket amikor bejöttök. A templomon és a kerten át jöhettek csak be. A rendház kapuját el kell kerülnötök. Itt benn, de különösen a kertben fegyelmezettebben és csendesebben kell

viselkednetek. Az iskolában és a városban vigyáznotok kell minden szóra, különösen idegenek előtt, amit a ministrálásról vagy a bejárásról beszéltek. Ha azt akarjátok, hogy továbbra is fennálljon a rend és ide is bejöhessetek, akkor magatokra és énreám is vigyáznotok kell. Sokat olvastam nektek a hittanórákon is, meg a ministránsgyűléseken is a régi keresztények életéről, a katakombákról, hősi küzdelmeikről, titoktartásukról. Ezekre a vértanú hősökre gondolatok most. Úgy látszik, nemsokára nyíltan is kitör Magyarországon az egyházüldözés. Erre kell már most felkészülnünk. Fegyelem, titoktartás, szeretet és sok imádság hazánkért, ifjúságunkért, Egyházunkért. Ez most az új program, amit ma hirdetek nektek.

A fiúk komolyan, figyelmesen hallgatták szavaimat. Úgy éreztem, hogy a rendkívüli idők rendkívüli embereket nevelnek. Ezek a kicsiny, játékos, önfeledt gyermekek mintha nőtték volna e néhány perc alatt. A sötét idők fagyos vihara, amely mind jobban közeledett, mintha edzettebbé tette volna őket, már most, amikor még csak előjelei látszóttak a viharak.

A továbbiakban a közeledő karácsonnyal kapcsolatos terveket beszéltük meg. Fegyelmezetten, csendben és gyorsan oszlott szét a gyűlés után a társaság.

Két fiú maradt hátra. Pali és Buci, egy kedves kis csibész, az egyik legkedvesebb bejáró. Fontoskodó arccal közeledtek felém.

– Atya kérem, egy fontos mondanivalónk lenne – kezdte Pali.

– Hosszabb?

– Nem, itt a folyosón is megmondhatjuk.

– Nos?

– Ma délelőtt Mucsi igazgató behívott a szobájába az iskolában, és megbízott, hogy itt *kémkedjek*.

– Hogy értsem ezt? – kérdeztem csodálkozva.

– Azt mondta, jöjjen be ide mindennap és írjam fel, kik, mikor, hányan jönnek be, mit csinálnak, s az Atya mit beszél nekünk, kit mire beszél rá, és így tovább.

– És te Macsi? (Ez volt Buci másik beceneve. Volt neki vagy tíz is.)

– Engem is ugyanakkor behívott és még négy másik ministránst. Ugyanezt mondta nekem is.

– Hát még kiket hívott be?

Megmondták a négy nevet. Csupa jó, napi bejáró ministráns volt.

Megdöbbsentem. Hát ez a szerencsétlen ennyire megijedt, hogy már ilyesmire is vállalkozik? Bizonyára utasítást kapott erre.

– Köszönöm fiúk, hogy szóltatok, ehhez tartom magamat.

A másik négy fiúból kettő teljesen elmaradt, ezek bizonyára nem akartak besúgók lenni, jobbnak tartották, ha távol tartják magukat. Lényegében ez is becsületes megoldás volt. Kettő nem mert jelentkezni, de ezektől sem kellett tartanom, tudtam, hogy becsületesek, szólni nem fognak ellenem, inkább úgy beszélnek, hogy nekünk előnyös legyen. Pali és Buci pedig úgy jelentettek időnként, ahogy azt előzőleg megbeszéltük. Minden második héten kellett nekik külön-külön jelentést tenni a kért adatokról, s ők azt közölték, amit én mondtam nekik. Így egyelőre szerencsésen oldódott meg ez a kényes kérdés.

Néhány nap múlva, a karácsony előtti héten új nagy csapás zúdult a nyakunkba, amelyet aztán sehogyan sem tudtunk elhárítani. A községi tanács egyik napról a másikra az apátság néhány földszinti helyiségét kiürítette és néhány családot költöztetett be. A kiürített szobák bútorait a ministránsotthonban kellett elhelyezni. Hiába könyörögtem a házgondnoknak, más megoldást nem sikerült találnia.

Két nap alatt kellett az otthonban helyet csinálnunk.

Sírva bontották szét a gyerekek a majdnem teljesen elkészült Meseországot. Már csak a két villanyvonat beállítása hiányzott, egyébként minden elkészült az eredeti tervek szerint. A következő héten, a szentestén lett volna az ünnepélyes felavatás.

Az egész rend részt vett a szomorú munkában. Az ablakokon át három csigán kötéllel engedték le kosarakban a vagonnyi földet, követ, deszkát.

A gyerekek fogukat csikorgatva dolgoztak. A játékokat, épületeket, hadiszereket egy külön kis szobában helyeztük el. Ez lett az új műhely. Negyedrésze volt csak az előbbi otthonnak, de azt is használhattuk, illetve azon részét, amelyet a kilakoltatott szobák bútorai nem foglaltak el. Mivel az új helyiség a nagy otthon mellett volt, a széles folyosót is kihasználtuk, a pingpongasztalokat ott állítottuk fel. A régi otthon fele tanulószoba lett, az új helyiség pedig műhely és csendes játékok színtere. Szűkösen, de valahogy fértünk. A folyosót persze télen nem lehetett használni a hideg miatt, de a kis helyiségben volt kályha. Ez lett a rend főhadiszállása. 30–40 gyereknél több azonban nem fért bele, ezért más megoldást kellett találni.

Egyenként végiglátogattam a szülőket, megbeszéltem velük, hogy hol az egyik, hol a másik háznál tartunk 8–10 gyerek számára összejöveteleket, gyűléseket. Így tehermentesítettük az apátságot, kisebb lett ott a forgalom és egyúttal a feltűnés, az őrök pedig – mert most már őrsi keretben csináltuk a gyűléseket, mivel a scholák már több kisebb egységre, őrse oszlottak – jobban összeszoktak. Egy kis romantika is volt ezekben a titkos összejövetelekben, a gyerekek emiatt is szívesen és kitartóan vettek részt rajtuk. Ezentúl főleg az őrökkel vagy két-három őrrel mentem kirándulni. Cserkészügyességeket tanultunk, gyakoroltunk, így többoldalú képzést kaptak a gyerekek.

A várva várt karácsonyestet persze a történetek után az eredeti tervektől egészen eltérően kellett megrendezni. A zirci jelöltekkel Schrammeléknél tartottunk egy felejthetetlenül bensőséges kis karácsonyestet, a többiek pedig örsönként külön-külön valamelyik családnál jöttek össze. Az éjféli mise után rövid gyűlés keretében osztottam ki az ajándékokat, majd szétoszlott a társaság.

Sajnáltam, hogy így kellett szétdarabolni a szentestén a ministránsrendet, hisz éppen a karácsony, a Szeretet ünnepe az év egyik legnagyobb élménye egy olyan közösség számára, mint a mi kis rendünk volt.

Zirc felé

Az ünnep másnapján, december 26-án havas téli reggelen indultunk útnak Csigával és Sacival Zirc felé. A két gyerek oly izgalomban volt, hogy előtte éjszaka aludni sem tudtak. Az előző napon külön ministránsgyűlésen ünnepélyesen búcsúztattam őket. Sok fiú kísért ki bennünket az állomásra. Az összes „jelöltek” kijöttek a vonathoz. Irigyen vágyakozva néztek utánunk, s integettek a két fiúnak, akik elsőként hagyták el a szülői otthon meghitt fészket, hogy egy új, nagy élet göröngyös, meredek, de magasztos és boldog útján induljanak el a Jóisten hívására.

Lassan gördült ki a vonat a szentgotthárdi állomásról. Csak mi hárman voltunk egy külön fülkében. Mindketten sírva ültek le velem szemben a padra.

- Bárcsak velünk jöhettek volna ők is – sóhajtott fel rövid csend után Csiga.
- Nemsokára ők is sorra kerülnek – válaszoltam megnyugtatóan.
- De nehéz itthagyni őket... – merengett el Saci.
- Ugye, Imre, az lenne a legjobb – mondta mosolyogva Csiga –, ha egész Gotthárdot egyben áttennénk Zircre?

– Legalábbis az apátságot a gyerekekkel! Úgy lenne fincsi.

– Hát a szüleiteket nem vinnétek el? – kérdeztem.

– Jó otthon is, igaz – válaszol Csiga –, de azért a legjobb volt odabenn a ministránsotthonban. Tudja, Géza atya, akármilyen lóköti voltam is, azért most már tudom, miért szedett össze bennünket, gyerekeket.

– No, mit gondolsz, miért?

– Úgy gondolom, azért, hogy neveljen bennünket, a jó útra térítsen, s aki közben megkapja a hivatást, az így teljes odaadással juthasson el a Jóistenhez.

– Én is így érzem – folytatja Csiga –, és azért volt a sok játék, szórakozás, hogy a gyerekek szívesebben járjanak be. Amolyan mézesmadzag volt mindez. De nemcsak a méz volt rajta jó. Most már tudom, hogy madzag is kell nekünk. Összefogni, összekötni, jó erősen, hogy ne rúghassunk ki a hámból, s bejussunk a Jóisten kertjébe.

– Mi volt jobb, a méz vagy a madzag? – kérdeztem.

– Hát, az igazat megvallva – feleli Csiga – eleinte én csak a mézet élveztem, a madzagot észre se vettem. Csak amikor az a bizonyos termoszt összetört és gondolkozni kezdtem, akkor vettem észre, hogy miért van itt így minden. Most meg már egész világos, hogy „becsapódtunk”. Mézet kerestünk, és aranyból is értékesebbet találtunk.

Élveztem ezt a párbeszédet. Két 14 éves fiú néhány hónap alatt felismerte az élet értelmét. Rájöttek, hogy a legszebb és legnagyobb dolog az Úristent szolgálni. Az élet örömei, a szórakozás, játék és minden más csak méz, de az arany, az élet igazi értéke a Legtökéletesebb keresése. És ők gyermeki szívük minden lelkületével, energiájával és rajongásával akarják keresni az Istent.

Múltak az órák, lassan közeledtünk Zirc felé. A téli nap lenyugovóban volt. A veszprémmvarsányi állomáson két idősebb falusi külsejű ember szállt fel, s a mi fülkénkben helyezkedtek el a hátunk mögött.

– Hallottad ezt a gonoszszókat? – kérdezi társát az idősebbik.

– Mindszentyt gondolsz? – feleli a fiatalabb, jóvágású parasztember. – Félfüllel hallottam itt az állomáson valamit. Elvitték?

Felfüleltem.

– Az este tartóztatták le a titkárával együtt. A mai újságok tele vannak vele. Micsoda disznóság!

– Te, azt hiszem, nagyon el fogják ítélni. Legnagyobb ellenségüknek tartják. S mivel vádolják?

– Még csak most nyomozgatnak –, hogy mit találjanak ki reá. Írják, hogy összeesküvés, hazaárulás, kémkedés és hasonló gyanúja miatt tartóztatták le. Persze, tudod, hogy ezt kivel hitethetik el... Ő a legnagyobb magyar. Az fáj nekik, hogy az egész nép szerette. És volt is miért!

– Emlékszel, mi volt Celldömölkön? Hiába csináltak a piszkok ott is akármilyen, amikor ott beszédet mondott, még tüzoltófecskendőkkel is próbálták távoltartani tőle az embereket. Mégis mentek utána, mint a Messiás után. Hogy a rosseb ennél meg ezt az egész piszkos világot... hogy az ártatlannak, aki csak jót akart, pusztulni kell. Még képesek ezek felakasztani.

A két fiú dermedten pillantott reám. Mintha jeges karmok ragadtak volna meg, úgy összeszorult a szívem.

– Úgy látszik, *elkezdődött* – suttoztam.

Nyomott hangulatban, sokáig szó nélkül ültünk. Az ablakon lestünk ki a sötétedő, sziklás Bakony hólepte hegyeire.

A két bácsi tovább vitatkozott. Dicsérték és sajnálták a bíborosprimást, és szidták a rendszert, mint a bokrot.

Gondolataim visszaszálltak az elmúlt esztendő nagy élményeire. 1947–48. Mária-év. Egy rendkívüli lélek gigászi erőfeszítése egy nemzet megmentéséért. Lankadatlan energiával küzdött az igazságért, harcolt az Egyház lelki jogaiért.

Nincs a magyar egyháztörténelemnek még egy olyan hőse, aki oly kitartással, annyi természetfeletti erővel és szenvedéllyel védte volna a kereszténység ügyét, mint ő. Ezeréves történelmünk folyamán soha olyan erős és elkeseredett, ravasz és erőszakos, zsarnoki ellensége nem volt az Egyháznak, mint az, amellyel ő vette fel a harcot. A Sátán legnagyobb történelmi támadása folyik, s ő, mint lánglelkű főpap, a magyar katolicizmus erős kezű vezére áll Szent Péter sziklájának e messze keletre előretolt ormán, s tartja Krisztus keresztyét a sátáni áradattal szemben. Győz – vagy elbukik? Az embert, a testet földi fegyverekkel le lehet törni, földre lehet tiporni – ez lesz minden bizonnyal az ő sorsa is –, de a lelket megtörni, az eszmét sárba tiporni: ehhez még a Sátánnak is hosszabb időre van szüksége.

Európa felébredt.

A következő hetekben és hónapokban, amíg a gyalázatos nyomozás és szomorúan nevetséges kirakatper tartott, az egész világot felrázta egy kicsiny ország hőslélekű bíborosának helytállása, és földi bukásának tragikuma. A koncepciók pert követő ítélethirdetés napján az egész világ összes templomának harangja egyszerre kondult meg, és sokszázmillió ember gondolt reá és imádkozott Mindszenty hercegprímásért...

Ha nem is gyilkolták meg – mert a világ közvéleményének nyomására kénytelenek voltak a Rákosi Mátyás által tervbe vett halálos ítéletet börtönre változtatni –, Mindszenty József a magyar nemzet és a katolikus Egyház vértanújaként írta be nevét a történelembe.

* * *

Nemsokára levelet kaptam Zircről. Egy kis fénykép volt benne. Csiga és Saci képe a rendi ruhában. Egész jól állt a két fiúnak a ciszterci laikus testvérek szürke reverendája és skapuláréja a szürke cingulummal...

Íróasztalomra tettem a képet, hogy sokat láthassam őket...

Közben az élet folyt tovább.

A ministránsrend egyelőre zavartalanul, nagyobb zökkenők nélkül, a régi kerékvágásban haladt. A gyerekek óvatosan és titokban, de rendszeresen jártak be az apátságba. A rend létszáma februárban elérte a százhatvanat, és ez a szám aztán mindvégig nem csökkent.

A lelkesedés nőttön-nőtt. Újabb fiúk jelentkeztek Zircre is, ki papnak, ki laikus testvérnek.

Legnagyobb meglepetésemre egyik délután a fehérhajú Viki állít be. Intésemre fontoskodó képpel ül le a kánpadra, íróasztalom mellé. Ezegyszer elhibáztam – a pamlogra kellett volna ültetni. De ez csak később derült ki.

– Nos, Viki, hogy vagy? – adtam fel a szokásos kánpadi kérdést.

Lehajtott fejjel, akadozva felel.

– Géza atya, azt gondolom, meg fog lepődni. Szeretnék valamit kérdezni.

– Ki vele!

– A történetek után – megbicsaklik a hangja – azután, hogy én ilyen rossz voltam... elmehetnék én is valaha Zircre?...

Hirtelen én is megakadtam.

Szent Pált, Szent Ágostont, Cortonai Margitot is életszentségre hívta a Jóisten, rablók és gyilkosok is tértek meg már –, de ilyen kis hazudozó és lopkodó gyerekszentről még nem hallottam. Dehát a Jóisten útjai kifürkészhetetlenek.

– Hát Vikikém – vakartam meg a fejem búbját – ez egy kicsit komplikált dolog. Postarablóból lett már államelnök és diktátor, de szerzetest még nem hallottam ilyen múlt után, hogy lett volna.

Elhallgattunk mind a ketten. Tanácstalanul nézett rám.

– ...És ha ezentúl mindig jó lennék?...

Olyan szerényen és alázatosan mondta ezt, annyi büntudat és szomorúság, annyi elszánás és jószándék volt a hangjában, hogy megsajnáltam.

Elgondolkodtam.

– Viki, kössünk egy egyezséget. Ha tényleg megjavulsz, és nem lesz veled ezentúl semmi baj, ó tudod, mire gondolok – akkor gondolkozom a dolgon. De ha még egyszer előfordul valami enyves dolog, szó sem lehet Zircről. Remélem, megértetted?

– Atya kérem, én nem is tudom, hogy történhetett meg mindaz. Én valahogy nem is tudtam, mit csináltam. Tudom, hogy nagy bűnöket követtem el, sajnálom is őket, de úgy érzem, ha Zircre kerülök, meg fogok javulni és rendes ember leszek.

– Adja meg a Jóisten, igaz szívből kívánom neked, Vikikém!

Ezentúl Viki is bejárt a külön jelölt-összejöveletekre. A többiek persze nagyot néztek, amikor meglátták, sűgdolózni kezdtek, de megpróbáltam nekik is magyarázni, hogy a kegyelem olyan nagy dolog, hogy a leghaszontalanabb gyerekből is faraghat rendes embert, sőt szentet. Sőt, a nagy bűnösökből lettek az Egyház legnagyobb szentjei – aminthogy a hullámvadászt is a nagy völgy után jut magasabbra.

Úgy látszik, elfogadták és megértették, amit mondtam, mert a Viki-probléma lekerült a napirendről. Viki ezentúl nem lopott, a fiúk sem bántották, s mivel egyébként jó természete volt, hamarosan egészen befogadták maguk közé, és megszerették a kis megtért tékozló fiút.

A Jóisten útjai tényleg kifürkészhetetlenek...

* * *

A jelöltek mellett a többi ministránssal is el kellett most már kezdeni a komolyabb lelki nevelést. A mézet megismerték, megszerették, a madzag is összetartotta őket, most az aranyat kell kibányászni számukra. Négy és fél hónapi előkészítés után úgy éreztem, megérett az idő arra, hogy elindítsam őket a mélyebb lelki élet útján.

Evezés a mélyre

Több mint száz szempár szegeződött rám.

A vaskályhában barátságosan ropogott a tűz. Kinn már kezdett olvadni a tél fehér palástja. Híg hólé csurgott az ereszekben.

Február 8-ika volt. Hat évvel ezelőtt ezen a napon léptem át a zirci apátság küszöbét, hogy elkezdjem új, szerzetesi életemet. Szerettem volna ezen a napon a Jóisten iránti hálából valami újat és nagyot adni a reám bízott kisdéd nyájnak.

– Testvérekém! Sok-sok évvel ezelőtt történt... Nem nálunk, Magyarországon, hanem egy kis német városkában. Első szentáldozásra készültek a gyerekek. Mint mindenütt, ott is nagy ünnep az első áldozás. Szokás volt ott, hogy az elsőáldozó gyerekek fehér ruhájukat, amelyet az elsőáldozás napjára kaptak, a szentáldozás utáni egész héten hordják, jelül annak, hogy lelküket tisztán akarják megőrizni, nemcsak a szentáldozás ünnepén, hanem életük hétköznapijaiban is. Mint minden évben, most is így történt. A nagy napon minden kislány szép fehér ruhában és pártában, minden kisfiú pedig fehér ruhában és fehér nyakkendővel járult az Úr Jézus asztalához. A következő vasárnapig azután mindennap hordták az iskolában is a fehér ruhát.

– Hanzi, az egyik kilencéves kisfiú azonban a nyolc nap letelte után is fehér nyakkendővel jelent meg az iskolában. A többiek csodálkoztak ugyan, de napirendre tértek az esemény felett. Igen ám, de Hanzi a következő nap is a hétköznapi ruhájához a fehér nyakkendőt vette fel, és ez mindennap így ment továbbra is. A gyerekek most már kinevették és csúfolni kezdték. Ő azonban nem sokat törődött a csúfolkodókkal, hanem mindennap rendületlenül felvette a fehér nyakkendőt. Persze a többiek megunták egy idő múlva a csúfolkodást, de a kíváncsiság fúrta az oldalukat, hogy miért is hordja Hanzi ezt a feltűnő nyakkendőt. Végre is felbíztatták Hanzi legjobb barátját, Stefit, kérdezze meg a nagy titkot.

– Mint mindig, aznap délután is együtt játszott a két barát Hanziék kertjében. Egy alkalmas pillanatban Stefi megkérdezte Hanzit:

– Te Hanzi, miért hordod te még mindig azt a fehér nyakkendőt?

Hanzi elpirult. Mutatóujját szájára tette.

– Pszt, ez az én nagy titkom.

Stefi erre még kíváncsibb lett.

– És neked, legjobb barátodnak sem akarsz elárulni ezt a titkot?

– Ne haragudj Stefikém, de ez a kettőnk titka.

– Hogyhogy?

– Az Úr Jézusé és az enyém.

– És ha nagyon megígérem, hogy nem mondom el senkinek? – firtatta tovább Stefi. – Kutya legyen, ha valakinek is elárullak.

Hanzi elkomolyodott. Hirtelen arra gondolt, hátha Stefinek is használni fog, ha megosztja vele szíve nagy titkát. Karjával átölelte és magához húzta Stefit. Suttogóra fogta hangját.

– Hát Stefikém, ha megígéred...

– Kutya legyen!...

– Nos, neked megmondom... Megígértem azon a szép napon, szentáldozásunk ünnepén az Úr Jézusnak, hogy vigyázni fogok a lelkem tisztaságára, és addig fogom viselni ezt a fehér nyakkendőt, amíg nem követek el súlyos bűnt. Ez hát a nagy titok.

Stefi csodálkozva és kicsit szégyenkezve nézett barátjára. Eszébe jutott, hogy az ő lelke már nem olyan, hogy hordhatná a fehér nyakkendőjét. Megszorította Hanzi kezét, és csendesen elment haza. Másnap bizony ígérete ellenére elmesélte társainak Hanzi titkát, még mielőtt a tanítás elkezdődött volna.

Ekkor egy fiú csodálkozva feltartotta a kezét.

– Mit akarsz, Sikos? – fordulok gyanútlanul feléje.

– És nem lett kutya a Stefiből? – kérdezi nagy komolyan.

Általános nevetés. Ugatások hallatszanak mindenfelől.

Feltartom a kezemet. Csend lett.

– Szerencsére – feleltem – nem minden válik valóra úgy, ahogy a rossz gyerekek megérdemelnék. De folytassuk a történetet.

A gyerekek persze kiszaladtak az iskola elé, s úgy lesték már messziről Hanzit, hogy rajta van-e még a fehér nyakkendő. Bizony, rajta volt! És attól kezdve mindennap figyelték, most már nem csúfolódva, hanem tisztelettel és csodálattal, vajon hordja-e még Hanzi a fehér nyakkendőt.

Telt-múlt az idő, talán egy évtizednél is több telt el. Nagy háború tört ki Németország és Franciaország között. Sedannál volt a döntő ütközet, amelyben a németek fölényesen megverték a franciákat. A csata helyén sok halott és sebesült maradt. Német tábori papok mentek végig a csatatéren, a sebesültek és haldoklók között,

hogy az utolsó útravalóval ellássák őket. Az egyik pap egy fiatal katona fölé hajlott. Látja, hogy csak pillanatai vannak hátra az életből.

– Nem akar meggyónni?

– Köszönöm, atyám, tegnap vettem magamhoz az Úr Jézust. – feleli halk hangon a haldokló.

– Nincs valami üzennivalója haza? – kérdezi tovább a tábori lelkész.

Erőlködve mozdul meg a fiatal német hadnagy. Nagy erőfeszítéssel gombolja ki zubbonyát, s egy véres, kis sárguló rongydarabot csavar le a nyakáról. Átnyújtja a papnak.

– Arra kérném atyám – mondja elcsukló hangon –, adja át ezt a kis fehér nyakkendőt az édesanyámnak, s mondja meg neki, hogy soha nem mocskoltam be az első szentáldozási nyakkendőmet. Az első folt rajta a hazámért ontott vérem... – ezzel hátrahanyatlott, s kiadta lelkét.

A halálos csend e pillanatban felszakad. Nehéz sóhajok hallatszanak innen-onnan.

– Lássátok, testvéreim, ilyen fiúknak kell nektek is lennetek. Az Úr Jézus sok ilyen Hanzit akar maga mellett a mennyországban látni. Ti is tudjátok magatokra így vigyázni, mint Hanzit?

Lelkes igen-kiáltások.

Még egy darabig elbeszélgettünk a kegyelmi élet szépségéről, fontosságáról, a szentgyónásról és szentáldozásról.

A következő napokban megsaporodtak a gyónások és áldozások. Napról napra több fiú lett rendszeres, gyakori áldozó. Rövidesen feltűnt, hogy mind több fiú hord fehér fejű gombostűt a kabátjának hajtókájában. Véletlenül azt is megtudtam, hogy egy rövidáru üzletből elvitték a gyerekek az összes fehér fejű gombostűt. Észrevettem, hogy sokszor suttognak össze, mutogatják egymásnak a tűket, csereberélnek. Szóvá tettem a dolgot.

– Te Feri – kérdeztem egyik nap az otthonban olvasgató perjelt –, miért hordasz néhány napja fehér gombostűt a hajtókádban?

Mosolyogva válaszol.

– Ez az én titkom.

– És a többiek?

– Az meg az ő titkuk.

Megértettem.

– Áru! el nekem a titkot. Kutya legyen, ha továbbadom.

Elmosolyodtunk mind a ketten.

Kisült, hogy a sok gaz kópé a hátam mögött összebeszél, hogy a Hanzit példájára a fehér nyakkendő helyett – mivel az nagyon feltűnő –, fehér fejű gombostűt viselnek mindaddig, amíg a kegyelem állapotában vannak. Ha bajba jutottak, leveszik, míg újra meg nem gyónnak.

Mivel lelkiismereti kérdést nem szabad ennyire a külvilág elé vinni – annál is inkább, mert egész sportszerűen csinálták már sokan –, úgy módosítottam a dolgot, hogy azok hordhatják a fehér gombostűt, akik aznap a szentáldozáshoz járultak. Ezt elfogadták, s ettől kezdve még jobban elterjedt a gyakori szentáldozás, az Úr Jézus és a szülők nem kis örömére.

Sokan talán csodálkoznak azon, hogy egy ilyen kis történet elég ahhoz, hogy egy ilyen fontos kérdésben, mint a gyakori szentáldozás és a kegyelmi élet – ennyire gyorsan sikerüljön eredményt elérni. Még azt is hozzáteszem, hogy ez az akkor elindult nagy lelkesedés nem szalmaláng volt, hanem hosszú évekig járultak a gyerekek, és pedig mindig nagyobb öntudattal és buzgósággal a szentáldozáshoz. Erről még később is lesz szó – most inkább arról beszélnek, mi az oka e gyors sikernek.

Csak a lélektani szempontot tekintjük – a természetfölöttiről most ne beszéljünk. Nem ez a kis történet indította és lelkesítette őket. Az előzmények, a majd öthónapi előkészítés nélkül nem lett volna ez az eredmény. Az a bizonyos mézesmadzag nélkülözhetetlen a gyermekeknél. Persze a felnőtteknek is kell ez, csak más formában. Ott az *egyéni kapcsolat*, rokonszenv és barátság kialakulása a pap és hívő között lesz az a méz, és a lelki beszélgetések a madzag, amely hozzáfűzheti a felnőtt lelket Jézushoz. Ebből a szempontból gyermek és felnőtt között lélektanilag nincs lényeges különbség. Persze méz alatt nemcsak a játékot, szórakozást, külső kereteket értem, hanem azt a szeretetet is, amellyel ezeket kapták. Láttuk már sok példában, a gyerekek mennyire észreveszik a szeretetet. Ez nemcsak a különleges vagy éppen „hivatásos” lelkek tulajdonsága. A *szeretetigény* minden ember sajátja. És ennek kielégítése minden siker titka.

Ettől kezdve hittanórákon és ministránsgyűléseken, de a templomi prédikációkban is rendszeresen beszéltem a kegyelmi életről. Lassan megértették jelentőségét, s belátták mind többen, hogy aki a halálos bűn állapotában él, az nem is tekinthető teljes értékű embernek, az „valójában” nem is keresztény.

Persze nem kis dolog egy kamaszodó fiúnak egyik napról a másikra így átállítani a lelkét. A kisebb-nagyobb bűnök csak vissza-visszatérnek. Szerencsére Gotthárd vidékén a káromkodás – legalábbis a gyerekek között – nem volt olyan általánosan elterjedve, mint az ország sok más részén, úgyhogy ez aránylag nem sok problémát okozott. A jellegzetes kamaszbűnök és a trágár beszéd ellen kellett leginkább küzdeni. Ez pedig egy jól irányított egészséges levegőjű és alapbeállítottságú közösségben nem is olyan nagyon nehéz. Természetesen a legfontosabb volt a gyerekek figyelmét az állandó gyónás lehetőségére felhívni. Mivel egész nap benn voltak

az apátságban, és én jóformán állandóan velük voltam, nálam bármikor meggyónhattak. Aki pedig előttem szégyellte magát – ilyen nagyon kevés volt –, az felkereshette akármelyik atyát a házban, akihez több bizalma volt.

Annyira leegyszerűsítettem a dolgot, amennyire csak lehetséges, hogy a fiúknak minél könnyebb legyen a szennyesük rendbehozása. Akárhányszor előfordult, hogy játék vagy fürdés közben egy-egy gyerek megérintette a karomat, s jelentősegteljesen nézett rám.

– Na, mi van, Pisti, Feri, Józsi vagy Jancsi?

– Atya kérem – suttogta el bánatát – gyónni szeretnék.

Nyomban meghallgattam, majd pár szóval a jóra buzdítottam.

– Bánd meg, határozd el, hogy a jövőben nem teszed, és a jóra törekszel. Elégtételül mondd el egy Miatyánkot. – S röviden, diszkréten feloldoztam. A többiek észre sem vették, vagy ha meglátták, megértették, és nem sokat törődtek vele. Megszokták és mindenki így tett.

Így sikerült elérni, hogy a gyerekek megszokták a kegyelmi életet –, s el sem tudták képzelni, hogy halálos bűnben éljenek huzamosabb ideig. Aránylag rövid ideig tartott a legtöbbször a bűnről való leszokás is. A gyakori szentáldozás (a legtöbb gyerek napi áldozó lett), és az a tudat, hogy ők most valami nagy, új életet kezdtek meg, annyi erőt adott nekik, hogy hamar le tudtak szokni súlyosabb bűneikről is.

Voltak persze nehezebb esetek is.

Egyszer egy nagyobb fiúval beszélgettem a kegyelmi életről.

– Atya kérem, én nagyon szeretnék lelki életet élni, de nem tudom megállni, hogy ne kövessék el súlyos bűnt. Van egy szokásos bűnöm, biztosan tetszik tudni, mire gondolok, ezt gyakran elkövetem, s nem tudok tőle megszabadulni.

– Próbáltál már küzdeni ellene?

– De mennyit!

– És hogyan?

– ...hát... hogy is mondjam... Vigyáztam az alkalomra, de mindig csak megtörtént. Nem tudok rá eléggé ügyelni. Az alkalom mindennap megvan, nem tehetek róla, mert hát mindennap le kell feküdni az ágyba, aludni.

– Gyakori, sőt mindennapi szentáldozással próbálkoztál már?

– Azt még nem. Nem mertem.

– Próbáld meg!

– Igen, de akkor mindennap kell gyónnom.

– Hát meggyónsz mindennap. Úgyis itt vagy mindig, nem jelent különösebb nehézséget a gyónás.

Másnap meggyónt és megáldozott, szívében Jézussal együtt vállalta a küzdelmet. Következő nap újra meg kellett gyónni, hogy áldozhasson. Azután ismét. És így ment ez hősiesség kitarással tizenöt napon keresztül. A tizenhatodikon nem jött el gyónni mise előtt.

Megjijedtem. Csak nem torpant meg szegény gyerek?

Nem! Áldozott!

Másnap újra várt a gyóntatószéknél. Következő napon megint gyónás nélkül áldozott, azután vagy hét héten át már csak kétszer gyónt hetenként, egy jó hónap múlva pedig a makacs ellenséget végképp legyőzte! A Jóisten megjutalmazta a kitartó szándékot! Az Oltáriszentségben rejtőző Jézussal való egyesülés kegyelme erősíti a jóakaratot.

Sok hasonló esetet hozhatnék fel a gyakori szentáldozás óriási jelentőségének hangsúlyozásával. Tanulásképpen csak még egy példát említek meg.

Egy holdvilágos tavaszi estén az apátság parkjában sétáltam egy 18 éves fiúval. Minden tekintetben kiváló és értékes gyerek volt, nagy terveim voltak vele a jövőre nézve, csak egy pontban nem sikerült eddig megtörnöm makacs ellenállását.

– Én nem tudok mindennap áldozni menni.

– És miért nem, amikor itt vagy minden reggel?

– Mert tiszteletlenségnek tartom, hogy én, a semmiség, odamenjek olyan gyakran, s magamhoz vegyem a Legszentebb Fölséges Istent, akit az Oltáriszentségben leborulva imádunk.

– De testvérem, ha Ő így akarja? – kérdeztem csendesen.

– Én akkor is félek, hogy megszokottá lesz számomra a szentáldozás, és akkor nem ér annyit sem, mintha egyáltalán nem áldoznék, hiszen a tiszteletlenséggel új bűnt is követnék el.

– Nézd fiam: először is, az Úr Jézusnak mindennél kedvesebb az, ha te a kegyelem állapotában vagy. Márpedig, ha havonta csak egyszer áldozol, mint eddig, mondd meg őszintén, fenn tudod-e tartani a kegyelem állapotát?

– Nem valószínű! – felelte egyenesen, természetes őszinteséggel.

– Látod, márpedig ez a legfontosabb. Így vagy istengyermek. Ha halálos bűnben élsz, a Sátán fia vagy.

Azután:

– A te édesanyád szeret téged, ugye?

– Természetesen.

- Akkor is, ha alszol?
- Igen.
- És miért szeret?
- Mert többé-kevésbé jó fia vagyok.

– Nos, látod, a Jóisten is szeret akkor is, amikor nem gondolunk Rá, mert gyermekének tart bennünket. Többé-kevésbé jó fiának. Ha a szentáldozásban vagy imádságban nem is tudunk teljesen úgy odafigyelni, ahogy kellene, Ő akkor is szívesen fogad bennünket és szeret, végtelenül jobban, mintha a halálos bűnben élve, csupa „tiszteletből” nem mernénk Hozzá közeledni. Éppen a halálos bűn az, ami által elveszítjük istengyermekségünket. Egyébként teljesen méltók sohasem leszünk a szentáldozásra.

Még néhány érvet kellett előhoznom, mire sikerült meggyőzőnöm. Évek múlva sem felejtette el ezt a beszélgetést, s bármilyen nehéz körülmények közé került is, a napi szentáldozást ettől kezdve soha nem mulasztotta el.

Soha senkit, semmilyen formában nem kényszerítettem a kegyelmi életre. Sem fenyegetéssel, sem ígéretésekkel. Minden gyereknél ki kell várni azt a lélektanilag és kegyelmileg megért pillanatot, amikor már lehet vele ilyen dolgokról beszélgetni. Mindenkit tisztán észérvekkel szabad csak meggyőzni. A teológiában tanultam, de az életben győződtem meg Szent Ágoston híres mondásának nagy igazságáról: „Homo naturaliter Christianus”. *Az ember természete szerint keresztény.* Már a kis gyermeknek is szinte a természete kívánja Krisztust. Egész kivételes esetektől eltekintve a legtöbb egészséges lelkületű gyermeket nagyon könnyen rá lehet venni a kegyelmi életre, a gyakori szentáldozásra, csak a maga módján és hangján kell beszélni vele.

Nem is annyira az elindítás nehéz, hanem *megtartani* a gyermeket a megkezdett úton. Szépen megindul a legtöbb gyermek, levetkőzi megszokott hibáit, bűneit, amelyek a kegyelmi életet akadályozzák, de amikor már megszokta a napi szentáldozást, az esetleg megszokottá válik, vagy valami külső nehézség jön közbe, és abbahagyja. Eleinte csak apránként, időnként hagy ki egy-egy napot, majd többet is, s végül lassan-lassan egészen elmarad. Senki sem marad úgy el, mintha szakítani akarna az Úr Jézussal, hanem azt gondolja, hogy szentáldozás nélkül is fenn tudja tartani a kegyelmi életet. Tehát nem a rosszakarat, hanem a *lustaság* az, amire a Sátán alapozza ellentámadásait. Mert hát elméletileg igaz, hogy napi áldozás nélkül is lehet élni – fenntartani a kegyelmi állapotot –, de gyakorlatilag ez annyi, mint a főtáplálék nélkül életben maradni: majdnem lehetetlen.

Van azonban egy nagyszerű eszköz, amely annyira vonzóvá teszi a lelki életet, hogy nemcsak elkezdésében, hanem fenntartásában is a legkiválóbb segítség: a *liturgia* és az Oltáriszentség tisztelete.

Kezdetől fogva nagy súlyt helyeztünk a liturgia kifejlesztésére. A szentmiséken sok ministráns szerepelt mindig. Ünnepeken arányosan több vonult ki az oltárhoz, a legnagyobb ünnepélyességgel pedig a Karácsonyt, Húsvétot, Pünkösdöt ünnepeltük. Ilyenkor eleinte 25–30, később, amikor elegendő ministránshúhát csináltattunk, 60 tagú asszisztencia működött. Szerencsére a szentgotthárdi apátság templomának szentélye elég nagy volt ily szokatlanul sok ministráns befogadására.

A szentmiséken és szertartásokon kívül mindennap közös reggeli ima volt a templomban, elsősorban az ifjúság számára. Délben, amikor az iskolából kijöttek a gyerekek, énekkel egybekötött déli imádságot mondtunk, este pedig a hivatalos papi zsolozsmának napi befejező részét, a Completoriumot magyarul, a Salve Reginát pedig latinul énekeltük el. Ezenkívül közös, liturgikus lelkiismeretvizsgálat volt mindennap. Ezekon 200–300 gyermek és felnőtt vett részt az Oltáriszentség előtt.

Mindezt szívesen csinálták a gyerekek, mert a szépség szeretete és a tevékenység iránti ösztön minden egészséges gyermek lelkében mélyen gyökerezik. Soha nem vált számukra a szentmise unalmassá, mert alatta állandóan el voltak foglalva. Akik ministráltak, az oltárnál tevékenykedtek. Az ünnepi miséken annyi tennivaló, mozgás esik mindegyik szereplőre, hogy állandó figyelemre és éberségre volt szükségük, hogy egyetlen mozdulatot se hibázzanak el. Akik „hallgatták” a szentmisét, azok is tevékenyen vettek részt, amennyiben közös imádsággal és énekkel működtek közre a liturgia színpadán.

A liturgiában való fokozott részvétel a gyerekek egyéniségére is nagy hatással volt. Fegyelmezettséget, pontosságot, figyelmes, komoly viselkedést, helyes testtartást, finom mozgást sajátítottak el lassanként. Még a hétköznapi életben, iskolában, játék közben is meglátszott a fiúk viselkedésén, magatartásán, hogy melyik volt már hosszabb ideje ministráns, s melyik lépett csak mostanában a rendbe. A „zöldfülűek” sokkal érettebbek, fegyelmeztebbek voltak, mint azok, akik már hosszabb ideje éltek a liturgia egyéniségnevelő levegőjében.

A liturgikus élet, az imádságos légkör egyszerűvé, könnyűvé, vonzóvá és természetessé tette a gyerekek számára a természetfölötti életet. Ugyanakkor a közös játék, szórakozás változatossá tette napjaikat, vidámság, mosoly, öröm és boldogság volt az életük. A napi áldozók száma rohamosan emelkedett. Néhány hónap után már 40–50, majd mindig több ministráns volt napi áldozó, s több mint száz hallgatott naponta szentmisét. Ezeknek is legnagyobb része öntudatos kegyelmi életet élt, s legalább vasárnaponként áldozott. Akik messzebb laktak a ministránsok közül, az apátság konyháján kaptak reggelit, hogy a reggelizés ne okozzon nekik nehézséget.

A leánygyermek Marót atya vezetésével énekkart alakítottak, s így járultak hozzá a liturgia szépítéséhez. Legnagyobb részük napi vagy igen gyakori áldozó lett. Az ő lelki nevelésüket Marót atya irányította. Teljes egyetértésben működünk együtt, s az általános iskolás fiúk és leányok lelki nevelését éppen a *liturgiában való*

együttes részvétel révén tudtuk teljes összhangba hozni. A leányok is rendszeresen jártak be az apátságba Marót atya énekóráira. Természetesen a fiúkétól különálló helyiségük volt. Az énekterem lett az ő „otthonuk”. Amikor decemberben a kereteket összébb kellett szorítani, a faluban családoknál tartottunk a leányok számára csoportonként összejöveteleket, énekkel, beszélgetéssel, előadásokkal és játékkal egybekötve.

Lassan-lassan megváltozott az élet körülöttünk.

Valahogyan a levegő is más lett. A lelki életet élő embernek kifejlődik egy hatodik érzékszerve, amellyel megérzi – és csak ő érzi meg – ezt a levegőváltozást. Olyan felemelő és boldogító érzés együtt lenni hatvan-nyolcvan vagy még több gyerekkel, lélekkel, akiről tudom, hogy a kegyelem állapotában vannak, hogy Jézus él bennük. Igazi keresztény, krisztusi közösség alakult ki. Ehhez hasonlót csak szerzetesi közösségben érez az ember. A hosszabb időn át krisztusi életet élő lélek szeméből csak úgy sugárzik Jézus. Nem beképzelt ez, egyszerű, állandó tapasztalatom. Különösen ott vettem ezt észre, ahol többségben nem kegyelmi életet élő gyerekek voltak együtt. Így pl. hittanórákon olyan osztályban, ahol aránylag kevés volt a ministráns. Akadt két ilyen osztály, ahol 30–40 fiúból alig volt 5–6 bejáró fiú. Ha beléptem az osztályba, sokszor szinte jeges áramlat csapott meg. Éreztem, hogy itt nem élnek kegyelmi életet. Az az egynéhány fiú, aki közülük napi áldozó volt, szétszórva ült a teremben, mint egy-egy kis méces a fagyos éjszakában. Világítottak és melegítettek.

Első pénteken azonban az egész iskola kitett magáért. Nagyon kevés gyerek maradt el ilyenkor a szentáldozástól. Egy-két napig minden hónap elején szinte felfrissülés volt az iskolában tanítani. Finom, érző lélek számára könnyen érzékelhető a kegyelmi életet élő lélek sugárzása.

Fenséges érzés!

Lassan-lassan kiépült az Isten Országá Szentgotthárd földjén...

Magányos pillanataimban – igen kevés jutott ilyen a nap folyamán heti 38 hittanóra és a gyerekek állandó bejárása miatt – sokszor elgondolkoztam mindazon, ami ebben a kedves kis városkában történt. Sokszor kísértett a Hiúság Ördöge: nézd, mindez a te műved! – De a Jóisten kegyelméből éreztem, hogy ez nem igaz csak eszköz voltam. Mindent Ő tett énáltalam. Jó vagy rossz eszköz? Ez sem az eszköz érdeme, hanem Azé, aki az eszközt kialakította. Új seprő amúgy is jól söpör. Én pedig akkor még nagyon is új voltam, alig két éves felszentelt pap...

Hála Neked Uram! Te Minden vagy mindenkben, tarts meg a Te kis új Söprődnek, papodnak, apostolodnak engem, ameddig szent tetszésed úgy kívánja!

Nyári örömök

Június 28-án mosolyogva fogadott minden rendtársam Zircen. Ugyanazt kérdezte mindegyik.

- Hány gyereket hoztál már megint a Rendbe?
- Egyelőre csak hármat.
- És a többi?
- Azok későbbi reménységek. Egyelőre tájékozódnak.

Kovácsics Feri, Szaller Gabi és Csóri Viki volt a három újabb „áldozat”, akik laikustestvérnek végleg beköltöztek Zircra.

Tizenöt fiúval indultam útnak az iskolaév befejezése utáni napon Zirc felé. Három minden cókókjával együtt jött, a többiekkel kétéhetes kirándulást terveztünk. Ezek is jelöltek voltak valamennyien, de vagy még fiatalok a „sorozásra”, vagy papjelöltek, s csak érettségi után fognak a Rendbe lépni – ha a Jóisten is úgy akarja.

Külön nagy szobát kaptunk az apátságban a tizenkét fiú számára. Késő délután érkezünk, s kicsit fáradt is volt a társaság, korán lefektettem őket. A három laikus-jelölt végleges helyére költözött.

Magam egyéb elintéznivaló ügyeim után láttam. Az egyik folyosón *Pallos Bernardin* atyával, a volt pécsi tankerületi főigazgatóval találkoztam. Behívott a szobájába. Rendünk egyik legjobb gyermeknevelője. Sok-sok fiatal nőtt fel irányítása alatt kiváló katolikus emberré. Sok kellemes emlék és közös élmény fűzött hozzá még a régi cserkészidőkből.

Barátságosan mutatott helyet szobájában.

- Te Géza, komolyan szeretnék veled beszélni. Mit csinálsz te tulajdonképpen?
- Hogy tetszik ezt érteni?
- Szentgotthárd vidékéről az utolsó negyven esztendő alatt két hivatás volt összesen rendünkben. Te meg itt félév után egyre-másra hozod a gyerekeket? Hogyan lehetséges ez?

Elgondolkodtam. Tényleg feltűnő, hogy a gyerekek milyen lelkesedéssel vállalják egymás után a legszentebb hivatást. Nem játék ez a tűzzel? Egyáltalán, mi ennek az oka?

Mintha belém látott volna, tovább kérdezett.

- Mit csinálsz velük? Mivel vonzod őket? Nem személyes ráhatással? Egyéni szuggesztíóval?
- Ismét elgondolkodtam. Majd minden szót mérlegelve, válaszoltam.
- A lelkipáztorkodásban mindent egyre teszek fel: a szeretetre. Kimondhatatlanul szeretem őket, és ők érzik és átérzik ezt a szeretetet. Szeretik, ha szeretik őket, tetszik nekik a szeretet, s ők is szeretni akarnak másokat.

- És úgy gondolod, hogy mindegyik ezért jön? – lepődött meg Bernardin atya.
- Mindegyik fiút – eddig több mint harmincat – megkérdeztem, kicsiket-nagyokat egyaránt. A válasz mindegyiknél ugyanaz volt: „*szeretetből akarok élni*”.
- És gondolod, hogy ez elég a hivatáshoz?
- Önmagában nem. Bár a szeretet a kereszténység lényege, s aki a szeretetet teszi élete céljává, az a tökéletes keresztény életet akarja megvalósítani, márpedig ez a szerzetes hivatása is. Úgy vélem azonban, hogy a szeretet-parancs mindenkire vonatkozik, nemcsak a szerzetesekre.
- Látod, ez az én nehézségem is. Ez még nem elég a hivatáshoz.
- Ezt tudom. Meggyőződésem, hogy nem lesz mind szerzetes, laikus testvér vagy felszentelt pap. De a sok közül mégis több lesz, mint kevésből. És aki elindul ezen az úton, nem fogja megbánni azt a kegyelmi tőkét, amit itt kap, még akkor sem, ha egy idő múlva más pályát választ.

– Attól is félek, hogy a laikustestvéri intézmény nálunk még túl fiatal, még gyermekcipőben jár, s ezek a fiatal srácok nehezen fogják egyéni problémáik mellett még az úttörés nehézségeit is vállalni. Nem gondolod?

– Ez sok mindentől függ. Megismertettem velük a szerzetesélet szépségeit és nehézségeit. Ők már most nem diákoknak, hanem szerzeteseknek jönnek ide. A szerzetesélet lényegét keresik, mert az tetszett meg nekik. Ha itt is szeretetet kapnak, mint otthon, és a kettős szeretetparancs szellemében nevelik őket a három fogadalomra – akkor úgy érzem, Isten segítségével meg fogják állni a helyüket.

– Tiszta szívemből kívánom, Gézám, hogy így sikerüljön – fejezte be a beszélgetést Bernardin atya.

Másnap megtekintettük az apátságot. A gyerekek nagyon élvezték a Vörös-toronyból a szép kilátást a Bakony kies völgyeire, hegyeire, majd a dús flórájú angolokert szépségeiben gyönyörködtek. A halastó üde zöld vizében úszkáló halak etetésével szórakoztak egy darabig, végül kimentünk a strandra, ahol a meleg június végi nap déli sugaraiban és a Cuha patak hűs habjaival feltöltött medence vizében vettünk jó fürdőt. Délután a közeli erdőben nagyot sétáltunk, közben zirci növényékkorom felejthetetlen élményeit, a Bakony sűrű erdeiben tett sétákat, a Szesztra meredek dombján lefolyt sikalandjaimat, a nagy eséseket és léctöréseket, a háborús lövészárkok-ásást, bombázást és még sok minden mást meséltem el nekik.

Két héten át mindennap újabb és újabb túrákat tettünk meg a Bakony legszebb vidékein. Közben cserkészügyességeket – fára mászás, kötélmászás, csomózás, főzés, térképolvasás, jeladás, tereptorna stb. –

gyakoroltunk, s az elmaradhatatlan számháborút is bőségesen folytattuk. Szinte elröpült a két hét, s már el is érkezett a búcsúzás napja. Zircről, a Bakonytól és a gyerekektől, akik ottmaradtak.

Saci és Feri nagy igyekezettel oktatták a három új testvért a szabályokra és a tennivalókra. Külön élvezet volt ez nekik, s nagy körültekintéssel végezték a nemes feladatot.

Immár öt fiamat kellett megölelnem a búcsúzáskor. Vikit külön félrehívtam.

– Aztán nem fogsz szégyenbe hozni, ugye Vikikém? – kérdeztem jelentőségteljesen.

Boldog mosollyal intett nemet a fejével.

Megnyugodva öleltem meg.

* * *

Otthon kitört a nagyvakáció. A gyerekek egész nap bent voltak az apátságban. Persze az idő legnagyobb részét a Rába-parton töltöttük.

Az apátság parkjának végében festői környezetben folyik a Rába. Két partján végig fák, bokrok. Mindkét oldalon elég magas a part, hogy az Alpokból lefolyó vízmennyiséget tavasszal az olvadáskor és az őszi nagy esőzéseknél le tudja vezetni. A mi kertünk szomszédja a gimnázium kertje volt, s mindkettő végében a Rába folydogált. Éppen a gimnázium kertjénél folyik a Rábába vele egyenlő nagyságú mellékfolyója, a *Lappincs*. Ez valamivel gyorsabb folyású és hidegebb vizű, mint a Rába. Ezért az összefolyásnál sok az örvény, de itt a víz nem mély, átlagos nyári vízállásnál kb. egy méter. Csak a gimnáziumon – így nevezték a folyónak a gimnázium alatti részét – volt egy 5–6 méter átmérőjű gödör, ahol a víz több mint három méter mély volt. A gimnazisták a partról egy hosszú deszkát erősítettek fölébe ugródeszkának, s erről ugráltak fejeseket a vízbe.

A ministránsokkal még a nyár elején végigtaláltuk a Rába vizét vagy 200 méter hosszúságban. Az ugródeszkatól lefelé vagy 80 méterre találtunk alkalmas helyet a ministránsstrand megépítésére. A víz itt még egy méter körül volt, innen lejjebb kezdett mélyülni, s voltak kétméteres részek is helyenként.

Az egyik nap ásókkal, kapákkal, lapátokkal felszerelve mentünk ki a nagy munka megkezdésére. A magas partból húsz méter hosszúságban két métert levágtunk úgy, hogy közvetlenül a víz partján legyen egy széles sétány, amelyből könnyen lehetett fejest is ugrani, mert éppen egy mély rész mellett vágtuk ki. Volt egy nagy cserkészladikunk, tíz-tizenöt kisebb gyerek is belefért. Ennek építettünk föld alatti dokkot. A sétány egyik végén a part oldalába befűrtünk a víz folyására merőleges alagutat – a part itt kb. öt méter magas volt a víz színe fölött – olyan hosszan a föld alá, hogy a csónakkal jócskán be lehessen evezni. Ebből az alagútból egy keresztfolyosót fűrtünk, ez már a víz folyásával párhuzamos volt. A folyosót kiszélesítettük, mellékfolyosókat és termeket fűrtünk belőlük, így egy nagy föld alatti várunk lett, amelynek külön kijárata volt feljebb, a sétány másik végén, és közepén egy vészkijárat fölfelé, egy függőleges, két méter magas tárna, falba vájt lépcsőkkel. Fűzfaágakkal kibéleltük az alagutat, a folyosókat, egyszóval az egész várat. Körülbelül 40 gyerek fért így el a föld alatt egyszerre.

A sűrű bokrok között a vár felett utat törtünk, s több kiszélesített tisztást csináltunk, amelyeket kabinoknak, öltözőkódásra szántunk. Minden scholának jutott egy ilyen kabin, a föld alatti vár azonban közös tulajdon volt.

Könnyen és gyorsan ment a munka, mert laza, nedves homokban dolgoztunk: a Rába évtizedes hordaléka halmozódott itt fel, és emelte meg így a partot. Mondanom sem kell, hogy a gyerekek borzasztóan élvezték az egészséget. Egész nap újabb és újabb terveket csináltak a vár kiszélesítésére, újabb és újabb keresztfolyosók építésére. A csónakot éjszakára az alagútba kötöttük.

Egyik reggel vagy tizenöt fiúval már kilenc óra tájt munkába álltunk. Egyszer csak futva jön Pali és Tibike. Már messziről kiabálnak és integetnek.

– Géza atya, Géza atya, tetszik tudni, mi újság a városban? – lelkesedik Tibike.

– Nos? – kérdezem zsebkendőmmel megtörölve izzadó homlokomat.

– Azt mondogatják a városban – hadarja gyorsan Pali –, hogy mi ministránsok megtaláltuk a régi, törökkori alagutat, s most azt bontjuk itten.

– Miféle alagutat? – kérdezem gyanútlanul.

Most már a többi munkás is odajött. Egyszerre kezdett el mindegyik magyarázni összevissza.

– Csak Csupi beszéljen, ő a legidősebb.

– Még nem tetszett hallani, micsoda alagút van itt? – kérdezi csodálkozva Csupi. – Még a török időkben csináltak innen az apátságból egy alagutat oda fel a Schlösselhez – mutat fel a távoli, mintegy három kilométerre fekvő domb tetején fehérítő kápolnára. – Még ma is megvan ez az alagút, de nem tudják, hol. Vannak itt a városban öregebb emberek, akik még látták, mielőtt befalazták. Valahonnan a templom pincéjéből indult az alagút, s a Rába alatt ment át nyugat felé.

– És nem szakadt be az idők folyamán? – kérdeztem hitetlenkedve.

– Nem – világosít fel a mindentudó Tibike –, mert a Rába feneke agyagos és nem engedi át a vizet. Az alagút pedig mélyen a Rába alatt vezet.

Kételkedve csóváltam a fejem.

De ők csak váltig erősítették a mondottakat.

– Méghozzá olyan alagút volt, amiben nemcsak emberek, hanem szekerek is mentek lovakkal – tódította hozzá Pali.

– No, ezt már igazán nem hiszem. És ha ennyire tudja ezt mindenki, még ti is, gyerekek, akkor hogyan beszélnek most a városban arról, hogy itt találtuk meg az alagutat – éppen ellenkező irányban a templomtól számítva?

Erre nem tudtak mit felelni, s a téma egyelőre abbamaradt. Szöveget ütött azonban a fejembe a dolog, s elhatároztam, nem nyugszom, amíg a végére nem járok. Ez azonban korántsem volt olyan egyszerű, mint akkor hittem.

Közben azonban még más esemény is történt.

Vagy öt-hat fiúval dolgoztam a föld mélyén a vár szélesítésén, éppen egy keresztfolyosót tártunk fel a sötétben, amikor éles kiáltás hallatszott.

– Vigyázz! Dől a föld!

Máris földremegés-földindulás, egymás után omlanak be a falak. Ijedten ugrunk hátra, de hiába, a fejünk fölött is megindul a föld.

– Gyorsan a kijárat felé – kiáltok a körülöttem ugráló gyerekekre.

Épp előtűnik szakad be a kijárat. Hatalmas földtömeg állja utunkat. Legalább két méterre voltunk még, tehát több köbméter föld van előtűnik beomolva. Erre nem tudunk kimenni.

Megfordulunk – négy gyerek volt velem –, és a másik kijárat felé indulunk. De a sötétségben nem tudunk tájékozódni a sok keresztfolyosó között, és hol az egyikbe, hol a másikba tévedtünk bele. Közben hol itt, hol ott omlik be egy-egy hatalmas folyosórészlet. Már szemünk-szánk tele volt homokkal. Végre gyenge fény tűnik fel előtűnik a negyedik keresztfolyosó végén levő kijáratból. Errefelé nem volt földomlás, csak a keleti oldalon. Nehezen botorkálunk előre a lezuhant homokhalmok között. Még vagy nyolc méterre vagyunk a kijáratától. Újabb és újabb omlások. A sötétben tapogatózva megyek előre, mert az előbb előtűnik világosság egy beomlás következtében ismét elbújt szemünk elől. Mögöttem a négy fiú. Hirtelen az egyik felkiált:

– Macsi, hol vagy?

Ijedten fordulok hátra. Semmi hang. Tényleg, az előbb hatan voltunk lenn, s most csak öten vándorlunk a beomlás óta ide-oda.

– Tényleg, hol van Macsi? Ő dolgozott legbelül az első keresztfolyosón, ahol az omlás kezdődött.

Közben egy fordulóban végre világosság látszik: kijutunk a napfényre. Kívül már egy csomó gyerek áll izgatottan. Néhány másodperc múlva kiderül, hogy Macsi nincs sehol. Tehát a föld alatt maradt!

Szerencsére reverendám zsebében volt egy zseblámpa, ezt magunkhoz vettük, és az épen maradt oldal felől gyorsan leereszkedtünk a föld alá a négy legnagyobb fiúval. Most jobban szemügyre vehettem a helyzetet. A várnak legelőször készített keleti oldala dőlt be egészen a nagy, középső keresztfolyosóig, amelyet tegnap kezdtünk fúrni, s mintegy két métert haladtunk benne déli irányban. Ebbe a két méteres ágba szorult be Macsi. Döngetni kezdtük a falat, de választ nem kaptunk. Persze, a homok nem nagyon továbbítja a kopogtatást.

Eszeveszett gyorsasággal kezdtük a sötétségben a homokot kihányani. Szerencsére a „várterem” nagyobb része épen maradt, így volt helye a kihányt homoknak. Közben kiabáltuk: Macsi hol vagy? Macsi! Macsiiii! Talán öt percnyi ásás után kilukadt a homokfal, s a zseblámpa fényében Macsi vigyorgó képe jelent meg előtűnik.

Kiderült, hogy jól hallotta a döngetést, sőt még a hangunkat is, ahogy közelítettünk feléje, de gondolta, hogy *megijeszt* bennünket és nem válaszol. Egyébként egészen kényelmes helye volt, vagy másfél méter hosszú és egy méter magas, 75 cm széles lyukban várta a fejleményeket.

– Csakhogy megvagy te aranyos gazfickó! – szaladt ki a számon, miközben hálát adtam Istennek, hogy valamennyien megúsztuk e nem éppen veszélytelen kalandot.

Kisebb volt a veszedelem, mint az első pillanatban gondoltuk, mert saját maga is ki tudta volna magát ásni. Mindamellet nagyon megörültünk, amikor az öt percig már-már halottnak hitt hős bányászt élve viszontláttuk, méghozzá ragyogó egészségben és vidámságban. Harsogó éljenzéssel cibáltuk ki a nap aggodalomra okot adó „hősét” kezénél-lábánál fogva a napfényre.

Jobban megvizsgáltuk ezután a várat. Síralmas volt a helyzet. Kiderült, hogy nagyon is laza homokra építettük várunkat. A nedves homok a huzat miatt néhány nap alatt kiszáradt, fűzfaborításunk túl gyenge volt, nem bírta el, és pont akkor dőlt össze, amikor újabb folyosót kezdtünk ásni. Bizony, nagyobb baj is történhetett volna, mert több méter homokréteg volt a fejünk felett. A part menti bokrok azonban a felső réteget összetartották, gyökereikkel megkötötték, s szerencsére nem dőlt le az egész part, hanem csak a mélyebben fekvő, kiszáradt, lazább homokrétegek.

Ezek után szomorúan mondtunk le a föld alatti vár további építéséről. A csónakot kénytelenek voltunk előkelő föld alatti kikötőjéből kivontatni és egy közönséges part menti facölöphöz kötöttük ki. Néhány nap alatt beszakadt a vár többi része is, csak néhány gödör és bedőlt lyuk hirdette régi dicsőségünket...

Aznap még ebéd után megérdeklődtem az alagút történetét Oszkár atyától, aki már hosszabb ideje élt Gotthárdon. Kiderült, hogy nem is mese az egész. Szentgotthárd a török időkben megerősített hely volt, az akkori apátság várszerűen volt kiépítve, s tényleg fűrtak egy alagutat a Schlösselhez. Ez régen szintén kis erődítmény lehetett, innen maradt fenn a mai neve. A ciszterci rend tulajdonában áll ma is ez a kastélyszerű kis villa, amely a rendtársak nyári üdülője volt az Alpok legkeletibb nyúlványán. A néhány száz méter magas dombvonulat Szentgotthárddal szemben nyugatra húzódik, a Rábán túl. Ennek keleti oldalán a Rába völgye felé építették a kis nyaralóhelyet a régi erődítmény helyén. A második világháborúban a hozzá tartozó kápolna tornyát légvédelmi megfigyelőnek használták a németek, s ezért belövést is kapott. Tisztán látszik az apátságból a mintegy három kilométernyire fekvő épület ledőlő csonka tornya. Ide vezet az alagút.

A dolog érdekessége abban áll, hogy a Schlössel osztrák területen fekszik. Ha az alagút épen maradt volna és megtaláljuk, könnyű közlekedés nyílt volna a szabad világgal. Bármikor érintkezhetünk volna nyugatra távozott testvéreinkkel, Rómával, s ha éppen valaki könnyen és biztosan ki akar jutni, ez a legjobb út...

Olyan fényes távlat volt ez, hogy szinte el sem mertem hinni, hogy valóra válhat.

Oszkár atya megnevezett egy öreg kertészt, aki valamikor az apátságnak dolgozott. Ő Gotthárd egyik legöregebb embere, aki pontosan tudja az alagút kiindulási helyét, mert vagy húsz évvel ezelőtt falazták el a templom pincéjében az itteni végét.

Most már kezdett izgalmassá válni a dolog. Mivel nem ismertem az öreg kertészt, és ilyen dologgal nem akartam ismeretlenül nekik rohanni, egy ismerőst kértem meg, akivel én bizalmasan tudtam tárgyalni, hogy kérdezze ki az alagút felől. Néhány nap múlva meg is kaptam a minden várakozást felülmúló választ. Az öreg maga is részt vett az alagút elfalazásában, pontosan megjelölte a helyet a pincében. Megerősítette a gyerekek adatát az alagút méreteiről. Tényleg kocsival is lehetett benne közlekedni, elég magas is volt, és éppen olyan széles, mint a templompince folyosója.

Marót atyával mindjárt helyszíni szemlét tartottunk. Pontos méréseket végeztünk és rajzot készítettünk. Ebből megtudtuk, hogy a folyosó a templom északi oldalhajója, az úgynevezett Fájdalmas-kápolna alatt kezdődik. A kápolna alatt kriptafolyosó van, s ennek nyugati irányú folytatása a mi alagutunk. A kriptát mintegy húsz évvel ezelőtt betemették, és a pince felé eső végét befalazták.

Az alagút bejáratát három helyen is meg lehetne közelíteni. Vagy a pincében bontjuk ki a falat, ez esetben azonban végig kell fúrni magunkat a húsz méter hosszú, földdel és szeméttel betöltött kriptafolyosón, vagy a kápolna betonját törjük fel s függőlegesen leásunk – ez esetben a krypta nyugati végén egyenesen az alagúthoz jutunk. Ez a megoldás azonban lehetetlen, bár a legkényelmesebb volna, mert a kápolna egész nap látogatott volt, feltűnést nem lehetett kelteni – nem is beszélve arról, hogy nem akartuk megbontani a kápolna kövezetét. A harmadik megoldás középutt lett volna a munka szempontjából. A krypta fölött a kápolna folytatása egy téglaburkolatú lépcsőház, amelyen a templomkórusra lehetett feljutni. Ez csak melléklépcsője volt a kórusnak és sohasem használták. Széna és egyéb takarmány volt itt felhalmozva. Ide csak a harangozóknak volt kulcsa, aki egyúttal az apátság mindenese is volt. Mivel az öreg Jóska bácsit nem akartuk beavatni a titokba, valamilyen címen elkértük tőle a kulcsot és megnéztük a terepet. Sajnos, teljesen titokban itt sem lehetett a burkolatot felbontani, s még innen is több mint tíz méternyi utat kellett volna a kriptában megtenni.

Így egyelőre várakozó álláspontba helyezkedtünk, és elnapoltuk az alagútügy megoldását.

* * *

Július vége felé egy forró nyári napon javában fürdőztünk a Rába partján. Dél felé távirat érkezett. Rosszat sejtve bontottam fel. A sok gyerek körülöttem feszülten figyelte arcomat. Elkomorodva olvastam fel nekik a Zircről jött üzenetet.

– „Déli gyorsal Vikivel és Gabival érkezem. Lucián.”

Csak nem történt valami baj?

Ebéd után vagy harminc fiúval mentünk a gyors elé. Viki fehér haját már messziről megpillantottuk.

Leugranak a vonatról, nyomukban Lucián atya, a laikus testvérek vezetője. A fiúk lelkesedve veszik körül a két gyereket, elkapkodják csomagjaikat, mi ketten Luciánnal mögöttük kicsit lemaradva lépünk a város felé.

Kérdően nézek Luciánra.

– Végleg visszahoztad őket?

Igenlően bólint.

– Rossz fát tettek a tűzre?

– Nézzük sorba – feleli. – Gabi nem akarta a haját lenyíratni. Addig-addig erősködött, hogy hazajön inkább, s mindent otthagya, de az ő haját nem nyírják le. Próbáltam neki szépen megmagyarázni, hogy ez nálunk szabály, hogy a szerzetesnek alázkodó és engedelmesnek kell lennie, s ha ilyen kicsiny dologban sem engedelmeskedik, akkor hogyan fog a nagyobb nehézségek és feladatok között helytállni – de minden hiába volt. Bármennyire kicsiny dolognak tűnik, kénytelenek voltunk kiadni az útját. Így nem lehet belőle jó szerzetes.

– Csak azt nem értem – válaszoltam megütődve – ő nagyon jól tudta itt is, mielőtt elment, hogy a hajnyírásra előbb-utóbb sor kerül. Miért nem szólt nekem erről? Eldönthettük volna itt is a dolgot. És Viki?

Fürkészően pillantott rám.

– Mondd Géza, miért nem mondtátok meg, hogy ennek a gyerekek mi a baja? Ha előre tudjuk, talán segíthettünk volna rajta.

Elvörösödtem.

– Azt hittem, megjavult. Fél éven át semmi baj sem volt vele, holott előtte állandóan lopkodott. Azt gondoltam, ha ilyen sokáig meg tudja magát tartóztatni, akkor kleptomániás nem lehet, mert beteges hajlamot ennyi ideig nem lehet kielégítetlenül hagyni. Úgy látszott, csak gyerekes haszontalanság volt a lopkodás, amiről a hivatás miatt le tud mondani, és végleg abbahagyja.

– Sajnos, nem. Két hétig nem volt semmi baj. Nagyon jó, buzgó fiúnak látszott. Szorgalmas, engedelmes, pontos, ügyes volt. Jó anyagnak gondoltuk. S egyszerre, egyik napról a másikra észrevettük, hogy hol az egyik atyának hiányzik a szobájából valami, töltőtoll, olló, miegymás –, hol a másiknak az asztaláról tűnik el tíz forintja. Figyelni kezdtük a dolgot, s egyszer Barnabás atya szobájában tetten értük. Éppen az íróasztal-fiókban babrált. Beismert és visszaadott mindent. Természetesen őt is vissza kellett hoznom.

Csüggedten hajtottam le a fejem. Úgy látszik, minden hiába volt.

– Tévedtem, Lucián, nagyon sajnálom. Ne haragudj, hogy ennyi kellemetlenséget okoztam. Azt hittem, sikerül majd a rendben rendes embert faragni belőle. Nagyon csalódtam.

– Közben hazaértünk. Láttam, a gyerekek is megtudták már közben a helyzetet, s nem is nagyon csodálkoztak rajta. Azt észrevettem, hogy újra a régi megvető pillantásokkal méregetik Vikit. Gabit sajnálták, Vikit lenézték. Egyébként Gabival beszéltem másnap, s könnyezve mondta el, hogy szívesen maradt volna Zircen, igen megszeretett ott mindent, de a haját nem merte levágtatni. Gyerekkorában leesett valahonnan, és úgy összevissza repedt a fejbőre, hogy kopaszon nagyon csúnyán nézne ki a bevarrt, heges fejével.

– És mondtad ezt Zircen?

– Nem. Nem mertem megmondani, féltem, hogy kinevetnek.

– Hát nekem miért nem mondtad meg előre?

– Atyától is féltem. Meg elmenetelem előtti napon voltam borbélynál, és este, amikor hazatértem, édesanyám megnézte a jól lenyírt fejemet. Akkor mondta, hogy nagyon csúnya. Induláskor már nem mertem ezzel előhozakodni.

– Látod, ha tudtuk volna előre, talán lehetett volna segíteni a dolgon. Talán megengedték volna, hogy ne vágasd le egészen a hajadat.

Sajnos, most már újabb próbát nem akartam csinálni. Nagyon sajnáltam szegényt. Túl nagy hősiesség lett volna számára e testi fogyatkozást alázatosan elviselni.

Istenem, sokszor milyen kicsinységeken múlik a hivatás nagy kegyelme!...

Viki derűs ábrázattal állított be hozzám még érkezése napján estefelé. Csodálkoztam, hogy semmi szégyenérzet nincs benne. Mintha egy kellemes kirándulásról érkezett volna meg, és semmi baj sem történt volna. Arra nem is gondolt, hogy engem is milyen kellemetlen helyzetbe hozott Zirc előtt. Igyekeztem lelkiismeretére hatni. Elmarasztaltam, de biztosítottam további jóindulatomról és engedélyemről, sőt kívánságomról, hogy továbbra is bejárjon. Ezek után még jobban akartam rá vigyázni, nehogy szerencsétlen elveszen.

Igen fáj, hogy már csak három fiam maradt Zircen. Bernardin atyának úgy látszik, nagyon igaza volt...

Életveszélyben

Néhány nappal Vikiék hazaérkezése után egy forró délután nagy strandélet folyt a ministránsfürdőn. Rengeteg gyerek ugrándozott összevissza a vízben és a parton. Marót atyával a dús pázsiton napoztunk. Ő nem nagyon szeretett fürdeni, s idén először volt kinn, mert már nem bírta a hőséget a szobájában.

Egy fiú jön futva az apátság felől.

– Marót atya kérem, a Zugiek kérik a három kottát, amiket tetszett nekik ígérni, hogy lemásolhassák.

– Várj meg, megyek már – kelt föl Marót atya a földről.

– Ugyan, csak nem öltözől fel, és mész be azért a kottáért? – fogtam meg a kezét –, maradj itt nyugodtan, Laci megtalálja a szobádban.

– Na jól van, nem bánom – ült vissza a földre.

– A szobám kulcsát ott a reverendám zsebében megtalálod, Laci. A kották az asztalomra vannak kikészítve.

Laci félperc múlva visszajött.

– Nem találom a kulcsot, Atya kérem.

Marót atya rosszat sejtve tápáskodott fel. Ő sem lelte a kulcsot.

– Te Géza – kiált fel gyanakodva –, nem ez a gaz Vikid jár megint valami rosszban?

Körülnézünk, hívjuk Vikit, sehol. Az előbb pedig még itt játszott mellettünk a homokban, most meg egyszerre eltűnt.

Marót gyorsan felöltözik s felmegy Lacival a szobájába. Vagy tíz perc múlva Laci egyedül jön vissza.

– Képzeld, Géza atya, Viki ellopta a kulcsot, s betört Marót atya szobájába. Mire odaértünk, már eltűnt. A kulcsot a két ajtó közé dobta, az ajtót nyitva hagyta. 39 forintot vitt el a lezárt íróasztalból. A kulcsomómból kiválasztotta az íróasztal kulcsát, és úgy emelte ki a pénzt a nyitott fiókból.

– És Marót atya? – kérdeztem lehangoltan.

– Rettenetesen dühös. Azt mondta, soha többet nem jön fürdeni. Először és utoljára fürdött. Vikit pedig meg akarja enni.

* * *

Vacsora közben volt mit hallgatnom. Az egész konvent haragos támadását kellett kiállnom. Végre is abban állapodtunk meg, hogy Viki az én szobámon kívül nem mehet sehova. Szerencsére közben már átköltöztem a ház túlsó oldalára, a klauzúra legszélső szobájába, a ministránsotthon mellé, a templom és sekrestye közelébe. Erre azért volt szükség, hogy a gyerekeknek ne kelljen végigjőnni a rendház folyosóján, ha hozzám jönnek. Így sem lármát, sem piszkot nem csináltak a klauzúrában.

Másnap Vikinek egy nagyon erős fejmosás kíséretében kijelöltem a határt, amit túl nem léphet a házban. Csak a templom, sekrestye és ministránsotthon, valamint az én szobám lehet a tartózkodási helye. Ezúttal sikerült annyira a lelkére beszélnem, hogy heves zokogás közben kért bocsánatot, és adta vissza a 39 forint nagyobb részét, amit én kiegészítve szolgáltatam vissza Marót atyának.

* * *

A következő napon délelőtt vígan úszkáltunk a Rába hús vizében. Új játékot találtunk ki. Felfeküdtem a vízre, hasra, kitárt karokkal, s lábammal gyorsuló tempóban kraulozva „csurogtam” lefelé a vízben. Mindkét karomra két-két kisebb gyerek feküdt rá, ők is lábukkal csapkodták a vizet. Ez volt a „csatahajó”. Persze csak a vízfolyás irányában lehetett így úszkálni. Ezért többször is felmentünk a parton és a Rába-kanyarban lefelé úsztattunk a ministránsfürdőig. Nekem persze elég fárasztó volt a négy gyereket feszesen kitartani, de ők nagyon élvezték. Egyik ilyen úsztatáson csak két gyerek vett részt, Macsi és Csita. Egyik sem tudott úszni, viszont nem féltünk semmitől, mert azon a részen mindössze egyméteres volt a víz.

Nyugodtan haladtunk lefelé a folyón. A többi gyerek – húsz-harmincan lehettek – a partról figyelt.

Kicsit elfáradva le akartam állni egy pillanatra, hogy a mederben lépkedve vigyem őket tovább. De kicsúszott lábam alól a talaj. Ekkor vettem észre, hogy pont az ugródeszka alatt járunk, ahol három méter mély a víz. Hirtelen elveszítettem az egyensúlyt, mindhárman a víz alá kerültünk, jó mélyre. A két gyerek megijedt, mindketten belém csimpaszkodtak, még hozzá oly szerencsétlenül, hogy az egyik, a 12 éves Macsi két lábával a derekam ölelte át, a tízéves Csita pedig, mint valami polip a csápjaival, a két lábát jó szorosan a nyakam köré fonta.

Így süllyedtünk mindig lejjebb. Rugdalózni kezdtem a lábaimmal, hogy feljussunk a víz tetejére, de hiába, a két gyerek túl nehéz volt ahhoz, hogy ez sikerüljön. Persze már ők is a víz alatt voltak jócskán, fulladoztak, és még jobban kezdtek kapálózni, és még szorosabban kapaszkodtak belém.

A levegő fogyni kezdett. Rendületlenül süllyedtünk lefelé. Szívem rettenetesen vert a hatalmas küszködéstől. Tüdőm görcsösen kezdett rángatózni. Sok vizet nyeltem. Így még rosszabb lett. Újabb víznyelés – most már a tüdőmbe került. Elkezdődött a fuldoklás. Minden erőmmel próbáltam a két gyereket magamtól eltávolítani. Annál jobban ragadtak hozzám.

Kilátástalannak látszott a helyzet. Kinyitottam a szememet. Fejembe szörnyű szúrás nyilallt bele. Kezdettem előttem vörösen sötétleni minden. Egészen sötétvörös volt a víz... Mindig sötétebben, majdnem feketén vörös...

Itt a vég... Méghozzá két gyermek pusztul el velem együtt...

Istenem, segíts!

Nem tudom, hogy jutott eszembe ekkor, azóta is mosolygok ezen. Egyetlen gondolat foglalkoztatott ebben a végső pillanatban. Hogyan tegyem szabaddá a küzdelemben a jobb kezemet, hogy még utoljára feloldozhassam a gyerekeket. Pedig ilyenkor nem a mozdulat, hanem a feloldozás – akár csak gondolatban – elmondott szavai a fontosak. Mindegy, elmormoltam, vagy inkább csak végiggondoltam magamban e szavakat:

– Ego vos absolvo... s hirtelen szabaddá lett jobbommal megáldottam őket.

Vége...

Nem bírom tovább... Istenem!...

Még egy utolsó erőfeszítés. Az ösztön, az életben maradás hihetetlenül erős ösztöne egy utolsó emberfeletti erejű lökést adott a már teljesen kimerült energiáimnak. Macsinak elkaptam a bokáját feloldozásra szabaddá lett jobbkezemmel, és egy nagyot csavartam rajta. Hatalmasat rúgott kinyájában – és levált rólam.

Vagy félméterrel kerültem magasabbra a víz alatt. Ekkor minden maradék erőmet összeszedve Csitát választottam le a nyakamról – s egy másodperc múlva a víz tetején bukkant fel a fejem. Gyors lélegzetet vettem. Bármennyire süttött a nap, már nem láttam semmit. Éreztem mellettem Csita testét. Megfogtam valahol –, csak később tudtam meg, hogy a bokáját kaptam el, s magammal húzva úsztam ki a partra.

Innen néztem csak vissza a vízre. Macsi vagy három méterrel feljebb e pillanatban ért ki a partra – hamisítatlanul prima kutyaúszással.

Kinyájában és halálfélelmében egy másodperc alatt megtanult úszni.

Nagy keservesen mindhárman felmáztunk a partra, de lábra nem tudtunk állni. Hason fekve okádtuk ki a zöld pázsitra a rengeteg lenyelt rábavizet.

E pillanatban megszólalt az apátság harangja. Pont dél volt.

Felállni még mindig nem tudtunk. Térdelve mondtuk el az Úr angyalát. A többi fiú szó nélkül, önkéntelenül mellénk térdelt.

Ilyen hálátelt szívvel még nem imádkoztam a déli imádságot...

A fiúk izgatottan mesélték el, mit láttak a történekből. Az egyik fiú kezén volt óra, azt mondta, három perccig voltunk a víz alatt. Csak a nyakamon ülő Csita feje látszott ki egy-egy pillanatra a vízből. Macsi és én mindvégig a víz alatt voltunk. Nem mertek utánunk ugrani – jobb is – nehogy még nagyobb baj legyen.

Eddigi életemben összesen tizenhét alkalommal voltam közvetlen halálveszedelemben, de ez volt a legszörnyűbb, mert szabályos haláltusát kellett vívnom a fuldoklás borzalmával. Ennyire még sohasem éltem át a halállal vívódás összes kínját.

* * *

A történetek nem sokat változtattak eddigi életmódunkon. Másnap újra vígan lubickoltunk a Rába hűs habjaiban. Macsi tegnapi műúszása azonban nagyon rövid életű teljesítmény volt, 24 óra alatt teljesen elfelejtette frissen szerzett tudományát. De a régi hangulat visszatért, s minden folyt tovább zavartalanul – csak a hadihajó-játékot hagytuk végleg abba.

* * *

Politikai szempontból a nyár teljesen nyugodtan telt el. Semmilyen zaklatásban nem volt részünk, igaz, eddigi főellenfelünk, Mucsi igazgató úr szabadságon volt. A vén kandúr nem volt a háznál – vidáman cincogtak az egerek... Egyébként mára már nyilvánvaló előttünk, hogy őt az ÁVÓ (Államvédelmi Osztály, később ebből lett az ÁVH: az Államvédelmi Hatóság vagyis a magyar Gestapó) használta fel ellenünk.

Néhány kirándulást is tettünk hűvösebb napokon a közeli hegyekbe. Egyszer valahol a déli határvidéken véletlenül át is tévedtünk a határon, de nem lett semmi bántódásunk. Röviddel később már ott is lezárult a vasfüggöny: elkészült a határzár, drótkerítés, aknazár stb.

Lassan körülfért internáló táborrá vált az ország. Hogy gyorsabban beteljen végzete...

Új távlatok

Augusztus végén a Ciszterci Rend háromnapos lelkipásztori ankétot rendezett Budapesten. Minden rendházunkból egy-egy kiküldött vett részt a félig lelkigyakorlat, félig ismeretterjesztő jellegű konferencián. Kiváló tudósok, szerzetesek és világi papok tartottak előadásokat különböző világnézeti tárgyakról. Az ankét célja tájékoztatás-adás volt a jelenlegi helyzetben felmerülő világnézeti és lelkipásztori kérdésekről. Szentgotthárdi házunkat én képviseltem. Apát urunk rendelkezése szerint jegyzeteket kellett készíteni az előadásokról, hogy így az előadások lényegét otthon elmondhassuk a rendtársaknak.

Sok magas színvonalú előadást hallottunk a marxista filozófiáról, irodalomról, művészetről, a szocialista társadalomtudományról, természetesen megfelelő kritikával és kommentárokkal egybekötve. A modern lelkipásztori feladatokról a megváltozott új helyzetben, a Katolikus Akció jelenlegi működési lehetőségeiről, és így tovább.

A legnagyobb hatást *dr. Török Jenő* piarista szerzetes tanár előadása tette rám a modern ifjúságnevelésről, különösen a középiskolákban. Miután ismertette a mai ifjúság helyzetét és a mind nehezebb körülményeket, amelyek a vallásos nevelést akadályozzák, rátért a nevelés gyakorlati módszereire.

– Miután, kedves Testvérek – mondta – az állam az összes ifjúsági egyesület működését betiltotta, egyetlen járható út látszik a középiskolás és az egyetemi ifjúság nevelésére. Ez az út, bármennyire újszerű, nemcsak szükségmegoldás. A Katolikus Akció lényegéből, legbelsőbb természetéből fakad, és normális körülmények között is a legjobb nevelési módszer. Nyugaton, elsősorban Franciaországban, Belgiumban és Hollandiában kristályosodott ki a JOC, JAC stb. ifjúsági mozgalmakban, tehát olyan államokban, ahol teljes vallásszabadság van.

– Mi ennek a módszernek a lényege? A Katolikus Akció nem más, mint a világi hívők apostolkodása. A hívek egymást vezetik a Jóistenhez. A pap nem tud állandóan minden hívével közvetlen kapcsolatot tartani, erre sem ideje, sem energiája nincsen. A hívek, fiatalok és felnőttek egy kicsiny csoportját irányítja csak közvetlenül, s ezek a maguk környezetében, diáktársaik, munkatársaik között szervezik és végzik az apostolkodást. Nálunk a mai helyzetben különös jelentősége van ennek, amikor a papságot mozgásában napról napra jobban korlátozzák. Mennyivel könnyebb pl. egy gimnáziumi hitoktatónak osztályonként 4–5 fiúval foglalkozni –, akik aztán továbbadják a tőle kapottakat –, mint egész osztályokat kézbe tartani.

– Az alapelv, hogy *hasznos hasonlókat* neveljen. Tehát a munkásifjak apostolai a munkásifjak, gimnazisták apostolai a gimnazisták legyenek. A pap feladata, hogy néhány kiváló buzgóságú és jellemű fiút és leányt válasszon ki egy-egy közösségből, ezekkel behatóbban foglalkozzék, s ez az elit, mint a kovász a tésztát, úgy hassa át és emelje fel az egész osztályt, közösséget. Sugárszerű sejtrendszert kell kialakítani minden középiskolában, olyanformán, hogy a néhány fiú, akivel a pap foglalkozik, néhány barátját fogja kis közösségekbe, ezek ismét vezetői lesznek újabb, általuk összehozott közösségeknek, és így lassan az egész osztály, illetve iskola belekerül a mozgalomba. E sugárrendszer nagy előnye, hogy aránylag kevés munkával nagy eredményt lehet elérni, mert a pap tömegpásztoráció helyett minőségi munkát végezhet kis számú apostolával. Amellett *feltűnésmentesen* dolgozhat, és közvetve mégis az egész iskolát vagy gyárat kezében tarthatja.

– Természetesen nem politikai munkáról van szó. A lényegi kereszténységet kell terjesztenünk. Keresztény nagykorúságra kell ifjainkat nevelnünk. Mai kifejezéssel élve, jó kádereket kell kitermelnünk, akik mindenben támogatói lesznek egyházunknak, egyházközösségünknek. Az öskeresztény közösségi szellem kialakításával *belsőleges kegyelmi életre*, a liturgiával való szoros kapcsolatra kell az ifjúságot rávezetnünk. A gyűlölet korszakában a szeretet mindent legyőző dinamikájával kell a harcot felvinnünk a Sátán támadásaival szemben.

– Azt hiszem, Főtisztelendő Testvéreim, mindannyiunk előtt világos, hogy a második világháborúval egy korszak zárult le. Most átmeneti időket élünk. Forrongó, tartalom- és formakereső kor vagyunk. Két világnézet harcának kellős közepében áll ez a szegény, sokat szenvedett kis ország. A jövő az ifjúság kezében van. Az ifjúság ma határozatlan, nem tudja, merre forduljon. A régi világot régi eszméivel szembe előtt rombolták le, az új, ami a régi helyébe jött, nem rokonszenves neki. Harmadik megoldást keres. Hogy cinikus, nihilista, élvezethajhász lesz-e – vagy keresztény: rajtunk áll! A megoldást a jövő ifjúságának problémáiban csak a kereszténység, a világtaktilizmák közben megifjodott és megerősödött kereszténység adhatja meg. Rajtunk az Isten szeme, előre hát, az új, szebb, krisztusi világért!

Nagy tapssal fogadott beszéde után élénk vita következett. Sok írásbeli anyagot, sokszorosított jegyzetet osztott szét köztünk Török Jenő, többek között a vázolt gondolatokról szóló elmélkedéseket, szervezeti kérdéseket tárgyaló műveket, valamint a nyugati ifjúságnevelési mozgalmakról szóló beszámolókat. Sok gyakorlati kérdést beszélünk meg, majd többen megegyeztünk, hogy ki-ki a maga helyén elkezdje az apostoli csoportmunkát. Egymással kapcsolatot tartunk fenn, a sokszorosított jegyzeteket közvetítjük egymásnak, időnként tapasztalatcserére – lelkigyakorlatra – jövünk össze, és minden módon támogatjuk egymás lelkipásztori munkáját.

A nagysikerű ankét után néhány napot még Pesten töltöttem. Fehér szövetet vásároltam ministránsruha készítéshez, s otthon édesanyámnál fel is dolgoztuk. Harminc új ministránsruha készült, úgynevezett kukulla. Ez fehér, földig érő, csuklyával ellátott bő ujjú köpeny, amelyet a ciszterci szerzetesek a középkor óta liturgikus ruhaként használnak a templomban.

* * *

Egyik nap egy szentgotthárdi származású rendtársamnál, dr. *Schwartz Elemér* egyetemi tanárnál, szüleim régi ismerősénél ebédeltam. Beszélgetés közben egészen véletlenül előkerült a szentgotthárdi alagút ügye.

– Jól ismerem az alagutat, jártam benne – válaszolt mosolyogva kérdésemre.

Megdöbbenve csaptam össze kezeimet. Egy ember, aki járt az én álom-alagutamban!

– Tehát mégis létezik? – kiáltottam fel ámulva.

– Hogyne. Vagy tizenöt–húsz évvel ezelőtt a nyugati oldalról, tehát a Schlössel felől mentünk be egy ismerőssémmel az alagútba. Több mint egy kilométert haladtunk előre Gotthárd felé.

– És miért nem tetszettek végigmenni benne?

– Mert zseblámpánk eleme kifogyóban volt, s nem akartunk sötétben maradni, ezért visszafordultunk.

– Szóval mégis igaz. Ez óriási jelentőségű! És milyen az alagút belül?

– Talán három méter széles, jó két és fél méter magas, végig kővel burkolt, s a teteje boltíves. Pontosan olyan, mint a templompince boltozata. Az alja földes, máig is látszanak benne a régi szekérnyomok. Bizonyára lőszert szállítottak benne.

– Hát ez csodálatos! – kiáltottam fel örömemben. És hogyan lehet a Schlössel felől a bejáratot elérni?

– A Schlössel, mint bizonyára tudja, nekünk nyaralónk volt. Gazdasági épületek is vannak a kis major körül. Többek között egy pince, amelyben a nyomokból ítélve régen bort tarthattak. Ennek keleti végéből nyíltott annak idején, amikor én ott jártam, egy vasajtó, amely az alagutat takarta el.

– S ez ma is létezhet?

– Tudomásom szerint a németek a háború alatt bunkert csináltak ebből a pincéből, ágyúiknak lövedékraktára volt, úgyhogy jól lebetonozták. Két évvel ezelőtt, amikor bátyámnál jártam, aki Mogensdorfbán, a Schlössel alatt levő faluban, plébános, hallottam valakitől, hogy az alagút egy részét is bombaraktárnak használták, és keresztben betonnal elfalazták a folyosót. Így csak robbantással lehet átjutni.

– Ez elég kellemetlen.

– Miért? Csak nem disszidálni akar, Géza?

– Nekem egyénileg eszemben sincs, de jó volna, ha tudnánk kapcsolatot teremteni a szabad világgal.

– Lássa, ez még eddig nekem eszembe sem jutott. Pedig nagyszerű gondolat.

– És azt tetszik tudni, hogy az apátság felől hol van a lejárát?

– A mi oldalunkon én nem kerestem, de úgy tudom, a Fájdalmas-kápolna alatti régi kriptá folytatása az alagút.

– Igen, ez egyezik eddigi értesüléseimmel.

Boldogan indultam haza, hogy újult erővel lássak hozzá az alagút megkereséséhez.

* * *

Otthon nagy feladatok vártak.

Még pesti utazásom előtt tervbe vettük a *liturgikus mozgalom* felvirágoztatása céljából egy liturgikus hét megrendezését. A templomban a felnőtt hívek számára egy héten át minden este előadásokat tartottunk a liturgiáról, a liturgikus lelki életéről, s általában az Egyház és az egyházközségek életéről.

Nagy lendületet adott a liturgiának ez a beszéd sorozat. A gyermekek mellett most már a felnőttek is lelkesen vettek részt a közös imákon, főleg az esti Completoriumok vonzottak sokakat a templomba. A lelki élet erős virágzásnak indult – most már a felnőttek körében is.

A ministránsruhák elkészültek. Nagy örömmel hordták a gyerekek a kis kukullákat. A régi ruhákkal együtt most már 60 gyereket tudtunk a szent cselekményekhez beöltöztetni. Ebben vonultak ki a ministránsok esténként a Completoriumra. Felváltva használták őket, mert jóval többen voltak, mint amennyi kukulla volt, egy-egy esti imádságon. Mint kis szerzetesek serege, nagy komolyan vonultak padjaikhoz.

Igen ám, de a ruhák anyagát kölcsönből vettem. A kölcsönt pedig vissza kellett fizetni. *Templomi hangversenyt* rendeztünk, hogy annak jövedelméből fedezzük a kiadásokat.

Augusztus utolsó napjainak egyik estéjén volt a nagy hangverseny. Több jó énekest kértünk fel magánszámok előadására. Marót atya is szépen kitett magáért énekkarával. A ministránsoknak egy-két rövidebb szavalókórust tanítottam be, néhány szép orgonaszámra *Szabó Ferenc* zenetanárt kértem meg, s a siker nem maradt el: több mint ezer forint bevételünk volt (ami akkor nagy pénznek számított). Közben jó lelkek gyűjtést

rendeztek tudtomon kívül a városban, ebből is több mint hatszáz forintot nyertünk –, úgyhogy a kölcsön visszafizetése után még maradt is egy kis pénzünk a további kiadásokra.

Ezek után újabb nagy fába vágtuk fejszénket.

A pesti ankét szellemében fogant elhatározás valóra váltásaképpen a gimnáziumi ifjúságra akartam kivetni hálomat. Egy véletlen kis esemény is elősegítette tervemet.

Már említettem, hogy a gyerekekkel kisebb csoportokban időnként egyes családoknál szoktunk tartani összejöveteleket. Két család volt ebben különösen nagy segítők. Két „minta-katolikus” édesanya.

Az egyik egy nyugdíjas tanárnő, akit az egész város, csak *Muci néni*nek hívtak, idős, beteges férjével lakott kis villájában Gotthárd új telepítésű villanegyedében. Gyermekai közül három lett apáca, ők különböző nyugati országokban éltek már évek óta. A háború kint érte őket, s nem tértek haza.

Muci néni a város egyik angyala volt. Senki nem térhetett be hozzá olyan kéréssel, hogy ne teljesítette volna azt. Igazi apostoli lélek volt, aki napi szentáldozásai után félórát térdelt öreg kora ellenére a templom hideg kővén, hogy hálát adjon a Legszentebbnek. Évtizedek hosszú sora óta tette ezt. Legendákat meséltek róla, számtalan nemes tettéről, kiapadhatatlan jószívéről, sugárzó emberszeretetről. Krisztusi lélek volt Muci néni, akiben a megértő krisztusi szeretet hallatlan egyszerűséggel és természetességgel párosult. Minden teketória és nagyképszerűség nélkül tudott bármilyen áldozatot meghozni a szűkölködők, rászorulóknak érdekében, s a lelkek üdvösségéért.

Bármikor, bármilyen különleges kérdéssel vagy kéréssel fordultam hozzá, mindig a legszívesebben, leggyorsabban és legjobban megsegített.

– Muci néni, jöhetünk ma este tíz gyerekkel egy kis összejövetelre?

– Muci néni, ma egy kis uzsonna kellene 12 leány számára, akik jutalmat érdemelnek. Meglesz?

– Muci néni, holnapra kellene egy csomó virág az oltárookra. Tud szerezni ebben a rossz időben?

– Muci néni, néhány beteget kellene meglátogatni, nincs időm rá, elő kellene őket készíteni a szentgyónásra. Meg tudná tenni?

– Meg, meg, aranyoskám, meg, kis Don Boscóm.

Ez volt a szavajárása. Alig volt olyan nap, hogy biciklimen ne száguldottam volna el hozzá valamiért. A Jóisten áldja meg érte!

A másik édesanya, *Lujza néni*, akire mindenben számíthattam – öt gyermek édesanyja volt. Két gimnazista fián kívül egy leánya az általános iskola hetedik osztályába járt akkor, két piciny leány – öt és három évesek – otthon rosszalkodott. S mintha ezek nem okoztak volna neki elég gondot, nővérének 4 éves kisleányát is magához vette, hogy annak anyagi gondjain segítsen. Pedig az édesapa nyugalmazott jegyző volt, a népi demokrácia nem szívelte puritán katolikus elvhűségét, és idő előtt nyugdíjazta – tehát nekik is éppen csak a betevő falatjuk volt meg, de azt is megosztották. Ez az édesanya, akit azóta is a keresztyén édesanya mintaképének tartok, a lankadatlan munka, a családért való állandó harc, a gyermekek testéért és lelkéért való féltő gondoskodás névtelen hőse volt. Milliós otthoni gondja mellett mindennap el tudott menni a több mint egy kilométerre fekvő apátsági templomba szentmisére, és az Eukarisztiával megerősödve vette fel mindennap a harcot a létért, a család életéért és boldogságáért. Ő volt másik nagy támaszom, segítők és tanácsadóm az ifjúsági ügyekben.

Egyik délután hármasban beszélgettünk Muci néniéknél. A gyerekek már hazamentek az ott tartott gyűlésről. Róluk beszélgettünk.

– Ez a kis Csati hogy megváltozott az utóbbi időben – mondja merengve Muci néni. – Átkozott kis csibész volt még nemrég. Hiába, a napi szentáldozás, meg a benti környezet nagy hatással van rá és a többiekre.

– És mit szólna Muci a Petákhoz, a kis Németh gyerekekhez? – folytatja Lujza néni. – A legnagyobb lókötő volt Kéthelyen, s a minap a templom felé menet komoly képpel jelenti nekem, hogy ő „szakított a régi életével” és most komoly „férfiú” lesz ezután. Majdnem elnevettem magam, amikor 13 éves kis kamaszarcára néztem.

Elmosolyodtunk mind a hárman. A bájos kis csirkefogó komolykodó alakja tűnt fel előttünk.

– Néhány napja árulta el nekem – szóltam közbe – egy nagy fejmosás után, hogy ő is a ciszterci rendbe szeretne lépni. Tehát őt többet ne bántsam, mert nemsokára apátom lesz, s rossz dolgoknak nézek elébe, ha ő lesz az előjáróm. Erre én, hogy biztosítsam jövő sorsomat a rendben, még egy atyai „taslit” kentem le neki ráadásul, persze csak szeretetből. Meg is köszönte szépen, még a kezemet is megcsókolta érte.

Elneveltük magunkat. Lujza néni komolyra fordította a szót.

– Tudja mi jutott eszembe? Már múltkor több gimnazista édesanyjával is beszélünk róla. Mi lenne, ha a gimnazistákat is úgy összefogná, mint az általános iskolásokat? Nem gondolja, hogy azoknak is szükségük van erre?

– Sőt, sokkal nagyobb. De éppen erről akartam beszélni.

S röviden elmondtam az ankét eseményeit.

Hosszan elbeszélgettünk, s örömmel tapasztaltam, hogy mindenben egyetértünk, s ily módon megvan a talaja a gimnáziumi missziónak.

Másnap hosszas megbeszélést folytattam a gimnázium hittanárával, *Kázmér atyával*. Ő kijelentette, hogy egészségi állapota miatt aktívan nem kíván részt venni a munkában, de minden lehetséges segítséget megad.

Mindjárt kiválasztottuk a vezetőknek nevelhető jobb gyerekeket az egyes osztályokból, fiúkat és leányokat egyaránt – mivel a gimnáziumban már akkor is koedukáció volt –, akikkel azonnal el lehet kezdeni a munkát. Két alapsejtre osztottuk a gimnazistákat, egy fiú- és leánycsoportra. Mindkettővel rövidesen megtartottuk az első összejövetelt, természetesen külön-külön. Első pillantásra is megnyerő benyomást tett rám mindkét csoport. Lelkes, buzgó társaság volt a fiú- és leánycsoport egyaránt. Éreztem, hogy jó munkát fogunk végezni.

S az elkövetkezendő idők ezt az érzésemet minden várakozást és képzeletet felülmúlóan igazolták...

Hála legyen érte az Úristennek!...

Ifjúsági nap

Közben beköszöntött az új tanév.

A hitoktatás fakultatív lett. Aki akart, jelentkezhetett hittanra, de csak az volt köteles járni, aki jelentkezett.

Szentgotthárdon az összes iskolák tanulójának létszáma 1200 volt. Csak egyetlen akadott, aki nem akart hittant tanulni, valamelyik gyári párttitkár leánya. Tizenhárom éves, VII. osztályos volt akkor. Nem hiszem, hogy saját elhatározása volt ez – mindig rendesen tanult és viselkedett a hittanórákon –, inkább apjának párthelyzete szabta meg állásfoglalását. A többiek – mondanom sem kell – megvetéssel nézték le, s majomivadéknak csúfolták. Már szinte megsajnáltam, annyira nehéz helyzetben volt.

A hitoktatás egyébként zavartalanul folyt tovább, csak egy gond volt: a hittanórákat csak a déli órákban volt szabad megtartani, a délelőtti járók számára az órák után – a délutánosoknak pedig többi óráik előtt. Ez elég sok kellemetlenséget okozott, mert nehéz volt belegyömöszölni a sok órát a viszonylag rövid időszakba.

* * *

Immár egy éve működött a ministránsrend. Sok küzdelem és harc közben megedzett, a sok élmény által jól összekovácsolódott közösség lett. Marót atya fáradhatatlan buzgólkodása következtében az általános iskolás leányifjúság jórésze is komoly tényezőjévé lett az egyházközösség lelki és liturgikus életének, az eukarisztikus ifjúsági mozgalomnak.

Hogy újabb indítást adjunk a gyerekek buzgóságának, és mintegy hivatalosan és ünnepélyesen is megpecsételjük a ministránsrend és az Eukarisztikus Ifjúságnak nevezett leányközösség létét és működését, elhatároztuk, hogy ifjúsági napot rendezünk, amelyre a nagyobb ünnepélyesség kedvéért meghívtuk *Kovács Sándor* szombathelyi püspök atyát, az egyházmegye főpásztorát.

Október 9-ére terveztük a gazdag programú ünnepséget. Október 8., Magyarok Nagyasszonyának ünnepe szombatra esett, ezért a következő nap, vasárnap volt a legalkalmasabb. Már szeptember elején elkezdtek a ministránsokkal és a gimnáziumból felkért több fiúval – akik az apostoli csoportoknak voltak tagjai – az asszisztenciapróbákat, az énekkarral és szavalókórusral pedig egy gyorsan összekomponált misztériumjátékot Magyarok Nagyasszonya tiszteletére. Ezenkívül az ünnepi, püspöki vesperást gyakoroltunk be.

Az egész ifjúság izgalommal várta a nagy napot. Naponta tartottunk próbákat a templomban, vagy száz szereplője volt a misztériumjátéknak. A gyerekek óriási lelkesedéssel vettek részt mindenben.

Az ünnep előtti szombaton hittanóráim után az ebédlőben ültünk a konventtel.

Egyszerre csak két gyerek dugja be fejét az ajtón. Rám pislantanak. Odamegyek hozzájuk.

– Géza atya, baj van, tessék gyorsan kijönni – suttogják ijedten.

Utánuk megyek.

Az apátság kapuja előtt vagy húsz gyerek bög keservesen.

– Mi van veletek, anyámasszony katonái? – kérdezem csodálkozva.

Végre az egyik nagy hüppögve megszólal.

– Atya kérem, a hittanóra után a Mucsi igazgató bácsi összehívta az egész iskolát és bejelentette, hogy holnap egésznapos kötelező iskolai kirándulás lesz, teherautókkal megyünk a Balatonra, és mindenkinek pontosan 3/4 9-re az iskola előtt kell gyülekeznie.

– Azért csinálja a ronda dög az egészséget, hogy ne sikerüljön az ünnepünk! – vágja dühösen oda egy hetedikes.

Általános dühös morgás.

– Nyugalom, fiúk – csendesítem le őket. – Mindjárt kitalálunk valamilyen megoldást.

Elgondolkoztam. Nagyon dühített az egész. Először is az a ravaszság, hogy akkor szól a gyerekeknek, amikor már nem volt módomban nekik valamit kihirdetni. Szombaton délután nem voltak hittanórák sem. Gondolta, így nagyobb zavart csinál. Az világos, hogy a kirándulás humbug, a teherautókból sem lesz semmi. Szándéka csak az volt, hogy a gyerekeket éppen akkor vonja el a templomtól, amikor a püspök atya érkezik, hogy botrányba fulladjon a tervünk. Aljas, ravasz fráter! No Mucsi, azt hiszem, megemlegeted ezt a napot!...

A fiúk várakozásteljesen néztek töprengő arcomra.

– Ide figyeljete fiúk! Most meglátjuk, milyen bátrak és ügyesek vagytok. Rajtatok múlik a holnapi nap sikere!

Felcsillanó szemekkel figyeltek.

– Ma délután bejárjátok az egész várost, ki-ki a maga utcáját. Minden iskolásnak megmondjátok, hogy holnap reggel fél kilencre, pontosan úgy, ahogy megbeszéltük, itt a templom előtt gyülekeztek. Tehát minden marad a régiben. De a szülők háromnegyed 9-re menjenek az iskola elé, és tiltakozzanak a kirándulás ellen. A többit rájuk bízuk. Megértettétek?

Boldog mosolyra húzódott szét a szájuk.

- Nagyszerű! – kiáltott fel több gyerek.
 - Micsoda zrí lesz ebből – csettintett nyelvével Fekete Laci. Mivel hogy ő is természetesen ott volt, ahol valami zrí volt készülöben, jelen esetben itt.
 - Agyon fogják verni a Mucsit, hahaha – örvendezett Tibike.
- Ezzel sietve feloszlott a társaság. Még messziről hallatszott gúnyos, kárörvendő nevetésük.

* * *

Másnap úgy történt, ahogy kiterveltük.

Az általános iskola az apátsággal szemben van, a széles tér túlsó oldalán. Már fél kilenc körül kezdtek ott gyülekezni a szülők. Mivel borús volt az idő, és esőre volt kilátás, sokan esernyőt hoztak, ami által a tömeg még félelmetesebbnek látszott. A gyerekek ugyanakkor teljes rendben a templom előtt gyülekeztek.

Pontosan kilenc órakor gördült be *Sándor püspök atya* autója az apátság előkertjén át a templom kapuja elé. Megkondultak a harangok. Ünnepélyes zúgásuk betöltötte az egész várost. E pillanatban éreztem, hogy megnyertük a csatát. Óriási néptömeg, több ezer ember borult térdre a püspöki áldás előtt. A fogadtatás után az ünnepélyes bevonulás alatt az „Ecce sacerdos magnus” szárnyaló hangjai töltötték be a templomot. Százharminc ministráns vonult a menet élén a főoltárhoz. A tömeg zsúfolásig megtöltötte a templomot, sokan kinn is szorultak. Nemcsak Szentgotthárd jött el az ifjúság napjára, hanem a környező falvak népe is seregesen özönlött be a nagy eseményre.

Az ünnepélyes főpásztori mise keretében történt a ministránsok hivatalos befogadása. Evangélium és a Püspök úr buzdító szózata után 130 ministráns térdelt eléje, és tett ünnepélyes ministránsfogadalmat a püspök atya kezébe.

Egy lelki halálra ítélt ifjúság tett most hitvallást Krisztus Király, az Élet mellett...

Felajánlaskor egyenként sorban járultak az oltár elé, s mint annak idején az első századok keresztényei, mindegyik fiú külön kis fehér paténán ajánlotta fel áldozati adományát, egy kis fehér ostyát, amelyet a Püspök atya vett át, és tett bele a közös arany kehelybe, hogy majd a szentmisén átváltoztassa Jézus Testévé. Az elsősők, akik még nem áldoztak, égő gyertyát vittek kezükben. A ministránsok és az Eukarisztikus Ifjúság után a hívek tömegei járultak a szentáldozáshoz.

* * *

A szentmise után tudtam meg, hogy mi történt ezalatt az iskolában. Több mint száz elszánt szülő várakozott az igazgatóra az iskola előtt. Kilenc órakor, pontosan abban a pillanatban, amikor a harangok megszólaltak, megunva a várakozást, benyomultak az iskolába. Az igazgatót persze sehol sem találták, üresen kongtak a falak a felháborodott tömeg zivajától. Végre az egyik tanári szobában a leányiskola igazgatónőjére leltek, aki remegve állította, hogy ő semmiről sem tud semmit. Az igazgató azonban valószínűleg az épületben van, mert nem sokkal előbb látta a folyosón.

Nosza, több sem kellett a felizgatott szülőknek. Hangos kiáltozással rohantak végig a folyosókon. Az egyik mellékhelyiségben zárt ajtót találtak, ezt döngetni kezdték, mire egy szálnalmas hang hallatszott a fülkéből:

– Ne bántsanak kérem, nem tettem én semmi rosszat. A *párt utasítására* kellett megzavarnom az ünnepélyt.

Nem törték be az ajtót. De, hogy miket mondtak neki, azt jobb itt le nem írnom. Egy életre szóló leckét kapott Mucsi igazgató elvtárs. Úgy vettem észre, használt neki egy kicsit, mert ezentúl sokkal jobban viselkedett. Finomabb, csendesebb, alázatosabb és engedékenyebb lett velem szemben. Több galibát nem csinált ifjúsági vonalon.

E győzelem után a szülők felháborodott tömege lecsillapodva, diadalmenetben vonult át a templomba, csak azt sajnálták mindannyian, hogy a szentmise egy részét el kellett mulasztaniuk.

Az ünnepi ebéden elmeséltem a történeteket. Jót kacagtunk rajta püspök úrral együtt.

A győzelem teljes volt.

* * *

Délután két órakor vesperásra vonult fel az ifjúság.

A hívek nagy tömege töltötte meg ismét a templomot. A gyerekek szépen énekeltek, a püspök atya igen meg volt hatva. A zsoltárok és antifónák gyönyörű gregorián dallamai könnyedén szálltak fel a gyermekek ajkáról az égi Király trónusához. Rövid szünet után – a hívek nem is mentek haza – az EI, az Eukarisztikus Ifjúság megáldása következett. Püspök úr szép beszéde után a leányok térden állva tettek ígéretet, hogy életük végéig hűek maradnak az Úr Jézushoz, hitükhöz, Egyházukhoz.

Este hat órakor a nap utolsó programpontja következett, a misztériumjáték Magyarok Nagyasszonya tiszteletére. Több mint egy órát vett igénybe a verses-énekes, látványos misztériumköltemény.

Püspök atya búcsúszavai után felhangzott az ősi apátság templomában a szerzetesek esti éneke, a Salve Regina. Több mint ezer felnőtt és gyermek egy szívvel, egy lélekkel énekelte az évezredes gregorián dallamú csodálatosan szép melódiát a Szűzanya tiszteletére.

Ezzel a felejthetetlen, gazdag nap végéhez ért...

Akkor 1949-et írtunk...

Apostolok iskolája

– Tanúim lesztek... a föld határáig... – hangzik fel két évezred távlatából az Úr Jézus szava. Jézusnak e szavai csak a felszentelt papoknak szólnak? Nem, testvéreim, minden keresztény embernek kötelessége részt venni a megváltás és megszentelés nagy apostoli munkájában. Jézus egyszer vérével megváltotta ugyan a világot, de minden egyes embernek a történelem folyamán a saját életében kell újra megváltania saját magát, mintegy belekapcsolódnia a megváltás nagy tényébe, úgyis mondhatnánk, aprópénzre váltania a megváltás művét.

– Új korszak küszöbén állunk. A második nagy világháború után a hívő ember előtt világos, hogy keresztény tavasz következik. Az Egyház nagy újraébredése. A mai válságból – amelyről múlt összejövetelünkön beszéltünk – egyetlen kivezető út Annak a tanítása, aki azt mondhatta magáról: „én vagyok az Út, az Igazság és az Élet”. Azért jött, hogy életünk és hogy több életünk legyen. Ehhez, testvérek, a világi apostolok munkája szükséges. Nektek kell Vele együttműködnötök, segítenetek Krisztusnak. Krisztus és Ti, együtt, jó munkát fogtok végezni!

Figyelmesen, lehajtott fejjel hallgatott a nyolc gimnazista.

– Választott lelkek vagytok! Nektek kell tanúbizonyságot tennetek itt Szentgotthárd annyi magyar keresztény vérével megszentelt földjén, a ti környezetetekben, otthon és az iskolában, Krisztusról. Szebb, nagyobb feladatot nem kaphattok. Gyönyörű élet vár rátok. Az apostolok hősi, elszánt, szeretettől, hittől, isteni elhivatottságtól és küldetéstől, lelkek iránti szomjúságtól égő élete.

– Milyen is a világi apostol? Az apostolság az isteni élet továbbadása. Csak azt adhatjuk másoknak, amink nekünk is van. Tehát elsősorban nektek kell az isteni élet, a megszentelő kegyelem birtokában lennetek. Krisztussal való benső kapcsolat, gyakori szentáldozás, rendszeres lelki élet, imádság, elmélkedés által kell lelketeket a nagy munkára előkészítenetek, feltáplálnotok. Az apostol égő, lelkes ember. Világítani és melegíteni akar. Szíve szeretetének tüzeit akarja környezetébe kisugározni. Rendíthetetlen hite és tüzes szeretete készteti nagy áldozatokra. Mert áldozatos lélekkel nagy keresztet kell vállalnia: harcot az emberek közönyével, gúnyolódásaival, az apostolkodás sikertelenségeivel. Vállalnia kell a megvetést, az üldöztetést. Hősi korszak küszöbén állunk, bármely pillanatban megerősödhet és kitörhet a nyílt egyházüldözés – itt helytállni csak hősi, bátor, megalkuvás nélküli lelkek tudnak. „Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak” – mondja Jézus, és testvéreim, az az érzésem, hogy nehéz küzdelem előtt állunk.

Végignézttem a nyolc fiatalon, még serdülők a javából. 16–17 évesek voltak, egyedül Miska töltötte be a tizennnyolcat.

Lassan, minden szót kihangsúlyozva folytattam.

– Drága jó fiaim, nagy feladatra akartok vállalkozni. A magyar történelem legnehezebb idejét éljük. A magyar katolikus Egyház leghősibb korszaka kezdődött el. Az én gyenge, halk szavaim által hív most titeket Krisztus. Munkára, küzdelemre, üldöztetésre és esetleg halálra... Tudjátok vállalni mindezt?...

Gábor, Lujza néni fia szólalt meg először.

– Vállaljuk. – Egyszerűen és határozottan hangzott a szó.

A többiek fejükkel bólintottak rá.

Misi, Kuli, Józsi, Tacsó, Miki, Rudi, Slózi és Gábor voltak az első apostolok. Hetenként tartottuk a gyűléseket, vagy az én szobámban, vagy valamelyikük otthonában.

Az összejövetelek külső kerete mindig egyforma volt.

A bevezető ima után a Szentírásból olvastam fel egy részt és elmélkedést fűztem hozzá. Eleinte főleg az Apostolok Cselekedeteiből, majd Jézus életéből, főleg a Hegyi Beszédéből, azután Szent Pál leveleiből. Liturgikus ünnepeken belekapcsolódtunk az ünnep alap gondolatába, s abból vettük az elmélkedési anyagot.

Ezután világnézeti előadás következett. Főleg hitvédelmi témákról, természettudomány és Szentírás, egyháztörténelem. Szociológiai kérdésekről beszélgettünk, de mindig távol minden politikától, kizárólag a világnézeti, vallási szempontokat emeltük ki és vitattuk meg. Legtöbbször hosszas vita követte az előadást, amelyben mindenki tevékenyen vett részt. Sok kérdést, problémát vetettek fel a gyerekek. Majd beszámoltak az utolsó hét eseményeiről, apostolkodásukról, sikereikről és gondjaikról. Általában elég gyorsan értek el eredményeket. Sokszor hosszas vita alakult ki egy-egy osztálytársuk személyéről, hogy hogyan közelítsék meg, hogyan vegyék fel vele a kapcsolatot, hogyan győzzék meg, és irányítsák a jóra. Az aktuális kérdések megvitatása után valamilyen könyvből vagy folyóiratból, esetleg az Új Emberből olvastam fel az apostolsággal kapcsolatos témát. Mindig imával fejeztük be az összejövetelt, rendszerint egy tizedet imádkoztunk el közösen, a rózsafüzérből.

A gimnázium két osztályában elég hamar sikerült kiépíteni a sejtrendszer. A II. és III. osztályból volt a legtöbb apostol – beleértve a leányokat is –, s ezek derekas munkát végeztek. Módszerük legtöbbször az volt, hogy baráti szeretettel közeledtek a kiszemelt „áldozat” felé, kedveskedtek neki, szívességeket, jószolgálatokat tettek, hogy megnyerjék bizalmát. Alkalmass pillanatban, szinte ötletszerűen vetettek oda egy-egy megjegyzést

valamilyen vallási dologról. Pl. elsőpéntek előtt gyónásra-áldozásra szólították fel őket. Ha az illető pozitív választ adott, folytatták a beszélgetést és lassan-lassan mind komolyabb témákat hoztak elő. Amikor úgy látták, hogy megérett az idő, bemutatták nekem, én elbeszélgettem az illetővel, s ha alkalmasnak találtam, bevettük az apostolok közé. Ha nem adott pozitív választ, a gyerekek tovább folytatták a „puhítást”.

Az első hónapokban a fiúk nem tartottak gyűléseket a maguk csoportjának, a lányok sem. Őnáluk egyébként ugyanaz volt a módszer mindenben, mint a fiúknál. Sőt, a női lélek hajlékonyabb lévén a barátkozásra, az érzelmekre, sőt a vallásosságra is – a leányok gyorsabban könnyelhetek el nagyobb eredményeket. Eleinte csak az iskolában, sportolás vagy játék alkalmával foglalkoztak csoportjuk tagjaival, inkább csak külön-külön. A vezetettek nem is tudták, hogy mi történik velük, és hogy eszmeileg csoportokba vannak sorolva. Így minden feltűnést és indiszkréciót el tudtunk kerülni.

Összejöveteleinken boldogan számoltak be a fiúk és leányok a heti eredményekről. Egy-egy újabb „megtért” esete nagy örömet okozott az egész közösségnek. Részletesen vitattuk meg a legkisebb fogásokat, terveket a lelkek megnyerésére. Az eredmény nem is késett. A kegyelmi élet a gimnáziumban is erőteljesen megindult. A templomban a hétköznapi szentmiséken mind több gimnazista jelent meg, s hétről hétre többen lettek napi áldozók. Felnőttekkel együtt tavaszra 120–150 szentáldozás volt mindennap. A gimnazisták számára, félig-meddig titokban tartott nagybőjti lelkigyakorlat – amelyen a kb. 150 gimnazistából 50–60-an vettek részt – , még nagyobb lökést adott a lelki élet elmélyülésének.

A nyolc vezető fiú a ministránsok vezetésében is segített. Minden nap bejártak az apátságba, s foglalkoztak a gyerekekkel, fegyelmet, rendet tartottak, önállóan vezettek őrsi kirándulásokat, egyszóval mindenben segítségemre voltak.

Ebben az időben kezdett bennem újra megerősödni egy gondolat, amely már az előző évben megszületett, de az akkori körülmények, a fiúk bejárásának a rendszer nyomása miatti korlátozása és egyéb okok miatt kissé háttérbe szorult. A *Fiúk Városa* eszméje újra nem hagyott nyugodni. Most még könnyebb lett volna egy állandó fiúközösséget megteremteni, hiszen már vezetőim, segítőtársaim is voltak, akik nagy igyekezettel és buzgósággal vettek részt a fiúk irányításában és nevelésében. Természetesen az idők mindig kevésbé kedveztek egy ilyen terv megvalósításának. Nem is gondolhattam rá másként, mint egy távoli álomra, egy újszerű elgondolás későbbi megvalósítására, amelyhez bizonyos nagy változások megtörténte van szükség.

Egy egésznapos kiránduláson említettem meg a vezetők között első ízben a gondolatot. Nagy lelkesedéssel fogadták. Persze, abban az időben az egész országban az volt az általános elképzelés, hogy „nemsokára mindennek vége lesz”. A fiúk is mind így vélekedtek, s úgy hitték, hogy a Fiúk Városát egészen rövid időn belül meg lehet valósítani. Én magam nem így számítottam, s hosszú küzdelemre rendezkedtem be, s éppen ezért fektettem oly széles alapokra az ifjúsági lelkipásztorkodást. De arra mégis jó volt az ő optimizmusuk, hogy annál lelkesebben foglalkozzanak a gondolattal, a Fiúk Városának tervével. Persze, egyhangúlag vállalták a közreműködést a Fiúk Városa majdani megszervezésében és fenntartásában. Én magam is számítottam, és még most is számítok nagy többségükre, pedig ma már több évtized távolából tekintek akkori nagy ifjú lelkesedésükre, készségükre.

Hogy az egész egyházközség pasztorációját kiszélesítsük, elmélyítsük, és egyúttal az ifjúság tevékenységi hajlamainak is tág teret adjunk, egy új, széles körű tervet dolgoztunk ki. Először is feltérképeztük a gyerekek segítségével az egész várost, nemcsak utcák, hanem házak szerint is. A hat négyzetméteres térképen, amelyet a szobám falára szegeztünk fel, a város minden egyes házát feltüntettük, összes lakóival – mintegy 3500 lélekkel, akik közül mintegy 500 volt másvallású. Kis körzetekre – alig 100–150 lakosú részekre osztottuk az egész várost.

Minden körzetnek volt egy apostoli gárdája. Egy-egy ilyen gárdához tartozott egy felnőtt asszony, egy vagy két gimnazista fiú és leány – aszerint, hogy mennyien laktak ott –, meg néhány ministráns. Feladatuk volt körzetük és a plébánia – vagyis a lelkipásztorok – közötti kapcsolat fenntartása. Az asszonyok és a gimnazisták – főleg a lányok – karitatív, szociális és apostoli látogatásokat végeztek rendszeresen, a ministránsok egyszerű közvetítők, futárok voltak.

Ezek – nevezzük általános világi apostoloknak őket – betegeket látogattak, egyházközségi híreket, hirdetésekét továbbítottak, bennünket állandóan tájékoztattak a családok helyzetéről, a városban történt legkisebb eseményről is. Így egészen szoros kapcsolat alakult ki az egyházközség, vagyis a hívek – és a plébánia, vagyis a lelkipásztorok között. Betegellátás, gyóntatás, lelkigyakorlatra, triduumra való buzdítás, családi problémák, szociális és karitatív segítség megoldása által sok-sok szeretetet, melegséget, krisztusi életet vittek ezek az apostolok a hívek életébe. Mi pedig mindenről tudtunk, nyitott könyv volt az emberek élete előttünk, s bármikor, bárkinek, bármire szüksége volt, azonnal segíteni tudtunk. A gyerekek, a „Krisztus várának futarai” nagy lelkesedéssel végezték ezt a feladatot, vagyis a közvetítést a város és „Krisztus várának főhadiszállása” között.

Egészséges egyházközségi élet alakult így ki, s ez éppen abban az időben történt – s itt volt a nagy jelentősége –, amikor az állam mindjobban rátenyerelt az Egyházra, híveinkre, egyelőre főleg az állami alkalmazottakra, s nyomást gyakorolt rájuk, hogy hitüktől, a keresztyén élet gyakorlásától eltávolodjanak.

Ebben az időben épült ki az „örökimádás” mozgalom is. Reggeltől estig, vagyis templomnyitástól csukásig, reggel hat órától kezdve az esti harangszóig félórás váltásokkal egész nap két-két hívő szentségimádást végzett. Délelőtt inkább a felnőttek, délután az iskolások. Mindenki hetenként kétszer került sor ugyanazon a napon és ugyanazon órában. De sokkal többen írták fel nevüket a kiküldött ívekre, mint azt előre számítottuk, így sokszor 4–5-en is végeztek szentségimádást. A ministránsok délutáni bejárásuk alkalmával kettenként az oratóriumban felváltva végeztek negyedórás váltással állandó szentségimádást. Ez kegyelmi jelentőségén kívül nagyon jó fegyelmező eszköznek is bizonyult, amikor a két srác a legjobb szórakozást vagy játékot hagyta ott, amikor éppen reá került a sor.

1950 tavaszára kialakult és kikristályosodott az egyházközség élete. Olyan szépen ment már minden, hogy önkéntelenül arra gondoltam, elérkeztünk a delelőpontra, innen már csak lefelé mehetünk.

Azt azért nem gondoltam, hogy ezen sejtésem mily hamar válik szomorú valósággá...

Hétköznapiak, ünnepek

A ministránsrend életében új szint jelentett és egyben új feladatot hozott az októberi nagy ifjúsági nap után rövidesen elkezdett *műhelymunka*.

A nyári tapasztalatok a bakonyi táborozással kapcsolatban, azután a ministránsrend ruháinak csináltatása, valamint még a múlt karácsonyi ajándékok adományozása szükségszerűen felvetette a gondolatot, hogy ilyen nagyarányú pasztoráció mellett, ekkora ifjúsági közösség fenntartására állandó anyagi forrást kell létesíteni. Eddig adományokból próbáltam fedezni a felmerült költségeket. A rend és a plébánia is hozzájárult bizonyos mértékig a sok kiadáshoz, a hívek önként is segítettek –, de mégis jobbnak látszott biztos anyagi alapokat kiépíteni.

A legjobb megoldásnak az önellátás, *önfenntartás* módszere látszott. A gyerekek önkéntes munkájából kell létalapunkat biztosítani. Legkézenfekvőbb a kegytárgykészítő műhely felállítása volt. Már nyáron Pesten összejártam egy csomó kegytárgyüzletet és műhelyt, próbáltam ellesni a műhelytitkokat, vettem egy csomó mintát, itthon pedig nekiláttunk a munkának.

Miska rendkívüli kezűgyessége ezen a téren óriási segítséget jelentett. Kis reliefszerű plaketteket és szobrokat öntöttünk először. Krisztus- és Mária-fejeket. Ezeket lombfűrészsel készített kereszt alakú alátétekre illesztettük, kellőképpen befestve és akasztóval ellátva. Azután szentképeket kereteztünk be, szobrokat sokszorosítottunk gipszből. Lombfűrész-nippeket gyártottunk, betlehemeket csináltunk, mindent nagy mennyiségben, sok százas, majdnem ezres tételben. Miska önállóan faragott szobrokat, kicsinyített le templomi szobrot, sőt voltak egészen egyéni elképzelései is, úgyhogy munkája aranyat ért. Az ő vezetésével csinálták az ügyesebb fiúk a negatívokat, a többiek végezték a gipszöntést. Az elkészült tárgyakat részben Gotthárdon és környékén, részben ismerős paptársaim, főleg rendtársaim révén adtuk el az ország különböző helyein. Egész szép összegeket tudtunk félretenni.

Az anyagiakon kívül a műhelymunka másik fontos szerepe a gyerekek foglalkoztatása volt. Sokkal jobban ki tudtuk tölteni a napot, illetve a délutánt, a gyerekek éppen olyan szívesen dolgoztak, mintha játékkal foglalkoztak volna, amellet sok gyakorlati ügyességet sajátítottak el. Általában egy-két órás váltással 20–25 gyerek dolgozott egyszerre a műhelyben. Már november elején elhatároztuk, hogy nagy karácsonyi kiállítást és vásárt csinálunk. A scholák között Betlehem-készítő versenyt hirdettem meg. A gimnazisták vezetésével minden schola más típusú úgynevezett „stílus-Betlehemet” készített. Az egyik erdei vadászház-, a másik egyszerű istálló-stílusban, a harmadik templom-formában készült, volt barlang-Betlehem, lombfűrészből kivágott díszes istálló, gótikus stílus Betlehem stb. Azután sok karácsonyfadísz gyártottunk, apró Betlehemeket tömegcikként, bölcsőket a kis Jézussal, jászlakat és még sok minden mást. A lányok babákat készítettek Muci néni és Lujza néni vezetésével. Egész kis babagyár létesült, a készen vett babafejekhez testeket és ruhákat csináltak. A fiúk lombfűrészsel készítettek hozzájuk bababútorokat és egyéb játékokat.

A nagy előkészületeknek hamar elterjedt a híre a városban. Sok nyersanyag kellett a készítményekhez. Ezeket az akkor még magánkézben levő üzletekben szereztem be. Igen megható volt a szentgotthárdi kereskedők együttérzése és segítőkészsége. Valahányszor „anyagbeszerző” minőségben jártam a várost, mindenütt megkérdezték, milyen célra lesz a vásárolt áru, s ha megmondtam, hogy a gyerekeké lesz, akkor nem kellett fizetnem. Néha száz forintokat engedtek el. Különösen sok hálával tartozom e téren *Bátai József* kereskedőnek, aki mindig mindenben ingyen állt rendelkezésemre, bármely összegű vásárlásról volt is szó.

Jelentős bevételi forrás volt a *betlehemezés*. Természetesen nem ezzel a céllal indítottuk útnak a betlehemező csoportokat. A cél a Szenteste gondolatának, emlékének terjesztése volt, a családi otthonokban történő megemlékezés a betlehemi szent éjszakáról. A fiúk azonban keresményeiket behozták a közös ministránspénztárba, s Karácsonykor ők külön kaptak ajándékot fáradozásukért.

Ebben az időben született meg a *ministránsbank*. Ennek nem voltak gazdasági vonatkozásai a közösség szempontjából, mivel célja kizárólag a gyerekek takarékosagra nevelése volt. Buzgón hozták be megtakarított fillérjeiket, s kartonlapokon tartottam nyilván a betéteket. Némi kamatot is kaptak iskolaév végén. Illetve kaptak volna, ha minden úgy történik, ahogy azt terveztük...

A *Mikulást* is jobban megünnepeltük az idén. Egy tizenkét méter hosszú verset szerkesztettem, s az összes gyereket sorban versbe szedtem, Szent Miklós püspök szájába adva a gyerekek hibáit, fogyatékoságait, azután a vicces eseteket s jellemző érdekességeket a gyerekekről. Nagy nevetéssel jutalmazták a Mikulás bácsi mondókáját. Kulcsár Feri alakította a Mikulást, Macsi volt a krampusz. Nagy hévvel végezte dolgát a virgáccsal a gyerekek körül, de a legjobban őt nevezték ki, amikor ő került a mondókában terítékre. Jellegetes nyelvhibája volt, a „ty” betűket illetve hangokat nem tudta rendesen kimondani, csak „cs” betűre állt a nyelve. Azért is hívták Macsinak, mert Matyi nevű bátyját így szólította. Összeszedtem a magyar nyelvben található ty-betűs szavakat, s versbe illesztve kerekítettem ki egy kis mondókát, amelynek se füle, se farka nem volt. Vagy nyolcvan olyan szót sikerült összeszedni, amelyben ty vagy tj van, így neki jutott a leghosszabb vers. A konventben még aznap elterjedt a híre a versikének, s az öreg rendtársak tovább spekuláltak és keresgéltek ty-

betűs szavakat a magyar nyelvben, sikerült is nekik még vagy százat találniuk. Így közös erővel egy újabb kiegészítést fűztünk a vershez, a javított példányt írásban adtam át Macsinak, amire igen büszke volt, hiszen tizenkét atya állította össze az ő tiszteletére.

Közben lassan elközelgett a karácsony. Nagy előkészületek folytak a betlehemversenyre és a kiállításra. Már egy egész termet betöltő anyag gyűlt össze. Az ének- és zeneteremben állítottuk ki asztalokra és polcokra az elkészült rengeteg tárgyat. Különösen a betlehemek és babák mutattak jól.

Egyik nap néhány fiúval kimentem az erdőbe egy „komoly” feladat megoldására. Méteres fenyőfákat kívántunk „beszerezni”. Ugyanis minden atyát meg akartunk lepni egy-egy kis saját készítményű díszekkel feldíszített karácsonyfával. Némi izgalmak után – mert természetesen éppen belebotlottunk a felelős erdészbe – sikerült lerendezni a fenyőket, és így nyugodt lelkiismerettel – hazaszállítani.

Otthon meglepetés várt. Perjel úr azzal fogadott, hogy nem volna-e kedvem Pestre felutazni, s egy új Betlehem-szoborcsoportot vásárolni, mivel az eddig használt szobrok igen kicsik és eléggé kopottak, elavultak. A templom egyik hátsó zugában voltak felállítva egy kis asztalra, bizony nem volt méltó Betlehem az apátsági templomhoz. Természetesen örömmel vállalkoztam az útra, s egyúttal az új, nagy Betlehem felállítására is.

Másnap, december 18-án utaztam fel a hajnali gyorssal Pestre. Még a délelőtti folyamán megvettem a szobrokat, délután pedig régi pesti ministránsaimmal egy kis kirándulás keretében mentünk fel a Hármashatár-hegy oldalába egy bányába – követ fejteni. Már régebben felfedeztük ezt a kis bányát, ahol gyönyörű fehér, csillogó kristályok voltak a mészkő között. Egy jó ládára valót válogattunk ki a legszebbek közül, s ezeket személypoggyászként adtam fel a vonatra. Másnap a déli gyorssal érkeztem meg. A negyven kilós bőröndöt persze csak nagy nehezen tudtam a postakocsiból leemelni. Egy ávos rögtön mellettem termett, s felszólított, hogy csomagommal együtt kövessem. Bementünk az állomás épületében lévő ÁVÓ-ra. Egy kis helyiségben kellett félórát várnom, mire szóbaálltak velem. Először leigazoltattak. Mivel papírjaim rendben voltak, a táska iránt kezdtek érdeklődni.

- Mi van a táskában?
- Kövek.
- Kérem, ne bolondozzon. Ez nem komédia.
- Mondottam kérem, hogy kövek vannak benne.
- Vigyázzon, mert megjárja! Nyissa ki.

Lassan, nyugodtan bontottam ki először az átkötő szíjat, majd a két zárat egyenként. Végül kinyitottam. Csillogó fehér kővel volt teli a bőrönd. Persze azt hitték, hogy aranyakat vagy lőszert fognak most zsákmányolni. A nagy fogás reményében öten-hatan is állottak körülöttem, lesve minden mozdulatomat.

- Maga megőrült? – kiáltottak rám csodálódottan, amikor meglátták a köveket.
- Mire kell ez a sok kő? Pestről cipel ide sziklátat?...

Egyesek tovább gyanakodva, mások gúnyosan néztek rám. Bizonyára épelméjűségemben kételkedtek. Megmondtam, mire kellenek a kristályok. Erre – gúnyos megjegyzések kíséretében – elengedtek.

Izzadva, de magamban nagyokat mulatva cipeltem haza a „drágaköveimet”.

Még aznap elkezdtek hat gimnazistával a nagy munkát. Méltó alapot és környezetet akartunk adni a szép nagy figuráknak. Tíz négyzetméter alapterületen készült az új Betlehem. Félméteresek voltak a vásárolt figurák. Másnapra ezek is megérkeztek postán, s hozzájuk arányos nagyságú istálló, melléje barlangot építettünk. A közelben Betlehem városának falai, kapuja bástyákkal, azután távolabb a domb oldalában a város házai látszottak.

Igazi földből, kövekből készült minden. A Meseország készítésénél szerzett tapasztalatokat használtuk fel az építésnél. A villannyal kivilágított barlangban a fehér kristályok csodálatos csillogásukkal kedveskedtek az isteni Gyermekeknek. A város házai belülről kivilágíthatók voltak.

Öt nap és öt éjjel készült az impozáns Betlehem. Hatrészes szétszedhető deszkatalapzatra építettük, s 24-én délután vittük le és helyeztük el az egyik mellékoltáron. Nagyon jól illett az oltár két hatalmas, kitárt karú, térdelő angyal-szobrához, amelyek mintegy védően terjesztették ki szárnyaikat a Betlehem fölé hajolva. Nagyszerű látványt nyújtott a hatalmas betlehem, s az ünnepek után is heteken át rengeteg bámulója akadt a nap minden órájában. A vidékiek is, akik Gotthárdra jöttek, csoportosan keresték fel a templom újabb nevezetességét.

Három nappal karácsony előtt nyílt meg a kiállítás és a vásár. A ministránsok és az énekeslányok voltak a vásár őrei és eladói. Az eladott nagyobb holmik – betlehemek, babák, bútorok stb. – ottmaradtak 24-ig, csak vásárlóik nevét jegyeztük fel, és utolsó este kapták kézhez. Egész nap nagy tolongás volt a kiállított tárgyak körül, s jóformán mindent eladtunk. A megmaradt tárgyakból tárgysorsjátékot rendeztünk. Többször forintos tőkének maradt meg az ünnepek után; holott a kis Jézus ajándékaira – kétszáznál több csomagra – több mint hétezer forintot költöttem.

Anyagilag is kezdtünk tehát igen jól állni. Mindemellett karácsony után is folytattuk a műhelymunkát, és húsvét, illetve a nagyböjtre készültünk.

Karácsony szent estéje még egy különleges élményt is hozott számomra.

Már több mint egy éve jártam a járási *börtönbe* misézni. Minden vasárnap délelőtt a diákmise után, vagy ha én mondtam a nagymisét, akkor 11 óra után a börtönben tartottam istentiszteletet. Abban az időben a szentgotthárdi börtönben féléven aluli büntetésre ítélték tartózkodtak. Többnyire kulákok és disszidensek voltak, közönséges bűncselekményért csak kevesen. A börtön létszáma 80-120 rab között mozgott. Rendszerint „telt ház” volt. A járásbíróház épületének udvarán állt az emeletes börtönépület, fenn a rabok cellái, a földszinten a börtönőr lakása. Ő főzött a raboknak is. A főbörtönőr és beosztottja igen rendes emberek voltak. Ha nem vittem magammal ministránst, ők maguk ministráltak, és sokszor áldoztak is.

A börtön igazgatója régivágású, komoly, rendes ember volt. Mint járásbírónak kellett egyúttal a börtön feletti felügyeletet is ellátnia. Egy kis esettel tudnám legjobban jellemezni. Amikor először mentem a börtönbe misézni, megmutatta nekem a börtönt. A bíróság és a börtön közötti udvaron megálltunk. Mosolyogva így szólt:

– Látod, itt egészen felfordult a világ. Ott – fejével a börtönre mutatott – csupa ártatlan, rendes ember van. Akiknek ott lenne a helyük, azok ebben az épületben vannak –, s most a bíróság felé intett.

Akkorra már sok „új embert” helyeztek ugyanis oda, s a régi rendes hivatalnokokat kidobták. Az is csoda volt, hogy ő még mindig régi helyén maradhatott. Igaz, nemsokára őt is B-listázták, mihelyt megfelelő szakképzettségű pártembert tudtak helyére állítani.

Tehát szabad bejárásom volt a börtönbe, minden vasárnap és ünnepnap misézhettem. Karácsonykor pedig azt is megengedték, hogy egy kis ünnepélyt rendezhessek a szentestén a rabok számára. Már előzőleg beküldtem egy fenyőfát, díszekkel együtt, ezt a rabok délután szépen feldíszítették, az egész börtönt kitakarították, és egy nagyobb helyiséget készítettek elő az ünnepélyre.

Este tíz órakor, amikor az apátságban már befejeződött a gyerekek programja, nyolc fiúval indultam el a börtön felé. A gyerekek persze nagy lázban voltak, hiszen belülről még nem láttak börtönt. Betlehemet és minden rab számára kis emléktárgyat vittünk. Minden elítélt egy kis fenyőgallyra erősített ezüstözött kartoncsillagon fekvő viasz-Kisjézust kapott. (Ebből nagyon sokat gyártottunk eladásra is.)

Mintegy 90 rab volt akkor a börtönben, legtöbb katolikus, de a másvallásúak is mind ott várakoztak néma csendben a teremben, amikor beléptünk. Meggyújtottuk a gyertyákat a karácsonyfán, majd elkezdődött a rabok karácsonyestje...

Először a Szentírásból olvastam fel a betlehemi éjszaka történetét, közben a szövegbe vágó karácsonyi énekeket énekeltünk. Oly áhitattal, bensőséggel és ugyanakkor oly benső szomorúsággal hangzott fel a rab férfiak és nők ajkáról az ének, hogy alig tudtam könnyeimet elfojtani. A fiúk is nagyon meg voltak illetődve.

Ezután a fiúk következtek. Azt a pásztorjelenetet adták elő, amit az advent folyamában a városban is bemutattak a házaknál. Majd én szóltam néhány keresetlen szót. Éreztem, hogy szavaim igen termékeny, szomjas földbe hullanak.

Csendben, lehajtott fejjel ültek körben az élet számkivetettjei és legtöbb esetben ártatlan áldozatai. Némán hullottak a könnyek a szemekből. Hálátelt fejbólintással vették át egymás után a kicsiny emlékgallyat. Majd felcsendült az ének:

– Dicsőség mennyben az Istennek... békesség földön az embernek...

Másnap néhány kivétellel minden katolikus meggyönt és megáldozott. Igazi kegyelemteljes ünnep volt ez a Karácsony az ő számukra – de énnekem is...

Kalandok

Vízkereszt napján futótűzként terjedt el a városban a hír: az éjszaka az ávósok egy csomó embert elhurcoltak. Főleg fiatalokat. Valami összeesküvéssel és fegyverrejtegetéssel vádolták őket. Több kedves diákomat is elvitték az ipariskolából. Hírből közismert volt az ávósok vallatási módszere, így senki sem csodálkozott, amikor a következő napokban további letartóztatásokra került sor. Az elhurcoltak lakásaiban házkutatások voltak, s néhány vadászfegyvert és leventepuskát nagy diadallal vittek el a nyomozók. Az egész város izgalomban volt. Különösen az ifjúság. Hiszen senki sem tudta, mikor kerül rá a sor. Riasztó hírek érkeztek Szombathelyről, ahol a vallatások folytak. Hiszen megvannak az eszközeik, hogy bárkiből bármit kiszedjenek, akár igaz, akár nem. Így rettegetésben élt mindenki.

Vagy tíz nap telt el, mire valamelyest lecsitultak a kedélyek. Nekem esedékes volt egy zirci utazás, több dolgot kellett ott elintéznem. Többek között az alagútügyben is beszélni kívántam az apát úrral. Nélküle mégsem akartam komolyabb munkába kezdeni.

Január 18-án a délutáni gyorssal szándékoztam Pápán át Zircre utazni. Szokásom szerint az utolsó pillanatban érkeztem ki biciklivel az állomásra. Egy fiúnak átadtam a gépet, hogy hazavigye, majd gyorsan jegyet váltva, futólépésben siettem felszállni. Már az indulási idő egy-két perccel elmúlt, amikor felléptem a még álló vonatra. Ekkor tűnt fel, hogy több zöld-ávós szaladgál a vonat körül, s vitatkoznak a vasutasokkal, főleg az indítóval.

Az egyik fülkében bejáró diákjaimra akadtam. Hárman ültek egymás mellett az egyik padon, velük szemben egy húsz év körüli ismeretlen fiatalember foglalt helyet. Alighogy levettem kabátomat és elhelyezkedtem, egy zöld-ávós tizedes lép be a fülkébe. Az ismeretlen fiatalemberhez lép.

– A szolgálati szabályzat értelmében meg kell magát bilincselnem – s máris kattan a fényes bilincs a fiatalember csuklóján.

Egy kicsit kellemetlen érzéssel néztem össze a fiúkkal. Az ávós velem szemben foglalt helyet. Úgy látszik, nem nagyon zsenirozta a fehér reverendám. Fiatal, 20–22 éves eléggé rokonszenves fiatalember volt. Minden bizonnyal nem önként vállalta ezt a szolgálatot. Besorozott falusi gyerekeknek nézett ki.

Közben a vonat végre megindult. Úgy látszik miattuk kellett várnia.

Lassan elkezdődött a beszélgetés. Az ávós a gyerekekkel kezdett beszélgetni, én szintén hozzájuk szóltam, az ismeretlen fiatalember is bele-beleszólt a beszélgetésbe, – a vége az lett, hogy a gyerekek közvetítésével tulajdonképpen az ávóssal és foglyával én beszélgettem.

Kiderült, hogy a fogoly pesti egyetemi hallgató, aki rokonai látogatására jött le Gotthárdra, a vonaton elkapták, szökéssel gyanúsították, s be kellett kísérni a szombathelyi ávóra kivizsgálásra.

– És csak egyedül kíséri tizedes úr? – kérdezte Gyuri, az egyik fiú. Máskor ketten szoktak menni a vonaton az elfogottakkal.

– Most kivételesen csak én viszem – válaszolt a tizedes magabiztosan –, hiszen úgysem szökhet meg a kezeim közül.

– Ez nincs is szándékomban – válaszolt csendesesen az egyetemista. Igen szelíd, csendes fiúnak látszott.

– És ha mégis megszökik? – firtatta kíváncsian a másik fiú.

– Majd elfogjuk újra – nevetett az ávós. – Egyébként az sem olyan veszélyes, ha nem adom át Szombathelyen.

– Hogyhogy? – kíváncsiskodott Gyuri. – Hát magát ezért nem vonnák felelősségre?

– Engem? Nem ám, pajtás, mert én úgy megkártyáznám a dolgot, hogy észre sem vennék.

Erre mindnyájan felfülettünk.

– A bekísértekkel úgy kell elszámolnunk Szombathelyen a központban, mint a pénzzel – folytatta az ávós. – Nyugtát kapunk róla, ezt kell nekem itthon Gotthárdon bemutatnom, s ezzel az ügynek számomra vége.

– Igen, de a nyugtát a fogoly ellenében adják ki, nem?

– Hohó, de énnekem jó haverjaim vannak ott, én magam szoktam firkantani. Itt Gotthárdon nem veszik észre az átejtést – hengegett el a tizedes.

Szöveget ütött fejembe a dolog. Hátha meg lehetne menteni ezt a fiút...

Közben a gyerekek leszálltak a vonatról. Hárman maradtunk. Egészen besötétedett, s a kalauz felgyújtotta a villanyt a fülkében.

Hirtelen felálltam, és utánamentem a folyosóra. Ismertem már régen. Rendes ember volt.

– Feri bácsi – szólítottam meg –, tenne nekem egy szívességet?

– Hogyne, Főtisztelendő úr. Miről lenne szó? – kérdezte készségesen a nagybajuszú, derék öreg.

– Hívja ki, legyen szíves, néhány percre ezt a tizedest. Szeretnék néhány szót váltani azzal a fiatalemberrel. De csak néhány perc múlva jöjjön, ha meglátja, hogy a kalapomat feltettem a fejemre.

– Kérem, szívesen megpróbálom.

Jelentősegteljesen szorítottam meg karját.

Visszamentem a fülkébe.

Az ávós elővette cigarettaját. Felém nyújtotta.

– Köszönöm – mosolyodtam el –, nem dohányzom.

A fiatalembert is megkínálta. A bilincs miatt azonban ez nehezen tudott mozogni.

– Szorít? – kérdezte az ávós.

– Kicsit.

Egy kis kulcsot vett elő zsebéből.

– Ne mondja, hogy rossz ember vagyok, amíg elszívja, leoldozom a karperecet.

Ezzel leoldotta az amerikai bilincset. Meglóbálta felém.

– Ugye csinos kis portéka? – kérdezi nevetve – igen ügyes találmány. Minél jobban kapálózik benne a rab, annál jobban összehúzódik, mert a fogaskerekek beljebb ugranak.

Megnéztem a kellemetlen tárgyat, amely új államrendszerünk fennállásának egyik fő biztosítéka. A két kis félkör alakú fogazott szélű acélkart középpüthet egy gyufaskatulya nagyságú, de fele vastagságú zár tartotta össze. Ebbe illett a kulcs.

– Milyen helyes kis kulcsa van – szólaltam meg.

– Mint egy kis babaszekrényé – válaszolta, s ölembe dobta a kulcsot.

Belepróbáltam a bilincsbe. Egyet kattantottam vele.

– A zár nem sokat ér – magyarázta a tizedes. Ügyes pacákok már szöggel meg gombostűvel is kinyitották. Persze soká kell vele eljátszani, mire sikerül.

Közben elfogytak a cigaretták.

A bilincs újra a rab kezére került. A kulcs azonban nálam maradt.

A folyosó ablakából láttam, hogy a kalauz közeleg. Soha jobbkor! Fejemre tettem a kalapomat.

– Egy kicsit hűvös van, s izzadt a homlokom – mondtam.

A kalauz bekopogott. Intett az ávósnak. Ez rögtön felállt és kiment. A tolóajtót becsukta maga mögött.

Kinéztem az ablakon a már majdnem teljesen sötét tájra. Épp a legjobb helyen megy a vonat.

– Ide figyeljen! – fordultam a fiatalemberekhez. – Tegye gyorsan, amit mondok. – Legnagyobb meglepetésére, a kulccsal gyorsan lecsatoltam a bilincset. Már elfelejtette, hogy a kulcs nálam maradt. – Húzza le az ablakot. Itt a vonat rövidesen le fog lassítani, mert egy rozoga híd következik, s egy kilométeren át lépésben fog haladni. Ugorjon ki nyugodtan az ablakon, s valahogy szépen menjen haza. Nem lesz semmi baja. A többi én elintézem az ávóssal. Kényelmesen leereszkedik az ablakon, semmi nem történhet. De gyorsan, nézze, már lassít a vonat!

Ijedten meredt rám.

– De keresni fognak, s baj lesz.

– Ne féljen semmit, én ezzel a mamlasszal elintézem a dolgot. Hallotta az előbb, mi a helyzet a foglyokkal való elszámolásnál. Ő meg fog tenni mindent a dolog eltussolására, mert félni fog, hogy a maga szökése miatt neki lesz baja. Ezért el fogja simítani a dolgot. Érti?

– De engem nem ítéhetnek el, hiszen én valójában nem akartam átszökni – feleli kétségbeesett képpel.

– Ugyan, és azt gondolja, hogy ezt el is hiszik magának? Nem ismeri az ÁVÓ-t? No gyorsan, ugorjon ki!

Habozva áll fel. Majd meggondolva magát, újra leül. Látszott, hogy tanácstalan.

– Siessen már, az Isten szerelmére, hisz agyon fogják verni az ávón, és mindent be fog vallani, amit nem akart tenni, azt is.

– De én nem akartam semmi rosszat tenni... – válaszolja tehetetlenül magába roskadva.

– Nem indul neki? – kérdezem utoljára türelmetlenül.

– Nem merek.

– Legalább akkor azt mondja meg, mielőtt bejön ez az alak, hogy hol laknak a szülei, hogy megírjam nekik elfogatását – vettem elő mérgesen noteszomat.

Felírtam a címét.

Közben a vonat újra gyorsítani kezdett.

Ebben a pillanatban hirtelen benyit az ávós. Megpillantja a padon a mellettem fekvő bilincset, amelyet már nem volt időm visszatenni a delikvens csuklójára. Hirtelen elvörösödik, s dühösen lép hozzám.

– Szóval, maga visszaélt a bizalmammal. Akkor most maga is velünk jön. Letartóztatom. Mutassa a kezét.

Most én lepődtem meg a váratlan fordulaton, s önkéntelenül nyújtottam oda kezemet, amelyen egy másodperc múlva már ott pompázott a csillogó bilincs.

Na, cifra eset – gondoltam – ma már aligha érek el Zircre. S lehet, hogy évekig tart majd ez az út, ha nem még rosszabbul végződik.

Az ávós dühösen ült le velem szemben. Nem tudom, mi történt vele, egy-két perc leforgása alatt egészen megváltozott. Mogorván pislogott felém. Bizonyára az bosszantotta sértett ifjú titáni önértékét, hogy ki akartunk vele tolni. Talán szépszerivel elengedte volna foglyát.

Összevissza rohángáltak bennem a gondolatok. Hogyan segíthetnék ezen az ostoba helyzeten? Semmi okos nem jutott eszembe. Elkezdjek könyörögni ennek a tacsónak, hogy engedjen el? Ezt reménytelennek tartottam.

Viszont az ÁVÓ-ra kerülni manapság egy papnak szöktetés vádjával – ez sem volt valami kecsesgető dolog. Könnyen agyonverhetnek. Ilyen buta ügyért nem érdemes meghalni.

Megállt a vonat. Utolsó állomás Szombathely előtt. Közeleg a vég...

Sok utas szállt fel. Egymás után nézegetnek be a fülke üveglakán, de senkinek sem volt kedve belépni. Volt bizonyára, akinek a pap, volt akinek az ávós társasága nem kellett. Ebben a pillanatban egy mentő gondolatom támadt. Hirtelen felkőnyököltem két térdemre, jól előrehajoltam, úgy, hogy a bilincs jól látható legyen a kezemen. A folyosóról persze mindenki ámulva nézte a bilincsbe vert papot.

Az ávós is észrevette a fonák helyzetet.

Erősen a szeme közé néztem.

– Nem gondolja, tizedes úr, kellemetlensége lesz ebből? Mindenki el fogja híresztelni, hogy kitört a nyílt egyházüldözés. Nem hinném, hogy megdicsérik érte Szombathelyen.

Elhúzta a száját. Dühösen nézett rám.

Majd előszedte a kulcsot – és lecsatolta a karperecet.

– Menjen a fenébe – adta ki udvariasan az utamat.

Így mégis eljuthattam azon az estén Zircre...

Később jutott eszembe, hogy a tizedest súlyos szabálysértésért – kiadta kezéből a bilincs kulcsát – sokkal jobban megbüntették volna, mint engem. Bizonyára ez jutott eszébe, amikor elengedett. Persze az is lehet, hogy csak ijesztgetni akart, és a végén mindenhogyan eleresztett volna. Hiszen mindegy volt, miért – a lényeg az, hogy megszabadultam a kínos helyzetből.

* * *

Másnap fogadott az apát úr.

Részletesen beszámoltam neki az alagút felkutatásának körülményeiről. Bemutattam a rajzokat, melyek annak pontos helyzetét tüntették fel.

– Fiam, ez kolosszális! Rendünknek főnyeremény lenne, ha sikerülne egy ilyen egérutat találni. Óriási távlatokat nyitna meg ez az Egyház számára is. Egy rés a vasfüggönyön!

– Sajnos azonban, nagy nehézségeket okoz a feltárás, elsősorban a harangozó miatt.

– Milyen ember az? – kérdezte az apát úr.

– Részeges, megbízhatatlan.

– Akkor semmi esetre sem lehet beavatni. És hogyan gondolod most a további kutatást?

– A pince felől fogjuk áttörni a kriptafolyosó falát, s megvizsgáljuk, hogy milyen törmelékkal és hogyan van a folyosó betömve. Lehet, hogy könnyen át lehet hatolni a törmeléken, s talán nincs egészen végig a tömés. Esetleg csak az elején és egy-két méter után elérjük a nyílt folyosót.

– Igen, azt hiszem, egyelőre csak ezt lehet csinálni. A kápolna felől nem lehet lefújni, a lépcsőházban pedig, amíg az az ember ott van, szintén nem tanácsos a padlózatot feltörni.

– Egyébként van rá remény, hogy a harangozó el fog menni tőlünk. Úgy hallottam, nem jól érzi magát és fel akar mondani. Így ezt kívárvuk.

– Sok szerencsét kívánok a munkához, Géza fiam. Ha valami eredmény lesz, azonnal tudasd velem – fejezte be az apát úr a beszélgetést.

* * *

Otthon újult erővel láttunk neki a munkának.

Marót atyával megérkezésem utáni éjszaka csákánnyal, lapátokkal kellőképpen felszerelve kezdtük el a kutatást.

A kriptafolyosó elfalazott bejáratát kezdtük kibontani. Négyzetes téglasor választotta el a pince többi részétől. Szerencsére volt villanyvilágítás, úgyhogy jól láttunk. Fél négyzetméternyi darabot bontottunk ki. A téglafal mögött földdel, téglatörmelékekkel, fadarabokkal, homokkal és mindenféle szeméttel volt a kriptafolyosó betömve.

Kikotortunk vagy fél köbméterre való törmeléket. Elég nehezen ment. Egy vékony vaspálcát vertem bele a törmelékbe. Ebből a vizsgálatból kiderült, hogy még messze tovább is be van tömve a folyosó. Valószínűleg mind a húsz métert ki kellene kotorni. Ez pedig óriási munka, amit saját erőnkől napi munkánk mellett elvégezni nem tudunk. Ennél nagyobb baj volt azonban, hogy a harangozó mindennap lejárt a pincébe, mert éppen ezen a részen volt a krumplikamra, amelyből az apátság disznait etette. Egyelőre tehát fel kellett hagyni a további kutatással.

Vártuk a mindenes felmondását. De hiába. Jóska bácsi közben meggondolta magát. Mi nem mondhattunk fel emiatt, így várnunk kellett.

Az apát úrnak legközelebb beszámoltam a fejleményekről. Tekintettel a dolog veszélyességére, leállította a további próbálkozásokat, ezzel az alagútügy befejeződött. Sajnáltam nagyon, mert egy óriási lehetőséget kellett kihagynunk.

* * *

Néhány nap múlva újabb kalandorozat kezdődött számomra.

Ebben az időben gyakran jártam délutánonként a városba őrsi és apostoli összejövetelekre a családokhoz. Többször észrevettem, hogy követnek. Eleinte egy, majd később még egy alakot figyeltem meg, akik felváltva figyeltek engem. Nem nagyon örültem ennek a díszkíséretnek. Hogy végére járjak a dolognak, egy délután összebeszéltem egy gimnazistával. Elindultam szépen – persze teljesen cél nélkül – az utcákon. Mögöttem vagy száz lépésre követett kedves szokásos kísérőm, őt újabb száz lépésre az én beosztott diákom. Végigjártam árnyékommal az egész várost. Képzelem, hogy bosszankodott a hosszú séta miatt. Laci aztán szépen el is kísérte a séta után a jó kifáradt ipsét – mint eleve gondoltuk – az ÁVÓ-ra. Másnap a másik alakkal játszottuk el ugyanezt a játékot. Nagyon egészséges volt.

Valószínűleg rájöttek, hogy felismertem őket, s ettől kezdve nem vettem észre a kellemetlen kíséretet. Többször figyeltem meg a fiúkkal „sétáimat”, de nem tudtak felfedezni újabb kopót a nyomomban. Lehet, hogy megelégtették a dolgot. Mindenesetre óvatosabb voltam ezentúl, s mindig nagy vargabetűkkel mentem, legtöbbször kerti átjárókon, mellékutakon kijelölt célomhoz. Így gyakorlatilag lehetetlen volt nyomon követni.

Zoltán atya ijesztett meg egy délután.

Elmesélte, hogy előtte való nap egy nyomozó kereste fel, s az *alagút* után érdeklődött. Természetesen Zoltán atya kinevette őt. Az ávós szépen el is ment, de reggelre bizonyos nyomokból kiderült, hogy éjszaka visszajöttek, s az egyik kerti pinceablakon át lemásztak a pincébe, s ott egy kicsit körülnéztek. Azt gondolom, semmi érdekeset nem fedeztek fel (mi annak idején jól eltüntettük a falbontás nyomait), mert nem lett a dolognak folytatása. Mindenesetre jó volt, hogy az apát úr leállította a kutatást. Most már valahol az Andrássy úton üldögélhetnek...

Ekkor igazolódott előtünk a felismerés, hogy az ÁVÓ információ gyűjtése milyen széles körben, minden apró részletre kiterjedően mennyire kiépült már...

Egységben küzdve Isten országaért

Január vége felé egyik gyönyörű napsütéses téli reggelen őrösként indultunk el a környező hegyekbe. Ekkor már kirándulásra a scholákkal nagy létszámuk miatt nem mentünk. Az őrök feltűnés nélkül gyülekeztek a város szélein egy-egy háznál. Pontos menetrend és útiterv szerint indultunk el kitzűzött útvonalunkon a közös találkahely felé. Szokás szerint én is egy városvégi háznál öltözködtem át a kirándulásoknál használt civil ruhába, s egy őrrel vágtam neki a kéthelyi domboknak.

Messze bent az erdők között volt az őrök gyülekezőhelye. Mint legtöbbször, most is a Zsida-forrás kies völgyébe tartottunk. Útközben még két őr csatlakozott hozzánk. Széles szekérvájtá ösvényen haladunk az erdők között egy dombvonulat tetején. Nagyszerűen süt a nap, szinte tavasz van. Szokás szerint, ha „hadjáratra” mentünk, *felderítőket* küldtem előre, akik most mintegy száz méterrel előttünk haladtak óvatosan.

Egyszer csak az egyik felderítő némán feltartja kezét és megáll. A másik néhány lépéssel mögötte szintén. Én is feltartom kezem és megállunk. Néma csend. Feszülten figyelünk előre.

A két felderítő hirtelen lábujjhegyen oldalt oson, s elbújnak a fák mögé. Ekkor vettem észre, hogy előttünk vagy ötven méterrel egy fiatal nyuszi üget felénk.

Intek.

Mindannyian leguggolunk. A fiúk félkörben állnak az út két oldalán, olyanformán, hogy a félkör tengelye éppen maga az út. Az úton magán csak néhányan guggolunk, a többiek kétoldalt valamivel előttünk helyezkednek el.

A nyuszi tovább szalad felénk. Már csak húsz méterre van. Gyanakodva szaglászik körül, majd újra elindul felénk. Gyorsan levetem ördögbőr kabátomat, s kézben tartva várom. A gyerekek lélegzet-visszafojtva figyelnek. Már belekerült a gyűrűbe, most már nem menekül. Lelassít. Előtem három méterre megáll. Két hátsó lábára ül, s úgy szaglászik. Bajuszát húzogatja, kis orrocskájával szimatol.

Bájos látvány. Örökké sajnálni fogom, hogy nem volt nálam fényképezőgép. Most még közelebb jön. Már csak két lépésre van tőlem. Ismét két lábon áll, s megint húzogatja orrocskáját. Fiatal nyulacska.

Az egyik gyerek – nem bírva a nevetést visszatartani – elkaffogja magát. Uszgyi, a nyuszi elugrik, de máris rávetem magam, az előretartott kabátot rádobom. Mellé! A gyerekek mindenhol előreugranak, de a nyuszi ügyes cickakkal kimenekül lábaik közül. Óriási nevetés – harminc gyerekkel babrált ki egy kis süldő nyuszi.

Ebben a pillanatban tőlünk vagy öt méterre megzörren a bozót. Egy hatalmas szarvas fut el mellettünk nagy szökellésekkel.

Tovább folytattuk utunkat e földi paradicsomban. A fenyők zöld sorfala között mentünk tovább. Sűrű fenyveserdők közepén, a hegytetőn volt a gyülekező. Már minden őr várt bennünket.

A vezetőkkal félrevonultam és megbeszéltük a „haditervet”. Egy használaton kívüli erdészházat neveztünk ki várnak, három őr védte, hét meg támadta.

Délig csatázva több súlyos ostromot vívtunk a vár birtokáért.

Gyönyörű időben elköltött ebéd után újabb tanácskozássra ültünk össze a vezetőkkal. Felmentünk egy közeli hegy tetejére, s onnan csodáltuk a januári napfényben úszó tündéri vidéket.

– Van-e szebb ország a világon, mint a mi hazánk? – kérdezi álmodozva az egyik fiú.

– Hát Jósikám – felelem felsóhajtva –, nekünk ez a legszebb, a mi drága, szép hazánk. De majd ha egyszer megnyílnak az országhatárok, s elmehetünk egy kicsit a nagyvilágba, így például az Alpesek gyönyörű tájaira, azután végigbarangolhatjuk Olaszországot, s megtekinthetjük az Örök Várost... Rómát, ahol Szentatyánk szíve most is, értünk is dobog... Majd felmászunk a Vezúv szikláira Nápolyban, s megfürdünk a szicíliai tengerben...

– Istenem, mikor lesz még ez... szólal meg szomorúan Misi.

– Talán nem is olyan sokára. De eljöttök akkor velem?

Egyöntetű lelkes igent mondanak.

– Addig bizony még nagyon sok víz lefolyik a Rábán, sokat kell addig még küzdenünk, szenvednünk...

– Vajon mikor lesz mindennek az elnyomásnak vége? Mikor mehetünk egyszer már újra szabadon, dalolva végig az utcán, mint régen? – sóhajt fel Rudi.

– Tudod mikor? Én megmondom! – feleltem erősen a szeme közé nézve.

Várakozásteljesen néztek reám. Leültem egy mohás sziklára. Körém telepedtek.

– Vagy ötven esztendővel ezelőtt, a francia egyházüldözés idején, amikor az Egyház ott is ki akarták szorítani az élet minden területéről, s a lelkeket el akarták szakítani Krisztustól, egy szent életű apácának látomásában többször megjelent az Úr Jézus, és elbeszélgetett vele. Egyik alkalommal a szent ezt kérdezte Jézustól: „Meddig tart még Uram, a mi üldöztetésünk?” Jézus szelíd-szomorúan válaszolt: „Mindaddig, míg be nem telik azoknak a száma, akik egészen nekem adják magukat...”

Néma csend fogadta szavaimat. Kisvártatva Gábor szólalt meg.

– Ugye, ez nekünk is szól?

– Eltaláltad. Amíg *elegendő* számú igazi krisztusi, engesztelő és apostoli lélek nem lesz ebben az országban, akik életüket a lelkek megmentésére egészen Jézusnak nem adják – addig nem jön el az Isten országa erre a földre.

– És ha mi mindig lusták leszünk, és kevesen vállaljuk a küzdelmet? – szólalt meg aggályoskodóan Tacsá.

– Nem tudjuk a Jóisten terveit. De volt már egyszer Szodoma és Gomorra, elpusztultak a virágzó keresztény egyházközségek Afrikában, Indiában és Japánban – ugyanez bekövetkezhet nálunk is. Ha a Jóisten azt látja, hogy ez a nép nem ébred fel, és nem tér meg Őhozzá – leveszi kezét rólunk, s veszendőbe engedi a mai kereszténységet. Hiszem és remélem, hogy nem így lesz. De ez rajtunk múlik elsősorban!

Elkomolyodva hallgatott el a társaság. Jeges szél támadt fel kelet felől. Megborzongva húztuk össze magunkon kiskabátjainkat. Majd összebújva tanácskoztuk meg a további programot.

Egy sűrű bozót körül folytattuk a számjátékot. Nagyszerű játéktér volt. Véletlenül találtunk rá egy hegyoldalban. Védekezésre és támadásra egyaránt csodálatos hely volt. A gyerekek rettenetesen élvezték a játékot. Heves küzdelem indult meg a vár birtokáért.

Észre se vettük, hogy beborult felettünk az ég. Éppen egy bokor alján hasaltam, amikor az első pehely rám hullott. Pillanatok alatt megindult a sűrű hóesés. A negyedórával korábban napsütötte, szinte tavaszi idő pillanatok alatt megváltozott, s a sötét felhőkből sűrű, nagy pelyhekben hullt a hó. Mire a végső roham vagy félóra múlva véget vetett a játéknak, már tízcentiméteres hóban bukdácsoltunk le a hegyről.

Csodálatosan szép volt a természet ily gyors átalakulása. Tavaszban indultunk és télben érkeztünk haza. Egész úton hazafelé a hófergeteggel kellett küzdenünk.

Hegyre fel, völgybe le – így ment az út órákon át. A zezgugos utakon szétszakadozott a társaság. Vagy félkilométer hosszan elszóródva cammogtunk libasorban. A gimnazisták körém tömörültek. Egymásba karolva küzdöttünk a viharral. Mi nagyok még nehezebben boldogultunk, mint a gyerekek. Valahogy kevésbé kapott beléjük a szél, mivel kisebb ellenállással találkozott.

Félúton hazafelé egy völgykanyarulatban megpihentünk, ahol a szél elől védett hely kínálkozott. Amíg a kicsinyek összegyülekeztek, egymás kezét dörzsölve melegedtünk fel. Vagy tízen álltak körül.

– Érdekes gondolat jutott eszembe – szólalt meg Tacsá.

Kérdően néztünk reá mindannyian. Az egyik legötletesebb, gondolkodó, problémákat meglátó fiú volt.

– Arra gondoltam, Atya kérem, olyan érdekesen, szinte jelképesen jött ez a vihar a fejünkre a déli beszélgetés után. A magyar nép is ma ilyen viharba került. Sátáni szél süvölt végig ezen a szerencsétlen világon. De mi megküzdünk ezzel a viharral!

– Olyan váratlanul ért bennünket is ez a mai hóvihar – folytatta a tavaszi napsütés után, mint az Egyházat az istentelenség támadása. Elbíztuk magunkat, azt hittük, minden rendben van, föl sem öltöztünk nagyon, nem készültünk fel – s most annál inkább fázunk és didergünk.

– De ilyenkor ébred rá az ember arra – vágott közbe Gábor –, hogy milyen egészséges az ilyen ítéletidő. Hogy megedződik a világ. Hiszen, ha mindaz nem történik, aminek most tanúi vagyunk, talán egyikünknek sem jut eszébe a kegyelmi élet. Gondtalanul, vidáman éltünk volna, s fogalmunk sem lett volna az élet igazi értelméről és céljáról.

Szinte számból vette ki a szavakat. Örültem, hogy ilyen világosan látják a dolgokat. Úgy éreztem, hogy ezzel a világos fejű és elszánt társasággal még sokat tudok elérni.

* * *

Másnap kellemetlen meglepetés ért, amely fontos átalakulást jelentett az életemben.

Az igazgató egy kultuszminisztériumi leiratot adott át, amelyben *megvonták* tőlem a hitoktatási engedélyt.

Az ügynek az volt az előzménye, hogy január folyamán az egész országban le kellett tenni a papságnak az alkotmányra az esküt. A püspöki kar megtagadta az eskü letételét, de papjainak megengedte. Apát urunk úgy döntött, hogy aki állami fizetést kap, az tegye le az esküt – a többiek lehetőleg ne. Magam óraadó hitoktatóként működtem, de már egy év óta nem folyósították a hittanórák díjait, ezért nem tettem le az esküt. Örültem, hogy ezen a címen kibújhatok ezen kellemetlen kötelezettség alól. Az ateista állam válasza hitoktatási megbízásom visszavonása volt. Mivel Marót atya, mint káplán, Kázmér atya, mint gimnáziumi hittanár, Perjel úr, mint plébános, kongruát kaptak az államtól, ők egy héttel előbb letették az esküt, s őket így meghagyták a hitoktatásban.

Hogy a hitoktatás tovább is zavartalanul folytatódjék, ők hárman elosztották a hittanórákat, és Marót atya helyett én vettem át a káplánságot. Én inkább nyertem az ügyön, mert így még sokkal több időm volt a gyerekekkel foglalkozni. Sajnáltam ugyan a hittanórákat, s azt is, hogy egy csomó gyerekkel, akikkel csak az iskolában találkoztam, megszakad a kapcsolat, de a régi gyónóim ezután sem maradtak el az iskolások közül, és így legalább ezen a vonalon megmaradtak a találkozások. A ministránsokkal természetesen ezentúl is ugyanúgy foglalkoztam. A hitoktatásra még jobban kellett vigyázni, mint eddig, mert egy új rendelet szerint csak a hitoktató, csak a hittanár helyén és idejében foglalkozhat a gyerekekkel. Nekem tehát hivatalosan semmi kapcsolat nem lehetett az ifjúsággal.

Furcsa érzés volt belenyugodni abba, hogy a mai naptól kezdve én már csak *illegálisan* foglalkozhatom a gyerekekkel. Természetesen egy pillanatig sem ismerem el, hogy világi hatalom akadályozhat a reám bízott lelkek Istenhez vezetésében. Semmi esetre sem vagyok hajlandó abbahagyni a megkezdett munkát. Az iskola küszöbét nem léphetem át – de a gyermekeket továbbra is a magaméinak érzem, lelkükért felelős vagyok a Jóisten előtt. Ezentúl is mindent megteszek megmentésükért, krisztusi életük kibontakoztatásáért, földi és örök boldogságukért.

Ez az elhatározás megvigasztalt egy kissé. Visszagondoltam a tegnapi viharra. A szentgotthárdi hős fiúk elszánt tekintete meggyőzött arról, hogy bennük nem fogok csalatkozni. Nemcsak attól nem félek, hogy árulók akadnak közöttük, hanem meg vagyok győződve, hogy kitartó, hűséges munkatársaim lesznek továbbra is.

Az egész város nagy felháborodással fogadta a hírt. A gyerekek ettől fogva még jobban kimutatták ragaszkodásukat irányomban. Ha az utcán találkoztam velük, sokkal feltűnőbben és hangosabban köszöntek, mint máskor. A templomban vagy családlátogatásokon, ha gyerekekkel találkoztam, sokkal több vonzódást és szeretetet mutattak irántam, mint eddig.

De a legnagyobb és legüdvösebb változást a ministránsok körében tapasztaltam. Szinte egyik napról a másikra megnőtt a gyerekek öntudata. Megértették, hogy *egyházüldözés* van, s nekik most annál inkább helyt kell állni. Az elnyomásnak ez volt az első kézzelfogható jele Gotthárdon, hiszen a hittan fakultatívvá tétele egyelőre nem jelentett változást életükben, lényegében minden maradt a régi. De hitoktatójuknak kidobtatása már érzékenyen érintette őket. Jobb lett a fegyelem, nagyobb az összetartás, engedelmesség. Ha együtt voltunk, nem kellett őket sokat fegyelmeztetni, inteni, még kevésbé elmarasztalni. A tekintélyem sokkal nagyobb lett, s eddigi alapja a szemükben megnövekedett. Hiszen „üldözött” lettem, s ez számukra még vonzóbbá tette velem való együttlétüket. Ahogy a tilosban szerzett alma jobban ízlik, mint a saját kertből való – úgy jobban tetszett nekik minden, amit velük csináltam, amióta tudták, hogy nem szabad, és mégis foglalkozom velük. Tudták, hogy tilosban járok, amikor szóbaállok velük –, s ezért még jobban megszerették és megértették az „áldozatot”, mint amikor még „szabad” voltam.

Végeredményben a Sátán ezen támadása is kudarcot vallott, s a Jóisten malmára hajtotta a vizet.

Fájt, hogy el sem búcsúzhattam a hittanórákon a gyerekektől, mert egyik pillanatról a másikra kellett otthagynom az iskolát. Különösen a hatodik osztályt sajnáltam – ebben volt a legtöbb ministráns –, mert utolsó órámon is feddéssel kellett tőlük elválnom. Macsi baját kellett ellátnom. Egész óra alatt nem fért a bőrébe, sügdösött ide-oda, még a legtávolabbi padokban lévőknél is integetett, alig tudtam magyarázni. Végre leállítottam. Valami pénzgyűjtéssel volt elfoglalva, éppen akkor adtak át neki egy forintost, amikor lecsaptam rá. Gúnyos mosoly csillant meg szemében, s feltűnt, hogy a fél osztály titokzatosan mosolyog. Kérdésemre nem válaszolt. Ekkor legyintettem meg korholás közben. Ez volt az utolsó szidás, amit a szentgotthárdi iskolákban adtam...

Délután is titokzatos dolog történt. Macsi, mintha semmi sem történt volna, szokása szerint bejött, s a szobámban a többiekkel együtt foglalatzkodott. Egyszerre az egyik fiú lehívat a földszintre: egy bácsi keres. Lementem a megjelölt helyre –, de senkit nem találtam ott. Azt gondoltam, megunta a várást és elment. Mire felértem a szobámba, már a gyerekek is elpárologtak. Nem gyanakodtam semmire sem – Vikit kivéve, aki akkor nem volt ott –, senkitől sem kellett tartanom, de róla sem tételeztem fel, hogy engem meglop. Az azonban feltűnt másnap, hogy szekrényemben a bakancsom más helyen van, mint ahol tartani szoktam. Még mindig nem gondoltam semmire.

Néhány nap múlva névnapomat ünnepelték a gyerekek. Előző évben is felkészöntöttek, s most is számítottam rájuk, hogy jönnek, ezért szendvicsekkel és süteményekkel készültem fogadásukra.

Géza-nap előtti délután titokzatos, fontoskodó képpel járkáltak körülöttem. Nem engedtek ki a szobámból, amikor a ministránsotthonba akartam átmenni. Nyilvánvaló volt, hogy valami meglepetést tartogatnak számomra. Végre, este öt óra felé, amikor már sötétedett, egy újabb kompánia jött a szobámba s szépen kihívtak. Ünnepélyes arccal vezettek át a ministránsotthon előtti folyosóra. Itt végig terített asztalok fogadtak a folyosó egész hosszában. Rengeteg süteményt, tortát hordtak össze. Még azt is tudták, hogy én szendvicseket készítettem tiszteletükre, mert még a kész szendvicses tálat, valamint a málnaszörpöt és szódát is felhozták a konyháról. A fiúk szolgáltak fel.

Az asztalok melletti padok előtt csendben állva várt 116 fiú. Elhelyezkedtem az asztalfőn. Ima után aztán nekiláttunk a pusztításnak. Vagy félóráig tartott a lakoma. Amikor már nagyjából eltűnt a sok torta és édesség, következett a nap fénypontja.

Macsi, Pali és Tibike előléptek és hosszú felkészöntőt tartottak. Majd Macsi egy hatalmas csomagot adott át. Fogalmam sem volt, mi van benne.

– Ezért kaptam az utolsó fülest – súgja Macsi a fülembe, amikor megöleltem őket. – Jaj de jólesett! Igazi vértanú voltam egy füles erejéig.

Lassan kibontom a csomagot. 116 mosolygó szempár figyelni erőlködésemet. Vagy hét vastag burkolatban volt a fehér papírdoboz, amelyből egy gyönyörű, kézzel varrott, kitűnő anyagból készült síbakancs kerül elő. Nagy ajándék volt ez akkor!

– Géza atya, engedje meg, hogy elmondjam a bakancs történetét – áll fel Pali.

– Halljuk, halljuk – válaszolom mosolyogva.

– Macsi indítványára határoztuk el, hogy sibakancsral lepjük meg Atyát a névnapjára. 116 fiú járult hozzá a bakancs megcsináltatásához. Hat héten át mindenki minden héten 50–50 fillért adott a célra, hogy az anyagot megvehessük. Macsi volt a buzgó pénzbeszedő. Még a hittanórákon is ezzel foglalkozott.

Óriási nevetés. Mindenki az utolsó fülesre gondolt.

– Igen ám – folytatja Pali –, minden megvolt egy héttel ezelőtt, csak a méretet nem tudtuk. Akkor hívtuk le Géza atyát a kapuhoz, hogy valaki keresi. Közben a régi bakancsát kiloptuk a szekrényből, hogy Tibike apja méretet tudjon venni róla.

– De – vágtam közbe – rossz helyre tettétek vissza a bakancsot! Rendetlen, gonosz társaság!

Nevetés.

– Csak nem vette észre az Atya, hogy miben sántikálunk? – kérdezi ijedten Pali.

Megnyugtattam, hogy nem. – Akkor jó! – lélegzett fel.

– Most már csak azt kívánjuk Géza atyának, hogy minél tovább használhassa a bakancsot, és itt a gotthárdi hegységben a ministránsrend kirándulásain koptassa el egészen. Isten éltesse nálunk sokáig!

Harsány éljenek fogadták beszédét.

Meghatva köszöntem meg szeretetüket és áldozatkészségüket.

– De testvérekéim, volna nekem még egy nagyon fontos mondanivalóm számotokra. Nagyon örülök, hogy hamar észrevettétek, mennyire szeretlek benneteket, és a magatok gyermeki módján viszonyoztatok ezt a szeretetet... Azonban én nem azért vagyok a világon, hogy engem szeressetek.

Megálltam. Megütközve néztek rám.

– Azért vagyok a világon, és azért küldött a Jóisten közétek, hogy az Úr Jézust szeressétek meg egyre jobban!

Fellélegeztek.

– A pap Jézusért él, és az Ő szeretetére akarja nevelni az embereket. Nekem itt az a dolgom, hogy Hozzá vezesselek benneteket. Ha engem megszerettek, az jólesik –, de nem ez az én célom. Az irántam való szeretet csak eszköz arra, hogy Jézust szeressétek meg. Aki engem jobban szeret, mint Jézust, az nem szeret engem igazán, és nem méltó az én szeretetemre. Ezt sose felejtsetek el! A napokban is, amikor engem eltávolítottak az iskolából, nem engem, hanem Jézust akarták tőletek megvonni, elkergetni. Nem engem, hanem Jézust félti a Sátán tőletek. Történjék velem, velünk papokkal akármi, nem ez a fontos, hanem hogy Jézus mindig veletek és bennetek maradjon. Ezt kérem ezen a napon tőletek!

Komolyan, csendben ült együtt a kis közösség.

Még sok időt voltam együtt a gyerekekkel, még sok közös élményünk volt, de ez az este maradt meg a legmélyebben emlékezetemben. Soha ennyire összeforva a szeretetben nem voltunk. Szinte az utolsó vacsora szelleme áradt szét a kis emberkéikben. Éreztük, hogy egyek vagyunk. Egy nagy közös cél tart bennünket össze. Később a fiúk sok levele győzött meg arról, hogy ezt ők is így érezték.

Másnap felpróbáltam a cipőt, amely annyira összehozott bennünket. Sajnos – kicsi volt. Kiderült, hogy Tibike apja, aki a bakancsot készítette, azt hitte, hogy a ki nem sámfázott, felhajló orrú bakancsom nagy, ezért az újat kisebbre készítette. A gyerekek iránti szimpátiából többször felvettem kirándulásokra, de bizony nagy aszkézist jelentett hordása. Évekig szép emlékként őriztem, majd egy kedves fiamnak ajándékoztam oda, akinek éppen a lábára illett.

* * *

Február utolsó napjainak egyikén megrázó eset történt a városban. Két asztalossegéd – régi barátok – közös munkahelyen dolgozott egy magánasztalosnál. Késő este fizetésük kézhezvétele után együtt sétáltak a város szélén húzódó úgynevezett Béka-tó partján. Csóri Imre, Viki bátyja és Vörös Imre, egy elég véresszájú kommunista fia. Egy szerencsétlen pillanatban Csóri Imre torkon ragadta társát, aki nála jóval gyengébb volt, kiszedte zsebéből annak pénzét, 120 forintot – ami akkor egyhavi keresetet jelentett –, majd a félig alélt gyereket beledobta a mintegy két méter mély tóba. A fiú a hideg vízben magához tért, és valahogy kievickélt a meredek partra. Mindjárt a rendőrségre ment. Imrét még az éjszaka lefoglalták.

Mindenkit megdöbbsentett az eset, hiszen Imre rendes fiúnak látszott. Kázmér atya jó fiúnak ismerte. Tizenhárom évet kapott, amit – kiskorú lévén – a másodfokú bíróság öt évre mérsékelte.

Igen sajnáltam az édesanyját, akinek már két fia hoz fejére szégyent és nyomorúságot. Hiszen főleg Imre keresetéből éltek, mert Vikire még nem lehetett számítani, az özvegyi nyugdíj pedig alig futotta valamire.

Rövidesen elővettem Vikit. Újra biztosítottam jóindulatomról és segítségemről, csak arra kértem, legyen jó, nehogy bátyja sorsára jusson.

Sajnos, Viki nemsokára nagyon rácsfolt erre a jóindulatra.

Az egyik helybeli fényképésznél egy szép délután megjelent a kedves Vikikém. Egy pompás fényképezőgép csillogott a kezében.

– Mennyit tetszik adni ezért a gépért? – kérdezte az őt nagyon is jól ismerő fényképésztől.

Az meghökkent. Ilyen drága gép – akkoriban is már többezer forintos – csak három volt egész Gotthárdon. Gyors tervet eszelt ki.

– Hát nézd fiacskám! Most hirtelen nem tudom megmondani, hogy mennyit ér ez a gép, de majd utána fogok érdeklődni. Holnap öt órára gyere be ide az üzletbe s megkötjük a vásárt.

Másnap a gyerek pontosan megjelent. A fényképész lelkenedve fogadta, még eléje is ment egészen az ajtóig – s mikor a fiú beljebb lépett, gyorsan bezárta mögötte az ajtót. Viki hirtelen hátraugrott, de akkor már késő volt. Ezzel persze elárulta magát. Próbált azonban nyugodtnak mutatkozni.

– Meg tetszett érdeklődni az árát?

– Igen fiacskám – mondta jelentősegteljesen megnyomva a szavakat a fényképész – pontosan utánanéztam a dolognak. De mondd csak, honnan szerezted te tulajdonképpen ezt a gépet?

– Egy nagybátyám disszidált a héten, s itthagytta nekem, hogy adjam el, vagy tegyek vele, amit akarok.

– Én másképp tudom a gép eredetét. – S ezzel a sötét kamra függönyét széthúzta, ahonnan a gép igazi gazdája és egy detektív lépett elő.

Viki érezte, hogy veszve van.

– Nos, fiam – kérdezte a tulajdonos, az egyik helybeli orvos – eszedbe jutott-e már, hogy került hozzád ez a gép?

Viki hallgatott. A detektív közben megnézte a gép gyári számát. Pontosán stimmelt az orvos által megadott számmal.

Viki megtört. Elmondta, hogy az orvos várószobájában a fogasról akasztotta le a minap a gépet, amikor valamilyen ügyben üzenetet közvetített a doktor úr számára.

Elvitték a rendőrségre.

Már délelőtt értesültem a dologról, s beszéltem a fényképésszel és megkértem, hogy tekintettel Viki fiatal korára – 13 éves volt – nézzék el neki még utoljára ezt a lopást, s a károsult orvos ne tegyen feljelentést a rendőrségen, hanem bízzák rájuk a nevelést, s végül engedjék el Isten hírével.

Igy is történt. Viki még aznap este szabadult, bár azt hiszem, egy-két napig nem szívesen ült a fenekére.

* * *

Közben teltek a hetek, hónapok. Nagyböjt, húsvét nagy munkában telt el. Egész nagyböjt alatt megfeszített ütemben készültünk a műhelyben a húsvéti jellegű tárgyak készítésével újabb vásárra. A nyári nagy kirándulásra akartuk a kellő anyagi feltételeket megteremteni.

Húsvét előtt a gimnazistáknak titokban, az általános iskolásoknak nyíltan, a templomban tartottam háromnapos lelkigyakorlatot. Mindkettő jól sikerült. A gimnáziumból újabb fiúk és lányok csatlakoztak az apostoli mozgalomhoz. A „fővezérséghez” két újabb fiút soroltam be, Csaszit és Csicskást. Mindkettő komoly, jó fiú volt. Csaszit sok ifjúsági ügyben volt később is segítségemre, Csicskás tavaly még ministránsom volt, ő is Zircre pályázott, de az itteni gimnáziumban tanult tovább.

Az apostoli csoportok folytatták működésüket. A lányok is nagy áldozatkészséggel, ügyességgel és szeretettel kapcsolódtak bele a munkába. Többen közülük komoly előrehaladást tettek a lelki életben. Főleg Rábakéthelyen tartottuk a gyűléseket, legtöbbször a Tarcsay családnál. Kilenc gyermeke volt Tarcsay nyugalmazott jegyzőnek, az egyik legkeresztényibb családapának, akivel a sors valaha összehozott. Minden gyermekét tovább taníttatta, holott ez – az akkori körülmények között – egy olyan megbélyegzett, klerikális és nemzeti beállítottságú embernek emberfeletti erőfeszítést jelentett. A gyerekek mind kiváló tanulók, jóindulatú, értékes elemei voltak osztályuknak. Három nagylány Kéthelyen, egy Pesten tartozott apostoli társaságomba (később), Laci, vagyis Tacska, a második fiú legbelső körömben szerepelt, mint egyik legértelmesebb fiúapostolom. Józsi ministráns volt, két kisebb gyermek még Kéthelyen járt iskolába, alsótagozatba, ezekkel még nem volt kapcsolatom.

Minden héten egy délutánt töltöttünk együtt, vagy náluk, vagy más jó családnál, akik vállalták a kockázatot. Elvégre kockázat volt egy „illegális vallási összejövetelt” megtartani olyan államban, amely minden erejét összpontosította a vallás elleni támadásra. Napról napra több jel mutatott arra, hogy rövidesen hatalmas offenzíva indul az Egyház ellen. Ebben a feszült légkörben komoly felelősséget vállaltak magukra azok a jó szülők, akik megengedték, hogy összejövetelt tarthassunk náluk.

Hogy a feltűnést elkerüljük, sokszor nagy kerülőkkel, különleges módokon közelítettem meg az ilyen gyűlések helyeit. Kezdtől életem nagyon hasonlítani a régi katakomba-keresztények papjainak életéhez. De fiatal voltam, munkabíró, nem a veszélyt néztem, hanem a célt. No meg, valljuk be, szerettem egy kicsit a romantikát is. Hát az volt éppen elég! Sokszor már túl sok. De az Isten Országáért való küzdelem adott értelmet, célt és erőt ehhez a munkához.

Hála legyen érte a Jóistennek!...

Harc az elvekért

1950 kora tavaszán

Dr. Török Jenővel állandó kapcsolatot tartottam fenn. Nem volt éppen rendszeres, időhöz kötött ez az érintkezés, mert postán – a rendszeres ellenőrzések miatt – nem mertük feladni a leveleket, hanem alkalmilag, személyi postával küldtünk egymásnak jegyzeteket stb.

Előfordult, hogy külön is felküldtem valakit, aki féláron utazott a vonaton, hogy a kapcsolatot fenntartsuk. Sok elmélkedést, világnézeti és hitvédelmi anyagot cseréltünk.

Az apostolok számára tíz alapelvet szögeztünk le:

1. Katolikus vagyok.
2. A kommunizmus eretnokség.
3. A jót belőle elfogadom, a rosszat elhagyom.
4. Politikával nem foglalkozom. (!)
5. A rendszert, mint realitást, tudomásul veszem.
6. Minden kommunistát testvéremnek tekintek.
7. Minden vágyam a térítés.
8. Egyházam sérelmeit fájjalom.
9. Nem ismerem el, hogy gátolhatnak az apostolkodásban.
10. Üldözés ér: „Nem külön a szolgálta Uránál”.

Amint látjuk, a fenti tíz alapelv egy merőben katolikus, apostoli, a nehézségeket is vállaló, szeretetet és megértést hirdető lelkületnek a kifejezése. A 2. és 3. alapelv nem a politikai rendszerrel szemben való állásfoglalást jelenti – hiszen a 4. pont világosan leszögezi, hogy nem óhajtunk politikával foglalkozni –, hanem a kommunizmus *világnézetének*, eszmei tartalmának értékelése akar lenni. A marxizmus filozófiája, mint Isten létét tagadó, Őt a világból és a történelemből kikapcsoló ideológia, természetesen eretnokség, – viszont a kommunizmusban rejlő humanizmust, szociális vonást pozitív értéknek kell tekintenünk.

Minden gyűlésen egy-egy elvet fejtettem ki bővebben a gyerekeknek. Mindegyik leírta magának őket. Ezt azonban rosszul tettük, mert nagy kalamajka támadt belőle.

Egyik délben Batai Józsi és Sutyi az iskolából jövet felkerestek. Köztudomású volt a diákok körében, hogy baráti érzelmekkel vannak egymás iránt, s tényleg szemmel látható volt, hogy Józsi az ideális, tiszta tisztelet minden kedvességével rajongja körül az okos, talpraesett, csinos és ugyanakkor komoly lelki életet élő, apostoli lelkületű Sutyit.

Izgatottan magyarázzák el a történeteket.

– Szörnyű dolog történt ma délelőtt – hadarja Sutyi – Tóth óráján.

Tóth, az új igazgató, vad kommunista, ráadásul politikai tiszt, aki már régóta rossz szemmel nézte a mély vallási életet Gotthárdon, de eddig nem tudott lecsapni, mert nem volt semmi konkrét adat vagy bizonyíték senki ellen a kezében.

– Megnézte a füzeteket, s a Sutyiéban egy cédulát talált, rajta a tíz elvvel – veszi át a szót Józsi.

– A többiekénél is ott volt, de amikor látták a veszélyt, többen lenyelték. Nekem már nem sikerült – folytatja Sutyi lehangoltan.

– Ez elég nagy baj – válaszoltam. Csacsik voltatok, hogy az iskolába elvittétek magatokkal. És mit szólt Tóth?

– Először összeráncolta a homlokát, majd elolvasta a papírt végig. Majd annyit mondott, hogy óra után menjek le az igazgatói irodába... Remegve állítottam be hozzá.

– Szóval maga nem politizál? – kérdezte, amikor beléptem. Nem mertem rá válaszolni, csak álltam, álltam. Nagyon letolt, mert hát nekünk a tanuláson kívül az a fő dolgunk, hogy igenis politizáljunk. Egy öntudatos kommunistának politizálni kell, építeni a népi demokráciát, a szocializmust, a kommunizmust. A végén, amikor egy pillanatra megállt, csendesen beleszóltam, hogy én nem vagyok és nem is leszek kommunista. „Igen, mert a papok elnevelték!” – ordított fel erre. „Majd teszünk róla, hogy a diákságnak ne legyen módja ezekkel a reakciós elemekkel érintkezni.” Ezután jött csak a java. Amitől legjobban féltem. Feltette a kérdést, honnan kaptam a papirost? Melyik pap adta?

Bár már előzőleg egész órán készültem erre a kérdésre, és nem tudtam, mit találjak ki – most hirtelen nagyszerű mese jutott eszembe. Elmondtam, hogy barátnőmnek, akinél lakom, egy unokatestvére nemrég szökött ki nyugatra, s az írta levélben a tíz elvet.

– És Tóth elfogadta ezt a nagyon átlátszó magyarázatot? – kérdeztem.

– Azt mondotta, hogy holnapra vigyem be a levelet, mert ha nem, akkor az ÁVÓ-nak adja át az ügyet. Méghozzá a Bécsből jött – mert így mondtam, hogy onnan küldték a levelet – borítékkal együtt, másképp nem hiszi el a magyarázatot. Erre azt feleltem, hogy holnapra nem tudom elhozni a levelet, mivel azt barátnőm

Sopronba küldte ottani rokonokhoz, s azok csak a levelet küldték vissza, a borítékot nem. Ő tovább is ragaszkodott a borítékhoz, s néhány napi haladékot adott. Most mit tegyünk, Atya kérem?

– Nincs más hátra, írni kell egy állevelet, és Sopronból kérni gyorsan egy üres, Bécsből érkezett borítékot.

Annyi ugyanis tényleg igaz volt Sutyi meséjéből, hogy egyik unokanővére kiszökött, annak testvére Sopronban él, és ketten közösen leveleztek a Bécsben lakó nővérrel.

Még aznap délután megszerkesztettük az állevelet – egy másik nagyleány írásával – bécsi datálással. Egy másikat Sopronba írtunk, egy bécsi pecséttel ellátott borítékot kértünk onnan, s négy vagy öt nap múlva Sutyi átadta az egészet Tóthnak. Nem hittük, hogy ezt a rendörkopót ilyen könnyen be tudjuk csapni. De ő mégis elfogadta, napirendre tért a dolog felett. Lehet, hogy csak ravaszságból, hogy elterelje a figyelmet az esetleges további nyomozásról, s megnyugtasson bennünket.

Ettől kezdve azonban nagy kampányt indított a gimnáziumban a vallás és a vallásos ifjúság ellen. Minden óráján az Egyházat, vallást és a papokat szidalmazta, úgyhogy a gyerekek számára pokol lett az iskola. Hol gúnyolódott velük vagy fenyegetőzött, hol atyai hangon próbálta őket a „jó útra téríteni” – persze semmi eredménnyel. Nagy támadást kellett a gyerekeknek kiállni, de hősiesen tűrtek minden rohamot, s az elvek éppen a külső viharok közepette kristályosodtak ki bennük igazán, s ebben az első üldöztetésben edződtek igazi apostolokká.

Újra beigazolódott a régi mondás ereje: „Sanguis Martyrum semen Christianorum” – a vértanúk véréből fejlődik, erősödik az Egyház.

* * *

Áldozcsütörtök előtt a szokásos keresztjáró körmeneteket a régi ünnepélyességgel tartottuk meg. De egy baj volt: a ministránsok mind iskolában voltak, s nem engedték őket el ministrálni. Gondoltam egy nagyot és merészet: nem fognak elbánni velünk, csak azért is lesz ministráns a körmeneten. Az egész városból összeszedtem a 6 éven aluli fiúkat, néhány próbát tartottunk – még 3–4 évesek is voltak köztük – s feladtuk rájuk a ministránsruhákat, a kukullákat. A beöltöztetésük volt a legnagyobb feladat, egy óráig tartott, mire a hosszú ruhákat felkötöttük a kicsikre, hogy ne botladozzanak. Néhány nagyleány vezette őket a körmeneten. Igen helyes volt a 30 pöttöm emberke, amint végigvonult a városon. Mindenki szeretettel nézett rájuk, a jövő reménységeire...

* * *

Május második felében egy kiránduláson úgy megfáztam, hogy néhány napot ágyban kellett töltenem. Csak reggelenként keltem fel félóra – misézni. A gyerekek természetesen ezekben a napokban is bejártak, s a szobámban szórakoztattak engem, hogy „kevésbé fájjon a betegség”. Már reggel bejöttek – mint máskor – ministrálni, s délután estig nálam töltötték az időt.

Harmadik nap reggel éppúgy, mint az előző két napon, fél nyolckor kiküldtem szobámból a gyerekeket, s átmentem az oratóriumba misézni. Foglalt volt azonban az oltár, a templomba nem akartam lemenni, ezért visszatértem a szobámba. Legnagyobb meglepetésemre az ajtót benyitva, egy túlságosan is ismerős fehérhajú gyereket pillantok meg, amint íróasztalom fiókját benyomva, hirtelen hátraugrik.

Elkészt.

Kulccsal bezártam magam mögött az ajtót, s lassan közeledtem Vikihez.

Ő is tudta mi vár reá – én is sejtettem, mi vár reám.

– Viki barátom, mivégre jöttél? – tettem fel a kérdést a klasszikus szavakkal, s körülbelül azzal a lélekkel, mint az, Akinek ajkán e mondat először hangzott el a történelemben.

Soha ilyen zavartnak nem láttam. Egészen elsápadt. Mint az ott, a Getszemáni kertben. Körülnéztem a szobában.

Kulcsosomóm, amelyet a zsebemben szoktam tartani, most három nap óta az ágyam melletti széken hevert, s misére menet is otthagytam – most a fiók zárából lógott ki. Csak egy fiókot zártam, amelyben irataim és a ministránsrend pénze, meg a ministránsbank betétjei voltak – többezer forint.

Szigorúan, de szomorúan néztem Vikire.

– Mennyit vettél ki?

Lehajtotta fejét, mint ilyenkor mindig.

Hangosabban szóltam rá.

– Mennyit vettél ki?

Zsebébe nyúl, s kihúz száz forintot.

– Többet nem vettél ki? Mondd meg, mert sokáig tart, mire átszámolom a kasszá, s kiderül, mennyi hiányzik. Addig elkéssel az iskolából.

Habozva szólalt meg.

- Még száz forintot.
- Add ide gyorsan!
- Nincs nálam.
- Hogyan?
- Azt tegnap vittem el – feleli szemét behunyva.

Megdöbbszentem ezen a ravaszságon és aljasságon. Észrevette, hogy a kulcsaimat nem vettem magamhoz, s gondolta, mindennap valamennyit elvisz, amíg én misézem. Így talán nem veszem észre a hiányt.

- Hol van a pénz?
- Elvásároltam.
- Mit vettél rajta?
- Egy pingpongütőt, két labdát és cukorkát.
- Hol?

Megmondta.

- S mennyi maradt meg?
- Negyvennyolc forint.

– Ide figyelj, Viki. Ma délután négy óráig legkésőbb elhozod ezt a maradék pénzt. Nem engem loptál meg, hanem az egész közösséget, a társaidat és egyúttal saját magadat. Engem csak megcsaltál. Éppen engem... Nem tettem veled eddig elég jót? Semmire sem emlékszel már?... De most nem érünk már rá. Tehát legkésőbb négy óráig itt vagy a pénzzel. Megértetted?

- Igen – lélegzett fel. Kinyitottam az ajtót. Kisurrant.

Szentmise után nem feküdtem vissza az ágyba, hanem kimentem a városba, megérdeklődni a boltokban, igazat mondott-e Viki. Minden stimmel. 52 forintot adott ki. Legalább ebben nem csapott be.

Ebéd után szállingóztak a gyerekek. Igen izgatott voltam, persze nem a pénz miatt, hanem éreztem, most egy lélek sorsa dől el. Lehet-e még segíteni rajta, vagy végleg elveszett? Ez az utolsó kísérlet... Többet nem tehetek. Ha nem hozza meg a pénzt, kénytelen vagyok vele mindent befejezni.

Sűrűn néztem az órára. Lassan mentek az órák. A gyerekek a műhelyben dolgoztak, csak néhány jött át a szobámba, hogy ellenőrizsem munkájukat. Teljes gőzzel készültek a nyári táborozásra. Nagy nehezen kiválogattam a sok jelentkező közül a 30 legérdemesebbet, akikkel a Bakonyba terveztünk egy kéthetes mozgótúrát. Zirc látott volna el bennünket, már megbeszéltem, hogy 3000 forint értékben küldünk oda kegytárgyakat, s ezeknek fejében kapunk két hétre kosztot az apátságtól. Ezeket készítettük most.

Már három óra és még mindig semmi... Fél négy... Viki nem jelentkezik.

Kezdem ideges lenni. A gyerekek is észrevették, hogy valami nincs rendben.

Fél négy után néhány perccel jött egy fiú, s izgatottan mesélte, hogy a Viki megint sok pénzre tett szert valahol. Több gyereket hívott meg a Karácsonyi-féle cukiba fagylaltra meg tortára.

Feladtam a reményt.

Öt perc múlva megint „jön egy hírnök, s pihegve szól”:

– Géza atya kérem, a Viki a Koronában málnaszörpöket iszogat, s vagy öt gyereket is meghívott, hogy fizeti a számlájukat. Biztosan lopott valahonnan. Engem is hívott, de nem fogadtam el. Lopott pénzből csak nem iszom?...

Erősen a szeme közé néztem.

- Pedig a sajátodat ittag volt – mondtam lassan és csendesen.

A gyerekek felfüleltek.

Lesz, ami lesz, gondoltam, végzek Vikivel. Intettem a fiúknak. Átmentünk a műhelybe, ahol vagy húsz kisebb-nagyobb fiú volt.

– Ide figyeljtek fiúk. Gábor és Miska vezetésével hat fiú – kijelöltem őket – elmegy Viki felkutatására, és „élve vagy halva” idehozzátok őt, de minél sürgősebben!

Felcsillantak a szemek. Ez jó mulatság lesz! Láttam az arcokon, hogy örülnek a Vikivel való leszámolásnak.

A nyolc fiú – kettő biciklivel – elrohan.

A többiekkel izgatottan vártuk a fejleményeket. Néhány perc múlva újabb fiú jött meg, s jelentette, hogy Viki valahol a Ligetben jár, s egy stanicli cukrot ropogat.

Vagy tíz perc múlva megjöttek az előőrsek.

- Már hozzák a Vikit!

Benyomják az ajtót, s a két nagyfiú karonfogva vezeti be a kapálódzó gyereket. Nyomukban a többiek. Nem akart beljebb jönni. Rövid dulakodás után belökök. Izzadta, karmolásokkal arcán esett lábaim elé. Az egész szoba megtelt gyerekekkel.

Felemeltem a földről.

- Állj oda! – mutatok a falra.

Odaáll. Egy lépésre tőle elébe állok, karba tett kezekkel.

Rétekintek órára. Negyed öt múlt három perccel...

Feszült csend. Rekedten, csendesen szólalok meg.

– Négy óra alaposan elmúlt, Viki...

Nem válaszol semmit.

– Valamiben megállapodtunk négy órára, nem?

Ismét nem válaszol.

– Hol van a pénz? – kérdezem most már hangosabban. Verejtékcseppek gyöngyöznek a homlokomon. Az övén is.

– Nem sülsz le a bőr a képedről? Nem tettem veled elég jót, s most így viselkedsz velem?

Ismét vállat von.

Elöntött a méreg.

– Gazember, csirkefogó! Két éven át elnéztem tolvajlásaidat. Becsületes embert akartam belőled nevelni! Elküldtelek Zircre, ott is becsaptál. Segítettem rajtad nemegyszer. Sok mindent kaptál tőlem. Kimentettelek a rendőrség kezéből, a börtönből. Két éven át mennyit nyeltem miattad a rendtársaktól. Mindig védtelek, mert sajnáltalak. Nem akartam, hogy elvesszél. Nem érezted, hogy azért teszem, mert szeretlek, talán jobban, mint a többieket... Mert nagyobb szükséged van rá, mert árva vagy? Szerencsétlen nyomorult! Felelj!

Újabb vállvonogatás.

Már ordítottam.

– És most engem is megloptál! Kétszer egymás után! S én még ezt is megbocsátottam volna, ha most helyrehozod a dolgot. De te most is, mint mindenkor, gazember voltál! Most már mindennek vége! Többet a rendházba nem teheted be a lábadat! Templomba természetesen járhatsz, de itt sehol másutt nincs helyed... A ministránsrendből örökre ki vagy tiltva!... A fiúknak itt kijelentem és parancsolom, hogy ne álljanak veled szóba, sem az iskolában, sem másutt!... Nem vagy méltó, hogy embernek tartsanak!...

Ezzel megfogtam nyakánál a kabátját, s a kinyitott ajtón kilöktem.

Sírva tűnt el a folyosó végi ajtóban...

Így történt, nem tehetek róla. Megírtam, hűségesen. Tudom, sokan azt gondolják, kegyetlen voltam.

Megbántam már én is sokszor, de nem érdemelte meg? Aki a szeretetre ennyire érzéketlen, hogy két év után sem érti és érzi meg a szeretet erejét – annak talán a keménység használ. Egyébként nagyon el voltam keseredve. Viki esete óriási csalódást jelentett számomra. Hiszen életem alapelve forgott veszélyben, amelyre mindent feltettem: „A szeretet mindent legyőz”. S az én szeretetem megbukott egy 13 éves gyerek ellenállásán, érzéketlenségén – esetleg betegségén (kleptománia)... Talán én voltam gyenge, az én szeretetem volt kicsiny?

Lehet, de úgy éreztem, mindent megpróbáltam a gyerekekkel. Ha egy kis érzés is lett volna benne, észre kellett volna vennie, hogy szeretetből teszek mindent. Hiába...

Magamban lezártam a Viki-ügyet. A sors azonban még több pontot tett a végére.

Vagy két héttel később egyik éjszaka tűz ütött ki Gotthárdon.

Másnap reggel hallottam, hogy Vörös Jánosék háza égett le, méghozzá egészen. Még az éjszakai nyomozás megállapította, hogy a tüzesetet gyújtogatás okozta. Mivel a padláson nagyobb értékű „szövetkezeti áru” volt – Vörös ugyanis a szövetkezetnek volt valami vezetője, s raktár híján nála halmozta fel különböző árukat –, az ÁVÓ nagy nyomozást kezdett a tettesek kézrekerítésére.

Misézés után az újtelep felé vettem utamat, ahol Vörösék háza is állt, mivel úgyis arra volt dolgom, éppen a közelben. Már reggel mesélték a gyerekek, hogy egész biztosan Viki gyújtotta fel a házat, mégpedig bosszúból. Aznap délelőtt volt Sopronköhidán bátyjánál, aki ott töltötte büntetését Vörös János fiának kirablása és leütése miatt. Kézenfekvő volt a föltevés, hogy Viki a börtönben kapott benyomásai alapján bosszút akart állni bátyja ellenségein. Ez annál valószínűbb volt, mert közelükben lakott, s este látták arra sétálni. Bejáratos volt a házba, tehát ismerte a körülményeket. Este senki nem volt otthon, így könnyen végrehajthatta gaztettét. Már kora reggel elvitték az ÁVÓ-ra, s bizonyára alaposan kivallatták.

A ház tényleg csúnyán nézett ki. Szomorúan nézegettem a romokat. Dolgomat ismerőseimnél elvégezve, hazafelé vettem utamat, mint mindig, biciklimen. A szomszédos utcában egy civil ruhás fiatalember int felém, hogy álljak meg. Messziről látszott rajta, hogy nyomozó.

– Maga Kelety Géza káplán, ugye? – szólít meg.

– Igen kérem.

– Mit tud a tüzesetről?

– Hogyhogy?

– Tudomásunk szerint Csóri Viktor sűrűn járt be az apátságba, ahol a maga irányítása mellett foglalkoztak a gyerekekkel.

Nem csodálkoztam, hogy ezt tudják.

– Még mindig nem értem az összefüggést – feleltem.

– Úgy látszik, messzebből kell kezdenem – szólalt meg érezhető gúnnyal a hangjában. – Köztudomású, hogy a klerikális reakció nem rokonszenvez a népidemokratikus államunk intézményeivel, így a szövetkezeti mozgalommal sem. A tűzkárosult Vörös János házában a szövetkezetnek jelentős vagyona pusztult el. Kézenfekvő a feltevés, hogy az a Csóri Viktor, akire rábizonyult a gyújtogatás, és aki az Ön személyes

befolyása alatt állt, ezen tettét is az Ön sugalmazására követte el. Nem gondolja, hogy logikus ez a következtetés?

– Nem – feleltem kategorikusan. – Sokkal logikusabb az én következtetésem ártatlanságom igazolására. Vörös Jánost én nem ismerem – ezt ő is tudja bizonyítani. Azt csak ma tudtam meg, hogy szövetkezeti áruk voltak a házában. De ennél fontosabb az, hogy a gyerek nem volt befolyásom alatt olyannyira, hogy kétéves küzdelem után sem tudtam annyi hatást elérni nála – hogy ne lopjon. Két héttel ezelőtt engem is meglopott. Azóta nem is találkoztam vele. Tehát semmiképpen sem sugalmazhattam neki ezt a gyújtogatást.

Meglepetten nézett rám.

– Magát is meglopta?

– Igen kérem, 200 forintot lopott el a fiókomból, azóta kitiltottam a házunkból.

Gúnyos mosolyra húzta el száját.

– Jó kis nevelők akkor maguk...

– Majd meglátjuk, hogy maguk mennyire mennek vele... – válaszoltam.

– A további nyomozás majd megállapítja, hogy mi a helyzet – fejezte be a kellemetlen eszmecsérét.

A súlyos vád alól megmenekültem. A történetek után tényleg nevetséges lett volna engem gyanúsítani a felbujtással. De nagy meglepetésünkre aznap délután Vikit is elengedték az ÁVÓ-ról. Hogy hogyan tudta magát kimosni, máig is rejtély marad. (Lehet, hogy beépítették?) Én magam meg vagyok róla győződve, hogy ő volt a tettes. A magam szempontjából mindenestre szerencsésnek mondhatom múltkori lopását, mert nélküle nehezen tudtam volna magamat tisztázni a nevetséges logikára felépített vád alól.

* * *

Május 27-én, Pünkösöd szombat este a gimnázium bankettet hirdetett. Minden gyerekem érdekelve volt a mulatságon, amelyet egész éjszakára terveztek. Másnap, Pünkösöd ünnepére pedig egy dalosversenyre kellett menniük Szombathelyre. Kitérni nem lehetett a feladat elől. Reggel öt órakor indult a vonat. A versenyre 28 fiú és leány volt hivatalos a gimnáziumból.

Nehéz próba előtt álltunk.

Előtte való nap megbeszéltük, hogy én reggel négy órakor misét mondok nekik, hogy Pünkösdkor, a Szentlélek ünnepén – amely éppen az apostolok ünnepe volt – ne maradjanak szentmise nélkül.

Dobogó szívvel nyitottam ki reggel négy óra előtt néhány perccel a templom kapuját. Vajon nem felejtették-e el szent kötelességüket?

Boldog döbbenettel néztem körül.

Huszonhét fiú és leány várakozott a templom falához támaszkodva a reggeli szürkületben. Csak egyetlenegy hiányzott, de néhány perc múlva ez is megérkezett. Röviden elmondták, hogy egész éjszaka a mulatságon voltak, de háromnegyed négykor otthagyták a többieket és eljöttek – Jézushoz.

Igazi hősök.

De még nagyobb tisztelet ébredt bennem irántuk akkor, amikor áldoztatásra csöngetett a két ministráló fiú. Tizenketten áldoztak meg. Tizenketten tartottak ki egy éjszakán át, multság, tánc, zűrzavar közben, izzadtan, egy csepp vizet sem véve magukhoz, hogy reggel lelkükbe fogadhassák Jézust...

(Akkor még éjfélkor kezdődött a szentségi böjt, vizet sem lehetett inni éjfélről kezdve.)

Milyen lelkülettel vehettek ezek részt a mulatságon?...

Úgy éreztem, az a nemzet nem veszhet el, amelynek ilyen fia és leányai vannak...

Péter, szeretsz-e engem?...

1950 tavaszán

Május folyamán óriási egyházellenes kampány indult. A napilapok hasábjain nap nap után jelentek meg Egyház- és különösen szerzetesgyalázó cikkek. Ismerve módszereiket, általános volt a vélemény a papság körében, a sajtóizgatás egy újabb vallásellenes lépésnek a nyitánya, beharangozása. Megtudtuk, hogy a szomszéd városnak, Körmendnek kórházából egyik napról a másikra kitették az ott dolgozó apácákat. Nyilvánvalóvá vált, hogy ez nem egyedülálló eset, hanem rövidesen lesznek hasonló folytatásai a megkezdett hadjáratnak. Kézenfekvő volt, hogy a szerzetesrendek ellen indítják a következő támadást.

A hó végén kaptam Zircről levelet, amelyben a sűrűsödő viharfelhőkre tekintettel lebeszélnek a tervezett nyári táborról. Szomorúan nyugodtam bele a dologba, mert nyilvánvaló volt, hogy ilyen körülmények között egy szerzetes nem mehet 30 gyerekkel illegális táborozásra.

Valószínű, hogy előbb-utóbb komolyabb lépések is készülnek ellenünk. Számítottunk arra, hogy kitelepítenek házainkból. A Rend hivatalosan nem tett ugyan erre az esetre megfelelő intézkedéseket, de egyénenként mind többen kezdtünk gondolkodni a helyzet ilyen irányú alakulásának lehetőségéről. A magam részéről könyveimnek egy részét kiszállítottam falura, s Gáboréknál helyeztem el őket. Ugyanitt voltak elrejtve már egy idő óta az ifjúsági csoportmunkánkkal kapcsolatos jegyzetek, névsorok, lelkigyakorlatok vázlatai és még sokféle iromány.

Gondolkodnom kellett azon is, hogy esetleg máshova helyeznek el, s el kell hagynom Gotthárdot. Mivel a rendtársak közül én exponáltam legjobban magamat a pasztoráció terén, nekem kellett erre leginkább számítanom. Ezért mind gyakrabban beszéltem a fiúkkal és leányokkal erről a lehetőségről, és a legapróbb részletekig megbeszéltük, hogy milyen módon *folytatják* tovább az apostolkodást, ha én már nem leszek körükben.

Mindenkivel megbeszéltem feladatait, csoportjaik tagjait egyenként megvizsgáltuk, a közös összejöveteleket megtárgyaltuk, egyszóval mindent megtettünk, hogy simán, zökkenő nélkül tudjanak rátérni az önálló, öntevékeny apostoli életre.

Hátra volt még egy nagy kérdés. Ki legyen a felelős vezetője az egész ifjúságnak? Régóta gondolkoztam ezen, s behatóan figyeltem a fiúk egyéniségét és munkáját. Végre kiszemeltem a legmegfelelőbbet. Buzgó, feltétlenül hűséges, áldozatkész, komoly krisztusi életet élő, ugyanakkor ügyes és talpraesett fiút kellett választanom, akit a többiek is szeretnek és becsülnek, akinek hajlandók – amikor szükséges – engedelmeskedni.

Egyik nap estefelé a városból jövet egyenesen a műhelybe mentem.

Senki sem volt már benn, csak Gábor szorgoskodott. Lombfűrészszel vágott ki valamilyen mintát.

Leültem melléje az asztalhoz, s elkezdtem valamivel babrálni. Egy ideig szó nélkül dolgoztunk. Most eljött a nagy pillanat...

Ránéztem a mellettem ülő, kedves, komoly arcú fiúra. Csendesen megszólaltam.

– Gábor... szeretsz-e engem?

Csodálkozva nézett rám. Majd természetes hangon, mintegy magától értetődően felelt.

– Igen, atyám, hát hogyan szeretném.

Csendben dolgoztunk tovább.

Néhány perc múlva folytattam a szent játékot.

– Gábor, mondd, szeretsz-e engem?

Felfigyelt. Rám nézett, s kisvártatva csillogó szemekkel felelt vissza.

– Te tudod, atyám, hogy szeretlek téged. – A tegezés alapján világos volt, hogy megértett. Most már én is folytathattam.

– Akkor: legeltesd bárányaimat!

Egy darabig ismét hallgatagon dolgoztunk. Majd harmadszor is megkérdeztem:

– Gábor, szeretsz-e engem?

Most már gyorsan, határozottan jött a válasz.

– Te tudod, atyám, hogy mindenekfelett szeretlek téged – és akit képviselsz, Jézust!

– Akkor: legeltesd juhaimat...

Pillanatnyi csend után szólalt meg.

– De atyám, hogy jövök én hozzá?

– Ha mindig hűséges leszel Jézushoz, kapsz Tőle erőt, hogy el tudjad látni a nagy feladatot. Mától kezdve nemcsak apostol vagy, hanem az apostolok feje. A többiek el fognak ismerni vezetőjüknak. Neked nem uralkodni, hanem *szolgálni* kell, és én tudom, hogy te erre képes vagy. Nem parancsolást, hanem több munkát jelent ez – és én tudom, hogy szívesen vállalod. Nem sok örömet és szórakozást, hanem sok fáradságot és

szenvetést, esetleg üldöztetést jelent az, amit most neked adtam, de én tudom, hogy áldozatkészen fogod a keresztet hordozni...

Az őskeresztények néma békecsókjával váltunk el.

Pünkösdi utáni szombaton apát urunk szokásos évi hivatalos látogatásra (vizitációra) Gotthárdra érkezett. Nehéz szívvel jelentette be, hogy kiszámíthatatlan, de súlyos események előtt állunk. Valószínű, hogy rendházainkat lefoglalják. A lelkipásztorkodásnak azonban változatlanul tovább kell folytatódnia. Minden körülmények között vállalnunk kell hivatásunkat, össze kell tartanunk, s a Jóisten kegyelmével építenünk kell Országát továbbra is.

Másnap, vasárnap, véletlenül rám esett a nagymise prédikációja. Ez máskor is megtörtént, átlag havonta, de azért mondom, hogy véletlenül, mert ennek a prédikációnak nemsokára különös jelentősége lett. A témám igen aktuális volt. Krisztus–Egyház–papság egységét emeltem ki. Valahogy, minden mellékgondolat nélkül, hogy jobban kiemeljem a mondandók fontosságát, így kezdtem el beszédemet:

– Ha egy családban az édesapa haldoklik, halálos ágyát körülállja az egész család... Hallani akarják utolsó szavait. S ezek az utolsó szavak a szeretett ajakról talán egész életükön át végigkísérik a család tagjait. Megmásíthatatlan akaratnak, parancsnak tűnik egy léleknek utolsó szava... – Nos, testvérek, most így akarom én is szívetekbe vésné a nagy igazságot: ha Krisztust szeretitek, az *Egyházat* is szeretnetek kell, és papjaihoz is hűségeseknek kell lennetek, mert Krisztus–Egyház–papság: egy!...

Négy nappal később, Úrnapján, a szentgotthárdi nép, mintha ösztönszerűen érezné egy közelgő vihar előszelét, „csak azért is” dacolva az orkánnal, soha nem látott tömegekben vonult ki a körmenetre. Különösen a férfiak hatalmas, impozáns tömege tűnt ki, szívből jövő énekének mindent elsöprő, diadalmas harsogásával. A városbeli hangszórók tánczenét bömböltek a körmenet alatt, – de a nép szenvedélyesen erős diadaléneke legyőzte a pokoli zenét. A harangok mindent betöltő zúgása, az Oltáriszentséget magasztáló énekek dallamos hangja, a hosszú fehér sorban kígyózó asszisztencia és papság, a gyermekek, asszonyok és férfiak óriási felvonulása soha nem látott pompával, ragyogással és erővel tanúskodott Krisztus Királysága mellett. Ez a nép Krisztust akarja, ez az ifjúság az Ő lovagja akar lenni. Krisztus győz, Krisztus uralkodik, Krisztus parancsol! – ez volt ennek a szentgotthárdi Úrnapjának örökké lelkembe csengő visszhangja.

Másnap, pénteken délután négy órára a „nagyvezérkar”, nyolc fiú jelent meg szobámban. A leányokkal már előző napon megtárgyaltuk a teendőket minden elképzelhető esetre, s abban is megegyeztünk, hogy a leányvezérkar a fiú-vezérkarral egyetértésben, annak irányítása mellett fog működni.

Bejelentésemet, hogy Gábor lesz az apostoli kar vezetője, a szikla, amelyen a gotthárdi apostoli mozgalom épül, a fiúk helyesléssel és megnyugvással fogadták. Még egyszer végigtárgyaltunk minden mozgalmi kérdést, főleg azt, hogy nélkülem hogyan fogják tovább vezetni a mozgalmat.

Tácsa ekkor közbeszólt.

– Atya kérem, kérdezni szeretnék valamit... Vasárnap véletlenül a nagymisén voltam. Atya prédikációjában hogyan kell érteni a megjegyzést a végrendeletről? Talán tudja Atya, hogy elhurcolják?

– Nem, Tácsám, ezt azért mondtam, hogy nyomatékot adjak beszédemnek.

Tácsa megnyugodott. De valami csendes feszültség maradt a levegőben.

Rátértünk az utolsó programpontra. Bekértem Gábortól összes jegyzeteimet, valamint a névsorokat, hogy áttanulmányozzam őket, elrendezzem és ismét kiadjam elrejtésre, miután nálam nem éreztem biztonságban őket. A névsorokat néztük végig. Ezentúl ők nyolcan viselik gondját a gotthárdi ifjú lelkeknek.

Végignéztam a fiúkon. Mélységes bizalommal, tisztelettel és szeretettel tekintettem még alig ifjú, inkább gyermeki vonásaikra. Elszánt nyugalom, magabiztos erő és ifjú tűz égett ezeken az arcokon. Alig nyolc hónap volt csak a hátunk mögött, s mégis mennyit fejlődtek ezek a 16–17 éves gyerekek a lelkiek terén!... Büszke boldogsággal éreztem, hogy rájuk bízhatom nyájamat...

Este nyolc óra volt, 1950. június tizedikén.

A régóta szokásos köszöntéssel búcsúztunk egymástól:

– Éljen Krisztus, a Király!...

II. rész – Csak azért is! (Hagyjátok, hadd jöjjenek hozzám a gyerekek... – Mk 10,14)

A hullámok összecsapnak

Sokáig nézegettem, válogattam a jegyzeteket, névsorokat. Elgondolkoztam a gyerekeken, az elmúlt hónapok eseményein... Reménységgel töltött el eddigi lelkesedésük, buzgóságuk. Érdemes volna velük még sokáig együtt dolgozni.

Tizenegy óra tájt fejeztem be a rendeztetést. Egy jó nagy kézikofferre való anyag volt együtt. Összekötöttem és becsomagoltam az egészet, hogy könnyebb legyen majd Gáboréknál elrejteni.

Nem tudtam elaludni. Fullasztó meleg volt a szobában. Össze-vissza forgolódtam az ágyban, csak nem akart álom jönni a szememre.

Már éjfél...

A folyosó végén nyílik az ajtó. Csak nem beteghez hívnak valamelyikünket? Éppen én vagyok a hetes. Szinte jó lenne egy kicsit kilevegőzőnöm magam, s jobban esne utána az alvás.

De nem is egy ember lépései hallatszottak. Többen jönnek a folyosón. Felülve hallgatózom az ágyban...

Dörömbölnek a legutolsó ajtón. Majd megint léptek hallatszanak. Ismét dörömbölés. Hát így nem szokás beteghez hívni valakit.

– Ávósok! – villant át az agyamon. – Biztosan házkutatást tartanak. Éppen jókor! Itt az összes jegyzet, névsor. Csak egy nappal jöttek volna később!...

Sorban riasztják fel az atyákat. Egymás után zörgetnek az ajtókon. Már az én folyosómon vannak.

Gyorsan felugrom, s az összecsomagolt jegyzetköteget kezembe veszem. Mit csináljak velük? Kidobjam az ablakon? Másnap megtalálom a kertben. De bizonyára a kertben is vannak, hiszen házkutatásoknál körbe szokás venni a házat. Ki sem nyitom az ablakot, úgyis hiába. Így még jobban felhívnam magamra a figyelmet. Tanakodtam...

A lépések és dörömbölések mind jobban közeledtek. Már a szomszédom ajtaja nyílik. Izgatott hangok végig a folyosón.

Nincs menekvés. Bedobom az egész csomagot a mosdószekekrény alá. Lesz, ami lesz.

Kopogtatnak, majd dörömbölnek. Ajtóm zárva. Gyorsan lábamra húzom papucsomat, felveszem reverendámat.

Újabb dörömbölés.

Kinyitom az ajtót. Civilruhás, alacsony, vékony, 20–22 éves, elég rossz arcú fiatalember áll az ajtóban.

– Államvédelmi osztály – mondja szárazon. – Azonnal öltözködjék fel és kövessen.

Nem feleltem semmit. Nagyjából rendbe szedtem magam, s utána indultam. Végigmentünk a folyosón, az épület másik oldalára, a régi szobám melletti terembe, perjel úr fogadószobájába. A folyosón ávósok álldogálnak mindenfelé. A teremben szintén. Az egyik oldalon félkörben álltak rendtársaim. Az utolsó voltam, aki beléptem, mert engem keltettek utoljára, mivel a folyosó végén volt a szobám. Félig álmos, félig riadt tekintettel vártuk mindannyian a fejleményeket.

Tagbaszakadt, feketehajú bőrkabátos ember egy papírköteget vett elő, s olvasni kezdett. Úgy látszik, ő volt a főnök. Rekedtes hangon, hangosan darálta felénk a szöveget.

– Végzés. A belügyminiszter rendeletéből kifolyólag a szentgotthárdi ciszterci rendház tagjait, mivel további itt-tartózkodásuk a köz szempontjából „aggályos és káros”, Kunszentmárton kényszertartózkodási helyre szállítjuk. A végzés ellen fellebbezésnek helye nincs. – Levitte a hangot.

– Ide figyeljenek – folytatta, miközben megszakítás nélkül ránk nézett –, most húsz perc csomagolási időt kapnak. Ezalatt a legfontosabb holmijukat összecsomagolhatják, egyetlen kis táskában vihetnek annyit, amennyit kézben elbírnak. Húsz perc múlva ugyanide jöjjenek vissza. Előzőleg azonban mindenki aláírja a nevére szóló belügyminiszteri végzést. Egy példány maguknál marad, egyet visszaadnak.

Ezzel letette az asztalra a papírsomót. Majd rám nézett.

– Maga fiatalember (!) – szólalt meg felém intve fejével –, majd maga kitölti mindenkinek az ívét, csak vezetékek és keresztnév kell, semmi más –, és mindegyikük sorban aláírja.

Ez volt a „névre szóló” végzés. Még a nevünket sem tudták, nekem kellett kitölteni a végzéseket.

Hát éppenséggel nem voltam valami nyugodt, hiszen nekem volt ebben a percben a legtöbb félténivalóm, dehát magamra erőltettem a nyugalmat, amennyire az a körülményektől lehetséges volt.

Leültem az asztalhoz, a töltőtollammal sorban kitöltöttem az íveket, az atyák pedig aláírták. Aki végzett, elmehetett csomagolni. Tizennégy perc telt el, mire minden ívet kitöltöttem. Már csak hat percem volt a csomagolásra.

Mindenkit egy ávós kísért vissza a szobájába. Aki engem költött fel az imént, most is velem jött.

Körülnéztem a szobámban. Szekrényem tetejéről levettem egy aktatáska nagyságú kis koffert. Más táska nem volt kéznél. Szóval ebbe kell mindenemet belerakni.

A breviáriumom (papi zsolozsmáskönyvem) négy kötetét vettem le először a polcomról.

– Azt nem lehet elvinni – kiáltott rám az ávós, aki minden mozdulatomat figyelte.

Hevesen fordultam hátra.

– Akkor pedig ittmaradok. Az imakönyvem nélkül egy lépést sem megyek – válaszoltam határozottan.

A jól sikerült fellépésre egy kicsit megenyhült. Intett a kezével.

– Imakönyv? Na, nem bánom, tegye be.

A kis misekönyvemet is melléjük tettem, ez ellen nem volt újabb kifogása. Két kidolgozott, csak letisztázásra váró doktori értekezésemet – sok év munkáját – azonban sehogysem engedte elvinnem. Néhány fehérneműt tudtam csak beletenni a bőröndbe, máris megtelt. Civil ruhámat, tavaszi és átmeneti kabátomat, valamint télikabátomat magamra vettem, s a kis kofferrel hat perc múlva kiléptem az ajtómon.

Még egyszer visszanéztem szobámra. Talán sohasem látom viszont...

A folyosó végéről már kiabáltak, hogy siessünk.

Mindenfelől előjöttek szobáikból az atyák, a forró júniusi éjszakán tetőtől talpig vastagon, különféle kabátokba öltözve, körülbelül ugyanúgy mint én, mindenki hozta minden kabátját – saját magán. Pár lépés után mindenkiről szakadt a verejték.

Az ávósok sorfala között mentünk le a földszintre. A főkapunál megvárták, míg mindenki odaért, s csak akkor nyitották ki. A kapu előtt ponyvával letakart nagy teherautó várakozott teljes sötétségben, hátsó nyílásával a kapu felé fordulva. Körös-körül géppisztolyos rendőrök.

Nyers, de fojtott hangon adták ki az utasítást, hogy teljes csendben lépjünk fel az autóra. (Kiktől vagy mitől féltek vajon?...) Egy kis egyfokú létra volt az autó hátulján, ezen hágtunk fel a kocsira. A nyolcvanhárom éves Aurél atya nem tudott magától fellépni, megcsúszott és térdre esett.

Káromkodások. Az egyik durván rákiált:

– Gyorsan ugorjon föl, mert különben kötéllel kötjük az autó végére, s úgy szalad utánunk Pestig.

Durva röhögés jutalmazta a „szellemes” ötletet.

Nagy nehezen felsegítettük a testes öregembert. A kocsiban keresztben támlás padok voltak, igen sűrűn egymás mögött, úgyhogy alig tudtunk leülni. Szorosan egymás mellé kellett ülnünk. Közben suttozni kezdtünk, mert összevissza botladoztunk a sötétben. Újabb cáromkodások és fenyegetődzések.

– Aki egy szót szól, lelövöm! – kiáltott ránk az egyik géppisztolyos. Végre valahogyan mindannyian elhelyezkedtünk. Persze kabátjaink levetéséről szó sem lehetett. Szörnyű hőség volt a ponyva alatt.

Vagy öt perc múlva végre elindultunk. Ránéztem óráim világító számlapjára. Háromnegyed egy volt éjfél után.

Nehézkesen indul be a motor, majd nagy rándulással elindultunk. A ponyvát közben leeresztették mögöttünk, úgyhogy semmit sem láttunk. Éreztük, hogy a nagykapun kikanyarodva a főtéren rögtön jobbra fordulunk.

Vagy félpercenyi út után megállás.

Az apácák kis rendháza előtt álltunk. Teljes csend és sötétség. Csak a városi lámpák fényei szűrődnek át egészen gyengén a ponyván át a kocsiba. Förtelmesen izzadtunk.

Most kívülről szaladgálás, kiabálás, fojtott sikoly, dörömbölés hangja hallatszik. Majd újra csend.

Majdnem egy óra telik el így, nyomasztó csendben. Mögöttünk két rendőr üldögél, géppisztollyal. A rózsafüzért kezdem imádkozni az ujjaimon pergetve a szemeket. De sehogysem tudtam a titkokra figyelni.

Abbahagyom. – Istenem, mi lesz velünk? Most igazán a Sátán karmai között vergődünk. Még az a szerencse, vagyis inkább kegyelem, hogy a testet megölhetik, de a lelket nem.

Innen-onnan feltörő fojtott sóhajtások jelzik, hogy a többiek is hasonló gondolatokkal foglalkoznak.

Végre, háromnegyed kettő után néhány perccel léptek hallatszanak a zárda felől. Férfi-női hangok vegyesen. Éles „Csend!”-kiáltás, a női hangok elcsendesednek. Hátral felbontják a ponyvát. Hat apáca száll fel mögénk. Halk köszöntésünket a rendőrök cáromkodása némítja el. A kocsis hátsó két padján helyezkednek el, leghátul két székre két fegyveres rendőr ül fel. Néhány perc múlva megindulunk, természetesen megint letakart ponyvával, amelyet most már véglegesen leszíjaznak.

Éppen két óra.

A kanyarokból tudjuk következtetni, merre megyünk. A városból a rábafüzési útra fordulunk, majd néhány perc múlva a Graz–Budapest műútra térünk rá. Most már elég gyorsan haladunk. Néma csendben és teljes sötétségben üldögélünk. Ingem már teljesen átnedvesedett az izzadságtól. Mozdulni nem lehetett, olyan szorosan ültünk. Imádságba és gondolatokba merültünk mindannyian.

Jó félóra múlva éreztük, hogy Körmenden haladunk át. Három óra körül egyszerre csak dohogni kezd a motor.

Megállunk. Elöl többen leszállnak, a motort vizsgálják, majd sűrű káromkodások közepette szerelgetni kezdik. Újra megindulunk. Néhány perc múlva az előbbi zakatolás. Ismét megállunk.

Ez így ment még jónéhányszor. Közben lassan erősödő fény szűrődik át a ponyván. Hajnalodni kezd.

Négy óra tájban végleg bedöglik a motor. Az ávósok feladják a reményt, hogy tovább tudnánk jutni. A két rendőr megunta a hőséget, leszállt, de a ponyvát megint csak ránk szíjazták a két hátsó sarkon. Valamivel lazábban, mint előbb, így egy kis résen át ki tudtunk nézni. Éppen a Somlóhegy alatt voltunk.

Suttogva kezdünk el beszélgetni, hogy kint ne hallják. Lassan egészen kivilágosodik.

– Mi lesz ennek a vége? – kérdezte mellettem az egyik idősebb testvér.

– Esetleg meghalunk – válaszoltam egykedvűen.

– Ez már nyílt egyházüldözés... – suttogta.

– Ennél nyíltabb már nemigen lehet, bár igyekeznek mindent titokban csinálni, amint a jelek mutatják.

Többen az idősebbek közül panaszkodni kezdtek, hogy a veséik nem bírják. Az egyik rendőrtől megkérdezték, hogy leszállhatnak-e? Durva röhögés, káromkodás és trágárság volt a válasz.

Teltek-múltak az órák. A nap mindig feljebb emelkedett. Irtózatosságot hozott. Ajkunk teljesen kiszáradt. Rengeteg vizet vesztettünk az izzadástól. Közben kellemetlen szag kezdett terjedni, mivel többen már nem tudták visszatartani magukat, s kénytelenek voltak ültükben elvégezni dolgukat. Az izzadság, lehelet és egyéb illatok összekeveredve mind jobban fojtogatták torkunkat.

Valamennyien próbáltunk könnyíteni magunkon. Ölbe raktuk vastagabb kabátjainkat. Egész jó érzés volt, hogy negyven fokos hőségben mindössze már csak egy ing, reverenda, pulóver, civil zakó, ballonkabát és átmeneti kabát volt rajtam. Csak Marót atya gubbasztott továbbra is teljes felszerelésben, összesen négy kabátban. Meg is kérdeztük, hogy bírja.

– Már előre is örülök, milyen nagyszerű érzés lesz egyszerre levetni mindent – felelte fanyar humorával. Elneveltük magunkat.

Kissé felengedett a nyomott hangulat.

– Hová visznek vajon? – kérdezte Oszkár atya halkán.

– Azt nem lehet tudni, ezektől minden kitelik. Kunszentmárton van a papiroson, ha igaz, odakerülünk.

– Hol is van az?

– Valahol az Alföldön. Kunszentmiklós a Duna–Tisza közén, Márton valahol Szeged körül – válaszolt a földrajz szakos Zoltán atya.

Közbe-közbe benéznek a rendőrök. Ilyenkor jó diák módjára hirtelen elhallgatunk, majd újra folytatódik a beszélgetés, persze suttogva. A kedvesnővérek elmesélik, milyen botrány volt náluk.

Mindannyian aludtak, amikor az ávósok bezörgettek. Egyikük kiment, persze rögtön tudta, miről van szó. Nem engedte be őket. Kiabáltak, hogy a Belügyminisztériumtól jöttek, de ő hidegvérűen válaszolta, hogy akkor sem engedhetnek be férfiakat a zárdába, elvégre mindenki mondhatja, hogy ávós. Erre az ajtót próbálták betörni, mivel ez nem engedett, körüljárták a házat, s a fürdőszoba ablakát nyitva találva, azon mászott be az egyik. Némi dulakodás után végigrohant az épületen, s kinyitotta a többiek előtt a főbejáratot. Ezen incidens után igen durván bántak velük, szemük láttára kellett felöltözniük, s még annyi holmit sem hozhattak magukkal, mint mi. Így ők még rosszabb helyzetben voltak.

Tizenegy óra felé elviselhetetlen lett a hőség és a fülledtség. Többen rosszul lettek, de nem lehetett rajtuk segíteni. Végre motorzúgás hangzott fel a távolból, s percek múlva egy hasonló nagyságú teherautó állt meg mellettünk. Annyira féltek, hogy a gyér forgalmú műúton esetleg közlekedők, vagy a földiken dolgozó emberek meglátnak bennünket –, hogy a másik teherautó nekifarolt a mienknek, s leszállás nélkül, a ponyvák fedezete alatt kellett átlépniük a másik autóba, amely ugyanúgy volt belül padokkal felszerelve, mint a mienk. Kiderült, hogy Pestről kérték telefonon ezt az autót az elromlott helyébe. Éppen hét órát kellett várnunk a legnagyobb hőségben.

Végre tovább indultunk. A mozgó kocsiban valamivel több volt a légáramlás –, bár a ponyvája ennek is szorosan le volt szíjazva –, így kissé felfrissültünk. No persze, ez nagyon relatív dolog. A két rendőr is unta mögöttünk az egészet, és elkezdtek beszélgetni. Persze ebben sok köszönet nem volt, mert káromkodásokkal sűrűn fűszerezett trágárságokat, gúnyolódásokat, különösen pedig az apácáknak kellemetlen és sértő megjegyzések áradatát zúdították ránk. Gyűlölettel szikrázó szemmel mustrálgattak bennünket, és rágalmak özönével illették az Egyházat, a papságot. Igen kínos volt hallgatni. Perjel úr egyszer közbeszólt, de még ocsmányabb hangon és szavakkal torkolták le.

Ez még rosszabb volt, mint az előző csend. Sem válaszolni, sem visszaszólni, sem imádkozni nem lehetett. Egyszerűen hallgatni és túrni kellett a sok ocsmányságot. Igen sajnáltam a rendőröket. Közben olyasmit fecsegték, hogy a papok azért vannak, illetve volnának, hogy az embereket szeressék, de mi nem szeretjük őket, s ezért visznek el bennünket, hogy megtanuljuk szeretni a népet, és jó „szocialisták” legyünk. (Akkor még a népi demokráciánál tartottunk, a felfogásunk szerint a szocializmus és még inkább a kommunizmus csak vágyálom volt a „jó” kommunisták részére is.)

Ez tényleg nevetséges, de ugyanakkor elgondolkodtató is volt. Még ezeknek az eldurvult lelkeknek is legfőbb problémája a szeretet. Ők is igénylik a szeretetet. Ismét beigazolódt az örök igazság: mindenki a szeretetért él; a szeretet az életben a legnagyobb erő, mindennek a mozgatója és irányítója. Igaz, ezek a gyűlölet által akarják a sajátságos „szocialista” szeretetet elérni, megvalósítani. Persze sem ők, sem az emberek nagy része nem ismeri az igazi, Istenben gyökerező szeretetet. Ebben tényleg a papok, az egyháziak, azaz mi vagyunk a hibások. Évszázadok óta elmulasztottak hitet tenni az igaz, isteni emberszeretet mellett. Ennek a mulasztásnak most mi és korunk issza meg a levét... Elődeink hibájáért nekünk kell most szenvedni. Ha az Egyház mindig hivatása magaslatán állott volna, nem jutottunk volna idáig...

Déli 1 és 2 óra között értünk Veszprémbe. A város előtt hirtelen megálltunk egy csárda előtt. A sofőrök és rendőrök bementek egy kis itókára. Majd tizennyolcunknak két üveg langyos szódavizet hoztak ki. Mohón ittuk ki pillanatok alatt a fejünként jutó egy decinket. Majd megkérdezték, ennénk-e valamit, de mindnyájan visszautasítottuk. Tőlük nem akartunk semmit sem elfogadni. No meg senkinek nem volt kedve kiszáradt torkán egyetlen falatot is leengedni.

Kis szünet után folytattuk utunkat. Négy óra felé értünk be Pestre. A ponyva vékony kis nyílásán át aggodva figyeltük, merre visznek. Mindnyájunk előtt fenyegetően meredezett a nagy kérdőjel: vajon nem a hírhedt Andrassy út 60-ban, kínzókamrákban kötünk ki?

Lassan minden más irányú reményünk szertefoszlott. A Deák téren rátértünk az Andrassy útra. Két perc múlva lassított velünk a teherautó, majd s megállunk a borzalmak épülete előtt.

A vezetőülésről leszálltak. Várjuk, hogy bennünket mikor szállítanak le. De nem, így nem lehet. Világos nappal nem fognak bennünket az utca nyilvánossága előtt kirakni. Biztosan az autóval majd bekanyarodunk az udvarra. Már vártuk ezt a pillanatot. Végre megindulunk –, de nem az épületbe, hanem tovább...

Fellélegzünk. Hát mégsem! Hála Istennek!...

Figyeljük az útirányt. A kanyarokat nem értjük. Hiszen, ha Kunszentmártonba, az Alföldre akarnak vinni, miért kanyarodtunk most felfelé, északnak? Úgy érzem, Vác felé haladunk. Egy idő múlva biztosan tudjuk, hogy a Váci úton megyünk. Sokat jártam erre biciklivel. Egy zökkenőnél meglibben a rosszul összeszűjazzott ponyva, s nem messze felcsillan a Duna tükre.

Semmi kétség, Vác az irány. Tehát mégsem Kunszentmárton. Ugyan, mit is lehet *ezeknek* elhinni? De nem mindegy, hova visznek?

Vagy félórát hagyhattuk el Pestet. Elég gyorsan megyünk, tehát rövidesen befutunk Vácre. Váci börtön?... Kívülről már többször láttam. Nem is olyan régen, „csak” két évvel ezelőtt jártam ott pesti gyerekekkel biciklivel. Ekkor is elmerengtem, vajon jutok-e még oda, megismerem-e belülről is ezt a hírhedt börtönt...

Hirtelen lelassít a kocsí, majd jobbra kanyarodik. Letértünk a műútról. Valami földút lehet, mert nagyokat huppan, ingadozik a kocsi jobbra-balra. Több száz métert megyünk így, majd befarolunk, s háttal megyünk néhány métert. Megállunk. Elöl az ávosok leugranak, hátrajönnek hozzánk. Felbontják a szíjakat, s egy hang bekiált:

– Kiszállni!

Hátranézünk. Egy homokfal előtt állunk.

Lassan feltápaszkodunk. Gémberegett tagjainkkal alig tudunk levánszorogni a kocsiról. Nagy nehezen mindnyájan földet érünk.

Egy félkör alakú, dombba vájt homokbánya falához állítanak bennünket egymás mellé. Két géppisztolyos rendőr áll velünk szemben. Erre az eldugott helyre hoztak talán kivégzésre? Közelebb nem találtak helyet erre a célra? Kinek a parancsára, miért, és egyáltalán hogyan lehetséges ez ma, a XX. században, Európában? Mindezek meddő kérdések lettek volna. Régi – kétéves – szólásmondásom volt, hogy „Istennél és a népi demokráciában minden lehetséges”. Azt hiszem, rendtársaimnak is ugyanaz járhatott az eszében, mint nekem. Készültünk a halálra...

Vagy félperccig így álltunk egymással szemben, 12 szerzetespap és hat apáca – valamint a két fegyveres őr és parancsnokuk a bőrkabátos ávos.

Végre az utóbbi megszólalt.

– Most pedig végezzék el a dolgukat. – Persze másképp fejezte ki magát, de nem idézem szavait. Három perc múlva ismét a leponyvázott teherautón voltunk.

Rövidesen beérkeztünk Vácre, ahol a püspöki palotában hagytuk az apácákat. Néhány meghitt, biztató szóval vettünk búcsút derék munkatársainktól, akik a szentgotthárdi pasztorációban – elsősorban az óvodás korú gyermekek nevelésében – oly nagy segítségünkre voltak, s máris indultunk tovább.

Szinte irigyeltük őket, hiszen számukra véget ért ez a pokoli utazás, mi pedig, csak a Jóisten tudja, még meddig utazunk ebben a gőz- és gázkatlanban.

A váci püspök palotájában délután öt órakor, amikor odaértünk, már rengeteg apáca volt összezsúfolva. Nyilvánvalóvá lett, hogy egy országos akció indult meg a szerzetesek ellen, s az ország minden részéről összegyűjtik őket bizonyos kényszerszállóhelyekre, központokba. Hogy milyen célból és mennyi időre, ezt persze nem is sejtthettük. Hisz teljesen ki voltunk szolgáltatva a rendszer önkényének.

Részben megnyugodtunk. Valószínűleg mi is valami hasonló helyre kerülünk. Az autó közben tovább száguldott velünk Budapest felé. Egy helyen, ahonnan legmesszebb volt a legközelebbi lakott helység, megálltunk, ott Arnulf atyát, aki vendégünk volt Szentgotthárdon néhány napig, mert a városban rokonai voltak, és velünk együtt őt is elhurcolták – ámbár kiutasító végzést ő nem kapott –, most letették az országútra. Ez persze megint jellemző volt rájuk. Az idős, nagyon kövér öregembernek jónéhány kilométert kellett gyalogolnia, hogy vonatra ülhesen. És neki is át kellett esnie mindazokon a megpróbáltatásokon, amelyek nekünk jutottak osztályrészül. Pedig neki még annyi bűne sem volt, mint nekünk, hiszen nem tartozott a gotthárdi rendházunkhoz, és már nyugdíjban volt.

Pesten sehol sem álltunk meg, hanem délkeleti irányban hagytuk el a várost. Úgy véltük, Kecskemét irányában megyünk. Lassan besötétedett. Egy nagyobb, kivilágított helyen mentünk át – ez nyilván Kecskemét volt –, majd egy újabb óra múlva, hosszú hídon jutottunk át. Ez csak a Tisza-híd lehetett. Majd tovább, tovább...

Fáradtan, éhesen, szomjasan, elcsigázva és izzadságban fürödve, már egészen elfásultan vártuk, vagy már nem is vártuk, mi lesz az egésznek a vége. Éjjel tizenegy felé járt az idő. Csaknem egy teljes napot töltöttünk szinte mozdulatlanul azon a pokoli járművön.

Ismét egy város tovatűnő fényei suhantak át a ponyván. Vajon melyik tiszántúli városban járhatunk? Értéztük, letértünk a főútvonalról, mellékutcákban kanyarogtunk ide-oda.

Végre megálltunk. Vaskapu nyílik, egy udvarra fordulunk be. Szaladgálás, kiáltások hangzanak.

– Kiszállás! – kiáltanak a ponyva alá. Lassan kikecmergünk. Emeletes épület udvarán állunk. A lépcsőházból fehér reverendás alakok futnak felénk. Ismerős hangokat hallunk.

– Jé, a gotthárdiak – kiáltja felénk pécsi gimnáziumunk igazgatója, Kühn Szaniszló atya.

Összeülelkezünk testvéreinkkel. Pécs, Baja, Szentgotthárd ciszterci rendházainak tagjai vagyunk együtt. Közben az autó hátrafelé kigördül, s a kaput becsapják mögöttünk.

Cókmókjainkkal együtt bemegyünk az épületbe. Megtudjuk közben, hogy Kunszentmártonba kerültünk egy kármelita rendházba. A szegény kármeliták szeretettel fogadják a hívatlan és váratlan vendégeket. Mi éppen négyszer annyian vagyunk, mint ők, mármint a „vendéglátók”.

Kicseréljük élményeinket. Baján és Pécsen ugyanaz történt. Pontosan éjfélkor kezdték, mint nálunk. Felzavarták őket, húsz perc csomagolás, autózás. A bajaiak, mivel közelebb voltak – már délelőtt 11 órakor, a pécsiek délután kettőkor értek ide. Mi legtávolabbiak – hatalmas vargabetűvel – csaknem 24 órát utaztunk.

Lerakjuk a folyosón holmijainkat, majd az alagsorban lévő ebédlőbe megyünk, hogy valami harapnivalót és főleg sok-sok vizet fogyasszunk. Kicsit elbeszélgettünk, majd a rendház társalgójában hevenyészett szalmazsákokra leheveredtünk, hogy a szörnyű utazás után megpihenjünk, s közben hálát adtunk Istennek, hogy a borzalmas börtönök helyett – bármilyen mostoha körülmények között is –, de egy kolostorban lehetünk együtt testvéreinkkel.

Kunszentmárton

Másnap reggel Aladár atyát – akit rendkívül megviselt ez az embertelen szállítás – a rendőrség engedélyével a csongrádi kórházba szállították műtétre.

A délelőtti folyamán új otthonunkkal ismerkedtünk. A zárda emeletes, modern épületnek számított abban az időben. Tizenkét karmelita szerzetes számára épült a harmincas években, igen ügyes, okos beosztással. Kicsiny cellák, egyszerű praktikus bútorzat, amely a karmeliták szigorú, fegyelmezett szerzetes-életének stílszerű kerete. Prcces szalmazsákkal, egyszerű gyalult asztal, polc, szék, fogas. Ennyi volt mindössze a cellák felszerelése. Közös ebédlő, társalgó és mellékhelyiségek egészítették ki a zárda belvilágát. A földszinten az épület teljes hosszában egy nagy kápolna volt, amelybe minden nap igen sokan jöttek a városból szentmisére. Lelkészsegédként működött. A város 15 000 lakosa majdnem száz százalékban katolikus. Szép nagy plébániatemplom van a város gondozott főterén, de sokan szívesebben jártak a meghitt szerzeteskápolnába. A nagy helyiségben többszázan fértek el.

A 12 karmelitán kívül most már 38 ciszterci, néhány iskolatestvér és jezsuita laikus-testvér, valamint négy kalocsai iskolanővér zsúfolódott össze, így összesen 65-en laktunk a 12 személyes szűk zárdában. A többi rend tagjait szintén tegnap hozták ide, hogy milyen megfontolás alapján, azt nehéz lenne kitalálni. Lehet, hogy az apácákat a mi szükségleteink ellátására „osztották be” közénk? Minő kedves figyelem!

Az első nap rendezkedéssel telt el. Igen szűkösön fértünk el a kis házban. Egy-egy cellában négyen helyezkedtünk el, de így is csak éjszakákra mentünk a cellákba, ahol szalmazsákokon feküdtünk a földön. Olyan kicsik voltak a cellák, hogy minden bútort ki kellett hordani belőlük, hogy a négy szalmazsák elférjen. Sokan kiszorultak a folyosókra, alagsorba, pincébe. Nagynehezen azért mindenki talált helyet.

A berendezkedés után a napirendet és a házsabályokat beszéltük meg egy közös gyűlésen. A rendkívüli körülmények ellenére egy akarattal határozta el a szerzetesközösség, hogy amíg csak módunk van rá, a szerzetesélet külső kereteit a lehető legnagyobb mértékben fenntartjuk. Rendszeresen végezzük tovább a liturgiát, a teljes zsolozsmát is közösen mondjuk a kápolnában, ebéd alatt lelkiolvasmány lesz, s minden téren igyekszünk régi életmódunkat folytatni. A misézést is sikerült szépen beosztani. Szükségoltárokat állítottunk fel, így mindennap reggel öttől kilencig mindenki tudott misézni.

Másnap délelőtti helybeli rendőrpárancsnok, egy főhadnagy jött be a házba. A névsorolvasás után terjedelmes beszédet mondott, amelyben sűrű fenyegetések kíséretében jelentette be, hogy a zárda területét ne próbáljuk elhagyni, de a házban és a kertben azt csinálhatunk, amit akarunk. A zárdához tartozott egy 300 öles kert, körös-körül betonfallal, amelyben gyümölcsfák és vetemények voltak.

A karmeliták továbbra is elhagyhatták a zárdát, csak mi, a kényszerrel odatelepítettek nem. A zárdával szemben még jövetelünk előtt kiürítettek egy házat, ebbe ávósok költöztek be, akik innen tartották szemmel a rendházat, valamint időnként körbejárták a zárda kerítését, s figyelték, nem szökik-e ki valaki. Ellátásunk – legalábbis eleinte – eléggé zavartalan volt. A karmelitáknak ugyan nem voltak nagyobb élelmiszerartalékaik, a létszámuk több mint ötszörösére felduzzasztott házat nem sokáig tudták volna ezekből ellátni. Az állam semmit sem adott az internáltak ellátására. De a leleményesség és a keresztényi szeretet napokon belül minden problémát megoldott. Anélkül, hogy a karmeliták híveik körében a legkisebb propagandát folytatták volna, már a megérkezésünk utáni napon reggeltől kezdve sorban álltak a misére szabadon bejövő asszonyok, férfiak és gyerekek, karjukon kisebb-nagyobb kosárral, szatyorral a konyha illetve kamra előtt, és hozták élelmiszer-adományaikat a „szenvető szerzeteseknek”.

Hát, ha az utazás alatt – és majd még később is – sok megpróbáltatásban volt is részünk, és különösen a teljesen bizonytalan jövő iránti aggodalom nem volt éppen kellemes érzés – ami az élelmezésünket, ebédeinket és vacsoráinkat illeti, nem mondhatnám, hogy „szenvető” szerzeteseknek tarthattuk volna magunkat. A jó hívek annyi mindent összehordtak, hogy nemcsak szükségét nem szenvedtünk, hanem szinte dúskáltunk a jobbnál jobb falatokban. És mennyire leleményesek és ugyanakkor alázatosak voltak a kunszentmártoni asszonyok. Összebeszéltek, hogy az egyik közeli ház udvarán drótkerítéssel elkerítenek az utca mellett egy kis helyet, és a nekünk szánt csirkéket, tyúkokat mindenki szép csendben, anélkül hogy bárki is látná, a kerítésen át beejti.

Néhány nap alatt egész kis baromfiudvarra lett az elkerített hely. Iparkodnunk kellett, hogy győzzük megenni a sok összehordott csirkét, tyúkot, mert jóakaróink győzték az utánpótlást – összehordani.

Két-három nappal megérkezésünk után kezdtük megszokni új életünket. Szerzetes életünkben lényegében nem történt változás. Nekem csak a pasztoráció, az ifjúság hiányzott, méghozzá nagyon... A fontos mégis az volt, hogy együtt vagyunk testvéreinkkel és élünk, sőt, misézhetünk, imádkozhatunk közösen, és a házon belül végeredményben azt csinálhatunk, amit akarunk. A zsúfoltság és a trópusi meleg kisebb, másodrangú kényelmetlenséggé vált. Legfőbb problémánk a jövő nagy kérdőjele volt.

A másik gond, a világgal való kapcsolat, megoldódott. Amikor kiderült, hogy a kápolnát nem zárják be, a karmeliták rendszeresen és szabadon járhatnak-kelhetnek a házból ki és be, sőt a hívek is háborítatlanul

érintkezhetnek velünk, ez a kérdés sem okozott többé nehézséget. Fel is használtuk és már másnap, vasárnap ki-ki megírta első leveleit szeretteinek. Magam is írtam édesanyámnak Pestre, és Gotthárdra is küldtem egy levelet.

Június 11-én, tehát megérkezésünk utáni napon – mielőtt még levelemet postára küldhettem volna – vasárnap este kellemes meglepetés ért, bár első pillanatban kissé megijedtem. Közvetlen lefekvés előtt, 10 óra után a kapus testvér – aki kármelita volt természetesen – hív ki az ebédlőből. Keresnek. Az udvaron alacsony kis törékeny alak vár.

Édesanyám... Ő volt az első, aki eljött. – Csak néhány percig tudtunk beszélni, mert a kapus figyelmeztetett, hogy a szemben levő házból – az ávos tanyáról – valaki a kapunk felé közeledik. Nyilván észrevették anyámat – és most baj lesz...

Gyors öleléssel búcsút veszünk egymástól. Alighogy anyám kilép a kapun, az ávos feltartóztatta és bekísérte a szemben lévő őrszobára. Lesem a kapurács mögül, mi történik. Megnyugodtam. Tíz perc múlva egyedül távozik anyám. Így hát mégsem történt nagyobb baj.

Másnap már az első mise idejére újra bejött. Csak egyszerű igazoltatás volt az este, nem vonták kérdőre, miért látogatta meg a fiát, sőt semmiféle fenyegetés, de még figyelmeztetés sem történt a további látogatások tiltására. Ez mindannyiunknak nagy megkönnyebbülést jelentett. Úgy látszik a „házi” internálással a fő céljuk az volt, hogy kikapcsoljanak bennünket a lelkipásztorkodásból, és nem akartak bosszút állni rajtunk vagy kínozni. Csak később derült ki, hogy a „fő cél”, az egészen más volt...

Édesanyám másnap elutazott, megnyugodva, hogy nagyobb baj egyelőre nincs velem. Újabb fejleményekről, illetve az ország egyéb helyein történt hasonló elhurcolásokról ő még nem tudott semmit mondani. De már a következő napokban megtudtuk, hogy az egész déli és nyugati határsávban 30 km-es átlagmélységben minden helységről elhurcolták az összes férfi és női szerzetesházak lakóit, és néhány úgynevezett „összpontosított részleg” nevezetű kényszerszállóhelyre, zárdákba, püspöki palotákba zsúfolták össze. Az összpontosított részleg elnevezést ki találta ki és mit jelent, ezt azt hiszem, ebben az évezredben senki nem fogja megtudni. 1950. június 10-re virradó éjszaka 2700 szerzetest és apácát szállítottak el többszáz teherautóval az ország különböző vidékeiről elsősorban az Alföldre, az ország közepére és Vácra. Nyilván jó előre jól átgondolt és megszervezett akcióról volt szó. Tehát a nyílt egyházüldözés teljes erővel megindult.

Ezt most már – méretei miatt – sem az ország lakossága, sem a külföld előtt nem lehetett eltitkolni. Nem is nagyon akarták. Az egész ország erről beszélt, s mint megtudtuk, nyugaton is hatalmas sajtókampány indult meg érdekünkben – egyelőre nem sok eredménnyel.

Közben teltek a napok, lassan, fárasztóan, vontatottan. A hőség mind nagyobb lett. Emberemlékezet óta ilyen meleg nyár nem volt Magyarországon. Trópusi légrétegek árasztották el az ország egész területét, és teljesen megfeneklettek a Kárpát-medencében. Csak tántorogtunk a kicsiny épületben. S a zárda emeleti ablakaiból sóvár szemmel néztük a tőlünk néhány száz méterre csöndesen folydogáló Körös vizét. Csak egyszer, egy pillanatra meríthetnénk meg magunkat benne...

Az ötödik napon újabb levelet írtam Szentgotthárdra, hátrahagyott gyermekeimnek. Egy írógépet kértem kölcsön a kármelitáktól, elővettem egy Szentírást, és abból az Úr Jézus utolsó vacsorai búcsúbeszédét kezdtem írni. Alig néhány szót, mondatot kellett változtatni, hozzáírni. Egészen beleéltem magam az Ő akkori helyzetébe.

Mennyi hasonlatosság adódott közöttünk. Csak én nem izzadtam vért, mert nem láttam előre a jövőt...

A hűség próbája

Tíz napja voltunk már a kedves kármelita atyák kényszerű, hívatlan vendégei. Június 20-ika volt, délután négy óra. Valamilyen okból nem tudtam részt venni az ebéd előtti közös zsolozsmán a kápolnában, ezért a kertben sétálgatva pótoltam a breviáriumot. Már említettem, hogy a zárdához tartozott egy kis zöld terület, kb. 2–300 négyszöglő terjedelmű, amelynek nagy része konyhakert volt, de néhány kisebb virágágy is pompázott a szépen gondozott kis kavicsos utak mentén. Körös-körül kétféle méteres betonfal zárta el a ki- és belátást a zárdától. Éppen a fal mellett sétáltam a breviáriumot mondva, mikor egyszerre furcsa neszt hallok. Mintha valaki a falat kaparná kívülről. Majd súrlódó zaj, és a fal tetején kapaszkodva megjelenik egy fej. Egy igen ismerős fej.

– Atyám!

– Gábor!

Egy ugrás – és egy pillanat múlva hangtalanul borulunk egymás nyakába.

Az én Gáborom, nem, az én Péterem volt, a Szikla, akire építettem...

Az örömtől percekig nem tudtunk megszólalni, csak hosszan, hosszan tartottuk egymást átölelve.

Gábor jutott előtt szóhoz. Első szavait sohasem fogom elfelejteni.

– Atyám, meg tudna engem áldoztatni a kápolnában?

– De Gáborom, délután négy óra van. Éjfél után kezdve böjtölnöd kellett volna.

– Nem ettem semmit sem, vizet sem ittam...

Az emberi nagyság forró levegője csapott felém Gáborból. Az áldozatkészség, bátorság – és a krisztusi életeszmény hősi példája. – Mint kiderült, előző nap délből indultak el ketten Szentgotthárdra, egész éjszaka utaztak, a legnagyobb hűségben, és ma délelőtt folytatódott kínlásuk Pestről Kunszentmártonig a zsúfolt vonaton. És egy csepp vizet sem ivott, egy falat ételt sem evett éjfél után délután négy óráig... 17 éves volt akkor...

Ránéztem.

– Ezt nem fogja neked az Úr Jézus elfelejteni – mondtam csendesen. – Menjünk be a kápolnába, megáldoztatlak, s azután beszélgetünk.

Sok felemelő élményem volt már áldoztatásokkal kapcsolatban –, de az összes között ez volt életemben a legmegrendítőbb.

Miután áhítattal magához vette Jézus Testét, tíz percnyi (!) hálaadás után kiléptünk a kápolnából. Az ebédlőben leültünk az egyik asztal mellé, és mialatt szerény uzsonnát tálaltam fel neki, elkezdett beszélni.

– Atyám, most mindjárt visszamegyek a faluba.

– Hogyhogy?

– Miska vár rám a faluban. Innen a negyedik házban.

– Hát ketten jöttetek? – kérdeztem boldog örömmel – Miska is eljött?

– Három napja kaptuk meg levelét, az első életjét. El sem tetszik hinni, milyen gyorsan terjedt el a híre egész Gotthárdon, hogy Atyáink élnek. Az első napok kétségbeesett bizonytalansága után szinte újraéledett egész Gotthárd. Az emberek szomorúsága örömmé változott. Azóta mindenki egész más arccal jár az utcákon. De majd sorjában mindent elmesélünk.

– Egyszóval, amint megtudtuk, hogy hol vannak Géza atyáék, Misivel összebeszéltünk, hogy azonnal jöjünk. Sokan akartak jönni a fiúk közül, sőt még a lányok is el akartak jönni, de haditanácsot tartottunk, és úgy határoztunk, hogy most előőrsként két „felderítő” jön először, akik kipuhatólják a körülményeket.

– Szép kis felderítés, 550 kilométerről – vettem mosolyogva közbe.

Gábor egy pillanatig csendesen nézett maga elé. Majd rám emelte kék szeméit. Különös fény sugárzott belőlük.

– A szeretet nem ismer távolságot. Atya arra nevelt bennünket, hogy a szeretet mindent legyőz... Tehát a gyerekek választása Misire és reám esett. Összeadták az útiköltséget, így tegnap elindulhattunk.

Felállt.

– De most megyek Misiért.

– Hát Miska miért nem jött el Veled?

– Nem tudtuk, mi a helyzet. Hátha elkap az ÁVÓ. Gondoltuk, jobb ha csak egyikünk kockáztat, ha én lebukom, Miska más módon próbálkozik bejutni.

Megfogtam a kezét. Mélyen a szemébe néztem.

– Gábor, nemcsak hősök vagytok, de okosak is. Komoly férfiak lettetek, mostantól fogva már nem vagytok gyerekek.

Elmosolyodott. Láttam, örült a 17 éves fiú ennek a legnagyobb elismerésnek.

– Kinél szálltatok meg? – kérdeztem.

– Egy nagyon rendes idősebb házaspárnál. Ők nagyjából elmondták az itteni helyzetet.

– Akkor te is tudod – vágtam közbe –, hogy a falubeliek szabadon bejárhatnak, persze inkább csak a szentmisék és litániák idején szoktak bejönni az ávósok miatt, nehogy feltűnést keltsenek, és elrontsák a helyzetünket. Most én is azt ajánlom, hogy – bármennyire is nehezemre esik ezt az időt kivárni – okosabb, ha Misivel csak a litánia előtt jöttök be, amikor már gyülekeznek a hívek. Most 5 óra lesz mindjárt, 6-kor kezdődik a litánia.

Ebben megegyeztünk. Gábor úgy, ahogy jött – a falon át – eltűnt.

De nehéz volt ez az alig egy órányi várakozás. Őket is akartam mielőbb látni, de a gotthárdi dolgokra is kíváncsi voltam.

A házban természetesen mindenki megtudta, hogy két fiú érkezett Szentgotthárdról. Három rendházunk fiai közül a mi fiaink jelentkeztek először. Igen büszke volt erre az egész gotthárdi konvent. Még élcelődünk is a többiekkel, hogy a mi híveink a legbátrabbak és leghűségesebbek, pedig nekik kellett a legnagyobb utat megtenniük Kunszentmártonig. Pécs fele, Baja harmadnyi út idáig. A bajai és pécsi rendtársaink az elmúlt napokban első leveleiket megkapták hazulról, így a postával sem lesz nagyobb baj, gondoltuk. A „versengéstől” eltekintve, a ház minden lakója nagyon örült, hogy „hazai” híreket kapunk. Amikor a két fiú a litánia előtt megjelent, egész diadalmenetben kísértük őket a kaputól a kert közepéig, ahol legnagyobb szabad hely volt padokkal. Egyszerre mindenki nekik esett és millió kérdést tett fel. Ölelték őket, kezüket szorongatták, áradoztak hűségükről, bátorságukról, egyszóval a két gyerek nagy hangzavarban – de meg a nagy örömtől is – egy ideig szóhoz sem jutott.

Újra el kellett mesélniük, hogyan utaztak, és mindazt, amit Gábor nekem az előbb elmondott. Persze a legfontosabb, amit mindnyájan tudni akartunk, mi történt Gotthárdon, miután eljöttek. Ezt Miska foglalta össze.

– Már kilencedikén, azaz pénteken este furcsa dolgok történtek Gotthárdon. Tíz óra körül a város több pontján idegenből érkezett rendőrségi teherautók álltak meg sok rendőrrel. Mindegyik kezében géppisztoly. Két nagyobb útkeresztezédsélnél – az egyik alig néhány méterre van házunktól –, ahonnan a legjobban sakkban lehet tartani a város központját, gépfegyvereket állítottak fel és tüzelésre készen álltak mellettük. Kettős őrzatok cirkáltak egész éjjel az utcákon. Aki látta őket, első pillanatban arra gondolt, hogy talán a jugoszláv határ mellett történt valami incidens, és most partizánok betörésétől tartanak. Csak az volt a furcsa, hogy nem a katonaság, hanem a rendőrség vonult ki. Több fiúval én is elsétáltam az egyik teherautó mellett, s amikor megálltunk, elég durva hangon tessékeltek tovább. Nyugtalanul tértünk nyugovóra.

– És mikor tudtátok meg, mi történt? – kérdezte valaki.

– Másnap reggel a hatóság misére menők zárva találták a templomot. Azt hitték, hogy Róbert bácsi, a sekrestyés elaludt. Mindjárt be is mentek a rendházba, hogy utánanézzenek – ő volt egyúttal a rendház portáskapusa is –, de civil ávósok állották útjukat a rendház kapujában. Ekkor már sejtették, hogy mi történt. Fél hétkor Róbert bácsi egy cédulát függesztett ki a templom ajtajára, hogy „Ma nem lesznek misék”. Hét óra körül már óriási tömeg gyűlt össze a templomajtó előtt. Sírás, jajveszékélés és dühös kiáltások hallatszottak mindenfelől. A sok iskolásfiú és leány nyüzsgése csak fokozta a zűrzavart. Legalább ötszázan voltunk a templomkertben a kapu előtt. A gyerekek mindenfelől kiáltottak: „Addig nem megyünk iskolába, amíg nem kapunk szentmisét”. És nem mozdultak a templom előtt. Ávósok, rendőrök sehol. Nyilván féltek a tömegtől. Végre negyednyolckor egy lovaskocsi állt meg a templom előtt. A kéthelyi káplán jött misézni. Kinyitották a kaput, pillanatok alatt megtelt a templom. Akkor már fél Gotthárd ott volt.

– Kiderült, hogy ezt a szentmisét a rendőrségnek köszönhattuk. A gotthárdi rendőrpapácsnok ugyanis látva a forrongást, gyorsan kitelefonált Rábakéthelyre, a szomszéd faluba, hogy jöjjön át a plébániáról valaki misézni, hogy megnyugodjanak a „fanatikus gotthárdiak”.

Most Gábor folytatta az elbeszélést.

– Sosem fogom elfelejteni ezt a szentmisét. Az emberek annyira meg voltak indulva, annyira átérezték a történetek szörnyűségét és a jövő bizonytalanságát, mintha csak a világ vége közeledett volna. A zsúfolásig teli templomban olyanok is megjelentek, akik talán évek óta nem voltak szentmisén. És mindenki gyónni akart. A rábakéthelyi káplán látva a helyzetet, rendkívüli módon oldotta meg a gyóntatás problémáját. Estig sem végzett volna egyedül ennyi gyónóval. Ezért az oltártól kihirdette, hogy mindenki bánja meg bűneit tökéletes bánattal, ő közös feloldozást fog adni a hívősegregnek, utána mindenki nyugodtan áldozhat, ha a szentségi bűjtöt megtartotta, de ha még lesz alkalma életében (!) gyónni, akkor mostani bűneit is foglalja bele akkori szentgyónásába.

– Csak az áldoztatás több mint félórát tartott, az iskolások kerültek először sorra, így nem sokat késtünk a tanításról. Persze aznap Gotthárdon senki sem tanult vagy dolgozott rendesen, senki sem figyelt az órákon, még maguk a tanárok se törődtek semmivel. De a gyerekek közül senki sem örült a „potya” napnak. Mérhetetlen szomorúság és aggodalom tükröződött még a legfiatalabbak arcán is.

Most Miska vágott közbe.

– De ez még nem minden. Az elhurcolás gonoszságát valahogyan mentegetni és igazolni kellett. Persze, mint mindig, még nagyobb gonoszsággal. Az üzemekben a pártemberek és igazgatók – nyilván felsőbb utasításra – röpgyűléseken „magyarázták meg” az éjszaka történeteket. Szapor, a selyemgyár igazgatója, aki az

egyik legvéresebb szájú kommunista Gotthárdon, hosszabb előadást tartott az egész gyár dolgozói előtt, amelyben ecsetelte a „fehér papok” gonoszságait. „Legfőbb ideje volt – mondotta –, hogy Szentgotthárd népe megszabaduljon ettől a bünszövetkezettől (mármint a ciszterci atyáktól). A papok elvitele után az ávósok az éjszaka folyamán házkutatást tartottak, és a pincében több hullára bukkantak, akiket minden bizonnyal a papok öltek meg.” Azután azt is mesélte, hogy az atyák szobáinak falán pornográf képeket találtak, és a klauzúra csak azért volt, hogy az esetleges női látogatók ezeken meg ne botránkozzanak. És még sok hasonló hülye rágalmat adott elő, amelyeket persze senki nem hitt el.

– És hogyan hallgatták végig mindezt a munkások? – kérdeztem.

– Eleinte megdöbbsent csodálkozással, de minél jobban belemelegedett a beszédébe Szapor, annál jobban fokozódott az emberek dühe. Mind nagyobb lett a morgás a dolgozók között, s amikor már mind sűrűbbek lettek a felkiáltások, gyorsan befejezte mondanivalóját és eltűnt. Ha még folytatja, biztosan nem úszta volna meg szárazon.

Ismét Gábor vette át a szót.

– Másnap, vasárnaptól már rendszeresen voltak szentmisék, a kéthelyi papok járnak át azóta is mindennap, úgyhogy a legfontosabban nincs hiányunk. De szörnyű volt az első pár nap, amikor csak rémhírek keringtek, de senki nem tudott semmi biztosat atyáink sorsáról. Leírhatatlan volt az öröm, amikor Géza atya levele megérkezett édesanyám címére. Futótűzként terjedt el a hír az egész városban, hogy még „élnek!”.

Öröm és kétségek között hallgattuk a fiúk elbeszélését. Közben beesteledett, vacsorázni mentünk. Majd a fiúkkal hálóhelyet eszközöltünk össze a folyosón és vacsora után egy félreeső sarokba ültünk az engem egyénileg érdeklő történetek meghallgatására.

Csak most tűnt fel, amikor a gyerekek lefekvéshez készülődtek, hogy mindegyikük egy hatalmas, megtömött hátizsákot cipelt.

Kérdésekre összenéztek és elmosolyodtak.

– Ezeknek a tartalmát csak holnap mutatjuk meg – mondotta Gábor jelentőségteljesen.

Nem akartam firtatni a dolgot, az nyilvánvaló volt, hogy ennyi élelem vagy ruha nem kellett nekik az útra, tehát valószínűleg nekünk hoztak valami ajándékot, élelmiszert vagy effélét. Ezt rájuk bízom, mikor akarják átadni.

A házban fűledt meleg volt, és a többieket sem akartuk alvásukban zavarni, lementünk hárman a kertbe, hogy ott egy padon beszéljünk. Szépen sütött a hold, s ha szél nem is fújdogált, a két fiú közelsége elfeledtette velem az éjszaka forró, trópusi bágyadságot okozó levegőjét. Most újra életre, erőre kaptam, hisz fiaim mellett voltak.

Vontatottan indult ez az esti beszélgetés. Valami volt a levegőben. Valami érdekes, izgató. Éreztem, hogy valami nagy dolgot akarnak nekem elmesélni, de nem mernek belekezdeni. Tudtam, hogy segíteni kell nekik. És sikerült – véletlenül telibe találtam.

– Mondjátok gyerekek, mi van az apátságban? Nem volt azóta senki benn?

A két fiú egymásra nézett.

– Éppen erről szeretnénk beszélni – kezdte akadozva Miska –, mi fiúk többen is benn voltunk a házban. – Ekkor szerényen elhallgatott.

– Tényleg? – kérdeztem meglepődve. – Ti? Hát hogy mertetek bemenni és hogyan, amikor a rendőrség illetve az ávósok biztosan őrzik a házat?

– Ez hosszú történet – feleli Gábor. Ránéztem az órára. Tizenegy múlt.

– Gyerekek, az éjszaka is utaztatok, ma már késő van. Ne inkább holnap mondjátok el ezt?

A két fiú nem szólt semmit. Éreztem, hogy nekik most nem számít az idő, az álmoság, az alvás, ők most beszélni szeretnének.

És beszéltek. Éjjel kettőig. De nem lettünk álmosak. Egy olyan hőstettet beszéltek el, amely méltó arra, hogy megörökítse a történelem. Legalábbis a mi történelmünk. Ami egyben Szentgotthárd történelme is.

A gotthárdi hős fiúk

– Azon a bizonyos szomorú reggelen – kezdte el Gábor a történetet – csüggedten ballagtunk át Misivel kettesben a templomból az iskolába. Mindkettőnk ugyanaz a dolog foglalkoztatott. Mi lett a sok jegyzettel, a névsorokkal és a sok „illegális” holmival, ami Géza atya szobájában maradt?

– Te Gábor – szólt hozzám az egyik tízpercben Misi –, be kell jutni az Atya szobájába valahogyan! De hogy? Az egész apátságot az ÁVÓ tartja megszállva. A kapuban is őrség áll. Egész biztosan a kert felőli bejáratot is őrzik.

Egész délelőtt ezen spekuláltunk. Csak egy lehetőség volt: az ablakon át kell bejutni a szobába. Igen ám, de ez nem is olyan egyszerű. Hiszen az Atya szobája az emeleten van, magas az emelet, és a kert felől az egész épület elég magasan fekszik. Legalább 6–7 méter az ablakpárkányig, amire fel kellene jutnunk.

Ebéd után otthon haditanácsot tartottunk. Öt fiú vett részt rajta. Ketten ezalatt „helyszíni szemlét” tartottak. Rövidesen ők is megjöttek, hogy jelentést tegyenek. Elmondták, elég vigasztaló a helyzet. A Rába-part és a konyhakertet felől az egyik kis oldalbejáraton jutottak be a kertbe – amely az angolkert és a Rába közt terül el –, éjszaka könnyen be lehet jutni az ablak alá. Ott senki sem volt az örök közül. Szemmel megsaccolták a magasságot, s kiderült, egy ötméteres létra is elég lesz, s arról már fel lehet kapaszkodni a párkányra. Márton Miki vállalkozott a létra beszerzésére és helyhez szállítására.

Beosztottuk a szerepeket. Kéthelyen gyülekeztünk. Este 11 órakor indulás. Két fiú előre megy néhány száz méterrel a Rába-parton és felderíti a terepet. Mi többiek a létrával utánuk. Ha a kertet sikerül észrevétlenül elérni, a két felderítő őrséget áll az épület kert felőli két sarkánál. Ketten a kertben cirkálnak, és a ház körül lesik az öröket, az ávosokat. Hárman, Márton Miki, Miska és én a létrán bemászunk a szobába. Megállapodtunk a vészt jelző füttyben – madárhang volt –, és abban is, hogy mivel védekezünk, illetve mit mondunk – mert védekezni úgysem lehetett volna – ha felfedeznek. Tacska vállalta, hogy hoz két zsákot és egy megfelelő hosszúságú kötelet, amelyeken leeresztjük és elvisszük a zsákmányt.

– És mit mondatok volna, ha nem sikerül a vállalkozás? – kérdeztem.

– Úgy beszéltük meg, hogy a ministránsrend pénzét akarjuk megmenteni, és azért választottuk ezt a módot, mert gondoltuk, úgysem adják nekünk oda a rendőrségen, mert nem tudjuk kellőképpen igazolni, hogy kié a pénz. Néhány pofon nem a világ, gondoltuk, ennyivel megússzuk. – Most Miska vette át a szót.

– Mondanom sem kell talán, hogy azon a délutánon mi heten semmit sem tanultunk. Az izgalmas vállalkozás előkészületei és kockázata annyira lekötött minket, s az idő is oly lassan telt, mint még sohasem. 11 óra helyett már este tíz órakor mindannyian együtt voltunk Tacsáéknál. Újra megbeszéltük a legapróbb részletekig a teendőket, és 3/4 11 után nekiindultunk a nagy útnak.

– Nem nagyon örültünk, hogy azon az éjszakán is olyan világos volt, mint most. Jobb lett volna „rablóbandának”, ha töksötét van. – Percek alatt lenn voltunk a Rába-parton, s a víz melletti ösvényen lépkedtünk tovább. A felderítők, akik vagy 150 lépéssel mentek előttünk, semmi gyanúsat nem jeleztek, így gyorsan haladtunk előre az ötméteres jó nehéz létrával.

Vagy húsz perc múlva értük el a konyhakertet. Semmi nesz. A Rába csendesen folydogált, egy-egy tücsök ciripelt körülöttünk, s időnként egy kutya vonítása hallatszott, alighanem Bataiék kutyája volt szerelmes. A konyhakerttől az angolkert sarkáig volt utunk a legveszélyesebb, mert itt sem kerítés, sem bokor nem volt, ami fedezetet nyújtott volna. Torkunkban dobogott a szívünk. Végre itt az angolkert. Bemásztunk a kerítésen, a létrát is elég gyorsan sikerült átbujtatni. A felderítők ekkor már a rendház sarkánál járhattak. Még mindig nem jelentettek semmit. Most könnyebb rész következett. Az angolkert bokrainak és fáinak védelme alatt nyugodtabban jutottunk előre.

Egyszerre előttünk nesz hallatszott. Óvatos léptek zaja. Rudi jött meg, az egyik felderítő. Megálltunk.

– Semmi baj, fiúk, minden rendben – mondta Rudi, nem éppen a legnyugodtabb hangján –, sokkal jobban megy minden, mint gondoltuk. Az egyik földszinti irodában négy ávos üldögél, de nem veszélyesek. Mit gondoltok, mit csinálnak?

– Isznak? – kérdezte Józsi.

– Pontosan eltaláltad öregem. Méghozzá alighanem misebort. Valami fazekat tettek az asztalra, és abból meregetik a konyhai bögrékbe az itókát. Szemmel láthatóan jó hangulatban vannak.

– No, ez remek. Valószínűleg ez az „őrség”. Ezekről alighanem nyugodtan dolgozhatunk – válaszoltam.

– Kulival mi van?

– Ő a másik sarok felé ment. Arról nem valószínű, hogy veszély fenyegetne, mert a gazdasági udvar felől nem hinném, hogy különösebben őriznék a házat, oda úgysem juthat be senki, mert mindig elzárt része volt az apátságnak. Hát akkor...

– Tacska ismét előrement és most már mi is kimerészkedtünk ormótlan terhünkkel a ház előtti kerti útra. Tacska végleg elfoglalta helyét az ÁVÓ őrszoba ablaka előtt, persze úgy, hogy belülről ne lássák meg, de ő közben be-betekinthessen. Rudi és Imre is elváltak most tőlünk, az ő feladatuk volt a főkapu felől biztosítani.

Ezután egyenesen Géza atya ablaka felé tartottunk. Neki támasztottuk a létrát a falnak. De most te következel Gábor, folytasd tovább –, fordult Misi Gáborhoz.

Gábor megköszöri torkát és a világ legtermészetesebb hangján, mintha egy ligeti kirándulást beszélne el, folytatta a mind izgalmasabbá váló történetet.

– Amint a létra nekidőlt a falnak, láttuk, hogy bizony a felderítők saccolása elég rosszul sikerült. Vagy másfél méterrel az ablak alatt érte el a falat a létra. Ez bizony nagy baj volt. Már előzetesen megbeszéltük, hogy én megyek fel először, és utána jön Miska, ha én már bejutottam a szobába. Derekamra kötöttem a kötelet, a másik végét az egyik zsák szájához kötöttük. A zsákot is magamra tekertem. Azután egy nagyon nagy fohással elindultam fölfelé. Misi és Miki lábukkal támasztották alul a létrát, hogy hátra ne dőljön. Bizony, így is elég bizonytalan volt a mászás, mert egy durván ácsolt pajtalétra volt. De azért sikeresen feljutottam a legfelső fokára. Még mindig vagy másfél méter az ablak... Az ujjaimmal éppen hogy csak elértem a párkány szélét. De hogy jutok fel? Ráadásul a párkány úgy volt kiképezve, hogy mintegy 15–20 centiméteres kiugrása volt. Lendületet nem vehettem, mint a nyújtón a tornateremben a felugráshoz. Csak egy megoldás volt, de vajon lesz-e hozzá erőm? – Megpróbálom. Jól befogódtam a párkány felső szélébe és a falon – mezítláb voltam, a cipőmet lenn hagytam – lassan mászni kezdtem, talpaimat a falnak vetve, fölfelé. Mire lábaimmal a kiugró párkány alá értem vagy félméterre, éppen ideje volt, hogy könyökeimet is rá tudjam támasztani a párkányra, annyira kifáradtam. De már nyert ügyem volt. Most éppen jól jött, hogy a párkány széles és kiugró, mert pár pillanatig meg tudtam pihenni rajta, persze csak a karjaimon könyökölve, a levegőben lógva.

Hátra volt azonban a legnagyobb probléma. Tudtuk, hogy az Atya ablakán van egy külön négyzet alakú ablakszem, amely belülről riglivel nyitható. De mi lesz, ha ez nem lesz nyitva?... Hát nem volt nyitva. Egy kezemen lógva kellett a másikkal a zsebembe nyúlni a bicskáért, amit erre az esetre hoztam magammal. Ezzel nagy nehezen kifeszítettem az ablakszem keretét, és a bicska élével benyúlva a rigli is engedett. A belső ablak szeme szintén zárva volt. Itt azonban segített a szerencse. Megláttam, hogy éppen a rigli felé eső sarkon egy kis háromszög alakú repedés van az üvegen. Ezt megnyomtam. Azt a zajt, amit ennek a csörömpölése okozott, vállalnunk kellett. Végre nyitva volt mindkét kis ablakszem. Most ezeken át már a nagy ablak kilincsét is elértem, közben már térdemmel is az ablakpárkányra tudtam támaszkodni. Még egy pillanat és nyitva az út!

Beugrottam a szobába. Óriási volt a rendtelenség. Előbb azonban az ajtóhoz mentem, és a belső riglit ráfordítottam. Azt később megbántam, hogy nem néztem meg, be van-e kulccsal zárva az ajtó a folyosó felé – de akkor ez nem jutott eszembe. Most az volt a fő, hogy magamat biztosítsam. Minden összevissza volt szórva, rá sem lehetett ismerni a szobára. Nem kutatás volt itt, hanem tatárdúlás. Szekrényből, fiókokból, könyvespolcokról minden kidobálva, teljesen széthányva. Misinek intettem, hogy maradjon lenn, ne kísérelje meg ő is ezt a nehéz kapaszkodást fölfelé.

A kulccsal zárható fiók fel volt törve, pénz benne semmi. Villanyborotva sehol. Az írógépet sem találtam. Teljes gözzel az irományokra vettem magam, amik szintén szerteszét voltak szórva. Ami kéznél volt, betettem a zsákba, a könyvek közül is egy csomót. De a névsorokat sehol sem találtam. Még néhány ruhadarabot, fehérneműt tettem el, majd leeresztettem a zsákot a kötélre.

Most a másikat kapcsolták rá a fiúk. Ezt is megtöltöttem azzal, ami kezem ügyébe akadt, füzetekkel, könyvekkel, de csak félig jutottam. Közben ugyanis egyszercsak a megbeszélt jel: madárfütty hallatszott. Kikukkantottam az ablakon. Tacska integetett a ház sarka felől.

Gyorsan leengedtem a zsákot, majd én is kimásztam a párkányra. Behajtottam az ablakokat és indultam gyorsan lefelé. Hát visszafelé már minden gyorsabban, könnyebben ment. A legközelebbi bokorban bújtunk meg, természetesen a létrával együtt. Tacska jelentette ekkor, hogy egy ávos otthagya az ivókat és eltávozott a szobából.

Vártunk. Tacska óvatosan visszament az ablakhoz. Vagy hét-nyolc perc múlva jelezte, hogy minden rendben. A pofa visszament. Tanakodtunk, hogy most mit tegyünk. Az előbbi mászást megismételni elég kockázatos lett volna – félig telt zsákkal mégsem akartunk hazamenni. Valakinek az az ötlete támadt, hogy Kázmér atya szobáját is keressük fel. Egyrészt tárva-nyitva volt mindkét ablaka, szinte csábítóan hívogatott, másrészt az ő ablaka mellett ment le a villámhárító vezetéke, ami kényelmes lépcsőfokot jelentett azon a bizonyos másfél méteren. Gyorsan eldöntöttük, hogy Kázmér atya következik. Már indultunk is a létrával ablaka alá. Itt az volt az izgalmas, hogy csak egy ablak választott el attól a szobától, amelyben az ávosok ittak. Az volt a szerencsénk, hogy csukott ablak mellett mulattak, és rács volt a földszinti ablakokon, így ki sem tudtak volna hajolni, hogy körülnézzenek, ha éppen eszükbe jut kinyitni az ablakot.

Kázmér atya ablakához a feljutás már gyerekjáték volt az előző mászáshoz képest. Pillanatokat alatt fenn voltunk Misivel együtt a szobában. Ott is hasonló kép fogadott, mint az Atya szobájában. Gyorsan telepakoltuk a másik zsákot is. Most már csak azt bántuk, hogy nem hoztunk több zsákot magunkkal. Néhány perc múlva már újra lent voltunk. A földérítőket visszahívtuk a sarkokról és a főbejárati oldalról, és heten, mint a gonoszok, iparkodtunk vissza a két zsákkal meg a létrával ugyanazon az úton, ahogy jöttünk.

– Ezt a rablóbandát, azt hiszem, azért különösebben nem bünteti meg a Jóisten – mondtam, amikor Gábor befejezte mondókáját.

Csendben ültünk egymás mellett. Középen ültem, s kezeim a két gyerek vállán nyugodtak. Ez a csend mindennél többet mondott most. Hiszen úgyis hiábavaló lett volna minden dicséret, elismerés vagy éppen jutalom ígérete. Itt nem lehetett szavakat találni az elismerésre.

De ez a csend nagyon termékeny csend volt mindhármunk lelke számára. Éreztem, hogy hárman most nagyon egyek vagyunk. Egy célért, egy eszméért harcoltunk eddig is, és ezentúl is.

Nagysokára szólaltam meg.

– És, ha baj történt volna? Ha lebuktok?

Gábor felelt. Úgy, mint a 12 nappal ezelőtti estén.

– Éljen Krisztus, a Király! – Misi vele együtt mondta.

Magamhoz szorítottam őket. Csak ennyit tudtam mondani:

– Ilyenek maradjatok mindig!

Élet az „összpontosított részlegben”

Sokan – még a józan és jóindulatú emberek között is – azt gondolják, hogy a papok élete, különösen a szerzeteseké, örömtelen, boldogtalan élet, és elviseléséhez csak a jövő élet boldogságának távoli reménye ad erőt. Azt hiszik, hogy „normális” lelkületű, életvidám és életerős ifjú nem is szánhatja rá magát erre a pályára, csak a szerelmében csalódott, besavanyodott, életunt, koravén és testi hibás, gyenge gyermekek szokták ezt a hivatást választani. Mekkora tévedés! Először azért, mert nagyon is épkézláb és egészséges, erős lelkű és testű emberekre van szükség a papi hivatáshoz – másrészt a papi élet nem besavanyodást, életuntságot, örömtelenséget jelent. Sőt, sokkal több örömmel és boldogsággal jár együtt, mint a világiak élete. Csak másfajta örömökkal, nemesebb, magasabb rendű és éppen ezért tartósabb és értékesebb örömökkal, mint a világi testvérek élete.

Ezekkel a gondolatokkal foglalkoztam, amikor három nap után kikísértem Gábort és Misit a kármelita rendház kapujáig, és – talán végső – búcsút vettem tőlük. Nem tudhattuk, mi vár reánk – ezért úgy búcsúztam tőlük, mint aki utoljára látja őket. Felejthetetlen három nap volt, amit együtt töltöttünk. Magam, akit a sors váratlanul elszakított tőlük – igaz, hogy ezideig csak tíz napra –, úgy éreztem, minden szenvedést, ami volt és ami lesz, megért a viszontlátásnak ez a három napja. Igazi papi öröm volt végighallgatni beszámolójukat, látni szemükben azt az ifjú lelkesedést, áldozatkészséget, amellyel vállalták a nagy kockázatot, és búcsúzni tőlük azzal a tudattal, hogy ezek – a gyermekekből tíz nap alatt hős lelkű férfiakká érett emberek – lesznek az én megkezdett munkámnak folytatói. „Apostolaim lesztek mostantól Jeruzsálemtől a föld határáig” – ez a krisztusi szózat számukra Szentgotthárdot és környékét jelentette.

Sokáig néztem utánuk a kapu rácsai mögül. Egy 17 és 18 éves fiú (Misi egy évvel idősebb volt Gábornál, de egy osztályba jártak), tegnap még gyermekek – és most azzal a tudattal indulnak útnak, hogy kezükbe tettem le száz és száz ifjú és leány sorsát. A munkát folytatni kell. A vetés megérett, nekik kell az aratást elvégezni.

A két –számomra kincsekkel tele hozott – hátizsák üresen lógott hátukon. Némi útravaló került csak beléjük. Ahogy lassan bandukoltak a tűző napfényben Kunszentmárton poros mellékutcáján, újra csak az apostolok jutottak eszembe. Az apostolok Jézus mennybemenetele után. De ezek ketten már nem az emmauszi tanítványok voltak. Ők már mindent tudtak. Nekik nem a kenyérszegésben kellett a Mestert felismerni. Nekik most már csak egyre volt szükségük: kegyelemre. Sok erőre, kitartásra, buzgóságra, apostoli munkájukban. A Szentlélekre, a szeretet mindent legyőző erejére.

Vajon megállják-e helyüket? Vajon beváltják-e a hozzájuk fűzött reményeimet? Vajon a kezdeti nagy ifjú lendület után a hétköznapi szürkesége nem hinti-e be az egyhangúság porával mostani nagy lelkesedésüket? Ez mind nagyrészt rajtam múlik. Ezentúl nem irányíthatom őket közvetlenül. De a távolból segíthetek nekik. Imáimmal, keresztejimmal, keresztejim vállalásával.

Az utcákon megálltak. Még egy utolsó búcsút intettek. Azután eltűntek szemem elől.

Igen, nekem kell segítenem. Minden elsősorban rajtam múlik. Ha ők gyöngülnek, nekem kell erősödnöm. Az elmúlt két évben soha nem éreztem annyira, mint most, e pillanatban, 550 kilométerre Gotthárdtól, hogy mennyire az én kezemben van ennek a városnak, különösen jövő nemzedékének a sorsa!

Istenem, adj erőt, hogy tudjam mindig segíteni őket, hogy életük legyen, és mindig bőségesebb legyen!

* * *

A következő napok a hátizsákok tartalmának rendezgetésével teltek el. Először Kázmér atyával osztzkodtunk, azután a magam megmentett holmijait raktam rendbe. Számomra óriási értékeket mentettek meg a fiúk. Jóformán az egész csoport-pasztoráció anyaga visszakerült. Szinte új életre keltem a jegyzetek forgatása közben. Pótolhatatlan feljegyzések, könyvek, előadások vázlatai, példatárak és mindenféle felhasználható nyersanyag, amely nélkülözhetetlen volt az összejövetelek tartásánál, és rengeteg munkát jelentett volna újra összeállítani őket. „Rablóbandám” eredményes működése következtében fehérnemű és egyéb használati tárgyak tekintetében is egyszerre én lettem a leggazdagabb rendtársaim közül.

* * *

Lassan más városokból, Bajáról, Pécsről, Pestről is megindult a forgalom. Mind többen jöttek el meglátogatni lelkiatyjukat, volt tanáraikat. Így sokkal jobban telt az idő, mind többen kapták meg ugyanazokat az örömöket, amelyekben nekem elsőként volt részem először anyám, majd a két fiú látogatásakor. Allandó kapcsolatunk épült ki a külvilággal, és rendszeresen kaptunk híreket az Egyház és az egyháziak helyzetéről. Megtudtuk, hogy néhány nappal elhurcolásunk után a püspöki kar és az állam képviselői között tárgyalások kezdődtek a szerzetesrendek helyzetéről és különféle egyházpolitikai kérdésekről. Ekkor döbrentünk rá, hogy

miért is vittek el bennünket. Így – ezzel a *zsarolással* – tudta a kommunista állam a püspököket tárgyalóasztal mellé ültetni!

A „tárgyalások” egyik első „eredménye” volt, hogy rövidesen megkapjuk rendházainkban maradt holmijainkat. Ez nagy öröm volt számunkra, hiszen mindnyájunk vagyona egy kis táskányi holmi volt.

De a nagy ígéretből – kommunista szokás szerint – mi lett a valóság?...

Néhány nappal ezen „megegyezés” után egy délelőtti nagy teherautó gördült be a ház udvarára civil rendőrökkel. Hatalmas ládák sorakoztak az autó platóján. Letették az udvarra a ládákat, és egy csomó irományt adtak át Fidél perjel úrnak – aki a három házfőnök közül legidősebb lévén, az egész „részlegnek” ő lett a megválasztott főnöke – azzal, hogy az állam és Egyház közötti megegyezés értelmében *minden* holminkat visszaszolgáltatták, s ezt aláírtatták vele.

Amint az autó eltűnt, kibontottuk a ládákat. Egyetlen autó hozta el három rendház holmiját. Ez már eleve furcsának tűnt, de még nagyobb volt meglepetésünk, amikor a ládák tartalmát megpillantottuk.

Különbő eljárás következett a három helyen holmijaink „összegyűjtésekor”. Mi gotthárdiak pl. fejenként visszakaptunk egy lepedőt, egy párnát, egy pokrócot, egy darab könyvet, mindenféle fehérneműből egy darabot (én pl. egy fél pár zoknit), egy pár cipőt, persze a legrosszabbat, amit szobáinkban találtak, sőt volt, aki felemás cipőt kapott. Még hálóruhát is juttattak vissza, ki hálózót, ki pizsamát kapott. Én három jó pizsamám közül megkaptam a negyediket, amely szakadt volt és törőrongyként szerepelt egyik fiókomban. Kaptam egy könyvet is vissza: ötkötetes Szentírásom 3., középső kötetét. Ezenkívül mindegyikünknek ajándékoztak egy kegytárgyat a szobájából, én pl. egy falon függő porcelán feszületet kaptam. (Hogy három darabban érkezett és összeragaszthatatlan volt, erről a demokratikus humanista rendőrség igazán nem tehet, hacsak nem becsomagoláskor verték szét – merő jóindulatból.)

Bajai rendtársaink körülbelül ugyanígy jártak, de a pécsieknek igen humoros kedvű ávótestiszt válogathatta ki a nekik visszajuttatandó holmit. Volt, aki három szakadt alsónadrágot kapott mindössze és semmi mást, volt, aki egy pár cipőt (lehetőleg lyukas talpút), amelyiknek egyik fele rövid-, másik fele hosszúszerű volt. A legnagyobb és leghasználhatóbb ajándékot egyik idősebb pécsi rendtársunk kapta, aki a századunk első éveitől kezdve gondosan megőrizte az elhasznált fekete szidi-keménykalapjait. Neki hat darabot csomagoltak össze egy hatalmas – egyébként üres és nevére szóló – külön ládába. Mást nem is kapott, de az ő ládája volt a legnagyobb az egész teherautón.

Nem tudtuk, ne vessünk-e vagy bosszankodjunk? És megzsarolt püspökeink most azt hiszik a tárgyalóasztalnál, hogy mi mindent visszakaptunk, tehát az állam első „engedelményét” megadta, ígéretét teljesítette. Vagyis: most már nyugodtan lehet tovább tárgyalni. Tárgyaltak is. Remekül...

De erről majd később.

Időnként, természetesen egészen szabálytalan időközökben és időpontokban, volt amikor éjjel két órakor, átjöttek a rendőrségtől és névsorolvasást tartottak, hogy nem szöktünk-e meg. Ezt a névsorolvasást rendszerint egy – a kultúra meglehetősen primitív fokán álló – főhadnagy ejtette meg, elég hosszadalmas körülményességgel és miután megállapította, hogy minden rendben van, még mindig nem hiányzik senki, hosszas fejtegetésekbe bocsátkozott minden alkalommal (szó szerint ugyanazzal a szöveggel, – ezt az egyet életében jól betanulta), hogy mi vár arra, aki megpróbálna elszökni.

Közben szép lassan, teltek a hetek. Az idő mindig forróbb és bágyasztóbb lett. Eső semmi. Még szellő sem fújdogált két hónapra keresztül. Az éjszakák is fülledtek voltak. Ilyen trópusi nyár emberemlékezet óta nem volt Magyarországon.

Felüdülési lehetőség nem volt. Házi motorral hajtott vízvezeték volt a házban, de a fokozott használat következtében hol itt, hol ott romlott el egy-egy csap. Egy szép napon aztán ennél nagyobb baj történt.

A szennyvízvezető csatorna teljesen eldugult, hiszen 12 ember helyett 65 lakott most a házban. Napokig tartott, míg a szerelők a hibát megtalálták. A kivezető csövet a kertben kellett vagy egy méter mélységig kiasva felbontani. A szennyet a kertben terítettük el a paprika és paradicsom ágyásokra. Ennek egyik következménye az volt, hogy hetekig borzalmas bűz terjengett a levegőben mindenütt, még a szobákba is belelte magát, sőt még a ruháink, falak, bútorok, ágyneműk hetek múlva is ezt a nem éppen kellemes illatot árasztották. A másik hatása azonban ennek a műveletnek kedvezőbb volt. A trágyázás következtében a paprika és paradicsom olyan hatalmas iramú fejlődésnek indult, hogy nyár végére egész paprika- és paradicsomfáink lettek, rengeteg terméssel. Micsurin nagyot nézett volna a papok ekkora trágyázási teljesítményének eredményén.

Az elviselhetetlen hőségben valaki nagy felfedezést tett. Valahol a kert sarkában talált egy régi nagy betonhordót, amit valamikor öntözéshez használtak vízgyűjtésre. Ezt egy kicsit megreparálták, vizet öntöttünk bele, a „strand” körül a fákra lepedőket akasztottunk, így a spanyolfal mögött felváltva frissültünk fel a jó hideg kútvízben. Ez óriási mértékben emelte életnívónkat, és hatása kedélyünkön is megmutatkozott.

Külön attrakció volt a nagymosás. A kármeliták nem lévén berendezkedve ily nagy háztartásra, a falubeliek hoztak be nagy teknőket, és a „főmosónő”, Lukács atya – aki valamikor osztályfőnököm volt a gimnáziumban – vezetésével a mosoda is üzembe lépett. A kertben állítottuk fel a teknőket, öblítő hordókat és minden szükséges eszközt. Itt aztán Lukács atya volt a legfőbb főnök, és földolgozó. Mi csak inasokként működünk közre. Aki először mosott, csak a harisnyákat volt szabad kezelnie. Aki már 2-3 alkalommal segített, felvitte a zsebkendőket

és alsónadrágok mosásáig –, a leghűségesebb segédek mosták az ingeket és ágyneműket. A bizánci császári udvar szertartásrendje jutott eszembe, amikor ezeket a különböző finomságú fokozatokat Lukács atya, mint fő...főfőnök oly precíz diszkrécióval irányította és beosztotta.

Ugyanígy működött a varroda is, a kuktaintézményről nem is beszélve. A kuktákat hetente osztották be szolgálatra, az asztalnál a felszolgálókat, a takarítókat stb. stb. szintén. Három részletben ebédeltünk, először a kármeliták, azután mi többiek két csoportban.

Több rendkívüli esemény is volt, amelyeknek előkészületei lázba hozták az egész házat. Egyik atyának aranymiséje, egy másiknak ezüstmiséje volt esedékes ezekben a hónapokban. Mindkét ünnepet nagy „pompával” tartottuk meg, sok vendég jelenlétében. Apát urunk is részt vett mindkét ünnepségen, sőt más alkalommal is meglátogatott minket. Egy délután váratlanul megjelent autójával Péteri József, váci püspök úr is, akinek egyházmegyéjében volt Kunszentmárton. Végiglátogatta az egyházmegyéjében fekvő „összpontosított részlegeket”. Elég sok volt ilyen, mert a határvidékekről elsősorban az ő egyházmegyéje területére telepítették az elhurcolt szerzeteseket. Ő mesélte el, hogy előzőleg a tőlünk néhány kilométerre fekvő egyik faluban internált apácákat látogatta meg. Bizony, az ő helyzetük sokkal rosszabb volt, mint a mienk.

Hogy miért bántak el velük ennyire, nem tudjuk. Egy templom padlására telepítették őket, és a templomot nem volt szabad elhagyniuk. Számukra már nem emlékszem, de igen sokukat zsúfolták össze a kis templom tetőzete alatt. El lehet képzelni, ebben a hőségben mennyit szenvedtek, amikor mi a kőházban is eleget izzadtunk, különösen a fülledt éjszakákon.

Július vége felé rossz hírek érkeztek a tárgyalások menetéről. Persze a „rossz” jelzőt különféle szempontokból lehet értelmezni. Magam akkor úgy értettem, hogy a tárgyaló felek közt végleges szakítás és a helyzet elmérgesedése van kilátásban. Azóta, sok év távlatából nézve a dolgokat, talán jobb lett volna, ha ez az elmérgesedés tényleg törésre vitte volna a dolgokat az állam és az Egyház között. De ne vágjunk elébe a történelemnek.

A rossz hírek után nemsokára a rossz valóság is elérkezett. Július egyik utolsó éjjelén békésen aludtunk a földön szalmazsákjainkon, amikor egyszerre a rendház gyülekezésre hívó harangja vert fel álmunkból. Éjfél után két óra volt. A rendőrség. Gyorsan „teljes díszbe” kellett öltöznünk, és a kármelitákkal együtt a főfolyosón, ami a legtágabb térség volt, kellett gyülekeznünk. Két hosszú sorba állítottak fel bennünket. Majd a szokásos, primitív kultúrájú főhadnagy diszszemlét tartott fölöttünk, vagyis becses mutatójával háromszor egymás után végigszámlált bennünket, majd a névsort is végigolvasta. Ezután ünnepélyes csend következett. Több pribékje állt körülötte, ezúttal géppisztolyokkal. Na – gondoltuk –, most vagy újabb utazás következik, vagy az eddigieknél nagyobb szabású, vagyis hosszadalmasabb „lelkigyakorlatot” kapunk. Hát az utóbbi eset következett be

– Nézzék, emberek – kezdte a főhadnagy –, ugyebár látják, hogy a játszmát az Egyház elveszítette. Maguk teljes mértékben ki vannak szolgáltatva nekünk. (Hát ebben senki sem kételkedett.) Azt csinálhatunk magukkal, amit akarunk. De megmutatjuk maguknak, hogy mi igazi humanisták vagyunk, és ahelyett, hogy egyszerűen likvidálnánk magukat (jelentőségteljes mozdulat a nyaka körül), módot és lehetőséget adunk maguknak, hogy becsületes emberré váljanak (!), és szépen beilleszkedhessenek a népi demokráciába. A belügyminisztériumtól kapott utasítás értelmében felszólítom magukat, hogy jelentkezék az, aki önként ki akar lépni a rendjéből. Aki jelentkezik, a holnap nap folyamán szabadon elmehet a házból, és a demokráciába beleilleszkedve, képességének megfelelő állást kap, ha akar, megnősül és élhet tisztességes ember (!) módjára. Értik, emberek?

(Értjük, nagyon is jól értjük, gondoltuk.)

– Tehát lépjen elő az, aki meggondolta magát.

Néma csend. Senki sem mozdul. A főhadnagy az óráját nézi.

– Na nézzék, emberek, öt perc gondolkodási időt adok. Soha ilyen alkalmuk nem volt az életben, mint most. Jól gondolják meg magukat. Öt perc!

Vártunk és álltunk tovább néma csendben. Senki sem mozdul. A főhadnagy kezdi magát rosszul érezni. Nyakán kidagadnak az erek. Idegesen nézi óráját. Végre letelik a kínos öt perc.

– Szóval senki sem jelentkezik. Na jó, hát akkor más hangon beszélünk. Maguk most kinyilvánították, hogy államunk ellenségei. És így is fogjuk ezentúl magukat kezelni. Mint ellenségeinket. Mint a nép ellenségeit. – Mindjobban erőltette magát, a végén már ordítássá fajult beszéde. – Jegyezzék meg, mostantól kezdve elzárjuk magukat a külvilágtól. Éhen fognak döglenni! Ide többet egy „hívójuk” sem fogja betenni a lábát, hogy zabálnivalót hozzon maguknak. Értették? Majd elbánunk magukkal. Aki megunta az éhezést, majd jelentkezik a kapu őrségénél, azt esetleg befogadjuk, illetve eleresztjük. A makacsok itt fognak éhen veszni.

Szónoklatát befejezve intett embereinek és elvihartozott.

Csendesen oszlottunk széjjel, miután megtárgyaltuk helyzetünket. Első pillanatban az aggodalmas hangok kerekedtek felül. Közeledik a vég. Ezek nem teketóriáznak sokat velünk. A sztalinizmus nem ismer tréfát, nem osztogat kegyelmet.

De aztán mérlegeltük az elmúlt napok eseményeit. A tárgyalások megfeneklettek. Nyilván a püspöki kar ellenállásán. A tét a szerzetesrendek feloszlása volt. Ezt eddig nem sikerült kicsikarni a püspököktől. Tehát

erőszakhoz folyamodtak. Azt akarták, hogy a rendek maguktól oszoljanak fel, s így a püspököket kész helyzet elé állítsák. Lám, mit akartok, hiszen a szerzetesek megunták az internálást, maguktól széteszlottak. Már nem is kell feloszlatni a rendeket, felbomlottak maguktól.

Ez a következtetés nyilvánvalónak látszott. Ebből szükségszerűen következett további magatartásunk. Nincs más megoldás – bármi történjék is – a végsőig ki kell tartanunk, nehogy a püspöki kart lehetetlen helyzetbe hozzuk a tárgyalásoknál. Kivesszük a legnagyobb adut a kezűkből, ha magunktól szétszéledünk.

A következő nap hírei aztán megerősítették ezt a feltevésünket. Másutt, mint megtudtuk, ugyanezek az események játszódtak le. Az állam terrorjának egészen minimális eredménye volt: alig néhány szerzetest sikerült megtévesztetni, és rávenni arra, hogy – látszólag – kilépjen rendjéből. Azt lehet mondani, hogy száz százalékgig helyálltak országszerte a szerzetesrendek tagjai.

Nagy nehezen aludtunk el ezen az éjszakán is. De reggel nagy meglepetésre ébredtünk. Egyszerűen nem történt semmi. Nem volt kapuórság, az utcákon nem volt őr, a hívek a reggeli misékre ugyanúgy bejöttek, mint máskor, sőt, csak tőlünk tudták meg az éjszakai eseményeket. Most már nyilvánvalóvá vált éjszakai következtetésünk helyessége. Próbálkozás volt, mit tudnak kiszorítani belőlünk. Nyilván minden rendőrpáncsnokot felbiztattak jutalom kilátásba helyezésével, hogy minél buzgóbban teljesítsék kötelességüket.

Az egész komédia végkifejlete és legkomikusabb záróepizódja az volt, hogy reggel 8 órakor újra megjelent a főhadnagy díszes kíséretével együtt, de ezúttal nem kellett díszelgőnk előtte, hanem Fidél perjel urat hívatta, és megkérdezte, hányan gondolták meg közülünk magukat. Amikor negatív választ kapott, ismét szó nélkül, dühösen távozott. A komikus az egészben az volt, hogy azután jött ki érdeklődni „megtérésünk” felől, amikor már mindannyiunk előtt nyilvánvalóvá vált, hogy éjszakai fenyegetései üres szövegek voltak.

Az incidens után életünk szokott medrében folyt tovább.

* * *

Mint már említettem, a két fiú látogatása megtörte a jeget, s mindjobban megszorodtak látogatóink. Gotthárdról is sokan kerestek fel, leányok, fiúk és felnőttek is. Lujza néni, Gábor édesanyja is egy napot töltött nálunk. Vele is megbeszéltem a szentgotthárdi ifjúsági pasztoráció jövőendő problémáit. – Ő ismerte fiának szerepét az ifjúsági mozgalomban, és nemcsak édesanyjai beleegyezését adta, hanem kezdettől fogva mindenben támogatta fiát nagyszerű munkájában. Az éjszakai kirándulásról is tudott, és elismerő szavaimra csak ennyit válaszolt: „Ezt kötelessége volt Gábornak megtenni.”

A postaforgalom egyidőben indult meg a látogatásokkal. Igen hamar fellendült, amikor híveink megtudták címünket. Lehet, hogy volt levélcenzúra, de ezzel nem törődött senki. Mindenesetre azok az ávósok, akik esetleg cenzúrázták leveleinket, két dolgot tapasztalhattak: az egyik, hogy a rendszer minden ellenséges propagandája nem volt elég ahhoz, hogy híveink bizalmát és szeretetét megingassa, másrészt a mi leveleinkből azt láthatták, hogy az internálás egyáltalán nem tört meg bennünket, sőt híveink ragaszkodása csak fokozta életörömről és növelte energiáinkat.

Időm bőven lévén, széles körű levelezést folytattam. Odaérkezésünk után a harmadik héten kaptam a századik levelet, én pedig az ötvenediket írtam akkor. Rengeteg öröömöm telt a levelekben. Nem a személyemhez való ragaszkodás és a levelekből kicsendülő szeretet volt a legnagyobb élmény, hanem azok a beszámolók, amelyeket – persze főleg virágnyelven – írtak a gyerekek. Önmagukról, lelki életükről, de különös élvezettel olvastam apostoli munkájukról szóló írásait. A látogatók rendszerint egész levélköteggel jöttek, mert jóformán mindig egész Gotthárd tudta, hogy valaki hozzánk indul – az oda-vissza ezerszáz km-es útra –, így az üzenetek és levelek tömkelegét bízták rájuk, hogy ily módon a cenzúrát elkerüljék. Ha nem volt látogató, akkor a leveleket olvasgattam. Ezek és vendégeim beszámolója alapján tiszta képem volt a gyerekek gotthárdi munkájáról. Csodálatos lelkesedéssel és ugyanakkor józansággal és óvatossággal dolgoztak. Nemhogy fogyott volna a csoportok létszáma, hanem nőttön-nőtt. Minőségben pedig minden kis apostol képességei legjavát igyekezett adni. Majd még részletesebben is beszámolok róluk, most elég csak annyit megjegyezni, hogy ellenségeink nem érték el céljukat. Elhurcolásunkkal nem széledt el a nyáj, hanem még jobban összetartott és szaporodott.

A Sátán első nagy támadása teljes kudarcot vallott...

* * *

Ilyen előzmények után került sor a fiúk újabb látogatására, most már bővített létszámmal. Augusztus utolsó napjaiban Gábor, Tacsai, Csaszi és Kuli jöttek el, hogy itt töltsenek négy napot, és közben egy apostoli lelkigyakorlatot tartsunk nekik. Erre az időre meghívtam dr. *Török Jenő* piarista tanárt, aki előző nyáron a rendi anketon az ifjúsági apostolok mozgalmáról szóló előadását tartotta, és országos viszonylatban az ifjúsági csoportok egyik irányítója volt. A másik szellemi vezér, *Bulányi György* szintén piarista tanár volt. Kicsit

groteszkül, de ugyanakkor szívderítően hatott, hogy internáló táborban tartottunk ketten lelkigyakorlatot olyan fiúknak, akik miatt vittek el bennünket, azért hogy velük a kapcsolatot megszakítsuk, vagyis, hogy tőlük elválasszanak minket.

A fiúk látogatásának, valamint a lelkigyakorlatnak előkészítése – mivel ilyen tárgyú leveleket csak személyi postával lehetett küldeni – több, mint két hétig tartott. Ezalatt a helyzet lényegesen enyhült. Augusztus közepén a zárdával szemben lévő házból az ÁVÓ kiköltözött. Rövidesen arról is meggyőződünk, hogy a megfigyelés is megszűnt. Valószínűleg a „szökéseket” akarták ezzel is elősegíteni. Ez lehetett enyhülés, de újabb cselvetés is. Ezért „megszökni” továbbra sem akartunk, annál kevésbé mert ezt esetleg arra magyaráznák, hogy a rendet hagytuk ott, s ezzel kellemetlen helyzetbe hoznánk a tárgyaló püspököket. Tehát együtt maradtunk, azt viszont megengedtük magunknak, hogy a házat elhagyva, mind hosszabb sétákat tegyünk – persze civilben – a városban. Sőt augusztus 15-től kezdve a nagytemplomba is jártunk kisegíteni, misézni, gyóntatni, prédikálni. Szent István ünnepén én is prédikáltam az egyik szentmisén. Természetesen fürödni is eljártunk most már a Körösre, és mondanom sem kell, hogy életnívónkat és életörömünket ez a felüdülés mily nagy mértékben segítette.

Ezek után kevésbé volt veszélyes a fiatalok és Török Jenő látogatása.

Augusztus 27-én délelőtt kimentem az állomásra a fiúk elé. Gábor, Kuli, Csaszi és Tacsá érkeztek meg, hatalmas, telepúpozott hátizsákokkal. Már messziről integettem, de ők alig ismertek meg, mert nem is gondoltak arra, hogy én már az állomáson várom őket – pláne egy sortnadrágban. Ők ugyanis a helyzet javulásáról még nem értesültek.

Így hát nagy vidámsággal vonultunk végig ötven Kunszentmárton főutcáján. Mivel Török Jenőt másnap reggelre vártuk, a lelkigyakorlatot csak este terveztem elkezdni, ezért az egész délutánt beszélgetéssel töltöttük, ezúttal azonban már a Körös partján. Borzasztóan élveztük mindannyian a helyzetet. Internáltat látogatnak, s az internálttal a Körös friss habjai között lehet beszélgetni. Előzőleg azonban hátizsákjaik tartalmát ürítették ki. Most már nemcsak Kázmér atya és én, hanem jóformán valamennyi gotthárdi atya részesült a kincsekből. Ruhanemük, könyvek, jegyzetek és mindenféle apró használati tárgy került ki a zsákokból – számunkra most mind óriási érték –, ami csak szobáinkban az ávosok tatárdúlása után még megmaradt.

– Hát gyerekek, mit csináltatok ti? – kérdeztem. Most már teljesen szabad a bejárás a házba?

A fiúk mosolyogva néztek össze. Gábor felelt a társaság nevében.

– Majd ebéd után mindent megmagyarázunk.

A Körös partján aztán mindent megtudtam.

Ismét a gotthárdi hősök

Gábor és Misi Kunszentmártonból hazatérve teljes gőzzel vetették bele magukat a tervezgetésekbe, hogy hogyan is tudnának most már kényelmesebben és nyugodtabban bejutni az apátságba maradék holmijainkért. A többiekkel együtt felváltva leselekedtek és figyeltek. Az őrség létszáma és viselkedése volt a legfőbb tárgya a felderítésnek. Rövidesen kiderült, hogy kedvezőbb a helyzet, mint gondolták.

Az első napok feszültsége és izgalmai után megenyhült a helyzet Szentgotthárdon. Hétköznapiakon Kéthelyről járt át a káplán misézni, vasárnap Szombathelyről jöttek ki, kb. két hét múlva egy világi pap Gotthárdra költözött. Így a templomi élet lassan a régi kerékvágásba jutott. A ministránsok a régi hévvel jöttek ministrálni. A sekrestye fölötti oratórium a templom tulajdonában maradt, ez a helység kívül esett az ávósok „hatáskörén”. Ide a gyerekek ministránsruháikért szabadon feljárhattak. Az odavezető lépcsőház és folyosó is szabad maradt, így a klauzúraajtó kulcslyukán át a gyerekek állandóan figyelemmel kísérhették az atyák szobáira nyíló folyosón történeteket.

Így aztán rövidesen sor kerülhetett az első, ajtón keresztül történő látogatásukra. Általában reggel, délben és este járták körül az ávósok a folyosókat, a kora délutáni órák voltak tehát a legalkalmasabbak a „munkára”. Gábor, Misi és Tacska vállalkozott az első útra. Az említett klauzúraajtót álkulccsal könnyen ki lehetett nyitni. Innen az első szoba volt az enyém. Tacska a folyosó túlsó végén, az elágazásnál állt őrt, Gábor és Misi álkulccsal az én szobámba is bejutott.

Gábor első és mostani látogatása között kb. két hét telt el, ezalatt úgylátszik, nem voltak a szobámban, mert ugyanaz a kép fogadta, mint azon a bizonyos éjszakán. A két fiú most a napvilágnál újra átkutatta az egész szobát a névsorokért. De hiába. Ezek az ávósoknak mindennél fontosabbak voltak. A gyerekek nem is tudták megállapítani, hogy mi hiányzott irományaim és könyveim közül. Amiket ők ismertek, azt nagyjából mind megtalálták. Ismét két nagy zsák lett tele könyvekkel, ruhaneműekkel, cipőkkel és jegyzetekkel. Több mint egy óra telt így el. Éppen tele lettek a zsákok, amikor Tacska – harisnyában, hogy zajt ne csapjon lépteivel – sietve jött, mert gyanús hangokat hallott a klauzúra másik lépcsője felől.

Tényleg, kulcszörgés, majd nyílik az U alakú folyosó túlsó végén az ajtó. A fiúk gyorsan behajtják szobám ajtaját – a zárral nem vesződtek –, és zsákmányukat felkapva, gyorsan eltűntek a klauzúra nyitva hagyott ajtaján át. Az oratórium melletti csigalépcsőn lejutni és a sekrestyében megbújni – pillanatok műve volt.

Az első kirándulás teljes sikerrel járt.

Most már verszemet kaptak a fiúk. Másnap újra együtt voltak, de annyi volt a jelentkező, hogy sorsolni kellett, hogy kik menjenek. Általában három gyerek „dolgozott”, egy vagy kettő pedig őrködött. Szinte mindennaposak lettek a „rabló” körutak. Már nemcsak az U betű egyik szárában működtek, hanem kalandozásaik lassan az egész klauzúrára kiterjedtek.

A harmadik vagy negyedik „kalandozásnál” majdnem rajtavesztettek. Hármán voltak mindössze, Gábor, Misi és egy kisebb fiú, aki őrködött. De az őrt jobban érdekelte a másik két fiú munkája és az egyik atya szobája. Ő maga is „rámolni” kezdett, így a fiúk csak azt vették észre, hogy nem is olyan távolról léptek közelednek a folyosón. Épp hogy el tudtak tűnni a klauzúraajtó mögött, amikor a lépések már az ő folyosórészükön hallatszottak. Nem volt mit tenni, gyorsan beugrottak a régi ministránsotthonba. Itt rengeteg bútor volt felhalmozva, amelyet még akkor kellett idehordani, amikor a földszinten több szobát kiürített a községi tanács, és néhány családot telepített be. A fiúk a bútorok mögé bújtak.

Néhány perc múlva hangok hallatszottak, s rövidesen nyílt az ajtó. A gyerekek a bútorok mögött lélegzet-visszafojtva gubbasztottak.

– Most már jó lesz ezt is végleg lepecsételni, hogy ne legyen több gondunk rá – hallatszott egy hang.

Ezzel visszaléptek. Motoszkálás hallatszott a zárnál, majd tovatűnő léptek.

A fiúk még vártak vagy tíz percet, azután előkászálódtak. Óvatosan az ajtóhoz mentek. Semmi nesz. Misi lenyomta az ajtó kilincset. Engedett. Megnyílt az ajtó, de néhány centiméter után megakadt.

– Le vagyunk pecsételve – szólt a többiekhez. – Egy madzaggal van átkötve a kilincs és a másik szárnyhoz erősítve. Bizonyára a madzagon van a pecsét, de azt nem látom.

Tanakodtak, hogy mit csináljanak. Nem volt más hátra, el kell szakítani a madzagot. Vagy sikerül a pecsétet pótolni, vagy többet nem jöhetnek a házba.

Egy rántásra a spárga elszakadt. Kiléptek az előtérbe. A pecsét érintetlenül lógott a szakadt madzagon. Misi azonnal munkához látott.

– Otthon fogunk új pecsétet csinálni.

Ezzel átment az oratóriumba, annak oltárától levett egy gyertyát. Keze melegénél a gyertya felpuhult. Egy kis gyúrnát csinált belőle, miután a gyertya belét kihúzta, majd a pecsétet jól belenyomta a puha viaszba. Egész jól sikerült a negatív.

Valahogy összekötötték az ajtón az elszakadt madzagot, hogy csak úgy látszatra egyelőre rendben legyen.

Otthon aztán elkészült egy tökéletes gipsznegatív. Vettek pecsétviaszt. Másnap már korán reggel felment Misi a ministránsotthonba, s a madzagot pótolva égő gyertya segítségével lepecsételte a negatívval. Nagyszerűen sikerült.

Közben kiderült, hogy az összes szobákat, úgy ahogy voltak, mind lepecsételték. Ez már azután történt, hogy az a bizonyos teherautó meghozta „összes” holmijainkat. A fiúk most már a pecsét segítségével nyugodtan törtek be mindenhova, és raboltak, cipekedtek, hordoztak mindent. A pecsét megóvta őket minden felfedeztetési veszélytől. A pecsételés óta az őrség létszáma is csökkent, mindössze ketten teljesítettek szolgálatot a házban, de ezek sem voltak túlbuzgók. Napjában egyszer, ha végigsétáltak a házban. A pecsét varázslatos erővel hatott rájuk: el sem tudták képzelni, hogy lehet olyan halandó a földön, aki egy hivatalos rendőrségi pecsétet fel merjen törni.

Hát az én halandóim voltak ilyen vakmerőek, és Gábor első éjszakai portyáját is beleszámítva, több mint húsz alkalommal hajtottak végre „vállalkozásokat”. A ministránsok – a kicsinyek – is kitétek magukról. Ők meg azt fedezték fel, hogy a rendház padlásán száradnak fehér reverendáink és fehérneműink, és izgalmas körülmények között éjnek idején gyűjtötték össze a kötelekről holmijainkat. Néhány családnál voltak a „gyűjtőhelyek”, ahol kimentett dolgainkat raktározták. A négy fiú most persze csak töredékét hozta el hátizsákjaiban Kunszentmártonba az összehordott holminknak.

Tulajdonképpen az egész hadműveletben nem az volt a meghatározó, hogy anyagi értékeket mentettek meg számunkra a gyerekek –, hanem az a buzgalom és szeretet, amellyel vállalták a kockázatot és fáradságot, hogy velünk jót tegyenek.

Ezután az otthoni eseményekről számoltak be a fiúk. Gábor tartott először egy részletes beszámolót a csoportok működéséről, majd a fiúk egyéni munkájukról beszéltek a saját csoportjukban. Csodálatos volt az a kép, amely a hallottak alapján elém tárult. Semmilyen rábeszéléssel, lelkesítéssel, egyéni ráhatással nem lehetett volna ilyen lendületbe hozni a gyerekeket, ha otthon maradunk. Elhurcolásunk, szenvedéseink – amelyeket otthon képzeletükben csak még jobban kiszíneztek – mérhetetlen dühvel töltötték el őket a Sátán országa iránt, és ifjú szívük egész buzgóságával vetették magukat a harcba az Isten Országáért. Annyira öntudatosodott bennük a cél, a lelkek megmentése és átmentése, hogy sok felnőtt világi apostollal, sőt még – sajnos – sok pappal is felvehették volna a „versenyt” céltudat, öntudat és apostoli hivatásérzet tekintetében. Ez a lányokra éppúgy vonatkozott, mint a fiúkra. Egész apostolkodási láz „dühöngött” Gotthárdon ezekben a hónapokban.

A lelkigyakorlat napjaiban egész erőmet most már az kötötte le, hogy hogyan tudjam ezt a nagy energiát hasznosítani és tartósítani. Állandó rémkép volt előttem a szalmaláng magyar példája, amely után az ellenkező véglet, sötétség, közöny, lustaság szokott feltörni. Ezért a fiúk lelkesedését nem csökkentve elsősorban arra hívtam fel figyelmüket, hogy okosan, józanul, de *kitaróan*, nem sokat egyszerre, hanem kevesebbet és lassan kívánjanak meg az apostoloktól és vezetettjeiktől. Ugyanakkor az apostolkodás mélyebb alapjairól, indítékairól, és fejlettebb, „nagyosabb” módszereiről beszélünk nekik Török Jenővel együtt, aki szintén nagy élménnyel gazdagodott a fiúkkal való beszélgetés folyamán. Ő is egyetértett velem a felismert gondokban. Gotthárdot már nem lelkesíteni kell, hanem a meglévő lelkesedést kell fenntartani. Ez pedig sokkal nehezebb, mint egy mozgalmat elindítani. Az újdonság varázsa – minden csoda 3 napig tart – főleg a fiatalságot szokta megbűvölni és mozgásba lendíteni. Itt csak egy segítség van: a kegyelmi élet, imádság, tehát a háttér minél fokozottabb, de okos, józan kiépítése. A vezető apostolok már rendszeres komoly lelki életet éltek, áldoztak és elmélkedést végeztek naponta, közös és egyéni imádságaikon kívül ki-ki a maga jószántából végzett lelkiolvasmányt, szentírásolvasást, rózsafüzért stb. Ez elegendő kegyelmi háttérnek látszott munkájuk végzéséhez. Ennek az imaéletnek folytonosságát azzal próbáltam biztosítani, hogy – helybeli lelkivezető pap híján – a fiúkat biztattam, hogy *egymással* sokat beszélgessenek, és ne csak az apostolkodás külső eseményeit, eredményeit, problémáit beszéljék meg, hanem egyéni gondjaikat, bajaikat, nehézségeiket, elsősorban az imaéletet, elmélkedési kérdéseiket is tárgyalják meg nyugodtan egymás között. Ne szégyelljék magukat egymás előtt. Hiszen életük, nehézségeik, kísértéseik olyan egyformák... Egymástól – lelki nivóban – éppen akkor távolodnak el, ha hosszabb ideig nem érintkeznek egymással. Ha valakiben az erő meggyöngyül, mással való beszélgetés közben, a másik példáján okulva, ő is új erőre kap. Ez a lélektani módszer nagyon bevált. Az apostoli „vezérkar” tagjai, amikor a sors és a körülmények úgy hozták, hogy az érettségi után útjaik természetszerűleg különváltak, évek múlva is a legjobb barátságban, egyetértésben és kölcsönös bizalommal voltak egymás iránt. Az „*egységben az erő*” közmondás itt új értelmet kapott, és az idők igazolták helyességét.

Török Jenő két napig vett részt a lelkigyakorlaton. Búcsúzáskor meghívott Pestre egy apostoli csoportokkal foglalkozó papok számára tartandó lelkigyakorlatra. Igen ám, de én egy internálótábor foglya voltam. Viszont nagyon szerettem volna részt venni a lelkigyakorlaton. Azt tudtam, hogy Fidélné perjel úr nem enged fel Pestre, mert fél, hogy „szökésesre” rájönnek, és nagyobb baj lehet belőle. Magam ugyan a nagyobb bajoktól már nem tartottam, legalábbis a rend szempontjából –, legfeljebb saját magam kerültem volna kellemetlen helyzetbe. Hallottunk ugyanis olyan esetekről, amikor valakit elkaptak, és nem az „összpontosított részlegbe” vitték vissza, hanem a „civil” kistarcsai internálótáborba került, ami viszont már kellemetlenebb hely volt, mint a mi Kunszentmártonunk zárdája.

Kockázat nélkül nincs eredmény. Elvégre az erőszakosoké a mennyek országa. Ezen elv alapján döntöttem én is. Most már csak az volt hátra, milyen ürügyet találjak, amivel feljuthatok Pestre. Ez volt most a nehezebb kérdés.

A véletlen ismét a segítségemre sietett.

* * *

A fiúk hazamenetelét augusztus 30-ára tűztük ki. Éjjel fél egykor indult egy vonat, amelynek Pesten olyan szerencsés csatlakozása volt, hogy a fiúk már másnap kora délután hazaérhettek. Utazásuk előtt délután még egyszer kimentünk a Körös-partra egy utolsó fürdésre.

A Hármaskörös itt már hajózható és elég forgalmas is. Medre elég szűk, talán 50 méter széles, viszont annál mélyebb, és rendszeresen kotorják is a hajók miatt. Mindkét partja töltés, meredek. Egy teknőhöz hasonlít a keresztmetszete. Strandolás szempontjából nem valami ideális, csak jó úszók fürödhetnek benne, mert a parttól 1–2 méterre már 4–5 méter mély a víz. A fiúk persze mind jó úszók voltak, így minden további nélkül ugráltak és vidáman úszkáltak a vízben. A partról hatalmas fejeseket ugrottunk a mély vízbe, és nagyszerűen éreztük magunkat ezen a búcsúfürdésen. Ezen a napon én nem sokat ugrottam, ezért szemüvegem állandóan a szememen volt. Valamilyen játék közben azonban egyszer mégis egy jó nagy fejest ugrottam a Körösbe, aminek következtében szemüvegem azonnal leesett és elmerült a vízben. Keresni kezdtük, de a többméter mély vízben és iszapban reménytelen volt minden kutatás.

Ez a szerencsétlenség adta a szerencsés ötletet: miután egyetlen szemüvegem eltűnt, perjel úr most már biztosan felenged Pestre, hogy új szemüveget szerezhessenek be.

Tényleg így is történt. Kénytelen-kelletlen elengedett, én pedig boldogan készültem a fiúkkal együtt az utazásra.

Szökésben

Éjszaka fél egy után néhány perccel szálltunk fel a kunszentmártoni állomáson a Szolnok felé menő vonatra. Egy szál ingben, shortban, szemüveg nélkül nehezen lehetett felismerni. Kis tarisznyát vittem az oldalamon, amelyben breviáriumom és egy-két legszükségesebb holmi volt csupán. Így kirándulónak is nézhetek.

Elég lassan dőcögött a vonat, volt vagy három éjfél után, mire Szolnokra befutottunk. Még sohasem láttam ezt a hatalmas pályaudvart. Másfél órát kellett várni a pesti vonatra. Szerencsére nem ültünk be a váróterembe, hanem a sínek között sétálgattunk. Egy idő múlva izgatott járás-kelésre lettünk figyelmesek. Kiderült, hogy az állomás épületében civilruhás ávósok igazoltatták az embereket.

Gyorsan átmásztunk néhány álló szerelvényen és a pályaudvar legtúlsó zugában húztuk meg magunkat az egyik fűtőház háta mögött. Elég világos volt már, így félni kellett, ha a vágányok közé is kijönnek az ávósok, felfigyelnek ránk. De szerencsére megelégedtek az állomásépület körül ácsorgó-üldögélő utasokkal.

Az első izgalmakat így szerencsésen vészeltük át.

Több baj nem is történt Pestig. Reggel nyolc óra tájt érkeztünk meg, a fiúk rövidesen indultak tovább. Testvéri öleléssel búcsúztunk, s még újra elmondtam az utolsó biztatásokat és jókívánságokat.

Bizony volt köztük, akit azóta sem láttam...

Hazasiettem.

Anyám a meglepetéstől azt sem tudta, hová legyen örömeiben. Csak azt sajnálta, hogy három nap múlva ismét vissza kell térnem. Pesten akkor már olyan hírek jártak, hogy rövidesen aláírják a megegyezést, és mi nemsokára kiszabadulunk. Édesanyámnak elég nehéz volt megmagyarázni, hogy egyelőre illegálisan jöttem el Kunszentmártonból.

Azt hitte szegény, hogy számomra az egyetlen biztos hely a világon az ő otthona.

Már délután megkezdődött a lelkigyakorlat. Körülbelül húszan voltunk papok az ország minden részéről, akik gimnazista és néhányan egyetemista ifjúsággal foglalkoztunk. Az elmékedések után mozgalmi kérdéseket tárgyaltunk és vitattunk meg. Észre sem vettük, oly gyorsan elrepült a három nap. A harmadik nap a befejező tárgyalást én már nem várhattam meg, estig haza kellett érnem.

Közben megtudtam, hogy a vonattal való hazautazás nagyon veszélyes. A vonatokon, pályaudvarokon rendszeresen igazoltatnak, előző napon a nyugati és a déli pályaudvaron volt igazoltatás, ma éppen a Keletin várható, amelyről én akartam utazni. Kénytelen voltam busszal menni. Ez még kényelmesebb és gyorsabb volt, de drágább. A menetrend szerint délután 4 órakor indult egy busz az Engels téri buszpályaudvarról Kecskeméten át Kunszentmárton felé. Ezt választottam.

Már fél négykor kint voltam az Engels téren. Megváltottam jegyemet, majd beültem a még csaknem üres kocsiba. Békésen nézdegéltem kényelmes helyemről a pályaudvar életét –, amikor egyszerre ismerős alakot pillantok meg. Elég későn. A busz ajtajának támaszkodva beszélget valakivel. Rendőrfőhadnagy. A kunszentmártoni rendőrség primitív parancsnoka.

– Ennek fele sem tréfa – gondoltam. Mit csináljak? Leszállni nem tudok, éppen az ajtóban áll, föltétlenül észrevesz. Most már szemüvegem is van, még ismerősebb leszek neki. Hiszen számtalan névsorolvasásnál látott és igyekezett mindenkit megfigyelni. Nem hiszem, hogy nem ismerne fel, ha közlőrl meglát, még szemüveg nélkül is. E pillanatban eltávolodik az ajtótól. A pályaudvar főépülete felé veszi útját. Úgy látom, a pénztárhoz megy.

Gyorsan leszálok. Ránézek órámr. Vonattal már nem mehetek, arról lekéstem. Otthon izgulni fognak, hogy baj történt velem.

Hirtelen elhatározással a trafikós bódéhoz megyek, és veszek egy újságot. Majd visszatérek helyemre. Az újságot kinyitva egy kis lyukat csináltam közepén a hajtásán, hogy olvasás közben átláthassak rajta. Azután beletemetkeztem az újságba. Közben lassan megtelt a kocs, már csak néhány ülőhely volt, többek között a mellettem lévő. A kocs hátsó részén ültem, s ott nem nagyon szeret senki utazni, mert jobban ráz, mint elől.

Most újra megjelenik a főhadnagy. Remegve figyelem lépteit újságomon keresztül. Felszáll. Hátra jön? Talán éppen mellém?...

Nem. Szerencsére volt még egy hely egészen elől. Azt foglalja el. Közben többször hátranéz, rám is esett tekintete, de belőlem csak egy újság volt látható. Végre-valahára leült.

Fellélegeztem.

Nemsokára elindultunk. Borzasztó hőség volt, de menet közben a nyitott ablakokon jó friss levegő áramlott be. Milyen más utazás volt ez, mint az a bizonyos június tizediki... Pedig számomra éppen elég izgalmas volt ez is. Hiszen most is sokat kockáztatok. Lecsukhatnak, ha ez a pribék észrevesz.

Istenem, miféle „szabad” ország lettünk?... Mit vétettem, hogy üzőtt vadként kell élnem, sokezer más társammal együtt ebben a keresztény országban, Szent István Magyarországaiban?... És mi minden vár még itt reánk?...

Visszaidéztam az elmúlt hónapok eseményeit. Istenem, milyen más élet a mienk, mint elődeinké, az elmúlt századok cisztercieié. Vagy ne is menjünk messze, csak tíz-húsz év távlatába...

– Cserélnék velük? – Szinte elszégyelltem magam erre a gondolatra. Jó atyáink nyugodtan és békésen éltek egész életükben. Tanították az ifjúságot délelőttönként, azután hazamentek, pihentek, éltek maguknak és másnap újra megjelentek az iskolában.

Csak tanítottak, vagy *neveltek* is? Tanárok voltak csupán, vagy papok, Krisztus hírnökei az akkori világban? Apostolok voltak, pásztorok – vagy csak béresek? Biztosan jobbak voltak az átlagembereknél, civileknél – de volt-e igazi hivatásuk a szerzetes eszményre, az apostolkodásra?... Kérdések, amelyekre nem merek válaszolni.

És mi? Mi küzdünk, harcolunk, üldöztetést szenvedünk, munkánk eredménye sokszor nagyon is kétséges, kínlódunk, csalódunk –, de élünk és nem magunknak élünk, hanem másoknak, a lelkeknek, a ránk bízottaknak. *Értük* élünk, és ez életünk értelme. Ez hivatás, és egyúttal életünk boldogsága is. Hol voltak a régieknek olyan örömeik, mint amilyenekben nekem van részem? Nekik nem kellett harcolniuk, legfeljebb a tudásért – de nem kellett és nem is termeltek hősokeket. Nekik nem voltak Gáboraik, Misijeik... Mennyire szegények voltak... Nekik csak jeles, jó, elégséges vagy bukott diákjaik voltak. Nekünk hős, buzgó, közepes vagy lanyha lelkeink vannak. Munkatársak, apostoltársak, az Isten Országának építőtársai...

Amennyivel nehezebb, annyival szebb az életünk. Istenem, de jó, hogy a huszadik századba teremtetél. Nem győzők hálát adni, hogy nem lettem kicsiny idők kicsiny nyárspolgára. Te tudod, miért volt ez így jó. Talán akkor én is elvesztem volna a hétköznapi szürkeségében. Talán eszembe sem jutott volna, hogy mire hívtál. Tudom, hogy gyenge katonád vagyok, de legalább harcolok és Érted harcolok.

E gondolatok közben buszunk már jól eltávolodott Pesttől. Kecskemétig a fele utat már megtettük. Egy útszéli csárdánál lekanyarodunk a parkolóba.

– Tíz perc pihenő – szól a kalauz. Az utasok leszállnak. Kinyújtóztatják gémberedett tagjaikat, majd a csárdába térnek be egy kis frissítőért. Főhadnagym is oda tart.

Gyorsan leszálok én is, és az út ellenkező oldalán sétálgatok. Közben szemmel tartom a kocsma bejáratát, hogyha az én emberem kijön, előtte szállhassak fel. Elég keserves pihenő ez számomra. Végre eltelik az idő, a kalauz újra összereli az utasokat. Sietek a helyemre, mire a tiszt feláll, én újra szorgalmasan újságot olvasom.

Ugyanez ismétlődik meg Kecskemét főterén is. Itt a nagy forgalom könnyíti a helyzetemet. Ismét sikeresen megúszom.

Kecskemét után gyorsabban megy az idő. Ritkábbak a megállóhelyek. Lassan besötétedik. Minden megálló előtt a kalauz számba veszi a leszállókat. Ez újabb izgalmat jelent, mert ilyenkor minden leszálló hátranéz, hogy ki száll még le. Ugyanez történik Kunszentmártonnál is. Itt két megállóhely van. Először az állomásnál állunk meg. Néhányan itt a pályaudvarnál kiszállnak. Fájdalom, a főhadnagy úr tovább utazik. A főtér előtt ismét kérdez a kalauz. Hátul csak én tartom fel a kezemet, elől csak a főhadnagy.

No, köszönöm szépen, ketten leszünk...

Közvetlen a megálló előtt előre kecmergek. Szívem a torkomban dobog. Csak most ússzam meg.

Lassít a kocsí, majd megáll. Amikor a főhadnagy ülése mellé lépek kis tarisznyámmal, felém fordul. Egy pillanatra rám néz, majd közömbösen elfordítja tekintetét.

Nem ismert meg.

Leszálláskor a vezető túl hamar indít, megingok és lelépés közben a főhadnagy lábára lépek. Még csak ez kellett. Újra rám néz, gyors bocsánatkérésre dűnnyög valamit.

Ő jobbra tart – én természetesen balra. Pedig nekem is jobbra lenne az utam. Gyors léptekkel száguldok át a főtéren, és egy mellékutcába kanyarodom. Hosszú kerülővel jutok el a „mi utcánkba”, ahol néhány perc múlva csöngetek a zárda kapujában.

Izgalmas utazás volt...

Óriási örömmel fogadják társaim az első megtért szökevényt. Kézről kézre adnak, majd be kell számolnom élményeimről és a pesti újságokról. Különösen Adorján atyát érdeklik utazásom körülményei, mert ő holnap követi példámat.

A „megegyezés”

Visszaérkezésem után már gyorsan követik egymást az események.

Az állam és az Egyház közötti tárgyalások 1950 augusztus végén befejezéshez közelednek. Már csak a részleteket vitatják meg, és szeptember hetedikén megtörténik az aláírás, majd szeptember 7-én a megegyezés pontjainak nyilvánosságra hozatala. Jellemző, hogy a szerzetesek ügyével nem a kultuszminiszter, netán a miniszterelnök, hanem személyesen Rákosi Mátyás, mint államminiszter foglalkozott. Ő szabta meg a feltételeket és ő írta alá a kényszerhelyzetbe hozott katolikus küldöttséggel az általa készített „megállapodást”.

Mi kezdettől fogva elég jól voltunk értesülve a tárgyalások állásáról. Most mégis óriási meglepetéssel olvastuk a döntést. A „tárgyalások” eredménye számunkra a teljes megsemmisülést, püspökeink számára a teljes kapitulációt jelentette. Ami engedményt kicsikartak a püspökök, az nevetséges volt, és nem is számított engedménynek, csupán arról volt szó, hogy a szerzetesrendek felszámolását nem nyílt erőszakkal oldják meg, hanem bizonyos „humánus” módon. Tehát végeredményben az állam által tett engedmények is saját propagandájukat szolgálták: ország-világ előtt azt jelezték, hogy a szerzetesek – bár ellenségei a népi rendszernek – mégis „emberies” elbánásban részesülnek a „nagylelkű” kommunista államhatalom részéről. Beilleszkedhetünk a „demokráciába”, „csak” éppen szerzetesi és papi működést nem folytathat a szerzetesrendek tagjainak nagy része.

Mielőtt dióhéjban a megegyezés főbb pontjait leírnám, érdemes felidézni, hogy a katolikus Egyház 1948 előtt 193 óvodát (az összes 15%-a), 2885 általános és népiskolát (az összes 41%-a), 86 polgári iskolát (az összes 24%-a), 48 gimnáziumot (az összes 27%-a), 22 szakiskolát (az összes 17%-a), 35 tanító- és óvónőképző intézetet (az összes 56%-a), valamint számos kollégiumot és Egerben jogi akadémiát tartott fenn. Ezen intézmények jórészt szerzetesrendek működtették. Most az összes – mintegy tizenegyezer tagot számláló – magyarországi szerzetesrend – önként – feloszlik. Kivételt képez három férfi és egy női rend. Ezek két-két gimnáziumot tarthatnak fenn, illetve kapnak vissza (mivel az 1948-as államosításkor az összes szerzetes gimnázium az állam kezébe került). A bencések Pannonhalmán és Győrött, a piaristák Kecskeméten és Budapesten, a ferencesek Esztergomban és Szentendrén taníthatnak a gimnáziumokban, a leányiskolák közül a Szegény Iskolanővérek Budapesten, a Knézich utcában és a debreceni Szvetits-intézetben tarthatták fenn katolikus gimnáziumukat.

Itt kell megemlítenem, hogy a tárgyalásokon eredetileg a ciszterci rend maradt volna fenn a ferencesek helyett, elvégre mi voltunk jelentősebben és hagyományainkban a bencések és a piaristák mellett a meghatározó tanítórend az országban. De Schrotty Pál, a ferencesek akkori főnöke Rákosihoz intézett „személyes érvekkel” kijárta, hogy ők kapjanak iskolát. Rákosi különben is haragudott a ciszterciekre, mert Endrédy Vendel zirci apátot Mindszenty bíboros „rossz szellemének” tartotta. Így mi megszűntünk, a ferencesek pedig kaptak két középiskolát. Jellemző, hogy olyan kevés diplomás tanárunk volt, hogy még ezt a két gimnáziumot sem tudták saját rendjükből tanári karral ellátni, hanem kénytelenek voltak máshonnan „kölcsönözni” tanárokat.

A szervezetenként fennmaradt rendek sem maradhattak meg teljes létszámmal. Rendenként 84 fő maradhatott. Ebbe a 84-es létszámba a teljes rendi vezetőség, adminisztráció, a két-két gimnázium tanári kara és az utánpótlás, vagyis a rendi növendékek (maximálisan 14) is bele tartoztak.

A feloszlott rendekből 400 papot az egyházmegyék átvehettek pasztorációs munkára, természetesen világi papként. A nyugalomban lévő szerzetesek számára – akik ezt kívánják, és nincs más lehetőségük elhelyezkedésre pl. rokonaiknál – az állam néhány szerzetespapi, illetve szerzetesnői otthont rendez be, amelyben csak a kereten kívül élő szerzetesek élhetnek.

Az állam kíváncsi volt tartja – mivel pedagógushíánnyal küzd (!) – hogy minél több szerzetestanár, természetesen civil státusban vállaljon tanári állást az állami gimnáziumokban.

A civil foglalkozásban élő szerzetesek, beleértve azokat is, akik egyházi szolgálatban maradtak, pl. kántorok, sekrestyések stb., kizárólag magán jellegű miséket mondhatnak, olyan időpontban, amikor a templomokban nincs forgalom, tehát a hivatalos misék előtt vagy után.

A szerzetesrendek minden vagyona, összes kolostoruk, a házak teljes felszerelésükkel és minden ingó és ingatlan értékkel együtt az állam tulajdonába megy át „természetesen” minden kártérítés nélkül. Azokat a szerzetesházakat, amelyekből még nem távolították el a szerzeteseket, három hónapon belül ki kellett üríteni. A házakból csak a szerzetesek magánszobájában lévő egyéni használatra szolgáló tárgyakat szabad elvinni. A házak feloszlását három hónapon belül az állam által meghatározott ütemterv szerint kell végrehajtani.

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy itt nem megegyezésről, hanem a legféltetlenebb terrorral történő *teljes jogtiprásról* és kikényszerített megállapodásról van szó. Sem az emberi jogok, sem a vallásszabadság – az Egyház jogairól (pl. tanítás) nem is beszélve –, nem érvényesülhettek a „megegyezésben”.

A szerzetespapság legnagyobb része, amikor értesült erről a nevetséges eredményről, megbotrányozásának adott kifejezést. Sokkal jobb lett volna, ha a püspöki kar le sem ül tárgyalni. Így csak a híveket tévesztették meg az úgynevezett megegyezéssel. Ismerve a kommunizmus – manapság már fejlettebb – módszereit és taktikáját,

semmivel sem lett volna rosszabb a helyzet, ha a püspökök nem engednek. Esetleg azonnal megindult volna a katakomba-élet, és nem egy-két évvel később, mint ahogy az valójában történt.

Ha erőszakos, nyílt egyházüldözés tört volna ki a püspökök ellenállása miatt – ez kegyelmi-lelkipásztori téren járt volna előnyökkel. Nemcsak a külföld reagált volna sokkal erőteljesebben, hanem a magyar katolicizmus is sokkal nagyobb virágzásnak indult volna, mint azt az egyháztörténelem minden nyílt egyházüldözés idején megmutatta.

Most már mindegy, a törtéteken nem lehetett változtatni. Nagy baklövés volt. Oly hirtelen történt minden, és mindannyiunk számára annyira lesújtó volt a megegyezés tartalma, hogy napokig jóformán azt sem tudtuk, mit csináljunk.

Lassan mégis magunkhoz tértünk. Amíg valamennyiünk végleges elhelyezése függőben volt, mindenki rokonaihoz, ismerőseihez készült. Magam Pesten, édesanyámnál akartam megvárni a választ levelemre, amelyet a szombathelyi püspök úrhoz írtam az egyházmegyébe való visszavételelem ügyében. Vas megyét annyira megszerettem, leginkább oda vágyódtam vissza. Elvként mondták ki, hogy senki régi helyére nem mehet vissza, még látogatóba sem. Szentgotthárd július 1-től ún. határsáv lett, külön igazolvány nélkül – amit csak nehezen adtak ki – senki sem mehetett oda. Csak az volt a kívánságom, hogy minél közelebb kerüljek Gotthárdhoz, hogy legalább a kapcsolatot tudjam valahogy fenntartani.

Szeptember 15-én hagytam el végleg Kunszentmárton. A zárdában még elég sokan maradtak a mieink közül, nem volt mindenkinek olyan egyszerű, mint nekem, rokonoknál elhelyezkedni. Szomorú szívvel vettem búcsút 3 hónapi lakóhelyemtől, ahol annyi kétségeskedő, bizonytalanságban eltöltött óra mellett annyi boldog pillanatot is megértem.

Szerzetes voltam, egyháziilag-államilag, amikor ide beléptem, s most külsőleg *civilként*, legjobb esetben leendő világi papként lépek ki új életem felé...

Hívásban, lélekben és elkötelezettségben természetesen ciszterci szerzetespap maradtam, ezt senki erőszakkal és állami rendeletekkel el nem veheti tőlem.

Szomorú szívvel indultam a vasútállomás felé...

Világi papként

Kétheti pesti tartózkodás után kaptam meg a szombathelyi püspök úr válaszát az egyházmegyébe való felvételi kérelmemre. Legnagyobb öröömre *Körmendre* nevezett ki káplánnak. Körmend a legközelebbi város Szentgotthárdhoz, a lehető legjobb összeköttetéssel, vonaton, országúton egyaránt 30 km a távolság.

Boldogan csomagoltam megmaradt, illetve visszalopkodott holmijaimat, és október 6-án reggel gyorsvonattal leutaztam Körmendre.

Körmend a Szombathely–Szentgotthárd-i vasútvonalnak kb. a közepe tájt fekszik. A nyugati határ itt fordul észak–déli irányból kelet–nyugati irányba. A Gotthárd–Alsószőlőki „csücske” az országnak innen indul ki. Körmendtől a nyugati határ alig 2–3 km. A város szép, kies helyen fekszik, a Rába széles völgyében. Észak felé az osztrák hegyek, délre pedig a Hegyhát vonulatai között. Gondozott utcák, parkok, aránylag sok emeletes épülete egész városias jelleget kölcsönöz a mindössze 6500 lakosú településnek.

Vallását tekintve érdekesen oszlott meg a népesség. Háromszor annyi református volt, mint amennyi evangélikus és háromszor annyi katolikus, mint amennyi református. Tehát mintegy 4500 volt a katolikusok száma. Négy lelkipásztor gondozta az egyházközségeket. Az esperes-plébánoson kívül két káplán és egy hitoktató működött. Ez utóbbi külön lakásban a községben lakott, mi ketten káplánok a plébánián, amely a templom-téren álló, szép nagy emeletes épület volt. Az esperes és az első káplán az emeleten lakott, én, mint második káplán a földszinten, mindjárt a bejárati ajtó mellett. Ez, mint később kitűnt, nagy előnyökkel járt, bár félig-meddig kapus-szerepem is volt, mert a csöngetőknek általában nekem kellett ajtót nyitni.

Délben érkeztem gyorsvonattal Körmendre, ebéd után a szobám rendezgetésével foglalkoztam. Éppen befejeztem az új honfoglalást és országépítést, amikor az első csöngetés utáni csend jelezte, hogy most a ház népe tőlem várja, hogy ajtót nyissak. A földszinten hátul még két apáca – házvezetőnőként – is lakott. Ki is léptem szobámból, s a bejárati ajtót kulcsommal kinyitottam, kidugtam fejemet az őszi este sötétjébe.

– Gábor!

– Laudetur Jesus Christus! – öleltük meg egymást. Ismét csak ő volt az első, és a lehető leggyorsabb.

Hat hete, a nagy szökés óta nem találkoztunk, így hát volt mit mesélni egymásnak. Kunszentmárton végnapjai, majd a pesti napok, végül körmendi diszpozícióm körülményei részéről – a gotthárdi helyzet Gábor részéről voltak beszélgetésünk fő témái.

Közben megvacsoráztunk, majd éjfélig elbeszélgettünk, s azután kikísértem az éjjeli vonathoz, amellyel visszatért Gotthárdra.

* * *

Másnap reggel táviratot kaptam Zircről.

„Csomagolunk. Ha tudsz, azonnal gyere. Pelbárt.”

Szőrnyűség.

Ez csak egyet jelenthet: a háromhónapos határidőt sem várhatjuk meg, amit az állam a szerzetesházak felosztására megengedett a tárgyalásokon, hanem már jóval előbb ki kell üríteni az apátságot. Mint később kiderült, október 15-re át kell adnunk Zircet. A háromhónapos határidő – kommunista értelmezés szerint – úgy értendő, hogy addig az ország összes zárdáit fel kell oszlatni, de őáltaluk megállapított sorrendben, vagyis ebben is bizonyos „ütemterv” szerint, mint ahogy a szappangyártásban is van norma, terv, ütemterv –, és esetleg túlteljesítés. Nos, hát természetesen a cisztercieknek kellett a tervet túlteljesíteni, és pedig tíz nap alatt felszámolni az ország második legnagyobb szerzetesházát – mivel mi nagyon ellenszenvesek vagyunk Rákosi elvtársnak. Fellebbezés nincs, mit lehet tenni, el kellett kezdeni a szomorú műveletet. A könnyen mozgatható – elsősorban fiatal – rendtársakat összehívták az ország minden részéből, hogy segítsenek a kiürítésben.

Azonnal a postára siettem és feladtam Gábornak egy táviratot. Még aznap este megjött, útrakészen. Az iskolában beteget jelentett. Magam pedig elkéredzkedtem új főnökömtől, és másnap vonatra szálltunk Zirc felé.

Kora délután érkezünk meg. Az apátság feldúlt hangyabolyhoz hasonlított. Már javában folyt a rakodás, csomagolás. A behívott rendtársak legnagyobb része már megérkezett. Szomorúan, de serényen láttunk munkához. Az Egyház és az állam között létrejött „megállapodás” szerint a zárdák közös helyiségeinek (ebédlők, társalgók, könyvtár, konyha, raktárak, hivatalok stb.) bútorzata és felszerelése az állam tulajdonába megy át, mi csak a magánszobák bútorait vihetjük el. Ez rendkívüli anyagi veszteséget jelentett a rendnek, valóságos *rablás* volt –, de még így is óriási feladatot jelentett a kiürítés, hiszen kb. 200 szoba, illetve helyiség felszerelését kellett összecsomagolni. Még a kiürítési rendelet előtt egy állami bizottság járta végig az egész apátságot, és minden egyes „közös használatra szolgáló” bútordarabot megjelölt, és lajstromba vett, meglehetősen önkényesen állapítva meg, hogy mely szobák számítanak közösnek.

Ezeket érintetlenül kellett hagyni. A többi bútort azon rendtársak között osztották el, akiknek már volt valahol lakásuk, rokonoknál vagy plébániákon kaptak alkalmazást, mint én is – a maradékot szemináriumokba, Pannonhalmán és különféle egyéb, egyelőre egyházi kézben maradó helyekre kellett szállítani.

Napokon át vonultak a szekerek a zirci állomásra, ahol vagonokba raktuk és különböző irányokba indítottuk útnak az ország minden tája felé a Rend megmaradt ingóságait. Éjjel-nappal jártak a teherautók és vitték szerteszét holmijainkat.

Nem kincsek, anyagi értékek halmozására keletkeztek a szerzetesrendek. Hiába fognak ránk ellenségeink bármit ezen a téren, és beszélnek mesés vagyonról, kincsekről, amelyeket évszázadok alatt a „szegény” szerzetesek gyűjtöttek össze, természetesen a „szegény nép” rovására. Nem –, tudjuk ezt mindnyájan, akik azokon a szomorú, ködös októberi napokon verejtékezve cipeltük egy nagy lelki közösség anyagi dolgait, hogy mentsük, ami még menthető.

Nem is ezeket a bútorokat sajnáltuk, amelyek a gyors hurcolkodás következtében szemünk láttára rongálódtak, koptak, zúzódtak össze, s mentek részben tönkre. Nem is azokat sajnáltuk, amelyeket ott kellett hagynunk. Nem is azt az épületet fájlaltuk otthagyni, amelyben évszázadok ciszterci generációi nevelkedtek, készülődtek a nevelői-apostoli munkára, egy szerencsétlen nemzet kultúrájának és lelki értékeinek továbbadására.

Sokkal többről volt itt szó. A Rendről, az Egyházzal, a Hazáról, az Isten Országáról. Vagyis mindarról, ami emberi, ami magyar, ami keresztény érték. Az örök emberről és az évezredek magyarságáról. Hiszen az európai kultúrának és kereszténységnek egyik „fellegvárát” rabolta most el a pogány barbárság.

Nem is olyan rég, néhány hónappal ezelőtt Veszprémből kapaszkodott fel a vonat a Bakonyba, amelynek egyik fülkéjében zajos társaság közepette üldögéltem –, szerencsére civil ruhában. Két kommunista beszélgetett mellettem. Amint a vonat ablakából megpillantották a zirci apátság tornyait, az egyik, aki már ismerős volt errefelé, gúnyos mosollyal jegyezte meg:

– Látod, az ott a dunántúli reakció egyik fellegvára.

A másik jelentősegteljesen válaszolta:

– Reméljük, már nem sokáig...

Hát igen, az ő várakozásuk most teljesedett be. A világ fiai a maguk nemében erősebbek a világosság fiaiánál. Különösen ha egy két és félszáz milliós nagyhatalom sokezer tankjával áll a hátuk mögött...

Október 11-én van a névnapom. Védőszentem ünnepe ez, s a Rendben ezt a napot szoktuk megtartani. A híveim a világi naptár szerint, februárban szoktak megköszönteni, nem ismervén az októberi Géza (Nicasius püspök) napot. Régi szokás szerint az apátság ebédlőjében ebéd közben szokott apát urunk mindenkit felköszönteni. Így történt most is. Sose felejttem el ezt a köszöntőt...

Amint a szokásos ebédközbeni lelkiolvasmány befejeződött és elkezdődött a beszélgetés, az apát úr jelt adott a kis asztali csengővel, és szólásra emelkedett.

Néma csend, mindenki tudta, mi következik. Furcsa érzés vett mindenkin erőt.

Endrédy Vendel apát úr néhány másodpercig csendben állott. Észrevettük, hogy meg van illetődve.

– Kedves fiaim, testvéreim!... Elcsuklott a hangja. – Az utolsó névnapot ünnepeljük e falak között...

Néma csend. Mindenki mozdulatlanul néz maga elé. Vagy félpercnyi hallgatás után atyánk erőt vett magán, és halkabban folytatta.

– Szeretett Géza fiam! Te vagy az utolsó, akit szent Rendünk nevében itt köszönhetek. (Milyen igaza volt...) Csak a Jóisten tudja, mikor lesz Zircen a legközelebbi ciszterci névünnepe... Lesz-e valaha egyáltalán?... – Ismét elhallgatott. Szeméből könnyek törtek elő.

– Fiam, az Isten áldjon, éltesen, adjon erőt, hogy hűséges maradj hozzá, szent Rendünkhöz, Egyházunkhoz, szeretett Hazánkhoz – és egyszer majd a többiekkel, mindenkivel együtt – legalább lélekben – olyan lelkiülettal jöhess ide vissza, amellyel most mentek el mindannyian a világ sötétségébe, új küzdelmekre, új, ismeretlen harcokra. Az Isten segítsen vissza mindannyiunkat mielőbb!

Négy nappal később nagyjából befejeződött a kiürítés. A maradék bútorokat, amelyeket sehova sem lehetett elküldeni, a zirci plébánia helyiségeiben halmoztuk fel. Ugyanis néhány szoba a földszinten megmaradt néhány mellékhelyiséggel, mint Zirc plébániája. A hozzá vezető folyosót az apátság többi részétől el kellett falazni, így csak a templom felől lehetett megközelíteni a plébánia-lakást.

Másnap reggel járt le a határidő az átadásra. Mi Gáborral reggel utazunk. Ma még ciszterci apátság Zirc, – holnap már... Ma utoljára viselhetjük a reverendát. Délután, amint készen lettem egyéni dolgaim csomagolásával, felvettem a szent fehér ruhát és Gáborral utolsó sétára indultam.

Először az apátság épületét jártuk végig. A folyosókat, közös helyiségeket és a szobákat, ahol laktam. Ahol életem legboldogabb öt esztendejét töltöttem. Ahol újjászülettem Jézus Krisztusban, ahol levetkőztem a régi világi embert, és felvettem az Isten emberének ruháját. Ahol annyi kegyelmet kaptam... Az oratóriumban utoljára térdeltem le, ahol annyi boldog órát töltöttem könnyes és bizakodó imádságban. Lementünk a templomba, a szentélyben méltóságteljesen sorakozó vadonatúj stallumokba – éppen most cserélték ki a régieket gyönyörű faragású újakkal, még nem is lettek készen az összes díszek, szobrok – amelyekből évszázadokon át

naponta ötször szállt fel illatos tömjénfüstként az Atya trónusához a ciszterciek zsolozsmája. Ezentúl ezek is elhagyatottak lesznek...

– Istenem, hát nem kell Neked a mi imádságunk? Nincs szükséged erre a közösségre, amely Teéretted, Teneked alakult, amelyet Te akartál, a Te kegyelmedből állt fenn majdnem 800 éven át? És az utolsó 11 év, a megújulás nagyszerű korszaka?...

– Mi lesz belőlünk, ha szétszórva kiszakadunk a világba? Szétmorzsolódunk, elkopik bennünk a lélek, hiszen Te tudod, milyen gyöngék vagyunk, s csak a Te kegyelmed tart fenn bennünket? Talán hűtlenek leszünk Hozzád, talán elesünk, és nem tudunk majd felkelni, talán megtagadunk és örökre elhagyunk... Ezt akarod?

Sírva szorítottam ökömbe kezemet.

– Te ezt nem akarhatod. Te végtelenül jó vagy és bölcs vagy – csak mi nem értünk meg Téged. A mi gondolataink nem a Te gondolataid. Uram, adj fényt! Több fényt! Hogy meglássam, mit akarsz mindezzel... A mélységből kiáltok Uram, fel Hozzád!...

– Uram, ha már így akarod, legyen! De legalább ne engedj elveszni! Tartsd meg az én szívemet jó erősen a kezekben, hogy soha ne hűljön ki Irántad való szeretete, hogy az a tűz, amely most benne ég a lelkekért, soha ne hamvadjon el... Istenem, Te tudod, hogy szeretlek, nézd a mostani szándékomat, és bárhova viszel, bármit teszel velem, csak ezt az egyet add meg, hogy mindig hű legyek Hozzád és szent hivatásomhoz! Elvehetsz tőlem mindent, csak engem ne engedj el Magadtól!...

Magamban mondtam el mindezt, de amikor kiléptünk a templom ajtaján, úgy éreztem, hogy Gábor mindent megértett, ami e néhány perc alatt bennem történt. Ő is könnyezett.

Ezután körüljártuk a 35 holdas angolkertet, sok öröm, sok emlék, séták, játékok, szerzetes-iffúságom, életem igazi tavaszának őszi pompában viruló parkját. Nemsokára a vacsorára hívó harang szavára lementünk az ebédlőbe. Utoljára...

Mindenki felvette erre a vacsorára fehér reverendáját. Utoljára...

A soros fiatal testvér a soron következő részt olvasta az asztali olvasmányból. Utoljára...

Minden úgy volt, mint máskor, mintha semmi sem történt volna. De valami komor ünnepélyesség volt az arcokon, valami egészen furcsa, szokatlan feszültség a teremben. Perjel úr jelt ad a csengővel. A lektor abbahagyja az olvasást. Jó étvágyat kívánunk egymásnak, és elkezdődik a beszélgetés az asztalnál. Ismét megszólal a csengő. Perjel atya feláll.

– Főtisztelendő Apát urunk, kedves Testvérek! – kezdi halk, megilletődött hangon. – Bár még hat nap választ el bennünket szeretett Apát urunk névnapjától, a szomorú körülmények miatt most ragadom meg az alkalmat, hogy névnapja alkalmából köszöntsük...

Nem emlékszem, mit mondott Perjel atyánk. Csak azt tudom, hogy néhány mondata után mindannyian könnyezve néztünk magunk elé. Múlt-jelen-jövő valahogy összeolvadt e pillanatban mindegyikünk szeme előtt egy-egy nagy szürkességbe, amely elborít bennünk és körülöttünk mindent. Valami nagy, nehéz nyomás ereszkedett ránk, valami megmagyarázhatatlan érzés. A múlt fényessége elhomályosult, a jelen sötétsége és a jövő bizonytalansága hatalmasodott el mindegyikünk lelkében.

Ezután Apát úr mondott köszönetet a jókívánságokért. Ahogy az ő szokásos optimizmusával beszélt, ismét felcsillant bennünk egy kis fény. Bár a közeljövőt elég sötétnek festette, mérhetetlen bizalommal nézett jövőnkbe, s az isteni gondviselésbe vetett hittel buzdított hűségre, kitartásra, bátorságra és szeretetre Isten, Egyházunk, Rendünk iránt.

A vacsora utáni szabadidőt egymástól való búcsúzással töltöttük, majd az esti imára és a *Salve Reginára* mentünk le a templomba.

Ez az utolsó *Salve Regina* rázott meg a legjobban az utolsó napok élményei közül. Visszagondoltam az első *Salve Reginára*, amelyen nyolc évvel ezelőtt még mint civil műegyetemi hallgató vettem részt. Annak az elsőnek köszönhettem hivatásomat, az hozott el a világból a Rendbe, annak hatására lettem ciszterci – ez a mostani *Salve Regina* vitt el Zircről, újra ki a világba. De most már papként, lelkekre szomjasan, a zirci élet bőven áradó kegyelmeinek birtokában. Akkor kiábrándultam a világból, üres lélekkel jöttem, de nagy reményekkel. Most gazdagon, felfegyverkezve az élet küzdelmeire, de az akkorinál sokkal sivárabb, gonoszabb, ellenségesebb világba megyek vissza.

Salve Regina... Üdvözlény Királynőm, aki idehoztál, és megfogtad kezemet, elhalmoztál Fiad kegyelmeivel, vezess továbbra is Fiad útján, ha más ruhám lesz is, lélekben mindig ciszterci maradhassak, a Te fiad, apostolod, papod.

Másnap szétszéledtünk...

* * *

Egy hét múlva levelet kaptam egyik rendtársamtól Körmendre. Röviden tudatta velem, hogy Apát urunkat és több vezető rendtársunkat letartóztatták...

Uram, mi lesz velünk? Meddig teszel még próbára bennünket?

Interurbán pasztoráció

Hosszasan elgondolkodtam a történetek felett. Hároméves pap vagyok. Papi szempontból még gyermek, kezdő. Elvesztettem rendi családomat, amely oly megnyugtató környezet volt számomra – elvesztettem rendi Atyámat (földi apám szentelése előtt 3 hónappal halt meg 1947-ben), akinek jósa és lény, túlradó atyai szeretete kísért eddigi szerzetes-életem folyamán. Olyan árvának éreztem magam, aki a családi tűzhely meleg légköréből a hideg éjszakába lett kitéve.

Összeborzongtam.

És ekkor történt valami. Egy olyan eseménysorozat, amely néhány napra elvonta figyelmemet az elmúlt hetek-hónapok eseményeitől. Mindenesetre a legjobbkor jött.

Október utolsó napjainak egyikén történt...

A szobámban üldögéltem íróasztalom mellett, közvetlenül az ablaknál. Délután öt óra lehetett, már sötétedett. Hűvös volt már, az ablak becsukva. Hosszúkás szobám volt, az íróasztaltól az ajtó felé sorban egy garnitúra, vele szemben egy nagy szekrény, mellette mosdó, ágyam.

Egyszerre egy hatalmas *csattanás* riasztott fel merengésemből.

Felugrottam. A szoba közepe felől, a garnitúraasztal és a szekrény között mintha valaki egy rendkívül nagyot tapsolt volna. Hasonlíthatnám ezt a csattanást elektromos kisüléshez is, vagy hangtompítós revolver kattánáshoz.

Odafutottam a szekrényhez. Azt hittem, talán az ajtaja repedt ketté. De tévedtem. Végignézek mindent a szobában. Sehol semmi változás.

Kezdett a dolog érdekes lenni. Mitől lehetett ez az éles csattanás?

Csengetnek a külső folyosóajtón. Kimegyek. Valaki az esperest keresi. Felkalauzolom hozzá. Közben a káplántársammal is találkozom. Másra terelődött a figyelmem, úgyhogy el is feledkeztem az egész dologról.

Másnap délelőtt a szomszéd szobában, amely a plébánia irodája volt, üldögéltem egész délelőtt. Én voltam ui. az irodai hetes.

A szoba közepén egy hosszú asztal mellett ültem. Ennél szoktunk ebédelni és vacsorázni. Délelőtt 11 óra. Olvasok valamit. Már hosszabb ideje nem jön senki.

Most az ablak mellől egy még hatalmasabb *csattanás* hallatszik, mint az előző este. Rohanok az ablakhoz. Kinyitom, körülnézek. Sehol senki. Az ablak rácsos, kihajolni nem tudok, de a zaj úgysem jöhetett az utcáról. Benn a szobában hangzott, ez holtbiztos.

Megnézem az ablaknál álló régi szekrényt. Ezen sincs semmi változás, repedés vagy ilyesmi.

Még magamat is számba veszem. Kétségtelenül magamnál vagyok, nem álmodom, érzékszerveim épek. Nem képzelődhettem. A csattanás, robbanás vagy akárminek nevezzük, valóban megtörtént.

Most már kezdtem valamire gyanakodni. A filmbeli és mesebeli kísértethistóriákban ugyan nem hiszek, de itt valami rendkívüli dolog történt. Semmi úton-módon nem tudom ezt a két jelenséget magamnak megmagyarázni.

Elhatároztam, hogy ebédkor elmesélem a többieknek a dolgot.

De megintcsak közbejött valami. Beteghez hívtak közvetlenül ebéd előtt, és én utólag, egyedül étkeztem. Így nem tudtam a többiekkel beszélni.

– Se baj – gondoltam –, talán jobb így. Hátha mégiscsak érzéki csalódás volt az egész, és bolondnak vagy babonásnak gondolnának a többiek. Így aztán lassan megnyugodtam, és napirendre tértem a dolog felett.

Igen ám, de az én „kísértetem” nem fért a bőrébe.

Másnap újra jelentkezett – most ismét a szobámban, megint estefelé.

Ennek most már a fele sem tréfa!

Azonnal felmentem az espereshez az emeletre –, de nem volt otthon. Alig vártam a vacsorát, hogy elmondhassam az egészet.

Szorongva a kinevetetés veszélyétől, de részletesen elmondtam mindent. Nyugodtan hallgattak végig. Csak azt vettem észre, hogy az esperes és káplántársam többször jelentősegteljesen összenéznek. De nem volt gúny a tekintetükben, így aztán nyugodtan beszéltem tovább.

Amikor befejeztem, az esperes szótlanul asztalt bontott. Majd intett, hogy menjünk fel a szobájába az emeletre. Vacsora után itt szoktunk elbeszélgetni.

Amikor leültünk, elkezdte.

– Tudja Géza, amit mondott, egyáltalán nem lep meg. Ilyenféle dolog ebben a házban már történt, nem is egyszer. Sőt, sokkal különbségek is történtek.

– Hogyhogy? – lepődtem meg.

– Két évvel ezelőtt, néhány nappal azután, hogy ideérkeztem, éppenhogy sikerült a házban berendezkedni, egy éjszaka hangos csattanás ver fel álmomból, és itt a padlón az ebédlő felé haladó léptek zaja.

Az esperesnek az emeleten két egymásba nyíló szobája volt, a hátsóban aludt, ebből nyílt a folyosó felé a külső szoba, az ebédlő.

– Azonnal felkattantottam a villanyt az ágyamnál.

– Sehol senki.

– Felugrom, átfutok úgy ahogy vagyok, mezítláb az ebédlőbe – az átvezető ajtó csukva volt, én nyitottam ki, amikor átmentem – ott sincs senki.

Természetesen először tolvajra gyanakodtam, de az ebédlőből a folyosóra nyíló ajtó kulccsal volt belülről bezárva, és úgy is találtam.

Az ablakok csukva voltak. Ott sem menekülhetett az illető, annál kevésbé, mert magas az emelet. Nem értettem az egészet.

Éjfél múlt néhány perccel, amikor lefeküdtem.

Másnap éjszaka ugyanez megismétlődött, azzal a különbséggel, hogy az ebédlőben a zárt ajtajú tálalószekrényben sorban csörrentek meg az egymáson fekvő tányérok, majd a poharak, mintha valaki a kezét végighúzta volna rajtuk, hogy megzörgesse őket. Ismét éjfél volt.

Most már én is „kísértetekre” gyanakodtam, dehát az ember az ilyesmit nem veszi olyan könnyen tudomásul a XX. században.

Bizonyosságot akartam szerezni.

Ezért a következő éjjel éjfél előtt negyed órával felkeltem és a sötétben zseblámpával felszerelve vártam. A külső ajtót és az ablakokat előzőleg alaposan megvizsgáltam. Minden zárva volt. A két szoba közti ajtót becsuktam, de nem zártam be. Ugrásra készen ültem ágyam szélén.

Éjfél után néhány perccel – egyébként én az időpontnak nem tulajdonítok különösebb jelentőséget, talán véletlen, hogy éppen éjfél körül történt a dolog minden alkalommal – ismét a szokott csattanás.

Felvillantom zseblámpámat. Senkit nem látok. Lépések előttem egy méterről az ajtó felé, majd a becsukott ajtón át a másik szobában. Odarohanok az ajtóhoz, kinyitom. Üres a másik szoba is, de a léptek tőlem két méterre hallatszanak és sorban csörömpölnek az edények, poharak.

Összeborzongtam. Tényleg „kísérteties” volt.

Aznap éjszaka már nem tudtam aludni. Villanyfényben még egyszer mindent végigvizsgáltam. Sehol semmi nyom. De önmagamban sem tudtam kételkedni. Amit elmondtam, mindent úgy hallottam. Nem volt más hátra, XX. század ide vagy oda – itt nincs más magyarázat –, ez kísértetjárás volt.

Nyilvánvalóan test nélküli, szellemi lény működhetett csak így (ajtón, annak nyitása nélküli áthaladás, szekrényajtók nyitása nélkül az edények mozgatása), akinek áthatolóképessége van éppen szellemi mivoltánál fogva az anyagon, de akinek ugyanakkor megvan az ereje, hogy anyagi dolgokat mozgasson és zörejtsen.

– De mi lehet a célja ezekkel a látogatásokkal? – vettem fel magamban a kérdést. A gonosz ijesztgetni akar? Ennek nincs sok értelme. Inkább jelezni akar. Igen, hogy tudomást vegyek róla. De miért? Talán egy tisztítóhelyen szenvedő lélekről van szó, akinek az Úristen megengedte, hogy ilyen módon kérjen imádságot vagy talán szentmisét. Ez nem valószínű. Ennek nem ez a módja.

Természetesen nem tudtam a dolgot magamban véglegesen eldönteni és annyira izgatott – hiszen az éjszakáim is veszélyben voltak –, hogy másnap délelőtt bementem Szombathelyre Gyöngyös kanonok úrhoz, aki közvetlen elődöm volt itt Körmenten, és teológiailag rendkívül képzett ember.

Nos, ő éppen olyan nyugalommal hallgatott végig, mint mi most az előbb Önt, Géza –, majd elmondta mindazon hasonló dolgokat, amik vele történtek akkor, amikor ideérkezett jónéhány évvel ezelőtt.

Elmondta, hogy itt a plébánia helyén valamikor temető volt, és minden valószínűség szerint még most is vannak alattunk holttestek, amelyeket az épület alapozási munkálatainál nem találtak meg és nem szedtek ki a földből. Sok csontváz napvilágra került, amelyeket azután újra eltemettek. Valószínűleg az ittmaradtak közül jelentkezők azok, akiknek még adósságuk van a Jóistennel szemben, és kérnek, hogy segítsünk azt nekik letörleszteni.

– És meddig tartottak ezek a jelenségek? – kérdeztem.

– Gyöngyös kanonok úr azt ajánlotta, hogy mondjak el néhány szentmisét, azokért a lelkekért, akiknek itt szükségük van rá – annak idején ő is így tett – és a lelkek meg fognak nyugodni. Így is történt. Több szentmisét mondtam értük, és attól kezdve megszűnt minden. Ezt ajánlom magának is, Géza.

Izgalmas beszélgetésünk ezzel véget ért. Másnapról kezdve én is megemlékeztem szentmiséimben a jelentkező lelkekről, és több csattanásban, „jelenésben” nem is volt részem.

Lehet, hogy aki e sorokat olvassa, furcsa véleménnyel lesz írójukról. Ebben a tekintetben vigaszomra szolgál az, hogy ha én olvasom ugyanezeket a dolgokat valamilyen könyvben, valószínűleg én is úgy gondolkodnék az íróról, mint az olvasó most rólam. Pedig betűről betűre úgy írtam le mindent, ahogy történt. És én hiszek a dogmatikai magyarázatban, amely elfogadja a *lélek* jelentkezésének – az ítéletet azonban az Egyház tartja fenn magának az egyes jelentkezések valódiságáról. Mi papok, akik közvetlen átélői voltunk ezeknek a jelenségeknek, fenntartás nélkül hiszünk bennük. Gyöngyös kanonok úr, Gerencsér esperes úr és én. Hogy miért pont mivelünk történtek ezek meg, és miért pont csak akkor, amikor mindegyikünk megjelent Körmenten –, erre nem tudunk válaszolni. Ez titok marad. Persze nem lehetetlen, hogy másoknak is

voltak hasonló élmények, de mi nem tudunk róluk. Az is lehet, hogy a *Gonosz* így akart megfélemlíteni, és menekülésre készíteni bennünket, de a szentmise kegyelme őt kényszerítette távozásra.

Mindenesetre arra nagyon jó volt ez a pár nap, hogy kicsit eltereljen az előző hetek és hónapok izgalmaiktól, és mintegy átmenetet képezzen az elkövetkezendő hónapok és évek küzdelmeihez. – Annyi biztos, hogy ezek az élmények életem végéig megerősítettek a láthatatlan világban való hitemben, a túlvilági életben és a tisztítóhely szörnyű valóságában. Bár – Istennek hála – a hitem mindig erős volt, és nem ilyen személyes élmények, benyomások vagy események alapozták meg.

* * *

Rövidesen kezdtem otthonosan érezni magam Körmenden. Mind több hívővel, ifjúval és öreggel ismerkedtem meg. A gotthárdiak is gyakran kerestek fel. Minden percem be volt osztva. A kápláni teendők, a látogatások, a körmendi társadalmi élet és egyéni dolgom végzése kora reggeltől késő estig igénybe vette minden időmet. A gotthárdi gyerekek sokszor éjszaka látogattak meg, az esti vonattal jöttek és reggel mentek vissza, így az egész éjszakát átbeszélgethettük.

Újra meg újra csak a csodálat és elismerés hangján beszélhetek róluk, akik minden nehézség ellenére, minden segítség nélkül hősiesen küzdöttek a szebb életért, másokért. Folyamatosan fenntartották a vezetőik a *csopormunkát*, sőt állandóan növekedett a csoportok száma és az egyes csoportok létszáma, így módon soha nem látott mértékben lendült fel a szentgotthárdi lelki élet.

Éreztem, hogy Gotthárd rendben halad előre. Új területeket akartam hát „meghódítani”. Természetszerűleg elsősorban a helybeliekre gondoltam. A körmendi gimnázium tanulói jó anyag lett volna. Nagyobbrészt romlatlan falusi gyerekek. A hittanra jelentkezés nagyon jó volt. De a hittanórákon kívül semmi táplálékot nem kaptak. A vasárnapi templomlátogatás is kielégítő volt. De szorosan vett, modern *lelki élet* nem volt a gimnáziumban. Az első pénteket sokan tartották, de hétköznapi szentmishallgatás vagy szentáldozás, nem is beszélve az öntudatos lelki életről, apostolkodásról: ismeretlen fogalmak voltak.

Káplántársammal beszélgettem terveimről. Ő és negyedik paptársunk, a hitoktató, tartották a gimnáziumban a hittanórákat. De mindjárt a beszélgetés elején észrevettem, hogy nem tulajdonítanak különösebb fontosságot annak, hogy a hittanórákon kívül is foglalkozzunk a gyerekekkel, a dolog veszélyessége miatt pedig egyenesen elítélendőnek tartották, hogy „megbontsuk a fennálló rendet”, vagyis a jelen helyzetet.

Láttam, hogy így így nem érek célra. Hát, ha támogatást nem kapok paptársaim részéről, majd megkezdem a munkát magam.

De az igazi meglepetés csak másnap ért, beszélgetésünk utáni napon. Káplántársam estefelé sétálni hívott, és beszélgetés közben értésemre adta, hogy az esperessel megtárgyalta az én elgondolásaimat, az esperes pedig nemcsak hogy nem hajlandó segíteni, vagy tudomásul venni a dolgot, hanem a leghatározottabban tiltakozik mindenfajta ifjúsági munkám ellen, és kilátásba helyezte, hogyha mégis elkezdenék valamit a gyerekekkel, azonnal áthelyeztet Körmendről.

Keserű szájjal, de kénytelen voltam tudomásul venni ezt a döntést. Szegény magyar ifjúság!...

Nyeltem egyet, és másra fordítottuk a szót.

Körmendről tehát lemondtam. Következik Szombathely. Talán ott több szerencsém lesz.

Nem volt közvetlen kapcsolat ottani gyerekekkel. Ezért személyi postával levelet küldtem Török Jenőnek, akivel egyszer már régebben beszélünk a szombathelyiekről. Ő ott akart tartani az elmúlt évben lelkigyakorlatot, de ez technikai akadályok miatt nem sikerült. Viszont neki jó kapcsolatai voltak ottani fiúkkal. Rövidesen választ kaptam és egy címet. Valamint sok buzdítást. Mindkettőnek nagyon megörültem.

Bementem *Szombathelyre* a megadott címre. Egy nagyon rendes katolikus családot ismertem meg. Két gimnazista fiuk volt. A nagyobbik később világi pap lett. A másiknak sorsáról még lesz szó. Velük tehát röviden és őszintén megbeszéltem terveimet. Nagyon lelkesedtek. Megbeszéltük, hogy néhány nap múlva ismét találkozunk, és addig összehozzák a szerintük alkalmas fiúkat.

A szombathelyi fiúkkal való találkozásom igen romantikus körülmények között történt. Az egyik templom tornyában a harangok alatt egy kis szoba volt a találkozó színhelye. Egy vasárnap délutáni litánia után jöttünk össze. A templomból egymás után szállingóztak fel a kóruson és a toronyfeljárón át. Így feltűnés nélkül történt minden. Nyolcan jöttek. Éppen jól elfértünk a kis szobácskában, vagy 25 méter magasban a város fölött. Minden irányban kis zsalugáteres ablakból lehetett lenézni a városra. Láttam, a gyerekeknek is tetszett ez a furcsa hely.

Az összejövétel a szokásos módon folyt le. Néhány kisebb előadásra bontottam fel mondanivalómat. Ismertettem az ifjúság mai helyzetét, az apostolkodás célját és szükségszerűségét. A mélyebb lelki élet fontosságáról és módjáról beszéltem, majd a külföldi ifjúsági mozgalmakról olvastam fel. Ezután a hozzászólások következtek, és a helyi lehetőségeket vitattuk meg.

A fiúk intellektuális és lelki nivója nagyon magas volt. Tényleg a „krémje” jött itt össze a szombathelyi gimnáziumi ifjúságnak. És ami számomra a legmeghökkenőbb volt, nem is nagyon lepődtek meg terveimen. Ellenben elmondták, hogy a régi cserkészkeretek betiltásával a volt *cserkészvezetőkkel* nem szűnt meg a kapcsolat, hanem titokban tovább is összetartanak a cserkészek, és igyekeznek a fogadalmuk szerinti cserkész-

eszményt – most már keretek nélkül is – megvalósítani. Közös kirándulásokon vesznek részt, összejöveteleket tartanak baráti alapon, amelyeken nemcsak a régi cserkész-hagyományok szellemében próbálják egymásban a lelkeséget fenntartani, hanem közösen törekednek kimondottan lelki dolgokkal foglalkozni, és gyakorlati lelki életet élni. Csak papi vezetőjük nem volt, és ezt nagyon hiányolták. A jelenlevők nagy része napi áldozó. A társaság vezetője és lelke egy Pachner Csaba nevű, már érettségizett fiatalember, aki régen cserkészvezetőjük is volt. Ő most nem vehetett részt a találkozón, de – mint mondták – szeretne mielőbb hozzám Kőrmendre lejönni, hogy megbeszélést folytathassunk. E látogatás körülményeit meg is beszéltük.

Nagyon tetszett a lelkesedésük. Jóváágású fiúk voltak valamennyien. Nemcsak külsőre, modorra, fegyelmezettségre – de lelkiültre nézve is. Úgy éreztem, itt könnyű dolgom lesz. És ami nagyon fontos volt, beszámolóikból az is kiderült, hogy sok fiúval tartanak lelki kapcsolatot Szombathelyen, akik hasonlóképpen gondolkodnak, és akik az élettől, embertársaiktól nemcsak várnak, hanem adni is akarnak nekik. Életet, szebbet, jobbat, boldogságot, kereszténységet.

Volt azonban egy nagy problémám. Ez úgy haloványan, egyes megnyilatkozásokból már a gyűlés közben is érződött, de teljes jelentőségében csak a fiúktól való elbúcsúzás után bontakozott ki előttem, amikor az egyik fiú – szemmel láthatólag a legkomolyabb a társaságban – külön beszélgetést kért tőlem. Ez a fiú egyébként később pap lett. Hosszas beszélgetésünkből néhány részletet idézek.

– Bizonyára észrevette Atya, hogy mi itt Szombathelyen a fő nehézség. Nem az, hogy nincsenek lelkes fiúk, sőt nagyon is sokan vagyunk. De két párt van. *Két részre* oszlik a társaság, még az a nyolc is, akik itt voltunk. Az egyik nyílt fizikai harcot akar a kommunizmus ellen, a másik tisztán lelki alapon akar harcolni a saját és mások lelkéért, az Isten Országáért. Tisztán látom, mi lesz ennek a vége. Az erőszakos rész lebukik, és magával rántja bukásában a másik csoportot is, akik külsőleg semmit sem tettek a rendszer ellen.

– És mit gondolsz, mit lehet csinálni? – kérdeztem.

– Sajnos, nagyon nehéz ezekkel a forrófejűekkel szót érteni. Csupa vadnyugati romantika, dicsőséghajhászás, kaland, hiúság az egész alap, amin állnak. Egyáltalán nem érett meg az idő ilyen dolgokra, amiket ők szeretnének. Nem is beszélve arról, hogy nekünk, Isten fiainak nem az erőszak a fegyverünk. Nem a gyűlölet, hanem a szeretet. Aki komolyan veszi a lelki életet, az nem gondol erőszakra. Ezért az ő meggyőzésük tulajdonképpen lelkeségi probléma.

– Értem. Szóval nem sok reményt látsz arra, hogy megszeliüljenek. És körülbelül mi az arány?

– Nagyjából fele-fele. Talán egyeseket még meg lehet nyerni a „lelki” vonalnak, de vannak, akik teljesen csökönyösen ragaszkodnak a maguk lehetetlen, irreális elképzeléseikhez. Meg tetszik látni, nagy baj lesz ebből.

Ennyiben maradtunk. Megígértem, gondolkozni fogok, hogy mit lehet tenni.

Vegyes érzelmekkel jöttem el Szombathelyről. Ez a kettősség nagyon aggasztott. Hiszen annyira magyar hagyomány ez a megosztottság. Kossuth és Széchenyi. Más formában, más körülmények között. Az újra meg újra visszatérő sorsprobléma.

És a történelem már annyiszor megmutatta, hogy nálunk a Kossuthok csatavesztésre vannak predesztinálva...

Alig egy esztendővel később akcióba léptek a szegény szombathelyi forrófejű gyerekek. A Bakonyban különböző diverziós cselekményeket követtek el. Eredmény: két halálos ítélet, több életfogytiglani és sok tíztíz-öt éves börtönbüntetés – a kínzásokról nem is beszélve, amiken szegényeknek keresztül kellett menniük. Az a fiú, akit először ismertem meg, szintén hosszú börtönbüntetést kapott.

Elismerés és tisztelet a lelkesedésükért, önfeláldozásukért. Igazi vértanúk, de ők a magyarság és nem a kereszténység vértanúi. Ha energiájukat Krisztus szolgálatába állítják egy teljesen irreális eszme helyett – sokat lendíthettek volna a magyar ifjúság helyzetén.

Néhány nappal később, a megbeszélten estefelé Pachner Csaba látogatott meg. Egész éjszaka beszélgettünk, másnap reggel utazott vissza Szombathelyre.

Egy rendkívül intelligens, mély lelkeségű, igazán krisztusi lelkületű, ugyanakkor nagy szervezőképességű és általános tekintélynek örvendő fiatalembert ismertem meg benne, aki rendkívüli képességei mellett hatalmas lelkesedéssel és igazi természetfölötti buzgósággal dolgozott eddig is, fáradságot nem ismerve, a lelkekért. Világos látás, józan mérséklet az ítéletekben, széles látókör, apostoli lelkület, nagyszerű vezetői képességek bontakoztak ki előttem e néhány órás beszélgetés folyamán. Még az éjszaka eldöntöttem, és mindjárt meg is egyeztünk Csabával: ő teljesen megfelelő ember az önálló vezetésre, tehát továbbra is folytatja eddigi munkáját, de a fiúk szélesebb rétegére szélesíti ki az apostoli tevékenységet. Ehhez én különféle anyagok (könyvek, cikkek, jegyzetek) küldésével járulok hozzá, és időnként megbeszéléseket tartunk a felmerülő gondokról. Tehát én csak távolból irányítom őket, illetve tartom a kapcsolatot a szombathelyiekkel. Így megkapják mindazt, amire szükségük van – én pedig időmet és energiámat másfelé is tudom hasznosítani.

Nagy örömmre szolgált, hogy Szombathely ifjúságát ilyen könnyen sikerült megnyerni Isten országának szolgálatára.

Annyira kapóra jött ez a megoldás, hogy arra gondoltam, másutt is hasonló módon próbálkozom. A *zalaegerszegi* általános gimnáziumban volt egy ismerős fiú, ezt kerestem fel először. Vele is megbeszéltük a dolgokat. Ha nem is volt annyira képzett és tehetséges – no meg jóval fiatalabb volt, mint Pachner Csaba –, becsületes lelkesedésében és buzgóságában nem kételkedtem, így rá mertem bízni az ottani apostoli munka vezetését. Később *Kőszeg* is sorra került, itt annyival volt nehezebb a helyzet, hogy a határsáv miatt ide nem utazhattam el, de az ottani „apostolvezér” rendszeresen meglátogatott, és így irányíthattam az ottaniakat is.

Október utolsó vasárnapján – akkor még ez volt Krisztus Király ünnepe – Török Jenő lelkigyakorlatot tartott székesfehérvári gimnazisták számára. Előzetes megbeszélés alapján én is felutaztam Gáborral Fehérvárra, majd onnan hármasban együtt mentünk fel Pestre, ahol több napon át részletesen megbeszéltük az apostoli munka feladatait. Megállapodtunk abban, hogy Gábor lesz köztünk az összekötő, ő fogja fenntartani a kapcsolatot a többi városbeliek és köztünk, sőt, ha bármily okból én akadályoztatva leszek – pl. börtönbe kerülök –, ő veszi át a közvetlen irányítást. Ebben az esetben Török Jenő segít neki.

Közben Gáborral felkerestük egy-két gotthárdi ismerősünket, akik Pestre jöttek lakni, illetve itt vannak rokonaik. Ezek barátai és ismerősei köréből is sikerült egy 8 tagú leánycsoportot alakítani. Nagyon jó benyomásokat szereztem róluk az összejövetelen, ahol megbeszéltük a szokásos szempontokat, és a csoport, mint ilyen, elindította a munkát.

Török Jenőtől megtudtuk, hogy Pesten már rengeteg apostoli csoport működik. Számra és minőségre nézve egyaránt nagyszerű eredmény ez, ha azokat a nehézségeket is figyelembe vesszük, amelyek között ez a keresztény katakombákra emlékeztető helyzet kialakult. Az őskeresztény, császár-kori Róma elevenedett meg XX. századi változatban.

Hazatérésem után néhány nappal Gábor egy ismerősét hozta hozzám. Egy Gotthárd közelében levő faluban lakik az illető, közvetlenül a határ mellett. Már nem tudom, mi volt a foglalkozása, engem akkor csak a mellékfoglalkozása érdekelt. Embercsempészéssel foglalkozott. A határzár ellenére rengeteg embert vitt át Ausztriába. Nagyszerűen ismerte a terepet, tudta, hol nincsenek aknák, sőt ő maga készített az aknazáron át folyosót a biztos átjutásra. Később hallottam, amikor már igen nagyban üzte ezt a mesterséget, és gyanúba került, egy csoporttal végleg átment Nyugatra.

A mi megbeszélésünk célja is ez volt. Rendi növendékeink egy részét kellett volna átjuttatni a határon, hogy kint zavartalanul folytathassák tanulmányaikat. Különböző okok miatt az egész dolog abbamaradt, úgyhogy végeredményben hiábavalónak bizonyult találkozásunk.

Ekkor volt az utolsó lehetőségem nekem is az átjutásra. Jól ismertem a terepet, és az egész vidéket, sikeresen el tudtam volna jutni Gotthárdig. Az ő segítségével pedig könnyen át tudtam volna jutni a határon.

Nagyon nagy volt a kísértés. Két napi izgalom árán átmenthettem volna magam.

Több napig szinte éjjel-nappal ezen gondolkodtam. Kint óriási lehetőségek. Itt bizonytalanság, veszélyek, üldöztetés. Ott el tudtam volna helyezkedni, s nyugodtan, széles keretek között végezhettem volna ifjúsági lelkipásztorkodást. Itt mindig jobban összeszorulnak a lehetőségek, előbb-utóbb börtönbe kerülök minden valószínűség szerint, senkinek semmit nem tudok használni.

Igen, ez nagy kísértés volt. Csak ha az ember egy kicsit jobban belenéz a dolgokba, sok mindent másképp lát. Az Úristennek ezzel a mai helyzettel is megvan a maga szándéka. És engem azért helyezett ide, hogy itt álljam meg a helyemet. Nehezek a körülmények? Meg kell találni mindig a módját, hogy hogyan végezzenek gyümölcsöző munkát! – Üldöznek vagy bebörtönöznek? A börtönben is sokat tehetek, talán többet, mint idekint. Hiszen tele vannak a börtönök, nem gonosztevőkkel, hanem politikai foglyokkal. És ami a legfontosabb, ott engesztelés lesz életem minden pillanata! Ez pedig minden apostoli munkánál fontosabb.

De itt mindjárt jött egy másik gond. Ha az engesztelés hasznosabb, akkor miért nem vonulok félre az apostolkodástól, mint annyian a papság körében, hogy engeszteljek, imádkozzam, áldozatokat hozzak. Így magam is megmentem, és hasznos lesz az életem.

Nagynehezen sikerült ebben az útvessztőben – úgy érzem – megtalálni a helyes utat. Ameddig Isten engedi, apostolkodom. Amikor Neki elég lesz ez a munka, majd gondoskodik róla, hogy más módon szolgáljam. Ha úgy akarja: kint végzem az apostoli munkát szabadon, ha börtönbe tesz, majd ott engesztelek. Ez a probléma legjobb megoldása: oldja meg a Jóisten, „gondolkozzon”, „tervezzen” és „döntsön” felőlem, helyettem...

Alapjában véve ez a megfontolás eldöntötte jövő sorsomat a következő öt esztendőre, sőt, még többre... Legnehezebb napjaiban – a kételyek közepette, hogy helyesen cselekedtem-e és nem kellene-e mindent abbahagynom, hogy bajba ne kerüljek – mindig ez a körmendi elhatározás döntötte el további magatartásomat.

Tudom, paptársaim közül sokan nem helyeselték ezt az elgondolást. A legtöbben abból indultak ki, hogy *át kell magunkat menteni* egy jövő korszak számára, amikor majd nyugodtan dolgozhatunk. Most pedig így csak felőröljük magunkat kisebb eredmények érdekében. De kérdezem: lesz-e valaha ilyen korszak, egy bizonyos sokat emlegetett változás a mi életünkben? És ha nem lesz, akkor egész életemben azzal foglalkozzam, hogy magamat „átmentssem”? Ha csendes, passzív, magába-mélyedésre hajlamosabb típus lennék, akkor azzal kellene majd elszámolnom, hogy engeszteltem-e eleget az ifjúságért. Most azzal kell – egyelőre – megpróbálkozzom, hogy az apostolkodás vonalán tegyek eleget hivatásomnak.

Ez az elhatározás természetesen nem azt jelenti, hogy fejjel menjek a falnak. A józan okosság határain belül vigyáznom kell arra, hogy titokban működjek, feltűnés nélkül nyerjek meg minél több lelket az Úristennek. Nem lehet ész nélkül kapkodni! De ha mindent megtettem az óvatosság terén, akkor bátran kell előrehaladnom és szembeszállnom minden nehézséggel. Hisz én hirdetem fiaimnak az „alapelvek” között, hogy „nem ismerem el, hogy az apostolkodásban akadályozhatnak” – és én tagadnám meg életemmel azt, amit másoknak ajánlok? Hiszen oly sok nagyszerű tapasztalatom van, hogy a mai magyar ifjúság milyen hősieken és bátran áll ki a krisztusi élet mellett – akkor én húzódjam hátra? Fiaim, most már munkatársaim, föl akarnak rám nézni. És éppen a bátorságban és buzgóságban kell előttük járnom. Mit várhatok tőlük, ha én visszavonulok?

Nem, számomra csak egy lehetőség van: *maradni*, kitartani, küzdeni!

November közepén olyan tömegekben jöttek a gotthárdi gyerekek meglátogatni, hogy már kezdtem aggódni, hogy feltűnést keltek Körmenen. De nem kellett túlságosan sokáig aggályoskodnom, vagy azon gondolkodnom, hogy leállítsam-e a gyerekek lelkesedését. Megtették ezt mások... Főnököm kérte áthelyezésemet a püspök úrtól. Éppen kapóra jött neki a dolog, mert valakit úgyis keresett *Bérbaltavárra* hitoktatónak. Az ottani káplán, egy domonkos atya ugyanis nem kapott az államtól hitoktatási engedélyt, az öreg plébános pedig nem tudta a két filiát ellátni, és így két községben nem volt hitoktatás év eleje óta. Körmendre helyettem megfelelt a domonkos atya, mert ott nekem sem kellett hitoktatást végezni. Az esperes, a hitoktató és a káplántársam elvégezték a hitoktatást, mindhármuknak volt engedélyük.

Így hát cserélnem kellett a bérbaltavári káplánnal.

Bérbaltaváron

1950. december 10-én egy hideg, száraz, de verőfényes téli napon biciklivel indultam útnak Körmendről, hogy a bérbaltavári plébánosnál jelentkezzem, és megbeszéljem vele a költözködés részleteit. Mintegy 30 km-es út volt Baltavárig. Eleinte a betonúton hajtottam, és a hűvös időben jólesett alaposan megnyomni a pedált. Egymás után maradtak el mögöttem a kilométerkövek.

Vasvár előtt tértem le a műútról, be *Vasvárra*. Először jártam a gyönyörű fekvésű ősi búcsújáráhelyen. Egy kicsit körülnéztem a városkában, pár percre betértem a kegytemplomba, majd pihenten folytattam utamat. Kellett is erő, mert hatalmas dombok következtek. A Hegyhát legszebb és legromantikusabb részén át vezet az út Bérbaltavárig. Hegyek, völgyek, erdők, szántók és rétek váltogatják egymást. Most persze minden fehér volt a zúzmartától. Hó még nem volt számottevő mennyiségben, de a fák fehér mezbe öltöztek a csípős hidegben. A hegyvidéken még hidegebb volt, mint előzőleg a síkságon. Közben fenyőligetek, -erdők zöldjei hoztak újabb színfoltokat a fehér táj egyhangúságába. Alig volt az úton forgalom.

Egy völgykanyarulatban megdobbant a szívem.

Mennyire hasonlít ez a vidék Szentgotthárd környékéhez. Istenem, ha még egyszer odajuthatnék... Ha minden, minden álom lenne, ami történt velem féléven át, és ennek az útnak a végén a gotthárdi apátsághoz jutnék...

Erős emelkedő tetején végre feltűntek a völgyben Bérbaltavár házai. Hosszan nyújtózkodott el két magas hegyvonulat között a mély, kanyargós völgyben a falu. Körös-körül a hegyeken erdők, szőlők. Megálltam. Egész kis paradicsomba jutottam. Egy miniatűr Alpok képe tárult fel előttem.

Felfohászkodtam.

– Szóval Istenem, itt kell építenem a Te Országodat tovább. Legyen meg a Te akaratod!

A falu közepéig vitt a lejtő, csak a fékezésre kellett ügyelnem. A szép barokk tornyú magas templom az országúttal párhuzamos utcában, a szemközti hegy alsó negyedének magasságában volt. Nagyszerűen emelkedett a falu fölé. Közvetlen mellette a nagy plébániaépület.

Zrínyi József, a plébános, testes, piros képű, fehérhajú, jovialis öregúr volt. Harminc éve Bérbaltavár plébánosa. Nagyon kedvesen fogadott. Rövidesen terítettek, és ebéd közben megbeszéltük a költözködés körülményeit. A káplán nem volt otthon, az egyik filiában beteget látogatott.

Ebéd után még egy kicsit elbeszélgettünk, majd elbúcsúztam.

Éppen sötétedéskor értem vissza Körmendre.

* * *

Egy hét múlva, 1950. december 17-én volt a költözködés.

Egy szekéren érkezett a domonkos atya holmijaival Baltavárról, és ezzel a szekérrel mentem én vissza.

Bútoraim Körmenden maradtak, mert Baltaváron volt berendezett káplánszoba, Körmenden viszont nem, és bútoraim jól jöttek az atyának, akinek nem voltak bútorai.

Estefelé értünk Bérbaltavárra.

Sajnos, itt nem volt villany. Petróleumlámpa fénye mellett rakodtam be holmijaimat a szobába. Még az este folyamán nagyjából el is rendezkedtem. A ház népe is segített. Igen népes volt a háztartás.

A plébános úr sógornője, egy méltóságteljes kövér asszony, „az Ágnes néni” – fogalom volt a faluban – volt a házvezetőnő. De inkább csak diktátori szerepet töltött be, mert beteges volt, főleg a lábaival sokat szenvedett, alig tudott járni. Egy lócán ült a konyhában majd egész nap, onnan uralkodott és parancsolgatott mindenkinek.

Két kedvesnővér, Annunciáta Pulchéria nővér, aki egyúttal a kántorságot és a sekrestyésséget is ellátta, és Priscilla, aki a házi munkákat végezte. Ők Ágnes néni közvetlen fennhatósága alatt állottak, aki reggeltől estig egyhuzamban adta ki rendelkezéseit, elsősorban ennek a két nővérnek, de a többieknek is.

Volt még egy kis árva fiú valahonnan az ország másik vidékéről – nem tudom, milyen körülmények között került a plébániára – tizenöt éves volt akkor, és amolyan istállófiú, háziszolga és küldönc szerepet töltött be. Ő volt a „kismindenes”. Volt aztán két „nagymindenesünk” is. Zrínyi plébános úr akkor még „kulák” volt, vagy negyven holddal és jókora szőlővel, lovakat is tartott. Két huszonéves fiatalember volt a munkása, akik nappal a földeken dolgoztak, egyébként a plébánián töltötték idejüket, télen jóformán egész nap, csak éjszakára mentek haza szüleikhez. Persze ők is Ágnes néni mindenhatósága alatt voltak, és ő télen is talált a ház körül számukra mindig valami tennivalót.

A plébános úrral a szobájában étkeztünk kettesben, a többiek hatan kinn a nagy konyhában. Vacsora után a konyhában beszélgettünk el a ház népével. Nagyjából kikérdeztem őket a baltavári viszonyok, lelki élet, ifjúság stb. felől.

Mindkét nővér nagyon jó benyomást tett rám. Komoly lelki életet élő, buzgó lelkek voltak. Priscilla inkább az egyszerű, alázatos, engedelmes szerzetes mintaképe volt, Pulchéria művelt, okos, apostoli lelkületű, aki már Baltaváron eddig is – fél éve volt ott – sokat tett, különösen a leányifjúság összetartása terén. Szép nagy énekkart vezetett, fiúk-lányok egyaránt nagy számban és nagy lelkesedéssel vettek részt a liturgiában.

Volt vagy tíz állandó ministráns is.

Az alapok tehát megvoltak, a kezdet biztatónak látszott.

Ádvent lévén, a hajnali misén már másnap találkoztam a baltavári ifjúsággal. A ministránsok jópofa, életrevaló lurkók voltak. Ministránsruháikat viszont nagyon rossz állapotban találtam, így a nagylányokkal megbeszéltük, hogy karácsonyra varrnak nekik új ruhákat. A plébános úr belement a dologba, előleget adott, amelyet majd gyűjtés útján fizetek vissza, és már aznap egy nagyleány megvette Zalaegerszegen az anyagot. Kilenc új Tarziciusz-ruha készült.

Minden este 6–7 lány jött be, és gépekkel varrták a ruhákat. Közben elbeszélgettünk. Ministránsgyűlést is tartottam. Sietni kellett mindennel, hiszen Karácsony már nagyon közel volt. Gyorsan betanítottam egy betlehemes játékot, amellyel a szenteste előtti utolsó három napban az egész falut bejárták. Körülbelül 1500 lakosa van Baltavárnak, így hát volt dolguk, de szívesen csinálták. Két ötös csoportban mentek, két fiú, aki tudott furulyázni, néhány karácsonyi éneket is eljátszott betlehemezés közben. Nagy sikerük volt. Anyagilag is jól hozott a betlehemezés. Nemcsak az összes ministráns és énekes, valamint a háznépe kapott belőle kis karácsonyi ajándékot, hanem még a ministránsruhák árának a jórészét is fedezte a bevétel. A többi maguk az énekesek adták össze, úgyhogy Karácsony ünnepén a plébános úr nagy bámulatára elibe raktam az előlegezett összeget.

A megfelelően kiválasztott lányokkal – nyolcan voltak – bevezető gyűlést is tartottunk 21-én este. Itt ismerttettem céljaimat, elgondolásaimat. Nagyon tetszett nekik minden. Szentestén a plébánián feldíszített karácsonyfa alatt kis ünnepélyt rendeztünk, amelyen a betlehemeseken kívül az énekkar adott elő sok szép karácsonyi éneket, én is tartottam egy kis elmélkedést, majd a háznép – a közönség – részéről a plébános úr is tartott beszédet. Aztán – nagy meglepetésre – az ajándékok kiosztása következett. Senki nem várt semmit, és mégis mindenki kapott. De én voltam a legjobban meglepve, mert én is kaptam több kedves kis ajándékot. Több mint negyvenen voltunk együtt.

A mag, amelyből a fának kellett kifejlődnie...

Hála az alapnak, amelyet elődeim és a kedvesnővérek vetettek, nagy eredmény volt ez – egy hét ottlét után.

Az ünnepek után szélesíteni akartam az alapokat, „növeszteni” a magot. Teljes gözzel fogtam munkába. A ministránsok közben – valószínűleg az ajándékok hírére – erősen megsaporodtak. Újévre már húsz ministráns volt – az eredeti létszám kétszerese. A bejárást itt is megengedtem, sőt minden eszközzel elősegítettem. Iskolai szünet volt, ráérték a gyerekek, közben lehullott a nagy hó is, így vagy kint szánkóztunk, hólabdáztunk, vagy kirándultunk a csodás környékre, estefelé meg szobajátékokat játszottunk.

Az érettebb ifjúság meg a felnőttek – ilyen tagjai is voltak az énekkarnak –, szintén ráért, nem volt munkájuk, a hideg miatt az erdőn sem dolgoztak. Ki kellett tehát használni az időt. Sok énekpróbát tartottunk, egy újabb ünnepélyre készültünk. Nem volt betleheme a templomnak, felugrottam Pestre, vettem elég nagy, 16 cm-es figurákat, az egyik mellékoltáron kis barlangot csináltunk és tájékat köréje, majd elhelyeztük benne a figurákat. A betlehem ünnepélyes megáldása alkalmából – Vízkereszt napján – műsoros délutánt rendeztünk, amelyen a betlehemesek és az énekkar szerepeltek. Az ünnepély alatti perselyezés, a betlehem mellé kitett persely február 2-ig, a karácsonyi ünnepkör végéig meg is hozta a betlehem árát.

Nagy sikere volt a betlehemnek. Sokszor mentem be a templomba hétköznapi napokban. Alig volt alkalom, hogy gyerekek, felnőttek ne nézegették volna a számukra újdonságot jelentő kis figurákat és „Betlehem” vidékét.

Egyik délután szürkületkor két kis gyerek lopózkodott be lábujjhegyen a templomba. A betlehemhez közel, a fal mélyedésében térdeltem, nem vettek észre.

A leányka 12 éves lehetett, a fiú tíz. Két gyertya égett a betlehem világítására. Hosszan elnézegették az alakokat, az egész tájat. A kisfiú áhítattal tapogatta, simogatta meg az elérhető figurákat. Majd halkan odaszólt a leánynak.

– Jaj de szépek... Milyen jó lenne, ha mindig itt maradnának. Olyan régen voltam már templomban, de ezentúl sokszor eljövök, hogy megnézhessem a kis Jézust. Kár, hogy Ő olyan messze hátul van, és nem simogathatom meg.

– Bizony, én is szívesen eldajkálnám – felelte csillogó szemekkel a leányka.

Sokáig ott voltak. Majd a kislány megfogta a fiú kezét és a főoltár felé hozta.

– Te Peti, ha már itt vagyunk, imádkozzunk egy kicsit.

Melegség simogatta a szívemet, ahogy a két gyereket elnéztem. És egy ötlet villant fel bennem. Bizonyára sok ilyen gyerek járt már itt az elmúlt hetekben, aki már régen volt templomban. Nem lehetne ezeknek a gyerekeknek állandóan, az egész év folyamán látnivalót, élményt adni itt a templomban? Nem lehetne őket máskor is idecsalogatni valami szép és hasznos gondolattal?

Mi lenne, ha minden héten a heti vasárnap evangéliumának jelenetét csinálnánk meg éppen így, természetes eszközökkel. A hegyi beszédet igazi hegyen, hasonló gipsz-alakokkal, Jézussal, apostolokkal, néppel? Vagy a csodákat sorban, a kenyérszaporítást, a naimi ifjút vagy a kánai mennyegzőt, és minden más evangéliumát a szentévének? Minden héten újdonság, minden héten az evangélium valóságát élnék át élményszerűen, szemléltetően a gyerekek. Mennyire fellendülne a templomlátogatás...

A következő napokban részletesen kidolgoztam az év összes evangéliumainak fő jeleneteit. Az egész év liturgiájának eseményei, a szereplők, a tájak, a kellékek – mint egy kis színpadon díszletekkel –, milyen nagyszerűen eleveníthetők meg. Nem is kerül sokba házilag előállítani őket. A legnagyobb nehézséget természetesen az alakok, a szobrok jelentik. Erre nézve több elgondolásom volt. Sajnos a körülmények akkor nem engedték meg az „Élő Evangélium” megvalósítását. Sokat gondolkodtam azóta is rajta, mind több praktikus ötlet támadt, és elhatároztam, mielőtt olyan helyzetben leszek, meg fogom valósítani.

(Jóval később részben sikerült is. Részben: legalábbis a főbb ünnepeket: Karácsony, Húsvét, Pünkösd, Péter-Pál, Hegyi Beszéd stb. sikerült bemutatni, de erről majd amikor eljön az ideje)

Közben teltek-múltak a szép téli hetek. Hetenként tartottam a leányokkal apostolkodási összejevetelt, ilyenkor a szokásos anyagot adtam le nekik. A gondolat teljesen új volt számukra, és talán ezért is lelkesedtek érte. Rövidesen nemcsak egyéni lelki életük indult el, és lett mind több a gyakori, sőt napi áldozó, hanem külső tevékenységükkel is hódítottak meg másokat a lelki életnek. Nemsokára egy másik csoportot is sikerült alakítani, nyolc taggal.

Nagyobbrészt nem értelmiségi lányokról lévén szó, egyelőre nem is gondoltam arra, hogy önállóan működő csoportokat hozzak létre, mint Gotthárdon, magam is könnyen kézben tudtam tartani az egész társaságot. A lányok apostoli munkája főleg abban nyilvánult meg, hogy új tagokat próbáltak megnyerni, s aki ezek közül reményt nyújtott további előrehaladásra, illetve komolyabb igényei voltak, azokkal én is felvettem a közvetlen, személyes kapcsolatot. Ők aztán mindenre használható, „oszlopos” tagjai lettek a lelkipásztori munkának, pontosabban az egyházközségnek. Nagyobb részük az énekkarnak is tagja volt vagy lett, de rájuk mindenfajta munkában, liturgia, templomdíszítés stb. terén számíthattam.

Bérbaltavárt is feltérképeztük házról házra a leányok segítségével, körzetekre osztottuk, a közvetítő és szeretetszolgálatokat (betegek stb.) ők és a ministránsok végezték. A gotthárdi tapasztalatok után itt sokkal könnyebben és gyorsabban ment minden.

A nagyobb fiúkkal is próbálkoztam, néhány összejevetelt tartottunk, de egyelőre velük nem sikerült komoly és tartós eredményt elérni. Inkább csak a személyes kapcsolatom mélyült el velük, és bármire volt szükség, azt megkaphattam segítségükkel.

A ministránsgyűléseken a liturgián, ministráláson, asszisztencia-gyakorlásokon kívül a lelki életéről volt a legtöbb szó. Szinte egyik napról a másikra – bizonyos előkészítés után – fellendült a gyerekek misehallgatása, szentáldozása.

A nagybőjtben újabb hangversenyt, illetve ünnepélyt tartottunk. Pulchéria nővér segítségével énekszámok, versek, szavalókórusok váltogatták egymást. Az ünnepély fénypontja Sík Sándor Tenger című hatalmas költeménye volt, amelyet szavalókórusra dolgoztam át, énekkari kísérettel és orgonabetétekkel, illetve aláfestéssel. Nagyon szépen adták elő a gyerekek, nagy siker volt, és rövidesen az egyik filiában, Nagytilajon is előadtuk a hívek nagy örömére.

Szépen, sőt túl szépen és gyorsan fejlődtek a dolgok. Szinte hihetetlenül gyorsan alakult át a falu képe, elsősorban természetesen az ifjúságé. A gyerekek persze a felnőtteket is vonzották a templomba, így a templom látogatottsága is nagymértékben megnőtt. Nemsokára be tudtuk vezetni a csaknem állandó szentségimádásokat is. Persze, már előre rettegettem a tavasz jövetelétől, amikor a mezsei munkák majd erősen csökkenteni fogják a nagy lelkesedést.

De addig még sok minden történt.

A szünidő végével véget ért a ministránsok egésznapos bejárása, és január közepétől már csak délutánokon jelentek meg, főleg estefelé, mert kikötöttem, hogy csak tanulás után jöhetnek be. Annyi hely nem volt a plébánián, hogy a benti tanulást is meg tudták volna oldani nagyobb csoport gyerekek számára.

Viharfelhők

Régóta nem vagyok jó alvó. Talán alkati adottság, talán az évek óta tartó megfeszített munka hatása – végeredményben nem fontos, mi az oka. Körülbelül olyan éberem alszom, mint egy jobbfajta házőrző kutya. A baltavári plébániának nincsen előkertje az utca felé, közvetlenül az ablak alatt van a járda, és én bizony minden arra haladó lépteire fel szoktam riadni.

Január közepe táján egyik éjszaka furcsa trombitáló-tutuló hangra ébredtem. Fél kettő volt. Tovább hallgatózva ráismertem kedvenc házőrzőkutyánknak, a Tiszának hangjára. Deli legény volt, és január lévén – a kutyák egyik szerelmi hónapja –, ilyen költőien dalolta el szerelmét valamelyik hölgyének. Az utcában négy hölgykutya volt, a Fillér, a Tallér, a Forint és a Duna. (Ennek illett volna, hogy Dollár legyen a neve, de akkor a tulaj biztos börtönbe került volna, mint az imperialisták ügynöke.) Hogy Tisza melyiknek udvarolt e pillanatban, nem tudom, talán éppen a legstílszerűbben: a Dunának. Nem is érdekelt volna, ha nem az ablakom alatt randevúznak.

Egy darabig türelmesen hallgattam, de aztán meguntam, s az ablakot kinyitva rászóltam. Elszégyellte magát, talán el is pirult fekete szőre, de öt perc múlva ismét rákezdett bánatos, vágódó nótájára.

Felkeltem. Úgy, ahogy voltam, pizsamában, papucsban kimentem a holdfényes éjszakába, és először az utcáról az udvarba kergettem, majd hátra az istállóba. Ennek egyik jászla alatt szokott aludni. Az istálló ajtaját nem szoktuk becsukni, csak betámasztani, hogy a lábával ki tudja nyitni. Ha netán valami betörő próbálkozna, személyes megjelenésével Tiszánk bizonyára elriasztja a vakmerőt.

Alig feküdtem vissza, mint aki a dolgát jól végezte, Tisza újra megjelent az ablak alatt. No ennek már a fele sem tréfa. Ismét előbújtam a jó meleg ágyból, most már egy kancsóval felfegyverkezve. Tiszát ismét bezavartam a jászol alá, de a kút melletti betonitatóból a jeget feltörve, jó hideg vizet merítettem, s a jászol alatt farkcsóváló kutyust az egész kancsó vízzel leöntöttem. Farkcsóválás abbamaradt, vinnyogás kezdődött, méghozzá elég cifrán, majd még beljebb húzódott, én pedig visszatértem szobámba, s arra gondoltam, hogy dolgomat most már tényleg jól elvégeztem.

Hát, ez arra az éjszakára sikerült. Tisza heves vére a jeges víztől alaposan lehiggadt. Még másnap is igen szomorú volt, de következő éjszaka a történelem megismételte önmagát, azzal a különbséggel, hogy kancsó helyett nagylelkűen egy egész vödörrel öntöttem nyakon.

Ezáltal a szerelemnek – azt hiszem – végképp búcsút mondott Tisza barátom, legalábbis a következő időszakig, de velem megszakította a diplomáciai kapcsolatokat. Nagy kutyabarát vagyok, és vele is el szoktam játszani. Éltet ezértül is barátságosan fogadott el tőlem, de bármilyen edényt, akár egy teáscsészét vagy ivópoharat meglátott a kezemben, usgyi, azonnal kámfort játszott. Később újra leereszkedett hozzám, és játszani is engedett, de előbb mindig meg kellett mutatni, hogy semmilyen edényféle nincs a kezemben – még évek múlva is...

* * *

A ministránsok folyamatos nagyarányú bejárása a plébániára, illetve templomba, valamint a többi iskolás nagyfokú templomlátogatása rövidesen szemet szűrt az általános iskola igazgatójának és egy-két tanítónak. Az igazgatót nem akarom bővebben jellemezni, pályafutásom egyik legsötétebb alakja volt pedagógus-vonalon. Nem volt meggyőződéses kommunista, mint a legtöbb régi pedagógus, ő is kántortanító volt. De gyávaságból és karrierizmusból mindenre képes volt.

Egyik nap tanítás után több fiú jön be a plébániára, és sírva mondják el, hogy az igazgató borzasztóan *letolta* őket, és az ő óráján – egy osztályból valók voltak – megkérdezte, hogy aznap kik voltak templomban. Akik jelentkeztek – hatan –, félórát kukoricán térdeltek. A másik osztályban pálcával vert össze egy pár fiút ugyanezért.

Na, gondoltam, ez alaposan túltesz a gotthárdi Mucsi igazgató elvtáron is. De a visszavágással sem késlekedtem. Elmentem a legmegbízhatóbbnak látszó szülőhöz. Éppen a legjobbkor, az esti etetéskor kerestem fel: három másik édesapa volt ott, akiknek fiait hasonló sérelem érte, s éppen a gyerekek ügyéről beszéltek.

Két pontban állapodtunk meg. Először is a gyerekeket továbbra is elengedik ministrálni, meg a plébániára. Azután még aznap este a hat kukoricán térdelő gyerek szülei felkeresték az igazgatót, s alaposan megfenyegették hasonló eset ismétlődése esetére. Persze ők még aznap elmesélték nekem a találkozásukat gyermekeik szeretett igazgatójával –, de nem reprodukálhatom azokat a kifejezéseket, amelyeket jó magyarosan és parasztosan odamondogattak neki...

Az eredmény megvolt. A gyerekek ugyan többé nem kaptak büntetést, én azonban egy nagyon alattomos és kitaró ellenséget szereztem magamnak. Ez persze csak később derült ki, de nem sokáig kellett várnom a visszaütésre.

Tavaszi első verőfényes napjainak egyikén délután egy kis kirándulást tettünk a szőlőhegyre. Az emberek már mindenfelé kezdték bontogatni a szőlőket, annál is inkább, mert a völgyben a szántóföldeken a sár miatt még nem lehetett dolgozni, a hegyről viszont már lefolyt a hó és a talaj felszikkadt. Labdát is vittünk, és a hegytetőn – hosszan elnyúló lapos dombhát volt nagy tisztással – remek focizást rendeztünk. A pincék egyikének tulajdonosa, egy özvegyasszony az egyik ministráns édesanyja volt. Estefelé, amikor már elfáradtunk, a pincéje melletti padkán üldögéltünk és beszélgettünk a gyerekekkel, ő is megjelent, és a vérbeli szőlősgazdák szokása szerint megkínált egy kis borral. Persze, nemcsak engem, hanem a velem levő 8–10 fiút is. Egy decis pohárral ittunk mindannyian, még viccesen koccintottunk is a gyerekekkel. Többet nem fogadtunk el. Ettől a csepp bortól természetesen senkinek sem lett semmi baja. Amúgyis legtöbbjük édesapja szőlősgazda volt, és kiskoruktól megszokták – mértékkel – az italt.

Sötétedéskor – hat óra tájt – szépen hazaballagtunk.

Harmadnap a gyerekek meglepve hozzák az újságot – a Vas megyét – egy förtelmes cikkel, amely részletesen közölte, hogy a bérbaltavári káplán – a nevem nem volt kiírva – iskolásgyerekekkel dorbézol a szőlőhegyen, a sárga földig leitatja őket, úgyhogy a gyerekek késő éjjel (!) tántorogva hullottak aggódó szüleik karjaiba...

Rövidesen kiderült, hogy az igazgató – egyik szőlősgazda barátjától hallotta a történeteket – egy újságíró ismerősének találta fel a bolhából készült elefántot, aki természetesen jó pontot akart szerezni magának, még nagyobb, még színesebb elefántot csinált a kiselefántból, gondolván, jó szolgálatot tesz az elvtársaknak.

Hát, ha hazájának nem is, de Egyházának nagyon jó szolgálatot tett, mert most Baltaváron is bekövetkezett az a lélektani pillanat, amely Gotthárdon az első egyházüldöző jelenségre felhívta az emberek figyelmét. Amikor a hívek itt is rádöbbenek, hogy egyházüldözés van, a közömbösek is, kicsik és nagyok egyaránt, sokkal több lelkesedést mutattak, mint előzőleg. Megszaporodott a ministránsok létszáma – már háromszorosára – és a felnőttek is jobban megindultak az Úristen felé. Ez nemcsak külső jelekből volt nyilvánvaló, mint pl. a templomlátogatás, hanem a hívekkel való beszélgetéseim kapcsán is állandó téma volt a hit, a vallás és főképpen a hitvallás.

Az igazgató egyébként később azon „bukott le”, hogy egy nyolcadikos lányt meg akart erőszakolni. Az iskolaablakon át rohant tanítványa után, míg csak el nem kapták. (55 éves korában!) Ezt mégsem nézhette el a rendszer, mert túl nyilvánosan történt...

* * *

Közben másfajta gondok is lekötötték figyelmünket, energiáinkat és legfőképpen idegeinket. A plébános urat, mint akkoriban a legtöbb gazdálkodó plébánost, „kulák”-nak minősítették. Ebben az időben kezdődött a kulákok elleni első nagy hajsza. Nem elégedtek meg a nagymérvű beszolgáltatásokkal, amit terményben és állatokban kellett leadni. Egyre-másra jöttek a büntetések, és hogy erre alkalmat találjanak: a házkutatások. A „kulákok” persze úgy védekeztek, ahogy tudtak, és mentették, ami menthető, rejtették, ami rejthető volt. Baltaváron már több kuláknál volt házkutatás, így mi is számítottunk rá, hogy előbb-utóbb hozzánk is jönnek. Megbízható embereink, Laci és Jani, no meg az egész háznép napokig azon buzgólkodott, hogy lisztet, gabonát, takarmányt rejtett, ahova tudott.

Egyik nap valamit az ágyam alá ejtettem, utánanyúlok, hát egy nagy zsákban akad meg a kezem. Anélkül, hogy szóltak volna, betettek az ágyam alá egy hatalmas zsák lisztet. No, gondoltam, megréálom a háznepet. Szépen bezárkóztam, fogtam a zsák lisztet, nagynehezen kihúztam az ágy alól és beraktam a ruhás-szekrényembe, a reverendáim és kabátom mögé. Nyilván abból a feltevésből indultak ki, amikor hozzám tették a lisztet, hogy a káplánszobában nem fognak körülnézni.

Ugyanebben az időben volt az „*elemmizéria*” is. Nagyon nehezen lehetett kapni zseblámpaelemet. Úgy próbáltam segíteni a dolgon, hogy régi, elhasznált elemeket felbontottam, szalmiáksó-oldatot tettem beléjük, és így újra világítottak egy darabig. A gyerekek hozogattak be rengeteg régi elemet, két régiért adtam egy felújítottat.

Az „elemgyár” a szobámban egy asztalon volt. Néhány szerszám, egy üveg és vagy 30–40 db. szétszedett elem hevert ezen az asztalon teljes összevisszaságban, azon a szép napon is, amikor a régvárt „vendégek” megérkeztek.

Egy rendőr kíséretében négy civilruhás alak tartott többórás házkutatást. A pincétől a padlásig mindent felkutattak, bebújtak az ólakba, istállóba, mindent megnéztek, a szobákat is átfésülték – szerencsére minden eredmény nélkül.

Hozzám is bejöttek. Épphogy csak körülnéztek, de mindjárt feltűnt az asztal.

– Titkos atomkísérleteket végez? – mordult rám az egyik.

– Nem kérem, elhasznált zseblámpaelemeket frissítek fel – válaszoltam az ökörformájú vezér kérdésére.

– Áhá, titkos rádióleadó céljaira, ugye? – förmedt rám újabb reménysugárral a szemében.

– Nem kérem, csak azért, mert évek óta nem lehet elemet kapni, és ebben a községben nincs villany – feleltem rettentő türelmesen.

A másik karonfogta, s közben jelentőségteljesen pillantott rám. Ez szemmel láthatóan értelmesebb volt. Végre elhagyták a szobámat.

Fellélegeztem. A liszt a szekrényben plébánosostul, káplánostul, háznépestül megmenekült. Nyilván az „atomtelepem” körüli érdeklődés mentett meg mindannyiunkat.

Sehol semmi érdemlegeset nem találtak, így dolguk végezetlenül elkotródtak.

Másnap ebédkor észrevettem, hogy a plébános úr igen zavartan viselkedik. Persze tudtam, mi a baja. Szót sem szóltam.

Feszengett, feszengett, de ő sem akart szólni. Viszont a zsák liszt sorsa – úgy látszik – nagyon izgatta. Észrevettem, hogy már dél-előtt, amíg az egyik faluban miséztem, már keresték nálam a lisztes-zsákot. Azért se szólok – gondoltam.

Ebéd végén már nem állhatta meg szó nélkül.

– Mondja, Tisztelendő úr, nem tud egy zsák lisztről?

– Miféle zsák lisztről? – kérdeztem.

– Hát tudja... nem akartunk szólni magának, nehogy drukkoljon, és az ágya alá rejtettünk el egy zsák lisztet. Most nincs ott.

– Az ágyam alá... Nézzük meg, hátha ott van.

Átmentünk a szobába. Persze a zsák liszt nem volt az ágy alatt.

Elcsüggedten nézett rám.

– Hát hol lehet?...

Kinyitottam a szekrényajtót és félrehajtottam ruháimat.

– Erre tetszett gondolni?

Hatalmas hahotával felelt.

– Nem is gondoltam volna, hogy ilyen gonosz ember maga, hogy így elbánik a szegény öreggel! Na, erre iszunk egy üveg bort.

Kedves szokása volt az öregnek, hogy valamilyen jogcímen ebéd utántól estig elszopogatott egy üveg jó baltavári bort. Nagy szőlleje volt. Koccintottunk, aztán én mentem a dolgomra, ő pedig most már nyugodt lélekkel vételezhette be a szokásos délutáni adagot.

Kulátságunk másik kellemetlen vonatkozása volt, hogy csak egy disznó vágására kaptunk engedélyt. Mi pedig sokan voltunk, és bizony: kettőt vágtunk. Egy engedéllyel kettőt.

Egy jó hideg hajnalon ölték meg az udvaron egymás után a két cocát, s az áruló nyomokat eltüntetve, minden húst az egyik belső szobába vittek, ahol a feldolgozás munkája következett. Igen ám, de a mi jó államunk nemcsak hozza a rendeleteket, hanem alaposan gondoskodik azok végrehajtásáról is. Éppen a legnagyobb munkában voltunk, amikor Feri, az istállófiú, aki megfigyelő őrszem volt a kapunál, jelezte, hogy jönnek ellenőrzésre.

Gyors kapkodással a legfeltűnőbb dolgokat, amik a kettősségre utaltak volna – az egyik disznónak fejét, lábát, gerincét – eltüntettük. Amikor az ellenőrök beléptek, már minden „rendben” volt.

Két alak jött, egy a tanácstól, egy a rendőrségről.

Már beléptek a szobába, amikor rémülten vettem észre, hogy az egyik tálban mellettem két szép nagy disznófarok tekeredik. Nem volt más hátra, a kisebbiket zsebrevágtam. Nemrégien jöttem meg a faluból, még reverendában voltam.

Éppen jól jött a reverenda. Eltakarta a nadrágzsemben rejtőzködő cocafarkot.

Pár perc alatt lezajlott a látogatás, és a plébános úr intett, hogy kísérjem ki „vendégeinket”.

A kapunál egy pillanatra megálltak a jövevények. Beszélgetni kezdtünk. S abban a pillanatban – szörnyű dolog! – a farok megindult a nadrágzsebből, és szépen lepotyogott a földre a két lábam közé, de szerencsére úgy, hogy a reverenda eltakarta. Közben egy nagyot köhögtem, hogy a két úr ne hallja a zörrenést.

De az egyiknek eszébe jutott, hogy még valamit meg akar a plébános úrral beszélni. Ehhez nekem félre kellett állnom. Borzalmas művelet volt. Lábammal nagynehezen arrébb toltam a farkat, hogy helyet adjak az embernek. Éppen csak el tudott menni a ház fala és énközöttem. Most meg a másikat kellett szóval tartanom a nyitott kapunál, de úgy, hogy egy tapodtat sem mozdulhattam el. Rémséges pillanatok voltak.

Végre visszajött a másik, s most már végérvényesen elvonultak.

Ekkor a farkat magasra emelve diadalordítással törtem rá a dolgozókra, akikben látásomra elhűlt a vér.

Legalább a plébános úrral megint koccinthatunk az újabb győzelem megünneplésére.

* * *

Nem sokkal később egyik éjszaka, éppen, hogy elaludtam, lábdobogás, kiáltozások vernek fel álmomból. A templom harangját félreverik.

– Tűz van! Tűz! – hallatszik a kiáltozás.

Gyorsan magamra kapom ruháimat. Akkorra már a háznép is fenn volt, és siettünk ki a tűzhöz. Tőlünk néhány házzal odébb égett egy nagy pajta és a szalmakazal. Már az egész falu ott volt. A kutakból vödörlánccal adták tovább a vizet, a zsarátnokokat pedig az emberek cséphadarókkal és egyéb eszközökkel ütögették.

Döbbenetes, s ugyanakkor csodálatosan szép látvány volt a sötét éjszakában ez a hatalmas tűzszlop. Borzalmas meleget árasztott az izzó szalmatömeg. Persze, a kazal menthetetlen volt. – Vasvárról és a környező falvakból is jöttek ki tűzoltók, de munkájuk inkább csak arra szorítkozott, hogy a lángok kárt ne tegyenek a lakóházban és a környező szérűkben.

Merengve néztem a lenyűgöző képet. A háborúban sokat láttam ennél borzalmasabbat is. De itt: az ember az elemekkel küzdött... Sokan álltak mellettem az utcán, többek között a plébános úr is. A tűz nézése közben egy szerencsétlen kijelentést tett.

– Na, ezt a ronda kommunistát is elérte a végzete...

Halkan mondta, inkább csak nekem, de mégis többen meghallották. Bólogattak rá az emberek. Mint később megtudtam, a kárvallott ember egy vad kommunista, aki ráadásul a plébánosnak is régi haragosa és ellensége volt. Sok kellemetlenséget okozott neki.

Erre a mondatra másnap megkaptuk a választ.

Amikor felkeltem, a konyhán nagy izgalommal tárgyalták a legújabb fejleményeket.

Lacit és Janit még az éjszaka folyamán elvitték a rendőrségre, mert a plébános úr fenti mondatából arra következtettek – ezt persze valaki visszamondta – hogy ő bujtott valakit fel a gyújtogatásra. Kézenfekvő volt, hogyha ez igaz lenne, akkor csak Jani vagy Laci jöhet számításba, mint a plébános úr régi, hű emberei.

Egész nap egy fal mellett kellett állniuk, fal felé fordulva, és keresztkérdésekkel igyekeztek őket feleletükbe belezavarni. Persze az egész dolog alaptalan gyanúsítás volt, és célja a falu papjának ellehetetlenítése.

Nagyon nehéz napot éltünk át. Plébános úr falfehéren járkált szobájában egész nap fel és alá. Ebédhez mellém ült, de nem evett semmit. Lestük az újabb híreket. Délután még mindig semmi. A két fiú állja a sarat. Négy óra felé Ferit, az istállós fiút is elvitték. Ez persze csak növelte a helyzet feszültségét. Nyilvánvalóan keresnek valakit, aki rávall a plébános úrra. A két legénnyel semmire sem mentek, azt gondolták, a kis fiatal fiút könnyebben meggyűrják hamis tanúzásra.

A bértavári rendőrség hírneve abban az időben ilyen téren igen kimagaslott. Előző ősszel az ún. demokratikus nyomozásra igen jellemző eset történt.

Fiatal falubeli házaspárnak felesben volt egy közös pincéje egy magános özvegyemberrel, aki teljesen süketnéma volt, s emellett gyakran alaposan berúgott.

Egyik este együtt voltak hárman a pincében, az öreg sokat ivott, de úgy látszott, nem készült ki egészen. A házaspár befejezte dolgát a pince körül, s hazatért.

Az öreg pedig eltűnt. A pincét csukva találták, de ő sehol nem volt. A rendőrség számára – szokás szerint – csak egy feltevés volt: a házaspár gyilkolta meg, és rejtette el holttestét. Szerencsétlenségükre ellenük szólt az is, hogy kiderült, az öreg – mivel távoli rokonok voltak – rájuk hagyta mindenét.

Néhány napig éjjel-nappal a helybeli rendőrségen ütötték-verték őket. Persze nem vallottak, mert nem volt mit vallaniuk. Akkor átvitték őket a járási (vasvári) rendőrségre, és ott folytatták a még erőszakosabb kínzásokat. A vallatás vége az lett, hogy mindketten a szombathelyi kórházba kerültek. Vagy két héttel a szerencsétlen éjszaka után a halottnak hitt öreg megkerült. Egy szekér hozta haza Zalából. Akkor éjszaka berúgva eltévedt, mind távolabb került Baltavártól, egész éjszaka ment, mendegélt és egy zalai faluba jutott. Sem írni, sem olvasni nem tudott, kódorgott a vidéken összevissza, jelbeszédét az emberek nem értették, s ő mindig messzebb jutott. A zalai dombok között bizony könnyű eltévedni. Végre két hét után véletlenül ismerte fel egy baltavári ember húsz kilométerre Baltavártól egy faluban. Addig kéregetésből tartotta fenn magát.

A szerencsétlen fiataloktól elnézést kértek a rendőrségen, és haza eresztették őket. Az asszony még hetekig feküdt otthon, a férfinak azonban mindkét veséjét úgy tönkreverték, hogy rövidesen meghalt.

Nos, ilyen dolgok után mit várhattunk mi?...

Este kilenc óráig tartott a kálvária. Akkor végre kieresztették a legényeket. A csaknem egynapos állástól kifáradva alig tudtak hazavánszorogni. Na, kaptak is ünnepi vacsorát meg jó sok bort a derék legények.

Aztán, amikor egy kicsit megnyugodtak az izgalmak után, elmesélték a nap történetét. Egész nap faggatták őket – külön-külön szobában – hol fenyegetésekkel, hol ígérgetésekkel, a plébános úr elleni nyilatkozatra. De megállták a helyüket. Ha csak egy mondatot vallanak, a plébános úr életét akasztófán vagy börtönben fejezte volna be...

A kis Feri gyereket is szutyongatták, de ő könnyebben mondhatta, hogy nem tud semmiről, hisz alig múlt tizenöt éves. Azt még ezek is belátták, hogy ekkora gyereket nem szokás ilyen munkával „megbízni”.

A sors ironiája az volt, hogy évek múlva derült ki egy véletlen folytán, hogy a tüzet egy kisfiú okozta, persze nem készakarva, hanem figyelmetlenségből. A kazal közelébe bújva gyújtott cigarettára azon a délutánon, és az eldobott gyufa okozta a tüzet.

Pistike...

Az egyik filiánk a 4 km-re levő csodálatosan szép fekvésű *Nagytilaj* volt. Hegyek-völgyek szegélyezték az odavezető utat, csodálatosan szép erdők körös-körül. Egy völgyben bújt meg a néhány száz lakosú falucska piciny kis házacskaival. Igen szegény nép lakott ott. Talán minden ház földes volt, padlót sehol sem találtam. Villany persze itt sem volt. Minden héten 2-3 alkalommal miséztem itt is, akárcsak a másik, kicsit nagyobb, ezer lakosú *Mikosszéplakon*.

Egyik nagytilaji mise után egy szerény külsejű, csendes hangú, de igen finom vonású, első látásra is nagyon rokonszenves fiatalasszony jön be a sekrestyébe.

– Atya, a kisfiam nagyon beteg, igen örülnék, ha meglátogatná. Talán az Úr Jézust is hozhatná magával, mert gyakori áldozó volt, amíg nem lett beteg.

Természetesen azonnal indultam, magammal víve az Úr Jézust. Az asszony bevezetett szegényes kis házukba. A konyhából nyílt kétfelé egy-egy szoba, az utca felőlbe vezetett, ahol egy ágyban fekvő fiúcska fogadott.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus! Köszönöm atya, hogy eljött hozzám – hallatszott az ágyból. Odaléptem.

– Bognár Pisti vagyok –, mutatkozott be az igen értelmesnek látszó gyermek.

– Hogy vagy Pisti? – kérdeztem.

– Köszönöm, megvolnék, csak nagyon nehéz a lélegzés. – Útközben megtudtam az édesanyjától, hogy a gyermek súlyos szívasztmában szenved, és az orvos nem sok időt jósolt számára. Akkor nem sokkal a háború után nem jöhettek be nyugatról a modern gyógyszerek, nem sokat tudtak ezen a betegségen segíteni.

Elbeszélgettünk. Tízéves volt, kitűnő tanuló, de félélvkor abba kellett hagynia a tanulást, hirtelen rosszabbodott a betegsége, és csak ágyban tudta elviselni a sok köhögést. Nagyon neheze esett a beszéd is, a lélegzés is.

– Úgy szerettem volna az Atyát jobban is megismerni. Utoljára a karácsonyi szentmisén voltam templomban, akkor láttam közelebbről, egészen elől álltam. Tavaly még ministráltam is, de idén már nem tudok.

Nagy részvétellel néztem a csodálatosan szép gyermekarcra. Ritka szép csillogó, fekete szemei voltak – soha nem fogom tudni őket elfelejteni. Ezek a szemek nemcsak a láztól csillogtak. Ritkán éreztem ki ennyire szemekből a gyermeki lélekben rejtőző Istent...

– Elhoztam az Úr Jézust – mondtam. – Akarnál áldozás előtt gyónni?

– Szívesen, bár nincsen súlyos bűnöm – felelte.

Elbeszélgettünk.

És akkor meggyőződtem, hogy ez a gyermek valóságos kis szent.

Végül meggyóntattam.

Hihetetlen áhítattal vette magához az Oltáriszentséget, utána egy kicsit hagytam imádkozni magában, majd még beszélgettünk...

Negyedikes volt, előző évben volt elsőáldozó. Persze, mit tudhat egy ilyen kisgyermek az életéről, a vallásról, Istenről, hittanról.

Szent Bernadett (aki szent volt, akinek megjelent a Szűzanya) életrajzában olvassuk, hogy szigorú hitoktatónője – egy kedvesnővér – mindig szidta hittanórán, hogy még a Szentháromságról sem tud semmit.

Pisti sokkal többet tudott és minden érdekelte. Sokat beszéltem Jézusról, Istenről, Szentlélekről és sok mindenről. Az idő gyorsan eltelt, s én a déli harangszóra rezzentem fel, hogy indulnom kell.

Kezet adtam neki, két kézzel szorította össze kezemet, és aggódó, vágyakozó arccal nézett rám.

– Atya, eljön máskor is? Olyan jól beszélgettünk.

– Hát persze, hogy eljövök – feleltem, és valami nagy melegség töltötte el a szívemet.

Másnap Mikosszéplakon – ez pont az ellenkező irányban volt Bérbaltavártól – miséztem reggel, majd visszajövet csak beugrottam reggelizni a plébániára, és máris mentem Tilajba. Bognár Pistihez.

Ismét egész délelőtt beszélgettünk.

Ez a gyermek hihetetlen hatással volt reám. Láttam, tudtam, hogy szenved, hogy neheze esik minden szó, minden lélegzetvétel – és mégis úgy vágyódott arra, hogy hitünk dolgairól beszélgethessen. Csüngött az ajkamon, szívta magába minden szavamat, amikor szóltam a szeretetről, a szenvedés elviseléséről és még sok minden másról.

A következő hetekben – még tél volt – mindennap elmentem Tilajba... Délelőttönként szabad voltam, délutánokon jöttek a többi gyerekek. Így szinte minden délelőttöt délig Pistivel töltöttem. Nem tudom, melyikünknek jelentettek legkisebb ezek a beszélgetések.

Sajnos, Pisti hétről hétre, majd napról napra rosszabbul lett. Mindig nehezebbre esett beszélnie. Pedig sokat akart kérdezni, mindent akart tudni Jézusról. Ezért csak beszéltem, beszéltem, miközben arra törekedtem, hogy ő minél kevesebbet jusson szóhoz, hogy így minél kevesebbet szenvedjen.

Azután jöttek a köhögési rohamok, anyja mindig szomorúbban búcsúzott tőlem, amikor elváltunk.

Természetesen Pisti mindennap áldozott, és észrevehetően egyre nagyobb áhítattal. Egyszer, amikor azt hittem, hogy már befejezte a hálaadást, megérintettem a karját, – és akkor tiltakozó mozdulatot tett, jelezte, még imádkozik, hogy még kettesben akar maradni Jézussal. Mindig lehunyt szemmel imádta a benne rejtőző Jézust.

Úgy szerettem volna letérdelni –, de nem akartam, nehogy véletlenül a hiúság kísértése érintse meg lelkét. Ezért csak az ágya mellett ülve imádtam én is az ő szívében lakozó Jézust.

Egy másik alkalommal döbbenet nézek az órára: félórája áldozott és még mindig átszellemült arccal, lehunyt szemmel fekszik mellettem. Azt hittem elaludt. Köhintettem halkan.

Rám nézett. Kitárta két kicsi karját, ölelő mozdulattal s felém intett.

Ráhajoltam.

Átölelt, de nem csókolt meg. Én sem.

– Atya, olyan jó így hármában... – suttogta.

– Édes kicsi fiam – suttogtam én is meghatottan.

– Milyen jó lenne így a mennyországban is mindig együtt lenni Vele és Atyával. Ugye így lesz?

Sírtam.

– Remélem, Pistikém, így lesz.

Azokban a hetekben egyik nap Pistivel álmodtam. Ritkán szoktam álmodni felnőtt korom óta.

Nagy fényességet láttam, középen Pisti fénylő arccal, szélesen mosolyogva. Nagyon-nagyon boldog volt. Úgy mint akkor az ágyban, amikor megöleltük egymást, de most nem volt az az állandó fájdalmas vonás az arcán. Felszabadult, örömteli, boldog mosoly volt... Felébredve arra gondoltam, hogy Pisti talán meghalt és a mennyországban van.

Mise után azonnal rohantam biciklivel Tilajba.

Nem halt meg. Élt.

Csak szörnyű látvány fogadott, amikor beléptem.

Soha olyan köhögési roham nem vett rajta erőt eddig, mint akkor. Édesanyja átölelve szorította magához.

Könnyezve nézett reám és lassan integetett a fejével.

Megértettem. Ez a vég kezdete.

Végre abbamaradt a köhögés. Anyja elengedte, én hozzáléptem. Nagyon kimerült volt az arca, de elmosolyodott, amikor reám nézett. Hangtalanul tárta ki kezeit a mellemen hordott tasak felé, amelyben Jézust vittem hozzá mindennap. Azonnal megáldozott. És sokáig fogta két kezével az én kezeimet. Éreztem az ujjain, ahogy nyomogatta karomat, hogy beszélni akar. De nem tudott egyetlen hangot sem kiejteni már.

Azután reám nézett, és egymást néztük talán egy órán át... Milyen tartalmas, milyen beszédes volt ez a hangtalan óra. Istenem, milyen csodálatos vagy Te a szentjeidben.

Egyikünknek sem volt már sok ideje Béraltaváron, illetve Tilajban. Hogy nekem miért nem –, arról majd később.

Pistikéhez továbbra is mindennap mentem. Mindig kevesebbet beszélt, és mind többet köhögött, de amikor elcsendesült a köhögés, teljes erővel figyelt minden szavamra. – Amikor utoljára voltam nála, nagyon hosszan búcsúztunk. Egymás szemébe nézve, egymást átölelve –, hangtalanul. Tudta már, hogy meg kell halnia. Homlokát és mindkét kezét megcsókoltam... Hangosan sírva fakadt.

Egy héttel elköltözésem után halt meg. Utódom temette. Talán jobb volt így...

Napsütés és vihar

Telt-múlt az idő és még mindig nem kaptam meg a hitoktatási engedélyt. Kezdett a dolog kellemetlen lenni. A plébános úr csak a két bértavári iskolában tanított, a filiákba nem tudott elmenni, így azok hitoktatás nélkül maradtak. Pedig a hittanra jelentkezők száma igen nagy volt, az iskolás gyermekeknek mintegy 90%-a. Nagytílján 600 lakosú község volt, Mikosszéplak pedig 1000 körül. Még néhány tanya is tartozott Bértavárhoz, így híveink összlétszáma jóval fölülte volt a 3000-nek.

Húsvét előtt mindhárom községben triduumot tartottunk, a beszédeket én mondtam, a gyóntatásokat a filiákban én egyedül, az anyaközségben ketten végeztük. Így bőven el voltam foglalva, de azért a régi helyekkel, illetve megszervezett csoportjaimmal Szombathelyen, Pesten, Zalaegerszegen a kapcsolatot rendszeresen tartottam. Ebben fő érdeme Gábornak volt, aki most is gyakran felkeresett, több alkalommal más gotthárdi fiúk is jöttek, és rendszeresen tájékoztattak az ottani dolgok állásáról. Nagyszerűen dolgoztak továbbra is a fiúk és leányok a csoportjaikkal. Levelekben is beszámoltak munkájukról – az ilyen leveleket persze mindig a fiúk hozták magukkal, sokszor 20–30 levelet is – és mindig nagy örömmel állapíthattam meg magamban, hogy nagyszerűen megállják a helyüket. Különböző anyagokkal láttam el őket, hogy az összejövetelek idejét megfelelően tudják kitölteni, és legyen útmutatásuk apostoli munkájuk végzésére. Az „interurbán pasztoráció” egyelőre nagyon jól bevált, és nemcsak a régi törvények maradtak meg, hanem újabb és újabb gyümölcsöket hozott a Jöistennek.

Virágvasárnap előtti héten két baltavári csoportomnak tartottam lelkigyakorlatot a plébánián. A négy napon a leányokon kívül néhány felnőtt is részt vett, többek között az egyik komoly lelki életet élő édesanya, dr. Kázmér János körzeti orvos felesége – róluk és családjukról később még szó lesz –, és egy tanítónő, aki teljes mértékben hű maradt az Egyházhhoz és a Jöistennek.

Vele történt az a vicces eset, hogy a járási tanács közoktatási osztálya egy pedagógus gyűlésen első díjjal tüntette ki egy felolvasott pályázati munkáját, amely gyakorlati pedagógiai kérdésekről szólt. Ilyenféle címe volt: „A kommunista ifjúsági nevelés gyakorlati problémái”. A poén: a dolgozatot én írtam. A keresztény nevelés gyakorlatát írtam meg – kommunista terminológiát használva. Jót mulattunk az ügyön, amikor kiderült, hogy ő a járási győztes.

Virágvasárnap két mulatságos dolog is történt.

Nagymise után, amelyet én mondtam, keresztelőre hoz a bába és egy cigányasszony egy kisbabát. A szertartás előtt elég sok huzavona volt, hogy ki legyen a keresztanya. A bába is, a két kedvesnővér is húzódozott a megtisztelő kérdés teljesítése előtt, mivel „egyeseknél” ez egy kiváló jogcím a keresztanyát pénzért zaklatni. Hiszen a keresztelés végén az intelembe a pap is azt tanítja, hogy a keresztszülő köteles a gyermek testi és lelki szükségleteiről gondoskodni. Az már az anyát gyakran nem érdekli, hogy e szavak mellett az is ott áll a hivatalos szövegben, hogy „ha szülei elhalnának, vagy akadályoztatva lennének abban” (Ti. a gyermek testi vagy lelki gondozásában...)

Végül a bába vállalta a keresztanyaságot. Neki már mindegy volt, ez lett a tizenharmadik cigány-keresztgyereke.

A vita közben kiderült, hogy a cigányasszonynak ez a tizenkettedik gyereke. Akkoriban jelent meg az újságokban egy cikk, amely arról szólt, hogy a hatnál több gyermekes anyák minden gyermek után segélyt kapnak (születési segély). A cigányasszony esetében ez kb. 2000 forintot jelentett volna egy összegben, egyszer s mindenkorra. Megmondtam neki ezt a dolgot.

Másnap már jelentkezett a tanácson. Csak hat gyermekét vitte magával (a bűvös hat fölöttieket). A tanácstitkár szépen leültette az asszonyt, elővett papírt, tollat és sorban kérdezni kezdte a gyerekek nevét, születési idejét és apjuk nevét. Kisült, hogy a 12 gyerekek 12 különböző apja volt, amelyek közül többnek a nevére sem emlékezett már az asszony. Ekkor derült ki, hogy a törvény csak olyanoknak ad segélyt, akik normális családi kötelékben élnek, és szüleik tartják el őket. Így a cigányasszony – sajnos – porontyaival együtt lecsúszott a támogatásról.

A másik eset ugyancsak virágvasárnap, ugyancsak cigánnyal történt.

Litánia előtt egy 18 év körüli lány szólít meg a templom előtt, ahol több asszonnyal beszélgettem.

– Kedves tiszteendő úr, csak egy ötvenfillérezst ágyyon nekem, úgy éheznék az én gyerekeim...

– No jól van – nyúltam a pénztárcámhoz – itt az 50 fillér, de nehogy elveszítsd.

Megköszönte és bement a templomba. Pár perc múlva kijött.

– Ej, édezs tiszteendő úr, én olyan jót imádkoztam a Sentantalnál, úgy megsántam őt, hogy bedobtam neki a perselybe azst az ötven fillért, amit teccsett adni. Tessék mán nekem adni még egy kizs pénst...

– Rendben van, ha tényleg a perselyben van az ötven fillér, akkor kapsz helyette egy forintot.

Felderült az arca, de hamar elkomorult, mikor legnagyobb meglepetésére bementem a plébániára, kihoztam a persely kulcsát és kinyitottam. Megmutattam neki, hogy teljesen üres. Tudniillik félórával előbb vettem ki belőle az adományokat, és vittem be a plébánia szegénypénztárába.

Persze óriási nevetés tört ki a körülállók körében, a hazudozó lány pedig fancsali képpel ódalgott el.

Abban az esztendőben március 25-én volt Húsvét ünnepe. A nagy asszisztenciás misét követő ebéd után az egész ifjúság hivatalos volt a plébániára. Néhány gyerekkel már előre felkészültünk a húsvéti öröm megünneplésére. Hosszú papírszalagra írtam versbe szedve egy jó hosszú mondókát, mindenkit egy kicsit kiszervezve, ezt aztán sűrű hahotázások közben egy nyuszinak öltözött nagyleány olvasta fel. Két teljes nyúl bundáját szereztük meg ruházatához. Barna tréningruhát vett fel, fejét a két nyúl szőréből készítettük két hatalmas füllel – egészen életszerű volt –, egy nyúl farkát pedig a megfelelő helyre úgy erősítettük fel, hogy egy láthatatlan madzag segítségével kezével mozgatni tudta.

Ennek persze óriási sikere volt. Igen ügyesen adta elő a versikét és a viccesebb helyeken lelkes farokrándításokkal emelte a hatást.

Mindenki kapott – most már komolyabb – ajándékot, aminek kicsik és nagyok egyaránt örültek. Utána fényképezés következett a templom udvarán, majd uzsonna.

Ismét úgy éreztem, hogy a delelőn vagyunk...

* * *

Két nappal később, húsvét keddjén a püspök úr hívására Szombathelyre kellett mennem –, ahol megkaptam új diszpozícióm.

Tekintettel arra, hogy négy hónapon át nem kaptam meg a hitoktatási engedélyt, olyan emberrel cseréltek ki, akinek volt már engedélye, és eddigi helyén nélkülözni lehetett. Ilyen helyzet volt Lentiben, ahol az esperesen kívül két káplánnak is volt hitoktatási engedélye.

Az persze külön aljasság volt, hogy nem mondták meg előre, hogy ki kaphat és ki nem engedélyt, előbb el kellett foglalnia helyét, mint itt elődömnem és nekem, és csak hónapok múlva derült ki, hogy az illető nem lehet hitoktató. Ezt a módszert főleg olyan helyeken alkalmazták, ahol nagyon nagy volt a hitoktatásra jelentkező gyermekek száma.

Megértettem Püspök atya szempontjait. Első a hívek érdeke, és azok közül is legfontosabb a gyermekek hittanra való oktatása. Ezt én nem pótolhattam Baltaváron az ifjúsági mozgalmakkal, amelyek úgyszólván illegálisak voltak, nem is beszélve arról, hogy a filiákban ezt nem is lehetett csinálni. Mégis villámcsapásként ért a hír, nemcsak engem, hanem egész Baltavárt.

Minek részletezzem a továbbiakat? Káplánsors, ifjúpap-sors. Hol itt, hol ott, de mindenütt helytállni, harcolni, küzdeni. Nincs más út.

Lentibe indulásom előestéjén még egyszer összejött az egész ifjúság a plébánián. Sírva búcsúztattak. A ministránsoktól egy írásztali írókészletet kaptam – amelyet a „gonoszok” velem vásároltattak meg Szombathelyen „valaki” számára –, az énekkar és az apostolok pedig egy gyönyörű szép faragott elefántcsont kereszttel leptek meg, amelyre a faragó művész emléksorokat is vésett.

Máig is szép emlékként őrzöm.

Minek részletezzem a búcsúzás további perceit? Szomorú és nehéz órák voltak számomra. Szerettem őket és ők is megszerettek engem. Gyermekeimnek éreztem őket, akárcsak a gotthárdiakat. Igaz, csak ötödannyi időt töltöttem velük, mint Gotthárdon, rövid, de nagyon tartalmas négy és fél hónapot. A pap szíve azonban nagyon tág: sokan beleférnek. – Magam alig két év alatt már több mint hatezer lelket temettem bele...

Lentiben

Másnap már az erdős-dombos gyönyörű Zalában vitt a vonat a jugoszláv határ felé.

Lenti 6000 lakosú járási székhely volt akkor, néhány kilométerre a jugoszláv határtól. Ebben az időben a jugoszlávok a mi kormányzatunk számára Titó „láncos kutyaí” voltak. Így a magyar–jugoszláv határt mindkét oldalon nagyon őrizték. Úgynevezett határsáv volt itt is, 15 km mélységben, akárcsak a nyugati osztrák határnál. Lenti vasútállomása kb. egy kilométerre volt a főtértől, ahol a templom és a plébánia állott. A vasúton már Zalaegerszegtől szigorúan igazoltattak, majd a Lenti-i pályaudvaron is.

Egy aktatáskával indultam el a plébánia felé. Többi holmimat vonaton adtam fel. Ebédidő volt, így egyszerre ismertem meg a plébánia népét. Elég „népes” volt. A „főnök”, Holzedl Henrik esperes úr, 54 éves, erőteljes, szúrós szemű, de barátságos természetű ember. Káplántársam, *Kómár József* rokonszenves, velem egyidős fiatalember. A ház igazi főnöke azonban Aranka, a házvezetőnő volt. Amolyan 40 év körüli csőrös vénkisasszony, akivel azért lehetett – egy kis hízelgés árán – szót érteni, amint ezt káplántársam már ebéd után négyszemközt elmondotta. Ha szépeket mondtunk főztjéről, akkor minden rendben volt.

Még két család tartozott a plébánia népéhez: két házaspár, két ló, két szekér. Holzedl urat „kuláknak” minősítették, hiszen 117 kataszteri holdnak volt nemrég még szerencsés, most annál szerencsétlenebb ura és birtokosa.

A plébánia elég tágas volt, régi épület, elég száraz, sok szobával, de csak négyen laktunk benne, a három pap és Aranka. A többiek az udvar hátsó felében lévő „cselédsségi” lakóházban laktak családonként egy-egy szoba-konyhas részben. Az udvar mögött zöldségek kert, majd a szántóföldek következtek. Ameddig a szem ellátott a sík vidéken, az mind a plébánia birtoka volt.

A templom, elég tágas, régi barokk épület a főtér közepén, kis kert vette körül magas élősvény kerítéssel. Azért részletezem így a dolgokat, mert mindennek fontos szerepe lesz a továbbiakban.

Fák, bokrok voltak a templomkertben, az élősvény olyan terjedelmesen és magasan burjánzott körös-körül, hogy nem lehetett átlátni rajta. Mindössze két kijárata volt, egyik a templom főkapuja előtt, amely mintegy 50 méterre volt a plébánia bejáratától, valamint egy mellékbejárat a sekrestye felé. A sekrestyéből csigalépcsőn egy körülbelül 6x6 méteres helyiségbe lehetett jutni, amelynek a régi időben oratórium-szerepe volt. Belső oldalán ablakok végig, ezek a szentélyre nyíltak, de volt még két irányba a tér felé 1-1 ablaka. Ez kitűnő hely volt akár ministránsokkal való foglalkozásra, akár nagyobbakkal való gyűlésekre. Legalább 30–40 gyerek fért el benne.

Ezen kedvező körülményeket erőteljesen kiegyenlítették a főtér épületei. A plébánia szomszédságában egy rendőr lakott, utána egy mellékutca következett, túloldalán egy tágas nagy villa pincével, ez volt az ÁVÓ, mellette egy másik villa, ez magánkézben – ez volt az egyetlen barátságos színfolt a főtéren –, azután sorban a Járási Tanács, a Városi Tanács, a Járási Pártbizottság, a Városi Pártbizottság, a rendőrség és egyéb hasonló jellegű „rokonszenves” célokat szolgáló kisebb-nagyobb, többnyire emeletes épület. Ez volt a centrum, ez adott némi városias külsőt a településnek, Lenti többi utcája inkább falusias jellegű volt.

A Lenti-i plébánia 7 filiával rendelkezett, ezek 2, 3, 5, sőt 8 kilométerre voltak. Hármunk feladata volt az ellátásuk. *Gosztola* volt a legmesszebb, közvetlenül a jugoszláv határon, egy hegyvonulat tetején. Főutcája telkeinek külső kerítése volt a határ. Ide járhatatlan utak vezettek, úgyhogy csak gyalog egy ösvényen rövidítve lehetett megközelíteni. Vasárnaponként Gosztolát az esperes úr látta el, apostolok lován közlekedve, a többi helyen Józsi és én miséztünk. Az utat kerékpáron tettük meg. Nekem két falu jutott, egy kisebb közelebbi, valamint a nagyobb, az öt kilométerre fekvő *Lentikápolna*.

A lakosság mindenütt vallásos. Szinte tiszta katolikus vidék volt, úgyhogy a hívek buzgóságára nem panaszkodhattunk. Persze a háború után néhány évvel bizony még elég szegények voltak. A gyerekek tavasztól őszig mind mezítláb jártak, ruhájuk is elég kopottas, gyenge minőségű volt –, viszont a misére járást és a hittan tanulást természetes dolognak tartották, annak ellenére, hogy akkor a hittant már fakultatívnak nyilvánították. A hittanórákat káplántársam és részben az esperes tartotta, én a ministránsokkal foglalkoztam, valamint az énekkarral, amely harminc, 18–25 éves leányból és fiúból állt.

Itt is sok ministránsruhát csináltattam, nemsokára szép asszisztenciás miséket tartottunk. Nyárra már 90 fiúministráns vett körül.

Holzedl esperes úr német anyanyelvű volt, úgyhogy németül kifogástalanul beszélt, angolul is megtanult, és a délutánokat és estéket rádiója mellett töltötte. 17 magyar, német és angol nyelvű adón hallgatta a világpolitika akkori eseményeit... Truman volt az amerikai elnök. Az oroszok akkor hajtották végre az első atomrobbantást. Állandóan növekedett a feszültség a világban – de közvetlen környezetünkben is. Az esperes úr ugyanis nem titkolta nagyon az érzelmeit és politikai felfogását, ami persze nem maradhatott titokban a kommunisták előtt sem, így aztán nemcsak mint kulákot üldözték, hanem mint „reakciós” papot; a környék „klerikális reakciójának főpapja” volt a hatalmon levők szemében.

Emiatt rászállt a párt, a tanács, a rendőrség. Nyolc hónap alatt negyven alkalommal kellett felmennie Zalaegerszegre kihallgatásokra a rendőrség beidézésére. Rendszerint nem úszta meg pénzbüntetés nélkül. Különösen, amikor kitavaszkodott és kezdődtek a munkák a földeken, rendszeres lett a zaklatás a kulákok portáin. Az udvar „természetesen” mindig rendetlen, szemetes volt: 100,- Ft bírság. (Akkoriban ez nagy pénz volt, amikor egy kiló kenyér 3,- Ft, egy kg cukor 6,- Ft, egy liter benzin 2,50 Ft volt.) A szalmakazal melletti hordóból mindig hiányzott vagy két centi víz: ez 100 vagy 200 Ft bírság volt.

Akkor következtek a beadások. Még nem voltak gépi keltetésű csirkeakciók, mindenki Noé korabeli módon ültette a tyúkokat. Májusban volt már vagy 200 db kiscsirkénk a tyúkjainktól, lehetnek vagy tíz dekásak. Egy szép napon május közepén jön egy írás: 24 órán belül az egész évi leadási kötelezettségnek eleget kell tenni, különben!!!... A kisparasztoktól az ilyen beadást ősszel kérték, amikor már van kilós vagy még nagyobb súlyú csirke, – dehát ha valaki kulák, pláne, ha esperes és 17 nyugati rádiót hallgat naponta, attól a 48 kg baromfit természetesen csak májusban lehet követelni. Persze tízdekás csirkéket sem fogadtak volna el.

Vacsora után összeültünk és káplántársammal vállaltuk, hogy kimegyünk a falvakba kunyerálni. Az esperes néhány jó emberét fogja behívatni, akiket megkér, hogy a helybeliektől szerezzenek be annyi állatot, amennyit a hívek adnak, illetve felajánlanak. Nehéz szívvel feküdtünk le, mert félelmetes volt a helyzet, főleg a szankciók kilátásba helyezése miatt.

Másnap mindketten útra keltünk biciklivel. Nem szaporítom a szót – délre messze több tyúk volt a plébánián, mint amennyire szükség volt. Vissza persze nem adhattuk a jó lelkeknek, akik saját magukat fosztották meg papjaikért tyúkjaitól és kakasaiktól, hogy mi szabadon lélegezhessünk – egy darabig. Teljes volt a győzelem.

A leadási helyen leesett az álluk, amikor meglátták a rengeteg állatot, amit Aranka vezetésével kocsijaink bevitték. Utána két hétig állandóan csirke volt ebédre-vacsorára. Azután kezdődött a böjt, mert nem volt mit enni. Egy kevés liszt maradt, meg töpörtő és szalonna. A különböző vágási tilalmak, no meg a rengeteg leadás teljesen megnyomorították az esperes házatáját. A dödölle volt a főételünk, ez valami lisztes főtt tészta, hol töpörtővel, hol hagymával tálalva és valami híg leves előtte. Másra nem jutott. De csak azért is álltuk a sarat, esperes úr meg járta az aszfaltot Zalaegerszeg utcáin minden héten egyszer-kétszer, néha háromszor is, mivelhogy különböző fórumokra lett beidéztve. Minden pénzjövedelme akkor ezekre a kirándulásokra ment el.

Aztán egyszer komolyra fordult a helyzet.

A templom akkori jó szokás szerint egész nap nyitva volt. Időnként látogatták is Jézust.

Egyszer a főajtó melletti sarokban hátul álldogáltam és imádkoztam, reverendában, egyedül. Déltájt volt. Egyszerre csikorogva nyílik az ajtó és egy civil jön be.

Nem vett észre.

Sietve megy a főoltár felé, majd ott hirtelen körülnéz.

Gyanús volt, hogy nem hajtott térdet. Lélegzet-visszafojtva figyeltem. Szerencsére nem nézett hátra.

Egyszerre csak odasiet az egyik mellékoltárhoz, lehajol, felemeli annak szőnyegét és dobogóját az egyik kezével, majd a másikkal a zsebébe nyúl, és egy tárgyat dob a dobogó alá. Az nagy csörrenéssel hull a földre.

Ez csak pisztoly lehet. Nyilván az esperest akarják fegyverrejtegetés miatt megfogni.

Amíg a pasas helyére rendezte a szőnyeget – villámgyorsan cikáztak bennem a gondolatok. Mást nem tehettem, elkezdtem köhögni.

Mint akit vipera csíp meg, hátraugrott, meglátja reverendás alakomat. Látja, hogy egyedül vagyok. Egy pillanatig tétoázik, majd lassan, óvatosan lehajol, ismét felemeli a dobogót, matat egy kicsit, kiszedi a pisztolyt és zsebébe süllyeszti. Majd újra – térdhajtás nélkül – rám se nézve kiiramodik a templomból.

Ettől kezdve zárni kellett a templomot, csak a szentmisék, litániák idejére hagyhattuk nyitva.

Az esperes úr nem tudta, sírjon izgalomban vagy nevésszen örömeiben, hogy legalább tíz évnyi börtönt úszott meg egy véletlen pillanat és egy szándékos köhögés folytán. A Gondviselésnek hála, hogy pont akkor jött a fickó, amikor én bent voltam a templomban.

Másképp is végződhetett volna – rám nézve is – ez a pillanat, ha az akkori időkre gondolunk vissza...

* * *

Lenti felemás hely volt. Félig város, félig falu. Város annyiban, hogy nem mindenki köszönt a papoknak, akár reverendában, akár civilben jártak az utcán. Faluhelyen ez akkor még természetes volt. Itt így legalább meg tudtuk különböztetni az embereket: általában azok voltak a köszönők, akik többé-kevésbé gyakorolták a vallásukat.

Ezért volt feltűnő egy alkalommal, amikor egyedül mentem az utcán reverendában, hogy két szembejövő ávós, anélkül, hogy a sapkájához emelné kezét, közelemből érve hangosan köszönt:

– Jó estét.

Pillantásom gyorsan végigszaladt rajtuk. Persze rögtön visszaköszöntem, szintén mozdulat nélkül. Tudtam, hogy el akarják kerülni a feltűnést. Eléggé jellegzetes volt arcuk, járásuk, hogy legközelebbi és még más találkozásunk alkalmából megismerjem őket. Később már halk dicsértességgel köszöntek. Ezek nem határőrök,

hanem politikai kék parolis ávosok voltak, és nem „kiskatonák”, mert rangjuk is volt, méghozzá az egyik őrmester, az alacsonyabb termetű szakaszvezető volt. Jóbarátok lehettek, mert mindig együtt voltak.

Egy este már erősen sötétedett, amikor átmentem a templomba imádkozni. Az élősövény és a templomajtó közötti néhány méteres úton mentem éppen, amikor oldalról egy bokor mögül suttogó hangot hallottam:

– Atya, jöjjön ide.

Odamentem. A magasabbik ávos volt.

– Nagy baj van. Pistát – tudja, ő a barátom, akivel együtt szoktunk járni –, nos Pistát elkapták, hazaárulással vádolják. Még nem vitték el, de itt a pincében alaposan megkínózták, nem hiszem, hogy megéri a reggelt. Tudna segíteni?

– Miben? – kérdeztem megdöbbenően.

– Gyónni és áldozni szeretne. Tetszik tudni, mi ketten Magának vagyunk elvtársai. Segítsen, az Isten szerelméért!

– De hogyan? Mit lehet csinálni? Hogyan juthatnék be magukhoz?

– Szerencsés véletlen, azt hiszem az Isten kegyelme. A főnök elment Zalaegerszegre Pista ügyében jelentést tenni, onnan valószínűleg kijönnek, de addig van még idő, mert az előbb indult el harmadmagával – Pista hóhéraival –, csak a kapuőr és a parancsnokhelyettes van a házban. Ha itt megvárna, itt nem feltűnő, mert a bokrok eltakarnak és már sötét van, kihoznék egy egyenruhát, amelyik kéznél van a raktárban, felvenné és a többit már bízom rád.

Egy pillanatig elgondolkodtam. Merőn a szemébe néztem, amennyire a szürkületben látni lehetett. Ilyen közel még egyszer sem voltunk egymáshoz. Testileg-lelkileg. Beugratás? – villant át rajtam. Nem lehet. Nem olyan szemek ezek. Vállalni kellett.

– Rendben. Siessen, addig áthozom az oratórium kulcsát, ott nyugodtan át tudok öltözködni, jöjjön oda. A templomban sötétség lesz.

Alig két perc telt el, épphogy fölértem a kulccsal az oratóriumba, már hallottam lépteit a falépcsőn.

Egy hadnagy egyenruhát hozott.

– A főnökhelyettesé, ezt tudtam gyorsan kilopni.

Egy perc múlva már készen álltam teljes ávóhadnagy díszben.

– Hogyan csináljuk? – kérdeztem.

– A siker az Atya határozottságán múlik. Volt katona?

– Félig-meddig – mondtam. Cserkész voltam, sőt katonai kiképzésben is részesültem, mint honvédmérnök jelölt. Ez persze még a Horthy-korszakban történt.

– Nagyszerű. Szóval katonásan lejelentkezik a portán a napos őrnél, az csak tizedes, maga pedig hadnagy, el ne felejtse, és elmondja, hogy a megyétől jött le a foglyot kihallgatni. Ha az őr kételkedne, mondjon annyit: tudom, hogy útban vannak a százados úrék Zalaegerszeg felé, útközben találkoztunk, majd jönnek vissza. Én addig is megnézem ezt az állatot – ezt így kell mondani –, aztán majd meglátjuk.

Elindultunk.

Torkomban dobogott a szívem. De egy lélek örök sorsa volt a kezemben. Ez erőt adott.

Pár tucat lépés volt csak a sötétben az ávo kapujáig. Az őrmester előttem ment. A kapuőr ablak mögött ült a kis bejárati szobában. Amikor az őrmestert meglátta, kezével intett, majd tovább nézegetett valami folyóiratfélét. Nekem gumitalpú cipőm volt, engem észre se vett.

Lementünk a lépcsőkhöz, amelynek folyosójáról több ajtó is nyílt. Nyilván börtöncellák. Úgy nézett ki, üresek, csak az egyikből hallatszott valami halk, hörgésszerű sóhaj.

Barátom – mármint az őrmester – egy kis kulcsot vett ki a zsebéből, azzal a folyosó végén egy falba mélyített széfszerű szekrénykét kinyitott, ebben voltak a zárak kulcsai. Egyet leakasztott, majd a „rab” zárkáját kinyitotta. Úgy látszott, hogy itt mindenki mindenkiben megbízott, ezért lehetett nagy szenzáció, hogy az egyikük „áruló”.

Az őrmester intett, hogy siessünk. Beléptem a zárkába. Betette az ajtót mögöttem.

Szörnyű látvány fogadott.

A priccsen egy szörnyűségesen összevert arcú nem is emberforma lény feküdt.

Nyilvánvaló, hogy tárgyalás nélkül fogják megölni. Így nem mehet tárgyalásra. Talán még tovább kínozzák, és ebbe hal majd bele.

Lassan, selypítve, mert fogait is kitörték, de elég jól tudott még beszélni. Ő is intett a kezével, hogy siessünk.

Talán egy perc alatt megvolt a gyónás. Nem kellett semmit sem kérdezni, kifogástalanul tudott gyónni, amiről természetesen nem beszélhetek. Nyilván alaposan felkészült rá. Máig sem tudom megérteni, hogy ilyen lelkülettel hogyan jutott ő – és társa – a politikai ávo szolgálatába. Azt sem tudtam meg – nem volt idő ilyesmit kérdezgetni –, hogy mi és miért történt vele, vagyis mit vétett. Nem hittem, hogy megéri a reggelt. Feloldoztam, majd az utolsó kenetet is a legrövidebb formában feladtam. Megcsókolta a kezemet, sírni kezdett. Rátettem homlokára a kezemet – az is véres és verejtékes volt –, és megsimogattam.

– A viszontlátásra – mondtam. És a mennyországra gondoltam.

– Dicsértes... – továbbra már nem futotta. Elájult.

Kiléptem a zárkából és az őrmester kíséretében gyorsan és sikeresen – a kapuőr kifelé sem vett észre – elhagytam a kínok és szörnyűségek házát, siettem vissza a templomba. Szerencsére senki sem vett észre, az utcák és a főter néptelenek voltak.

Az oratóriumban átöltöztem, otthagytam mindent. Az őrmester nem jött velem, abban állapodtunk meg, hogy nyitva hagyok mindent, ő majd alkalmas pillanatban elviszi a ruhát. Este tízkor átmentem – persze a plébánián senki sem tudott semmiről –, már nem volt ott a díszes öltöny.

Harmadnap futottunk össze az utcán az őrmesterrel. Igyekeztem azokban a napokban minél többet kinn mozogni, főleg az ávó közelében, hátha megtudok valamit. Észrevétlenül egy vízszintes vonalat húzott először az arca előtt, majd egy függőlegeset. Ebből láttam, hogy társát halálra kínozták és meghalt. Szemhunyorítással válaszoltam, hogy megértettem – ő hasonlóképpen válaszolt, mérhetetlen szomorúsággal a szemében.

Többet vele sem találkoztam. Lehet, hogy áthelyezték, lehet, hogy hasonló sorsra jutott, mint a barátja. Ki tudja? Ha utóbbi történt volna, elődje szerencsésebb volt, mert az őrmesterhez nem hívott volna már senki...

Szomorúan baktattam vissza a plébániára. Másnapi misémet a szerencsétlen ismeretlen hős lelki üdvéért mondtam.

Akkoriban még titkolták az ilyen históriákat, aztán egyszer volt valami ávós per is, ahol arról szónokoltak, hogy a láthatatlan, sötétben bujkáló ellenforradalmár, gonosz, imperialista ellenség még a legmegbízhatóbb szervezetekbe is bejutott, hogy bomlasszon, pusztítson, hazát áruljon...

Kinek a hazáját – és kinek árulja?...

* * *

Lassan eljött a nyár. 1951. esztendő nyara. Kirakatperek a belpolitikában, feszültségek a világpolitikában. Mi éltük a gyerekekkel a magunk életét.

Eleinte csoportos biciklitúrákat csináltunk, majd amikor már fürdeni is lehetett, a Kerka-patak völgyében szép erdők között egy úszásra is alkalmas helyen szoktunk fürdeni. Volt, hogy százan is pancsoltunk a habok között. Különféle vízi és szárazföldi játékokat játszottunk. Ha meguntuk, elmentünk gombászni az erdőbe, ahol rengeteg különféle gomba volt. A gyerekek nagyon jól ismerték a gombákat, nem kellett félni, hogy mérgeset szednek össze. Azért egy ismerős erdősszel mindig megvizsgáltattam a „gyűjteményt”, de soha nem talált kidobni valót. Jó volt ez konyhánk felfrissítésére a sok dödölle után.

Egy este sürgősen beteghez hívtak. Az egyik ministránsom volt beteg, aki még három napja is velünk fürdött, gombászott. Fel se tűnt a sok gyerek között, hogy két napja nem volt velünk. Tizenegy éves volt.

Apja-anyja sírva áll házuk küszöbén, már nagyon vártak.

– Mi a baj? – kérdeztem. Jól ismertem őket.

– Általános vérmérgezés.

– Hogyan történt?

– Hát... három napja, amikor a gyerek hazajött a fürdésből, egy tüskét szedett ki a lábából, a talpából, mert meztláb volt az erdőben.

– És?

– Az orvos tegnap megállapította, már késő, készüljünk el a legrosszabbra, általános vérmérgezés történt. Nem lehet már segíteni rajta.

Bementem.

Jóska pirosan, lázban égő arccal fogadott. Nagyon le volt romolva. Lassan lélegzett.

– Hát miért nem szóltál azonnal Jóska? – kérdeztem megdöbbenve. – Otthon kihúztuk volna azt a tüskét és fertőtlenítettem volna azonnal. Semmi baj nem lett volna.

– Hát Atya, nem akartam a fájós lábammal kerülni a plébánia felé, nem volt nagy tüske, csak akkor fájtt nagyon, amikor beleléptem. Itthon meg szépen kihúztam. De most nagyon fáj mindenem.

Csak úgy égett a láztól.

Meggyóntattam. Napi áldozó volt sok más társával együtt... Utolsó kenet, ez is az utolsó, mint a szakaszvezető esetében.

Három nap múlva temettük...

* * *

Az élet folyt tovább.

A nagyokról még nem beszéltem. Nem volt akkor még középiskola Lentiben, így nehéz volt hozzáférni a nagyobbakhoz. Aztán egyszer váratlanul meglátogatott egy 20 év körüli ifjú.

Elbeszélgettünk. Sokszor láttam már a templomban. Jó benyomást tett. Komoly lelki életet élő gyerek volt. Így a „tárgyra” tértünk rövidesen. Hogyan lehetne összeszedni egy kis apostoli csoportot.

Elmondta, sok barátja van, iskolatársak, ismerősök, haverok. Megbeszéltünk egy szombat késő délutáni időpontot, amikorra mindenkit összegyűjt. Akkoriban mindig reggel voltak a szentmisék, este – a litániás-rózsafüzéres hónapokat kivéve – nem volt semmi a templomban.

Tizenketten jöttek össze, 18–25 év közöttiek.

Mind vallásos, templomba járó gyerek volt, egy-kettő volt közöttük, akik – saját bevallásuk szerint – csak időnként mentek szentmisére. Lenti túl nagy volt ahhoz, hogy minden templomlátogatóval legyen személyes kapcsolat, a legtöbbjüket csak úgy látásból ismertem.

Ismertettem célkitűzéseimet az apostoli csoportok megalakításáról. Mindazt, amit Gotthárdon csináltunk a nagyokkal, röviden elmondtam nekik. Figyelemmel hallgattak, de láttam, nem mindenki lelkesedik azért, amit elmondtam.

Amikor hozzászólásokat kértem, a ritkábban templombajárók egyike felszólalt.

– Atya, mindez nagyon szép, és lehet, hogy hasznos is. De nekünk – szerintem – ez nem elég. – És körülnézett. Én is. Tekintetem vagy négy-öt helyeslő pillantással találkozott. A többiek lesütötték a szemüket. Feszültség lebegett a levegőben.

– Tetszik tudni, mi itt többen – és azt hiszem, ezt elmondhatom, hiszen mindenki tudja a jelenlévők közül, és tudom, hogy senki sem lesz közülünk áruló – valami másra gondoltunk, amikor ide jöttünk. Azt hittük, hogy az Atya is ilyesmire gondol és erre akar minket beszervezni.

– Mire? – csattantam fel, most már gyanakodva.

– Hát itt a határ a szomszédban, ismeri az Atya is a sok zűrt, ami van, gondoltuk, kihasználjuk ezt a helyzetet és igyekszünk minél többet ártani ennek a rothadt, gyűlöletes rendszernek. Több minden sikerült is már...

– Erről ne beszélj! – vágtam közbe most már idegesen – A lényeget mondd, mit akartok?

– Hát szóval, mi itt szépen partizánkodtunk eddig is, és mindig azt hitték, hogy a jugók jönnek át, mert persze azok is átjöttek. Így sikerült az erdőt felgyújtani...

– Hagyd abba! – vágtam ismét közbe. – Nézzétek gyerekek, én nem azért hívtalak benneteket össze, hogy ilyenféle dolgokra szervezkedjünk. Ennekem nem ez a hivatásom. Én más ország számára dolgozom –, de az nem e világból való. Én azt akartam, hogy ti jó keresztény, krisztusi lelkek legyetek. De nem erőszakos partizánok, akik gyújtogatnak, ölnek, pusztítanak. Így nem tudunk együtt dolgozni.

Csend lett.

Egy pillanatig gondolkoztam. Mentsem, ami, vagy aki menthető? Próbáljam őket lebeszélni? Ez kilátástalannak látszott.

Kénytelen voltam – életemben először és utoljára – meghátrálni. Ezekkel nem kezdek semmit, sőt még azokkal sem szabad, akik nem a magyar „partizánok” pártján vannak.

Megmondtam, vegyék úgy, mintha nem jöttünk volna össze. Nem akarom a társaságot ilyen célból többé együtt látni, főleg nem a templom vagy a plébánia területén. Aki az én véleményemet osztja, azzal négy szemközt mindig hajlandó vagyok beszélgetni bármiről és nagyon szívesen, de a „partizánkodóktól” a lelkek érdekében elhatárolom magamat.

Ezzel véget is ért a dolog. Sokkal később derült ki, hogy mennyire helyesen cselekedtem.

Néhány fiú továbbra is tartotta velem a kapcsolatot, ez volt a legkisebb része a társaságnak, ezek rendszeresen jártak templomba, és igyekeztem őket rávenni, hogy szakítsák meg kapcsolatukat a „partizánokkal”, mert nagyon kis eredményekért várhatóan nagyon nagy árat kell majd fizetniük.

Ez sikerült. Fájdalommal kellett látnom, hogy a többiek hogyan rohantak vesztükbe. Egy totális rendőrterror-spicli államban nincs titok, ami előbb-utóbb ki ne tudódna. Később tudtam meg, hogy az egész társaságot elkapták. Hogy milyen büntetést kaptak, nem tudom, de el tudtam képzelni...

* * *

Egy érdekes színfoltja is volt ottani életünknek, ami igen jellemző volt erre a korszakra. Egyrészt a vallásüldöző, elnyomó rendszerre, másrészt az akkori emberek valódi lelkiületére. Azokéra, akik kettős életet éltek, vagy inkább kettős játékot voltak kénytelenek játszani. A rendszer nevelt belőlük kétszínű embereket. Míg a kenyér miatt a rendszer kiszolgálását választották, katonatisztek, párttagok, pártfunkcionáriusok, tanácsi „nagyfiúk”, sőt még ávos tisztak is lettek –, addig a lelkük mélyén megmaradtak annak, amiben nevelkedtek, amik ifjú korukban voltak.

A nyolc hónap alatt, amíg Lentiben voltam, összesen 72 házasságkötés történt. Ebből egyetlen volt helybeli és nyilvános, ünnepélyes templomi esküvő.

Erről az utóbbiról el kell mondanom egy anekdotába illő esetet. Egy vacsoránál meséli el az esperes úr az aznapi jegyesoktatás történetét.

– Elkezdtem érdeklődni az ifjú úrnál, mit tud vallástánból. Egy-két jó felelet után megkérdeztem, hány szentség van. Hosszú gondolkodás után kivágja: egy vagy három, nem tudom.

– Na erre dühbe gurultam. Hát kérem, van még három hét az esküvőig. Vagy megtanulod, vagy nem lesz esküvő.

– Riadtan keltek fel az asztaltól, majd lassan vánszorogtak az ajtó felé az irodából. Be se csukták az ajtót. A folyosón a gyerek hangosan elkáromkodja magát: azt a hét szent... Szaladtam utána. – Na, gyere csak be, mégis tudod, hány szentség van. Folytassuk.

Ez tényleg megtörtént Lentiben, hogy-hogynem papi anekdota lett belőle, azóta már sokszor hallottam papi körökben.

De térjünk vissza a másik 71 esküvőre.

Ezek mind titokban történtek, általában késő este, sötétben. Főleg Zalaegerszegről, de máshonnan is jöttek a párok, csak ketten, menyasszony és vőlegény, akik már megtartották a tanácsi esküvőt, aztán „rendezni” akarták házasságukat. Már szinte két-három naponként megszólal esperes úr a vacsoránál.

– Uraim, kérem, fáradjanak át velem a templomba. – Mármint mi, a két káplán. Persze azonnal tudtuk, miről van szó.

Mi voltunk mindig a tanúk. Átmentünk a templomba, és ott az ifjú pár annak rendje és módja szerint megesküdött Isten szent színe előtt. Aztán a hajnali vonattal mentek vissza, éjszaka ugyanis nem volt vonat. Egyik pár sem kérte, hogy nálunk várhassa ki a reggelt.

„Nászéjszakájukat” többnyire a lenti vasútállomás várótermében töltötték...

* * *

Közben megjött az aratás ideje. Az egész háznéppel együtt mi káplánok is részt vettünk a cséplésben a régimódi cséplőgéppel. A begyűjtési ellenőrrel együtt teherautó is jött, és a termés legnagyobb részét még a cséplőgéptől elvitték. Az esperesnek alig maradt valami a termésből.

Lassan eljött az ősz is. Az újságokban fokozódott a propagandakampány az Egyház ellen. A rádió közvetítette a Grősz-pert. Rendtársaim is szerepeltek benne, valamint a pálosok. A sors iróniája (vagy Isten büntetése?): az a *Grősz József* kalocsai érsek, aki előző évben, abból a megfontolásból, hogy „megmentse” az Egyházat, aláírta a szégyenteljes „megegyezést” állam és Egyház között – amely eltörölte a szerzetesrendeket –, a következő évben „a hálás rendszertől” hazug vádak alapján 15 évi börtönbüntetést kapott...

Előző évben még többszáz gyerek járt hittanra, most osztályonként alig egy-kettőt engedtek a megfélemlített pedagógusok beíratni. 480 gyerek maradt akarata ellenére hitoktatás nélkül.

Ez szeptember elején derült ki. Gyorsan munkához láttunk. A gépelési-szerkesztési munkában káplántársam is részt vett, de a szervezésben már nem, ezért ezt magamnak kellett végeznem.

Egy húsz fős válogatott csoporttal majd mindennap hitoktatói kiképzést tartottunk. Sőt: „hitoktatókiképző kiképzést”. Ezt a húsz gyereket – fiút és leányt – arra oktattam, hogyan tudnak újabb 100 gyereket – vagyis fejenként ötöt – kiképezni arra, hogy ez a száz adja tovább a hittananyagot a többieknek. És csodák-csodája, ez az áttételes „sejtrendszer” bevált. Tankönyv sem volt már elég, így gépelt jegyzeteket sokszorosítottunk minden osztály hittan-anyagából. A húsz gyerek először is egy-két hét alatt megtanulta ezt az anyagot, majd azt tanulták meg, hogyan kell foglalkozni 4–5 gyerekkel, akik társaiknak adják majd tovább a tanultakat. Ez az egész tulajdonképpen a valóságban sokkal egyszerűbb volt, mint ahogy azt itt leírom. Más sem kellett hozzá, mint nagy-nagy lelkesedés –, ez pedig megvolt a gyerekekben, méghozzá bámulatos mértékben. Hiszen ilyet még nem éltek meg, hogy ők – a 12–14 évesek – tanítsanak, hisz őket tanították eddig a felnőttek. Óriási hatással volt rájuk az újdonság varázsa.

Sok házba voltam már bejáratos a városkában, így nemegyszer nagy élvezettel hallgattam – elrejtőzve –, ahogy egy-egy fiú vagy leány oktatja a többieket a legszentebb és legnagyobb tudományra. Óriási élmény volt. És a körülményekhez képest elég szépen is ment. Külön kapták meg a minden hétre való anyagot, és én időnként próbát csináltam: kikérdeztem a hitoktatóim által leadott anyagot, és meg kellett állapítanom, magam sem tudtam volna jobban megmagyarázni, megértetni és megtanultatni velük, mint saját társaik.

Hát igen. Isten működik mindig, mindenütt, mindenben...

Sajnos azonban, a Sátán is működik.

* * *

Már minden kezdett szépen egyenesbe jönni, úsztam a boldogságban, hogy a sok nehézség ellenére is jól mennek a dolgok. És akkor ismét lecsapott a villám.

Mikulás-ünnepélyt tartottunk 90 gyerekkel. Az egyik nagyfiú volt a Mikulás, egy jópofa nyolcéves kis srác volt a krampusz, persze mindkettő megfelelően beöltözve. Mindenkiről írtam egy-egy négysoros versikét, kicsit kigúnyolva hibáikat, s megdicsérve, amit meg kellett dicsérni bennük. Ezt a Mikulás olvasta fel egy tízméteres keskeny tekercsről, majd mindenki kapott egy kis ajándékot. Este nagy vígan oszlott szét a társaság.

Másnap... 1951. december 6.

Ez a nap még emlékezetes lesz Magyarország történelmében.

Reggel, még szentmise előtt, a harangozó jött be a plébániára nagy izgalommal. Elmondta, hogy nagy razzia volt a városban az éjjel, rengeteg embert elhurcoltak. Egész családokat vittek ki az állomásra teherautókkal, s onnan hajnalban indítottak el egy egész tehervonatra való szállítmányt.

Mi az? Visszatért Auschwitz szelleme?

Borzalmas, de igen. Visszajött, csak nem Auschwitznak hívták, hanem *Hortobágnak*. Az egész országból oda deportáltak sok tízezer „megbízhatatlan elemet”. Hetekig tartott a szállítás. Az egész ország rettegésben élt. Mint utólag kiderült, csak Budapestről már jóval korábban, Pünkösöd táján, mintegy 35 000 embert vittek el. Hogy az egész országból mennyit, azt majd az utókor történészeinek lesz a feladata kideríteni. Lentiből 25 családot, több mint száz embert hurcoltak el.

Mint később kiderült, birkaólakban szállásolták el őket, eleinte építkezéseknél, utak építésénél dolgoztak, majd ingyen munkaerők lettek az Alföldön a gazdasági munkákban. Általában magánkereskedőket, kulákokat, kocsmárosokat, korábbi értelmiségi vezetőket és hasonló „gyanúsak” kinevezett embereket szállítottak el családotul, egyrészt, hogy a családtagokat is dolgoztassák, másrészt, hogy ittmaradt lakásaikat, házaikat és földjeiket elrabolhassák. Itthon maradt rokonaik csak hetek-hónapok után tudtak meg valamit róluk cenzúrázott leveleikből.

Sajnos, krampuszkámat is elvitték családjával együtt.

De a lentic leveleit én már nem olvashattam.

Néhány nap múlva levél jött a püspök atyától Szombathelyről. Azonnal menjek.

Másnap felmentem.

– Fiam, baj van – mondta jóságos, aggódó tekintettel *Kovács Sándor* püspök úr, aki nagyon szeretett még szentgotthárdi dolgaim miatt. – Menned kell Lentiből.

– Miért? – kérdeztem meglepődve.

– Mert szerzetes nem maradhat a határsávbán. Ez a legújabb „találmánya” Rákosinak. Át kell helyezzelek.

Határsáv a déli jugoszláv és a nyugati osztrák határtól végig 15 kilométeres terület volt. Természetesen Lenti is beleesett.

– Sajnálom, mert nagyon megszerettem Lentit – válaszoltam. – És hová?

– Ez még nem minden. A java most jön.

Mellém ült a kerevetre. Megfogta a kezemet és két tenyere közt tartva majdnem könnyezve mondta:

– Tudod, a Grösz-per nyomán „büntetésből” száz szerzetest ki kell dobnunk az egyházmegyékből.

Mindegyikre tíz esik. Sokat gondolkodtam, mit csináljak, kiket válasszak. Elsősorban meg kell tartanom az öregeket, betegeket, és olyanokat, akik nem tudnak például kántorkodni. Te tudsz orgonálni, fiatal vagy, arra gondoltam, kántornak helyezlek el. Még hozzá egy nagyon jó kis faluba, ahol ráadásul a plébános öreg és beteg, úgyhogy te fogsz minden papi funkciót a *valóságban* ellátni, de *papíron* kántorként leszel hivatalosan nyilvántartva. Csak vigyázz, hogy fejjel ne menj a falnak, mindent óvatosan kell csinálnod. Például reverendát ne hordjál a faluban, csak a templomban.

Mintha fejbeütöttek volna. Hallgattam.

– Nézd – szólt nagyon csendesen, lassan, kezemet még mindig a keze között tartva – én megértelek, Géza. Nagyon nehezemre esik... – és itt egy nagyon hízelgő kifejezést használt reám, amit nem idézek, de annyira jólesett, hogy sosem tudom elfelejteni – de nem tehetek mást. Úgy érzem, te így is meg fogod állni a helyedet. És végeredményben papként dolgozol tovább, csak papíron leszel kántor. Persze kántorkodnod is kell, mert *Izsákfán* nincs kántor, oda helyezlek.

Visszatértem Lentibe. Ott gyászba borult a város. Elsősorban természetesen a huszonöt család miatt, és ráadásul jött az én esetem.

Tizenkét ministránsomat hurcolták el Mikulás éjszakáján. Nagyon sajnáltam őket. De a többieket is, és persze magamat is. Újra tovább... Újra itt kell hagyni azokat, akiket annyira megszerettem. Körmend: két hónap, Bérbaltavár: négy hónap, Lenti: nyolc hónap. Ezek szerint Izsákfa tizenhat hónap lesz?

Izsákfán

Könnyes szemmel néztem ki a vonat ablakán, amikor egy borongós reggelen 1951. december 13-án elhagytam Lentit.

Másfél év alatt az ötödik helyem felé küld az Isten, nem is beszélve Kunszentmártonról. Hiszen 18 hónapja hurcoltak el Szentgotthárdról.

Akkor még szerzetesként, közben világi papként, most pedig már civilként – legalábbis államilag civilként.

Mire két átszállással dél felé Celldömölkre értem, már kisütött a hűvös decemberi nap. Sokáig kellett várni az autóbuszra, amely csak késő délutánra érkezett a hat kilométerre fekvő Izsákfára. Ismét csak kevés holmival jöttem, minden előzetes megbeszélés, „háztűznézés” nélkül, úgyhogy most ismertem meg az öreg, beteges izsákfai plébánost. Horvát származású, vendül jól beszélő, de eléggé megtört ember benyomását keltette, amikor kezét fogtunk. Pedig még messze járt a hetven évtől.

* * *

Itt közbevetőleg meg kell jegyeznem valamit.

Bizonyára észrevette a Kedves Olvasó, hogy amíg Szentgotthárdról szinte naplószerű volt a beszámoló, és szinte minden eseményről részletesen írtam, többi helyemről már csak vázlatosan, a főbb eseményeket és „sztorikat”, valamint a különféle gondokat rövidebben, összefoglalóan írtam meg. Rájöttem ugyanis közben, ha tovább folytatom a szentgotthárdi módszert az írásban, sosem jutok ennek a könyvnek a végére. Ezért ezentúl is rövidebb és kevésbé részletes leszek, de a lényegét őszintén megírom, csak a különleges dolgokat fogom teljes részletességgel tárgyalni.

* * *

Izsákfán nem volt káplánszoba bútorral, egy – a nem használt ebédlőből nyíló – elég tágas szobában kaptam helyet. Egyelőre egy kölcsön fekvőhelyen aludtam, majd néhány nap múlva Körmenről elhoztam bútoraimat. Elég barátságosan sikerült berendezkednem.

Mint Bértaváron, itt sem volt villany. Megtudtam, alighogy Baltavárról elkerültem, bevezették a villanyt. Ugyanígy lesz később Izsákfán is. De ott is, itt is mindvégig villanyvilágítás nélkül voltam. Szereztem egy nagy, százwattos villanyégőnek megfelelő fényt adó Maxim lámpát, amelyet petróleumgázzal kellett működtetni, ami egy speciális „harisnyát” ízzított egészen fehérre. Így esténként a szobában tűrhető volt a világítás.

Izsákfa kicsiny falu volt, alig 500 lakossal. Igazi, régi, hagyománytisztelő konzervatívizmussal, annak minden előnyével és hátrányával együtt. Az emberek vallásosak voltak, és éppen olyan szegények, mint akkoriban mindenütt. Elmaradtak, de jószándékúak. Az egyházi adóból a kántornak – vagyis nekem – 200,- Ft jutott, ami már akkor is édeskevés volt ahhoz, hogy meg lehessen belőle élni. Mivel a plébános nem tartott háztartást – egy családnál ebédelt, aki neki erősen diétás kosztot főzött –, úgy állapodtunk meg az egyházközségi képviselő-testülettel, hogy „sorkosztos” leszek. Ez annyit jelentett, hogy minden nap más fog főzni nekem. A falu majdnem teljesen katolikus, csak néhány protestáns család volt – ezek voltak a kulákok –, de ők is adtak kosztot, velük is nagyon jóban voltam.

A szegénységük ellenére – ami elsősorban annyit jelentett, hogy megélni valahogy megtudtak, mert mindenkinek megvolt a maga földosztáskor kapott néhány holdja – állatokat tudtak tartani, csirkét, kacsát, libát, disznót, volt mindenkinek egy kis szőlleje is, de ennél tovább nem tudtak nyújtózni. A leadás itt is elvitt mindent. Engem viszont jól tartottak. Minden évben háromszor került egy családra a sor, így ki tudtak tenni magukért.

Vicc kedvéért meg kell említenem, hogy alig érkeztem oda, rövidesen egy családnál ebédeltem, ahol az első fogás után – ez leves volt – pörkölt csirkét ettünk. Ez a bizonyos pörkölt, levesben kifőtt húsból állott, amelyet hagymás-paprikás lével öntöttek le, és előételnek számított. Kérdezték, ízlik-e? Azt válaszoltam: – persze, hogy nagyon ízlik, nagyon szeretem. Hát ami igaz, igaz, a lentibeli éhezés után minden nagyon jólesett.

Ennek az egy mondatomnak, ti. hogy ízlik a „pörkölt” csirke, szörnyű következménye lett. Másnap már mindenki tudta, és a disznóölési szezon kivéve mindennap ebédre az „előétel” éveken át a pörkölt csirke volt. Még jó, hogy akkoriban pénteken egész évben nem volt szabad húst enni, így legalább egyszer egy héten megmenekültem a csirkepaprikástól.

Persze, nem kifigurázni akarom ezzel az izsákfaikat, akik annyira a szívemhez nőttek. Inkább dicséretükre szolgál, és szívet melengető ez a buzgalom, hogy szeretetüket, ragaszkodásukat, jó szívüket ilyen módon is kimutatták.

* * *

Hét közepén érkeztem, a hét végére már sikerült berendezkednem, úgyhogy vasárnapra már készen voltam minden költözködési ügygel. Kipróbáltam a kicsi, de kitűnő állapotban levő orgonát, és vártam a vasárnapot első kántori „fellépésem”...

Mise előtt negyedórával már fenn voltam a kóruson. Aranyos, szép kis templom volt, nagyon szép oltárral, szószékkel, mellékoltárral. Barokk stílusú, műemlék jellegű. A nép zsúfolásig megtöltötte a templomot. Interregnum volt kántorságom előtt, egy asszony volt a kántor hosszú időn át, de idegenből jött. Valamin összeveszett a plébános úrral, eltávozott, és hónapokig nem volt kántor. Megszokták a női hangot, így kíváncsiak voltak az új – tudták hogy szerzetespap vagyok – papkántorra. Nekem a hallásom akkorra már jó volt, de a hangom olyan, mint a repedt fazék, apámtól örökölt krónikus gégehurutom különösen télen volt kellemetlen.

Ezért egy kicsit izgultam is. Az orgonától nem féltem, mert ötéves koromtól zongoráztam, elég tűrhetően. De az éneklés?...

Egyszerre zörgés a falépcső felől, ami a kórusra vezet. Először egy fiatalember arca tűnt fel, majd sorba jöttek a nagyfiúk és nagyleányok, legalább harmincan.

– Énekeltek? – kérdeztem. Barátságosan mosolyogva intettek. Kitettem az énekek számaint, mondták, hogy ismerik őket. Megnyugodtam.

Nagyon szépen sikerült minden. Gyenge hangomat nemcsak átvették, hanem maguk kezdték az énekeket. Az orgonálás jól ment, szemmel láthatóan meg voltak velem elégedve. Én is velük.

Mise után ottmaradtak a kóruson. Megbeszéltük, hogy énekkart alakítunk rendszeres próbákkal. Örömmel fogadták kezdeményezésem.

Szentmise után a templom előtt – szokás szerint – nagy karéjba állva vártak bennünket a felnőttek. Bemutatkoztam, elbeszélgettünk. Nagyon barátságos, meleg hangulat alakult ki percek alatt. Ebédre „soros” éppen az egyik többgyermekes családnál voltam, ahol két énekes meg egy ministráns volt. Utána a három fiattal elmentünk az énekkar többi tagjának családjához. Mindenütt nagy szeretettel és örömmel fogadtak. Közben délután két órakor litánia volt – majdnem tele voltak a padok –, az énekkar is majdnem teljes létszámban szerepelt. Utána végig kellett látogatnom azokat az énekkaros családokat is, ahol délelőtt még nem voltam. Estig vagy harminc háznál jártam, és mindenütt hosszabbodó „uszállyal”, mert akiknél voltam, tovább kísértek.

Úgy éreztem, nagyszerű helyre kerültem. Egy nagy családba, egy igazi jó egyházközséghez. Nagyon boldog voltam.

Alig egy hét volt karácsonyig. Mint tavaly ilyenkor Béraltaváron, a nagyleányokkal ruhákat csináltattam a ministránsoknak. Nekik pedig már másnap, hétfőn délutánra gyűlést hirdettem. Akkor még sem napközi, sem más elfoglaltságuk nem volt, úgyhogy nagyon sokan összejöttek. Kicsi volt a falu, szinte a templom árnyékában élt az egész község. Párszáz méterre vezetett csak minden utca, a főútvonalat is beleértve, amely Celldömölköt kötötte össze Jánosházával. Ez utóbbi nyolc kilométerre volt Izsákfától.

Így mindig mindent tudtam, ami a faluban történt, és minden szándékmat könnyen véghez tudtam vinni. Mindig szinte percek alatt össze tudtam gyűjteni akár a kicsiket, akár a nagyokat.

Az iskola két tagozatban működött. A négy felsőt egy nyugdíj előtt álló igazgató – volt kántortanító – oktatta, egy meglelt korú kisasszony pedig a négy alsót tanította. Hát bizony, a gyerekeknek így nem sok gondjuk volt a tanulással, sok időt tölthettek nálam, hiszen az iskola ilyen primitív formában nem nagy követelményeket támaszthatott velük szemben – mármint a tudás terén.

A gyerekek két nap alatt megtanultak egy betlehemes játékot, azzal végigjárták a falut. Mindenütt örültek nekik, és egy csomó pénzt kerestek a gyerekek, amit teljes egészében nekem hoztak be. Ez persze a ministránsrend pénze lett, de jutott belőle karácsonyi ajándéka a nagyok számára is.

Bensőséges karácsonyestét töltöttünk el a plébánián kb. 40–50 fiattal. A plébános – sajnos – mindenből kivonta magát. Nem jött el hívásomra a gyerekek karácsonyára sem. Ebből nagy baj lett –, de erről majd később.

A tél nagyszerűen telt el. Délután a gyerekek jöttek, a ministránsok, este hét óra felé pedig a nagyok. Tíz óra körül beszélgettünk minden este. Nem volt villany, nem volt rádió, sem tévé – az asszonyok ilyenkor tollfosztással szórakoztak, a férfiak kártyáztak, iszogattak, mint akkoriban minden hasonló faluban. Az ifjúság nálam volt...

Hosszú távlatból nézve a zirci növendékidőm volt a legszebb korszaka életemnek, azután az első két év Gotthárdon, ezután a legboldogabb – legalábbis a kommunista időszak alatt – Izsákfán voltam.

Ott-tartózkodásom első évére azonban lassan-lassan egy igen szomorú felhő borult. Erről is kell beszélnem, bár nem szívesen, de nem lehet elhallgatnom, hiszen a történetemet hamisítanám meg.

Plébánosom, aki alapjában véve nem volt rossz ember, sőt mint horvát származású, nagyon buzgó, imádságos lelkületű pap volt, igazi szláv, érzelmes lélek – ennek minden jó és rossz tulajdonságával együtt. Sajnos, akkor és ott a rossz domborodott ki, és elnyomta bennem is és az egész falu szemében is a jót, és csak a rosszat láttuk. Sajnálom, de így történt.

De, hogy is volt ez?...

Már említettem, hogy szenteste nem jött át kis ünnepélyünkre a plébános úr. Gondoltam, nem jól érzi magát. Pedig, mint kiderült, nem ez volt az igazi ok. Már akkor kezdődött – persze ezt én csak később tudtam meg, amikor két hónap alatt az egész falut végiglátogattam –, hogy féltékenykedni kezdett „sikereimre”. Addig sem volt valami jóban a falu nagy részével, mert legtöbbször elődömnék, a kántornőnek adtak igazat az ő vitájukban.

Nagyon kellemetlen ügy volt. Igen kicsiny volt az ő „pártja”, a falunak legalább 90 százaléka az én „pártomon” volt. Sajnos, így kell magamat kifejezni. Szörnyű elgondolni is: az egyházüldözés kellős közepén egy kis faluban nyugtalanság, pártoskodás, két pap egymás ellen...

Hogy miből állott ez a szembenállás? Már minden részletét nem tudom felidézni, de pl. sokszor, ha találkozott hozzám igyekvőkkel, elküldte őket, hogy nem vagyok otthon –, ez persze nem volt igaz. Aztán igyekezett tőlem elrettenteni a gyerekeket azzal, hogy elviszi őket az ÁVÓ, ha bejárnak hozzám. Azután pletykahadjarat kezdődött, amelynek semmi alapja nem volt – és ezt mindenki nagyon jól tudta. Szó, ami szó, hónapokig húzódott a dolog, végül – tudtomon kívül – feljelentették a plébánost az esperesnek. Az a püspöknek tett jelentést, aki az esperest hivatalos vizsgálatra rendelte ki.

Ez nagy baj volt, mert ilyenkor úgy szokott lenni, hogy ha a plébánosnak derül ki az igaza, akkor a beosztottat áthelyezik. Ez érthető. De nagyon rosszul esett volna. Ha a beosztott javára billen a mérleg, akkor mindkettőt áthelyezik. Úgyhogy szomorúan gondoltam a püspöki döntésre.

Az esperes úr kijött, végigjárta a képviselőtestületi tagokat, majd a plébános úrnál és nálam is volt. Én ugyan már előzőleg voltam nála, és elmondtam a helyzetet, de hivatalból még egyszer kikérdezett, és írásba foglalta „vallomásomat”.

Alig egy hét múlva megjött az áthelyezési papír a püspökségről...

A plébánost áthelyezte egy vend nyelvű faluba – én maradtam.

Rendkívüli döntés volt. Mutatja, mennyire nem én voltam a hibás.

A falu fellélegzett – én is. Ilyenre még nem volt példa, hogy ilyen vitás kérdésben ennyire a fiatal pap javára döntött volna a püspökség.

Nemsokára megtörtént az új plébános beiktatása, illetve a plébánia-átadás.

Az új plébános, *Kühár János*, szintén vend anyanyelvű volt, aki gazdasszonyával együtt jött vend vidékről. Szentgotthárdtól délre volt néhány vend falu, onnan jött az új plébános úr, a régi pedig oda költözött.

Kühár János egészen más típusú volt, mint elődje. Fiatalabb, 50 év körüli ember, ereje teljében. Mint vend, szintén nagyon vallásos, de sokkal több lelkeség volt benne, mint elődjében – és egyúttal az a képesség is, hogy felismerte a helyzetet – és alkalmazkodni is tudott hozzá. Nem akart hasonló hibába esni, mint elődje, úgyhogy a legteljesebb harmóniában teltek el a következő évek. A falu is megnyugodott, senki sem törődött már elődömmel. Az ő „pártja” is „átállt” hozzánk.

* * *

Nagyobb súlyú dolgok izgatták fel akkoriban az egyházmegyét. Hogy a püspök urat terrorizálják, és simulékonyabb magatartásra kényszerítsék az állammal szemben, egy éjszaka elvitték titkárát, *Süle Ferenc* atyát, és kényszerítették a püspök urat, hogy több lényeges változtatást hajtson végre – az állam javára. *Szakos Gyula* irodaigazgató egy kis faluba került le Zalába, a három legfontosabb hely plébánosát is félre kellett állítania – Kőszeg, Zalaegerszeg és Körmend új plébánost kapott, az ateista államot gátlástalanul kiszolgáló békepapokat. A celledömölki bencés plébánosnak is mennie kellett, egy kis, félprotestáns faluba, Nemeskoltára.

Nagy volt az izgalom az egyházmegyében. Nemsokára perbe fogták és 7 év börtönre ítélték Süle Ferencet. Mint állították, „kémkedésért”. Kémkedésnek minősítették az Egyházi Törvénykönyv által előírt jelentést, amelyet a világon minden püspöknek az egyházmegyéjéről kellett Rómába tennie. Ebben statisztikai adatok szerepeltek, pl. hogy hány pap, hány hívó van az egyházmegyében, hány helyen volt bérmlás, jelentés a hitoktatás helyzetéről stb. Ennek szerkesztője mindenütt a püspök titkára, nálunk ez Süle Ferenc volt. Ő tehát kötelességét teljesítve ezt a jelentést elküldte – ezért kapott hét esztendő... Természetesen a koncepciók perben kapott ítéletnek célja nem az ő megbüntetése volt, hanem püspökünk megfélemlítése és „megdolgozása”.

Más egyházmegyékben is hasonló események történtek, és nyomukban hasonló változások, főleg ott, ahol erősebb kezű, az állammal keményebben szembeszálló főpásztorok kormányoztak.

Tulajdonképpen az 1952-es évtől kezdődik az igazi, és sátánian rafinált egyházüldözés. De ez mégsem volt olyan látványos, mint 1950-ben a szerzetesrendek elhurcolása és feloszlata – viszont sokkal veszélyesebb, *alattomosabb*. Mert kevesen tudták a papságon kívül, hogy mi történik a püspökségeken. Már 1951-ben minden püspökségre betelepült egy államilag kinevezett biztos, akinek eleinte csak az egyházmegye ügyeinek ellenőrzése, később a *teljes irányítása* volt a feladata. Ezek a gúnyosan „*bajszos püspöknek*” nevezett, civil ruhába bújtatott *ávós tisztek* egyházi dolgokban kiképzést kaptak – az államtól –, és minden ügyben az ateista állam érdekeit érvényesítve ők döntöttek és irányítottak. A püspöki és egyházmegyei *pecsét* is az ő birtokukban

volt, semmilyen levelet, hivatalos ügyiratot a püspökök nem adhattak ki, csak az ávós tiszt beleegyezésével, illetve irányításával. A püspök írt alá mindent, de a pecsétet az ávós nyomta reá.

Ez természetesen rosszabb volt, mint a nyílt egyházüldözés. Rákosi túltett Nérón! Mert a jó papokat felfüggesztették, áthelyezték, tönkretették – és mindezt a püspök aláírásával! Ez nemcsak megalázó és szégyenteljes volt a püspöki karra és a magyar Egyházra nézve, hanem megtevesztő is, hiszen azt a látszatot keltette, mintha a püspökök „büntetnék” legjobb papjaikat –, az egyszerű hívő pedig azt hitte, hogy a püspök tudja, mit csinál, és hogy szabadon teszi, amit tesz. Így sikerült a legjobb papokat ellehetetleníteni, és gyakran még a hívek szemében is lejáratni. Ördögi munka volt!!!

Lassan minden kulcspozícióba, minden fontosabb és nagyobb helyre, városokba, nagyközségekbe, azután a gazdagabb plébániákra és az ún. államilag „kiemelt” helyekre, pl. a balaton-parti plébániákra, mind az ateista államnak vakon engedelmeskedő békepapok kerültek. Ők gátlástalanul kiszolgálták a szovjet hatalmat képviselő kommunista pártot és kormányt, prédikációikban, hirdetésekben és minden tevékenységükben az ateista állam érdekeit helyezték előtérbe az Isten ügyét szolgáló Egyházzal szemben. Így aztán a jó szándékú hívek közül is egyre többen ábrándultak ki lassan az Egyházból – a gyengék pedig vagy hittek a békepapoknak, vagy elhagyták az Egyházat, vallást, hitet, Istent. Ugyanakkor a börtönben is hűségesen helytálló kényszer-tartózkodási helyre száműzött és minden áldozatot vállaló püspököket és papokat *eltitkolták* a közvélemény előtt. A meghagyott néhány hittudományi főiskolára és az akadémia teológiai tanárok valamint a kispapok, az új papság nevelői is – kevés kivétellel – csak békepapok lehettek. Így alakulhatott ki aztán az a légkör, amelyben nemcsak sok pap, hanem az egész Egyház tekintélye a tömegek szemében gyakorlatilag megszűnt. –

Évek múltával a püspökök is – emberek lévén – lassan megöregedtek, meghaltak. Végül alig maradt püspök az országban. A pápa sokáig nem volt hajlandó az állam által ajánlott békepapokat püspökké kinevezni, úgyhogy az Egyházban már a legmagasabb szinten is sűrűsödtek a gomolyfelhők.

Mint minden diktatúrának, így a mi diktatúránknak, vagy ha úgy tetszik, rendőrállamunknak vagy rémuralmunknak egyik „rémsége” volt a széles körben kiépített *spicli-rendszer*. És ezt ilyen-olyan eszközökkel a papság körében is megvalósították. Ez volt a legszomorúbb. Még mi papok sem lehettünk biztonságban, ha összejöttünk, nincs-e közöttünk spicli. Tehát még mi sem beszélhettünk egymás között mindenről, amiről szerettünk volna. Híveink körében szintén ez volt a helyzet, így sikerült ezzel is a papokat eltávolítani a hívektől, és fordítva: a híveket a papoktól. Rengeteg pap került 1951–53 között börtönbe, mert kimondta a véleményét, s a továbbiakról már a spiclik gondoskodtak... Többnyire izgatás, az államrend megbontására irányuló szervezkedés volt a vád – természetesen mind koholmány –, sokakat azért ítélték el, mert szólni mert a vallásszabadság megsértéséről, vagy mert bátran hirdette Isten igéjét.

Így aztán az Egyház lassan elnémult. De a *néma Egyház*, ahol tudott, és ahol bátor papok működtek – most már többnyire csak a kisebb helyeken – csendben, titokban, de *élt* és helyenként virágzott. Így volt ez a kicsiny Izsákfán is. A hívek buzgósága inkább erősödött; minél jobban tiporták az Egyházat, annál többen jöttek templomba. A már említett két tanító lojális volt, így a hitoktatás is egész jól ment. Kénytelenek voltak a pedagógushiány miatt ilyen kis helyeken az ilyesmit eltűrni.

Sokat számított Izsákfán az is, hogy amint meglátták az emberek, hogy az új plébánossal a legnagyobb szeretetben és egyetértésben működünk együtt, megszűnt a pártoskodás, a lelki élet pedig egyre jobban kivirágzott. A hétköznapi szentmiséken is 40–50-en vettek részt, ami az összlakosság tíz százaléka! És majdnem mindenki áldozott! Hihetetlenül megnövekedett az áldozások száma. Hétköznapi fél hétkor én, hétkor a plébános úr misézett. Vasárnap is két mise volt; nyolckor én, tíz órakor a plébános úr tartotta az ünnepi misét. Egy év alatt elértük – kis faluban az ilyesmit könnyen lehetett „ellenőrizni” –, mindössze három olyan férfi volt, aki nem minden vasárnap volt szentmisén, csak olykor-olykor. Azt hiszem, ez egyedülálló volt az országban. 1953-ban 12 000 (!) áldozó volt. Mi csak hatezret, a felét mertük bevallani a püspökségnek küldött évi statisztikában, annak érdekében, hogy hagyjanak bennünket továbbra is békében dolgozni. Bérmláskor 1954 tavaszán Kovács püspök úr nagyon megdicsért minket a 6000 áldozásért. Beszédében említette, hogy ilyen hely nincs még az egyházmegyében. Később tudtuk meg, hogy tisztában volt az igazi számmal, a duplájával.

De térjünk át az ifjúsági pasztorációra. (Az izsákfai gyerekekről már beszámoltam.) Egy év után már mindegyikkel volt alkalmam külön-külön is beszélgetni. Először mindig egy bevezető „kínpad” volt. Az íróasztalom melletti széket, akárcsak Gotthárdon, itt is tréfásan „kínpadnak” neveztük. Ezen ült a „delikvens”, akivel úgy látszott, lehet már valamit kezdeni. Akkor – korának megfelelő stílusban és modorban – kezdtünk beszélgetni a lelki életéről, a krisztusi ifjú illetve leány eszményéről, majd a kegyelmi élete útjába eső esetleges akadályokról, vagyis a halálos bűnökről. Megbeszéltük, hogy lehet ezeket elkerülni, és hogy lehet *sok jót tenni*.

Előbb-utóbb mindegyiket sikerült rávenni a küzdelemre bűnei, hibái ellen, és megkezdték a kegyelmi életet. A szükséges gyónásokat egyszerűsítettük, úgyhogy bárki bármikor szinte pillanatok alatt visszanyerhette a kegyelem állapotát gyónás és feloldozás útján. Így mindegyik jóformán állandóan a *kegyelem állapotában* volt, vagyis krisztusi életet élt.

Minden hétköznapra volt egy imaszándék, amelyet legépelttem, és azt mise alatt felolvasták. Ez elmékedésszerű jegyzet volt, majd a hívek imádkoztak erre a szándékra, a szentmisét és a szentáldozásukat pedig erre a célra ajánlották fel.

Így igen szépen alakult a lelkekben az Isten Országá. Könnyen ment, hiszen romlatlan, vallásos, hívő gyermekek voltak, akárcsak szüleik, legfeljebb a *kegyelmi élet lényegét* nem ismerték, akárcsak szüleik. De ezt a jó alapra már könnyű volt felépíteni.

Amíg a rendszer, főleg a városokban, az Egyház ellen tombolt, itt az Isten háta mögötti kis faluban egyelőre csend volt, egy kis oázis a sivatagban.

Közben természetesen a többi csoportjaimmal is, úgy ahogy a körülmények engedték, tartottam a kapcsolatot. Állandó összekötőm volt Horváth Gabi, aki Török Jenőtől hozta a különböző anyagokat, mozgalmi dolgokat, lelkigyakorlatos anyagokat stb. Időnként meglátogattam csoportjaimat vonaton, autóbusszon, biciklivel. Rendszerint valamelyik fiatal házánál tartottunk a városokban összejevetelt.

* * *

1952 nyarán történt.

Az akkori Jankovics telepen – ma Fonyódliget – a Balaton déli partján állt egy nagy üdülő, amely régen lelkigyakorlatos ház volt. Itt tartottak illetve rendeztek Török Jenőék különböző atyák bevonásával 4–5 napos lelkigyakorlatokat, főleg nyáron, amikor nem volt feltűnő a sok üdülő és fürdővendég közepette, ha egy üdülőben nagyobb volt a mozgás. Egy kedvesnővér volt a ház vezetője. Papíron tulajdonosa. Török Jenő felkért, hogy augusztus 15–20 között tartsak fiatalembereknek lelkigyakorlatot apostoli munkájuk elősegítésére. Természetesen vállaltam.

Már megírtam a nővérnek, hogy 14-én este érkezem. Augusztus 12-én plébánosom váratlanul megbetegedett. Nekem otthon kellett maradnom. Gyorsan egy rendtársamat kértem meg a lelkigyakorlat megtartására. Ő szívesen vállalta.

Szerencsétlenségére. – Nekem pedig szerencsémre.

Ugyanis amikor a lelkigyakorlat elkezdődött vagy egy tucat fiúval, az ávósok rajtaütöttek az egész társaságon, a fiúkat szélnak eresztették, az atyát meg a nővért elvitték. Úgy emlékszem – jóval később tudtam meg – az atya 6 vagy 7 évet kapott. A nővérről máig sem tudom, mennyit.

Ez nem elszigetelt dolog volt. Egyszerre csaptak le az egész országban a mi közösségeinkre. Bulányi György és Török Jenő piaristák, Eglis István vízivárosi lelkész és még sokan mások azokban a napokban egyszerre buktak le. Bulányi életfogytiglani börtönt kapott, Török Jenő 14 évet, a többiek 6–8–10 évet.

Ha akkor nem betegszik meg plébánosom, engem is letartóztattak volna és börtönbe kerültem volna – legalább 10 évre...

Íme a Gondviselés...

De nem élhettem vele vissza. Ettől fogva még óvatosabb voltam, sőt egy jó darabig fel is függesztettem a „kül”-kapcsolatokat, és csak a helybeli, izsákfi gyerekekkel foglalkoztam.

Azért mindig élt bennem a tudat, hogy előbb-utóbb én is horogra kerülök. Ha másért nem, a régi viselt dolgaimeért. Hátha Török Jenő vagy más az ismerősök közül akaratlanul is mondott valamit rólam. Talán figyelnek is már...

* * *

De térjünk vissza Izsákfára.

Ne úgy képzeljük el az izsákfi ifjúságot, mint valami ájtatos manókat, akik „csak” lelki életet élnek, templomba járnak, imádkoznak, „jó fiúk” és „jó kislányok”. A lelki élet mellett nagyon is megfért – különösen egy villany nélküli faluban – minden lehetséges egészséges szórakozás, vidámság. Télen például farsangi kabarét rendeztünk a tanácsháza nagytermében, az ún. kultúrteremben. Írtam egy darabot, majd rendeztem is, és más komédiákkal együtt farsangkor előadtuk. Senki nem szólt bele – a legsötétebb időkben! –, hogy egy pap rendez vidám estet egy kis faluban. Azután rengeteget kirándultunk a gyerekekkel, télen a szép havas erdőkben, völgyekben, nyáron biciklivel a környező neves helyekre s a Balatonra is, hiszen nem volt túl messze. Portyákat rendeztünk mindenfelé.

Miután hivatalosan kántorként dolgoztam, járt nekem a kántori föld és szőlő is, de a plébánosi szőlőt is nekem adta a plébános megművelni. Így pontosan 1234 öl szőlőm volt a fajboráról híres *Sághegyen*, ahol a plébániának egy szép pincéje is volt, felül egy lakályos szobával. Hagyományos szokás szerint kora tavasszal az egész képviselőtestület kivonult a plébánia-szőlőt metszeni, a többi munkát pedig az ifjúsággal közösen végeztük. A szüreten azután gyerekek, fiatalok, felnőttek mindannyian részt vettek, s nagy szüreti mulatság volt a plébánia szőlőjében. A kötelező borleadás után is maradt még eladni való borom, így aztán jutott pénz az ifjúsági kiadásokra, a legszegényebb időkben is.

Aztán jöttek a nehezebb napok. 1953 tavaszán a tanácsitkár, akivel igen jóban voltam, elárulta, hogy erre az évre „terv szerint” 80 000 forint büntetés van kitűzve Izsákfa számára, tehát ennyit kell majd büntetésként kiróni a lakosságra különböző címeken. Még a büntetés is szerves része volt a *tervgazdálkodásnak*. Ez akkor

óriási összeg volt, minden családra átlag 500 forint esett. A beszolgáltatott gabona mázsája után 80 forintot kaptak. A kulákok még kevesebbet. És jó termésnek számított akkoriban, ha egy kataszteren 8–10 mázsa gabona termett. Műtrágyát a falusiak nem kaptak, a kevés ami volt, az állami gazdaságoknak jutott. 1953 őszére a leadások után kitört a nyomor. Az emberek csúreibe – vagy inkább padlásain – alig valami maradt. 1954 tavaszán 1000,- forint volt a kukorica mázsája a piacon, amit vetőmagnak vásároltunk. Nekem is volt egy holdnyi kukoricaföldem.

Leginkább a borleadásból tudtam pénzt csinálni. Akkoriban találták fel a kukoricatőként termelt bort, amelyet az igazival keverve – nemcsak a leadni – hanem eladni is lehetett. Így tudtam segíteni anyámat is, aki már 1947 óta özvegy volt – édesapám pappá szentelése előtt két hónappal halt meg –, ezenkívül Pannonhalmán a bencésekhez sikerült egy gyereket bejuttatni, akit szintén támogattam havi 500 forinttal, mert édesanyja hadiözvegy volt – férje az orosz fronton tűnt el és három kisgyereket hagyott maga után. Mindhárom nagyon rendes gyerek volt, ez a középső pap szeretett volna lenni, így hát teljes erőmből támogattam.

1954 őszén szokatlan dologra lettem figyelmes. Addig normális idő alatt megérkeztek a leveleim, ettől kezdve átlagban hat napig tartott, mire Budapestről megjött a postám. Török Jenőékkel – akik börtönben voltak – és más papokkal sem leveleztem, éppen a lehetséges belső cenzúra miatt. De anyámmal hetenként váltottunk levelet, és ezek a levelek is 5–6 nap késéssel érkeztek meg.

Kezdett gyanússá lenni a dolog.

Anyám – egyetlen gyermeke és „szemefénye” lévén – nagyon féltett, mert bár sok mindenről nem tudott, de valami sejtelve mégis volt ifjúsági dolgainról. Ezért minden levélben külön egy bekezdés volt anyai intelmekkel, hogy vigyázzak magamra, mert börtönbe kerülök stb, stb. Hát ha valaki valamirevaló ávós, és ezt olvasva nem figyel fel reám, és nem kezd gyanakodni – akkor el is bocsáthatják cenzori állásából. Horváth Gabi, aki rendszeresen járt hozzám, egyszer egy hosszú levelet vitt neki, amelyben megírtam, hogy rosszabbat már nem is tehetne nekem, mint az ilyenféle figyelmeztetések levélbe foglalása. Sajnos, hiába volt, anyám rendületlenül írogatta tovább a figyelmeztető – főleg a cenzúrát figyelmeztető – leveleket.

Egy eset aztán egészen világossá és bizonyossá tett mindent.

Celldömölkön jártam, dolgaimat intéztem. Amint a város központjában egy járdáról lelépve egy pillanatra meg kellett állnom a forgalom miatt, fojtott suttogással szólal meg mögöttem egy férfihang:

– Ne nézzon hátra! Nagyon fontos, amit mondok: vigyázzon, ne csináljon semmit, mert állandó megfigyelés alatt áll.

Továbbmentem, persze egy kicsit fejbeütötten. Tehát közeledik az idő... Közben magamban tűnődtem, hogy ez egy jóindulatú vagy egy megfélemlítő figyelmeztetés volt-e?

Ez 1954. december elején volt, mikulási ünnepélyre vásárolgattam a városban.

Még ősszel, szüret idején volt egy kellemetlen ügyem a városi rendőrséggel. Ez persze nem az ÁVÓ volt, ha egy épületben tanyáztak is.

1954 nagyon jó esztendő volt a bortermelők számára. Rengeteg volt a must, ezt már előre lehetett látni, így mindenki hordók után szaladgált még jóval szüret előtt.

Celldömölkőről Izsákfára a kocsmába sört, szódát és mindenféle egyéb italt szállított egy V. J. nevű ember. Fia papnövendék volt a szombathelyi egyházmegyében, de a győri papnevelőben tanult. Ugyanis a szemináriumok nagyrészt megszüntették, emiatt a szombathelyi egyházmegye papnövendékei Győrben tanulták a teológiát.

Nos, egy alkalommal ez az ember felajánlotta nekem, hogy kölcsönbe szerez hordókat. A kölcsöndíj a hordó ürtartalmának tíz százaléka volt. Ő is ennyit kért. Egy alkalommal – világos nappal – behajtott lovaskocsijával a plébániára, és letett nekem 6 darab 50 literes söröshordót. Később hallottam, hogy másokkal is kötött hasonló üzletet. Abban állapodtunk meg, hogy a tíz százalékos kölcsöndíjat az első fejtés után borban megadom. Magam semmire sem gyanakodtam, mígnem egyik napon autóval egy ismeretlen férfi meg nem jelent a plébánián, és engem keresett. Rendőrtiszt volt.

Elmondta, hogy V. J.-t letartóztatták lopásért, és én is gyanúsítva vagyok orgazdaság miatt. Kiderült, hogy az öreg egy csomó „felesleges” hordót szépen eltulajdonított a sörgyártól, és eladta őket. Úgy mint nekem, mindenkinek tíz százalékkért adta, így senki sem fogott gyanút, hiszen ez tisztas megállapodásnak látszott. Senki sem gondolt vásárlásra, csak kölcsönre. A kölcsönnevelés pedig nem orgazdaság, ezt megmagyaráztam az illető tisztnek. Szépen, barátságban váltunk el.

Egy hét múlva idézést kapok a celldömölkői rendőrségre. Ott a nálam járt tiszt fogadott. Annyit mondott, hogy jegyzőkönyvezni kell mindazt, amit neki Izsákfán szóban elmondtam. Ez meg is történt, aláírtam, aztán nyugodt lélekkel, hogy az ügy le van zárva, szépen hazabicikliztem.

Egy darabig nem történt semmi, majd egy hónap múlva újra idézés érkezett.

Ezúttal nem az előző nyugodt, mérsékelt, majdnem szelíd természetű tiszt volt benn, hanem egy fiatalabb „ifjú titán”, aki mindjárt hevesen nekem rontott. Fenyegetőzött, ordított, leorgazdázott, hosszas előadást tartott a társadalmi tulajdonról, amelyben V. J. oly nagy kárt okozott. Közben elszólta magát, hogy összesen húsz hordóról van szó, ezért már előzetes fogságban van „az aljas rabló, az állam ellensége”. Újabb jegyzőkönyv, amelybe sikerült a kölcsön szót belevetnem.

Végül felhozatta V. J.-t szembesítésre.

Az öreg már igen meg lehetett puhítva, nagy zavarban volt, amikor meglátott, dadogott összevissza, erősítgette, hogy örökbe adta nekem a hordókat –, erre én tiltakoztam, a végén már nem emlékezett semmire, egyszóval a szembesítés nem járt eredménnyel. Persze ez is belekerült a jegyzőkönyvbe.

Közben elmúlt a karácsony a szokásos bensőséggel, de akkor már éreztem, hogy meg vannak számlálva napjaim Izsákfán...

Január vége felé Gábor látogatott meg. Teljes huszonnégy órán át beszélgettünk. Mindent számbavettünk arra az eshetőségre, ha engem elvisznek, felmértük, hogy ez esetben milyen feladatok hárulnak reá. Tulajdonképpen neki kell átvenni mindazt, amit én csináltam eddig, az apostoli csoportok működésében, amelyek csendesen, de továbbra is működtek tovább.

Másnap Celldömölkre kísértem – gyalog. Szép idő volt a tél közepén, szívesen sétáltam, gondoltam a déli busszal majd hazajövök.

Amint kiléptünk a plébánia kapuján, Gábor hátranézett, majd megfogta kezemet.

– Idevaló ez? – kérdezte.

– Sose láttam, nem izsákfai – feleltem –, miért kérded?

– Mert attól kezdve, hogy tegnap Celldömölkön leszálltam a vonatról, az állomástól mindvégig követett. Időnként megállt, hiszen én gyalog jöttem, azután újra a nyomomban volt. Nem tudtam mire vélni. Most már világos.

– Hát igen, nyilván a táviratodat, hogy jössz, szintén leellenőrizték és kíváncsiak voltak reád – feleltem.

Még egyszer átbeszéltünk mindent, majd a celli állomáson búcsút vettünk egymástól. Megöleltük egymást, nagyon hosszan és nagyon mélyen egymás szemébe nézve. Mint 1950. június 9-én este.

– Éljen Krisztus a Király! – mondtam – és ő ugyanígy válaszolt...

1955. január 30-ika volt...

III. rész – A remény ellenére is reménykedve hinni (...bilincseket és börtönt tűrtek el... – Zsid 11,36)

Szombathely, Malom u. 12.

Egy hét múlva Anyám válaszolt levelemre, amit Gáborral küldtem. Megint a szokásos késéssel érkezett. Szépen megírta, hogy nála volt Gábor, mindent elmondott, ő megértette és többet nem ír olyan dolgokról, amit esetleg a cenzúra kifogásolhatna. Ha a gutaütésre hajlamos lettem volna, azt hiszem ez a nap lett volna életem utolsó napja. Most már úgy készültem fel, mint aki a halált várja. Minden írásomat, ifjúsági dolgomat elrejtettem egyik jó családnál. A szobámban tudtommal nem maradt semmi, ami alkalomadtán terhelő lehetett volna ellenem.

Január 30-án kapok egy idézést a celldömölki rendőrségtől, azzal hogy 1955. február 1-én délután 2 órakor jelentkezzem a 3-as számú szobában. Egy kicsit megnyugodtam, tudniillik sokan kaptak ilyen idézést az elmúlt hetekben. Ugyanis összesen állították ki a személyi igazolványokat, egy rendőr őrmester volt kint Izsákfán, sorba kellett állni, és ő bediktálásunk, illetve bejelentésünk alapján állította ki a személyi igazolványokat. Eddig ez fénykép nélküli volt, tehát nem sokat ért. Emiatt – mivel az őrmester sok hibát követett el – sorban hívták be az embereket különféle adatok felülvizsgálata és kiigazítása miatt. Erre gondoltam én is, amikor február 1-én egy nagyon rendes családapa kíséretében –, aki szintén be volt idézve – biciklin elindultam Celldömölk felé. Szép napos idő volt, de azért elkelt a télikabát. Aktatáskámat is magammal vittem, benne a breviáriumomat; ez papi imádságos könyv, amelyből minden pap köteles naponta egy részt elimádkozni. Magamhoz vettem egy könyvet is olvasásra, ha sokat kellene várni.

Két óra előtt néhány perccel a celldömölki rendőrkapitányság előtt parkoltunk biciklieinkkel. Pál Ernő – így hívták kíséremet – lépett be először. Bemutatta az idézőcéduláját, a rendőr a földszint 3-as szobába irányította. Utána én mutattam be a cédulámat. Engem felküldött az I. emelet 3-ba. Ott bekopogtatva egy nő nyitott ajtót, megnézte az idézőlapomat, meg engem is jó alaposan.

- Maga Kelety Géza? – kérdezte szúrós szemekkel.
- Igen, én vagyok – feleltem, most már rosszat sejtve.
- Üljön le ide a folyosón arra a székre és várjon – mondta nyersen.

Hosszú folyosó, végén ablak, a jó idő miatt nyitva. Először egy darabig gondolataimba merülve üldögéltem az egyetlen széken, amely a hosszú folyosón volt. Majd az ablakhoz sétáltam, lenéztem. A rendőrség kietlen udvarára nyílt az ablak nyugati irányba. Semmi különös látnivaló nem volt, így hát visszaültem a székre, amely néhány méterre lévén az ablaktól, tudtam olvasni. Csend volt, így elővettem a breviáriumomat, és biztonság kedvéért elmondtam az egész délutánra és estére előírt imát. Várok-várok, újra kezdek sétálni a folyosón. Fél 3, majd 3 óra is elmúlik. „Mi az ördögöt akarnak tőlem?” Persze minduntalan az ifjúsági ügyekre gondoltam, no meg a hordókra. Hordó ügyben a másik szobában voltunk múltkor, s akkor azonnal fogadtak, most meg sehonnan sem hallatszott ki beszéd hangja.

Fél 4. A nap már lassan eléri a horizontot, már nem is látszik a szomszéd ház miatt, de még világos van. Háromnegyed 4 tájt autó áll meg a ház előtt, nyitják az udvar vaskapuját. Az ablakhoz megyek, akkor gördül be egy Pobjeda, az ÁVÓ által használatos kocsí. Épp az ablak előtt áll meg, az alatt volt a bejárat a házba. Négy civil szállt ki, az egyik egy gyönyörű farkaskutyát tessékelt ki az autóból. Egyenruhás rendőr vette át a kutyát, és hátravitte az udvarba.

Léptek a lépcsőházban, a négy alak felér az emeletre, az első megnéz engem, majd megkérdi:

- Maga Kelety Géza Izsákfáról?
- Igen – feleltem.
- Kérem a személyi igazolványát.
- Átadom, belepillant.
- Jöjjön velünk.

Veszem az aktatáskát és indulok. Ketten a két oldalamon, a másik kettő mögöttem. Lemegyünk a lépcsőn egyenesen az autóhoz, a hátsó ülésre ültetnek, két oldalról két, nyilván ávós száll be mellém. A sofőr is beszáll a volánhoz, a negyedik még egy darabig elmarad. Nyilván az itteni főnökkel tárgyal. Talán 5 perc múlt el, mikor kijött.

- Indulhatunk.

Elgondolkodtam a német juhászkutyán, ő jött, én megyek. A főtérről kikanyarodva, a szombathelyi útra térünk, s elég tempósan hajtunk nyugat felé. Egész út alatt egyetlen szót sem szóltak, persze én sem. Tisztában voltam a helyzettel. Nem egészen 1 óra múlva Szombathelyen voltunk. A főtéren bekanyarodtunk egy

mellékutcába, onnan egy újabb utcába. Mint később megtudtam, a Malom utca 12. szám elé, ez a ház volt Szombathely, illetve Vas vármegye leghírhedtebb épülete, a megyei ÁVÓ székháza. Itt egy bolthajtásos kapunál rögtön kinyitották az ajtót. Aránylag szűk udvarra értünk be a ház tövében, majd kiszálltunk.

– Jöjjön utánam! – mondta a sofőr mellett ülő, nyilván ő volt a vezető. Követtem, a földszinti szobában két civil fogadott.

– Vetközzön le! – mondta az egyik kurtán. Szótlanul, magamat megadva kezdtem vetközni, csak az ingem és az alsónadrágom maradhatott rajtam. Zakóm, télikabátom s nadrágom zsebéből mindent kiszedtek. Pénztárcám tartalmát is kiöntötték, a pénzt megszámlálták, majd egy lajstromot gépelt le az egyik, amelybe minden dolgomat felvette. Még egy ötcentis ceruzacsonkot is lejegyzett. A pénzt megszámlálták, azt is felírták. A végén alá kellett írnom. A ruháimat visszaadták, csak bakancsom cipőfűzőjét tették holmijaim közé egy zacskóba. A télikabát szintén rajtam maradt, aktatáskám azonban zsákmányul esett, de azt is leltárba vették a benne levő két könyvvel együtt. Majd különböző folyosókon át vezettek le egy lépcsőn a pincébe. Nyirkos hideg fogadott.

Amikor levettem karórám, rápillantottam: 5 óra 10 perc volt, 1955. február 1. Éreztem, hogy új szakasz kezdődik életemben. Egy boldog, ifjúi korszak talán végleg lezárult, amikor ifjúságom minden lelkesedésével, lendületével harcoltam a magyar ifjúságért, keresztyénységért, Magyarorszáért. Ez akkor egy pillanatra villant fel bennem, aztán valahogy teljesen összezsugorodott bennem a múlt, és csak a pillanat érdekelt, meg a bizonytalan jövő. Mi lesz ennek a vége, ez ebben a pillanatban a legfontosabb.

Leérve a pincébe egy hosszú folyosón mentünk, amely a végén kétfelé ágazott, szabályos T-alakban volt építve. Kétméterenként egy-egy vasajtó, összesen kb. tizenhat, ennyit számoltam meg. A T betű talpának végén balra kellett menni, és néhány méter után egy ajtót nyitott ki kulcsával a foglár, aki kék parolis ávós egyenruhában volt. Három csik a paroliján jelezte, hogy szakaszvezető.

Másfél méter széles, két és fél méter hosszú hideg, nedves cella tárult fel előttem. Egyetlen bútordarab egy deszkapriccs deszkafejtámlával, semmi más. Feltűnt, hogy a földön állt a víz, és két olyanféle betonlépcső emelkedett ki pár centiméterrel a vízből az ágy mellett, annak közepe táján, mint a francia WC-ben.

A szakaszvezető elmondta a házirendet. Beszélni, hangoskodni, de sutogni sem lehet. Az ágyon csak ülni szabad, éjszaka lehet csak feküdni, alvás háton, a pokrócot magára terítheti, de csak úgy, hogy a két keze a pokrócon kívül lehet, az oldala mellett.

– Látja ezt a nyílást itt az ajtón? – És a köralakú, a zseboránál 1 cm-rel nagyobb átmérőjű nyílásra mutatott, ez kívülről volt letakarva egy köralakú vassal, amit fel lehetett emelni. – Amikor hallja, hogy ezt felemeli valaki, azonnal fel kell kelnie és a fal felé fordulva vigyázzba kell állni! Vigyázzon, tartsa meg a szabályokat, mert módunk van rá, hogy megtanítsuk betartani azokat, ha nehezen akarja őket megérteni! – fejezte be mondandóját.

Fejemmel intettem, hogy megértettem, sőt már betéve tudom az egészet. Lámpa nem volt a zárkában. Az ajtó, amely egyetlen vaslapból állott, mint a háborús óvóhelyek ajtajai és ablakainak külső zárófedele, középen a kis kör alakú nyílással, hatalmas kongással csapódott be mögöttem. Az ajtó felett a falban egy téglagyűjtő rés volt, sűrű szitával letakarva a zárka felé, s ebben derengett egy kb. 25 W-os égő. Ezt kívülről, az ajtó melletti kapcsolóról lehetett kezelni. Elég sötét volt így a zárkában, mert nem annyira szita vagy rács, inkább egy sűrűn kiluggatott pléhlemez takarta el az izzót. A priccs közvetlenül a fal mellett volt, egy lópokróccal leterítve. A falról állandóan gyöngyözött a víz. Mint később megtudtam, ez volt az úgynevezett „rothasztó zárka”. A magassága megfelelő volt, kb. 2 méter. Járni benne a víz miatt nem volt tanácsos. Igaz szerencsére a bakancsomat hoztam a lábamon, ami vízhatlan volt.

Hát, ami azt illeti, elég sivár helyre kerültem. Kabátban leültem a priccs deszkájára. Számításom szerint kb. 6 óra lehetett. Teljes csend volt. A folyosón puha szőnyeg futott végig, persze nem az elegancia kedvéért, hanem, hogy az örök nesztelenül járkálhassanak és lephessék meg a rabokat. Néhány perc múlva már nyílt is halkan a kerek lyuk, amit én magamban kukucsának neveztem el. Rögtön felálltam, valószínű az az őr, aki lekísért vagy 10 másodpercig megmustrált, aztán hallottam a kukucska visszahajlítását, így visszaültem a priccsre. Nemsokára zörgés hallatszott, pléh edények zaja, egymáshoz ütődése. Néhány ajtónyitás, majd csukás. Emberi hang semmi. Az én ajtó is kinyílt, az őr intett és az ajtó mellett egy csajkára mutatott.

– Vacsora – mondta kurtán.

Felvettem. Valami nagyon összefőtt, szinte egy darabban levő rizs volt, a tetején egy kanál. Nem kör, hanem vese alakú magas csajka volt, – a háború alatt a németeknek volt ilyen – kb. egy liter víz férhetett bele. Felig volt megtöltve ezzel a rizsszerű valamivel. Az ajtó ismét becsukódott. Semmi kedvem nem volt enni, így hát otthagytam az egészet, letettem az ajtó mellé a vízbe. Jó negyedóra múlva nyílt ismét az ajtó. Intésre a csajkát ki kellett tennem az ajtó mellé a folyosóra.

A félhomályban maradtam. Lassan meg is szoktam, annyira, hogy a falon különféle karcolatokat is fel tudtam fedezni. Több sor rovátka volt. Egymástól meg lehetett őket különböztetni, mert másféle hosszúságúak és vastagságúak voltak. Megszámláltam az egyiket: 34 függőleges, két centiméter hosszú karcolat. A másik 14, a harmadik sorban nagyobb, hosszabb, mélyebb rovátkák voltak, összesen 58. És az utolsó tíz mindig nagyobb és mélyebb lett.

Persze az itt töltött napok számát rótták a falba „elődeim”. Az utolsó különösen megdöbbenett. Itt 58 napot eltölteni... És a vonalak megnagyobbodása kifejezte az elkeseredést, a végső 3 szinte dühöt, az utolsó kisebb volt és nem is olyan egyenes, mint a többi, kicsit elkanyarodott... Talán a végső kétségbeesés, vagy a halál előtti pillanat... Sok névjegy is volt, kezdőbetűk. Talán 20–25 is, közben több áthúzza, törölve. Észrevették és letörölték az örök. Minden bizonnyal evés közben a kanál nyelvvel jelölték meg a rabok itteni szenvedéseik napjait. És persze nevük kezdetét...

Lassan telt az idő. Az ágy szélén ültem. Elkezdtem ujjaimon a rózsafüzért mondani. Persze a szövegre vagy titkokra nem tudtam gondolni, legfeljebb egy-egy fohász szakadt ki belőlem: „Istenem, segíts meg! Istenem adj erőt...” Elmondtam a teljes rózsafüzért.

Még mindig semmi. Vagy nem azért hoztak, hogy kihallgassanak?... Egy idő múlva ismét sorban ajtónyitogatások és csukások. Három előttem, aztán én jöttem. A WC-re kísért a szakaszvezető, amely a folyosó szögletében volt. Majd utánam még egy ajtó nyílt. Tehát ezen a szárnyon öten voltunk rabok. Külön-külön kísérték, úgyhogy nem láthattuk egymást. Ebből azt gondoltam, hogy mára vége a napnak. Majd holnap kerülök sorra.

Lefeküdtem a hátamra, kezeimet az oldalaimra tettem. Ez amolyan fekvő vigyázz-állás, illetve vigyázz-fekvés volt. Nemsokára hallottam is a kukucska nyitását, kezdtem felkelni, az ór besuttogott, most már nem kell felállni.

Tehát éjszaka van. Hány óra, ki tudja itten?...

Nem jött álom a szememre. Ki emlékszik már, mi mindenre gondoltam... Elsősorban arra, vajon miért hoztak be, és milyen kérdésre mit fogok válaszolni. Egész kis haditervet dolgoztam ki, aztán elejtettem, újabbat kovácsoltam. Nyilvánvaló, hogy a gyerekek miatt vagyok itt. Csak nekik ne legyen bajuk! Hallottam már sok gyerek megkínzásáról, hogy tanúvallomást csikarjanak ki papjuk ellen. Ezt mindenképpen el akartam kerülni. Inkább vállalom mindent, de őket ne bántsák!

Persze, amit lehet, letagadok.

Közben egy kicsit elzsibbadtam, a fekvés nem esett jól, mert mindig az oldalamon szoktam elaludni. A kukucska néha kinyílt, aztán hangtalanul becsukódott. Hát persze, új fiú vagyok, gyakran kell ellenőrizni, hátha valamit „forralok”. Nem néztem oda, lehunytam a szememet, mintha aludnék.

Nagyon sok, szinte végtelennek tűnő idő múlva, már majdnem álom jött a szememre, amikor nyílik az ajtó. Hangok. A szakaszvezető mögött két civil. Intenek, hogy jöjjenek.

Felvisznek a földszinten át az emeletre. Egy elegáns, nagy szobába, erősen tűző csillárral a közepén, a csillár alatti székre ültetnek. Négyen voltak a szobában a velem jött kettővel együtt. Mind civilben. Kettő negyvenes, kettő kb. velem egykorú volt, az egyik inkább fiatalabb. Akkor én 31 éves voltam.

Félkörben ültek körülöttem, úgyhogy egyszerre csak egyre tudtam nézni. Legalább egy percig csend volt. Látszott, hogy ez valami lélektani „előkészítés”.

A legnagyobb nyugalommal ültem a széken. Nemcsak látszólagos volt ez a nyugalom. Úgy éreztem, minden mindegy, lesz, ami lesz. Mindenesetre ameddig lehet, igyekszem emberi méltóságomat megtartani. Ha ütnek, vernek, kínoznak, lehet, hogy meg tudnak törni, de ameddig lehet, tartani akarom magam.

Közben a falon észrevettem egy órát, amely éjfél után kettőt mutatott. A legidősebb szólalt meg először. Ez lehetett a főnök.

– Mit gondol, Kelety, miért hoztuk ide be magát?

– Fogalmam sincs róla – feleltem.

– Ugyan már – vigyorgott gúnyosan –, nagyon is jól tudja maga azt.

– Nem tudom, mire tetszik gondolni. – Igyekeztem udvariasan válaszolni.

– No, ne adja a kis ártatlant, mert mi úgysem hiszünk el semmit, csak az igazi őszinte vallomást.

– Igazán nem tudom, miért kerültem ide – válaszoltam ismét.

Egy kis szünet. Egymásra néztek, majd a másik idősebb szólalt meg.

– Tudja maga, hol van?

– Csak gondolom, mert még nem voltam itt. Azt hiszem, a megyei ÁVÓ parancsnokságon.

– No lássa, ugye már ezt is tudja. Hát akkor hogyan tudná azt is, hogy miért került ide?

– Ezt nem tudom.

– Maga nagyon flegmatikus természet, úgy látszik – mondta eléggé megnyomva minden szót. – De nekünk megvannak az eszközeink, hogy magát szóra bírjuk.

– Ezt nem kétkeltem.

Éreztem, elég bátornak tűnhetett ez a válasz, mert egy darabig csend volt. Az egyik fiatal felállt és egy méterre tőlem megállt.

– Nos, Kelety, mondja el nekünk szépen, mit csinált 1954. szeptember 16-án délelőtt 10 és 11 óra között Budapesten, a Múzeum u. 15-ben!

A cím unokabátyámé volt, tehát figyeltek már akkor is. Kapcsoltam, hiszen egy évben alig 1-2 alkalommal jártam Pesten.

– Az unokabátyámékat látogattam meg, ott a lakásuk. Évente egy-két alkalommal megyek fel Pestre, ők az egyetlen rokonaim – anyámon kívül –, hát természetesen őket is meg szoktam látogatni.

– Mi az unokabátyja? – kérdezte a másik fiatal.

– Tábornok.

Döbbszent csend, egymásra néznek. No, ez a válasz meglepő volt számukra, úgy láttam.

– Hol?

– Orvostábornok, osztályvezető főorvos a Róbert Károly körúti katonakórházban.

– Na szép kis rokona van a tábornok elvtársnak! – mondja gúnyosan az egyik.

Szemmel láthatólag mind a négyen megnyugodtak, hogy nem valami kommunista fejes. Nem feleltem. Mit is mondhattam volna? Talán azt, hogy „neked nem elvtársad, mert az én unokabátyám nem párttag”. A tudása révén jutott ilyen rangra mint hepatitisz-szakértő, angolul adták ki könyvét hepatitisz-kutatásairól.

– Na jól van, mára elég. Majd holnap egy kicsit többet fog mondani – szólt a főnök.

– Az előbbi kérdésünkből is láthatja, hogy mi mindent, mindig tudunk, látunk, hallunk. Úgyhogy, teljesen fölösleges a tagadás. Minden lépéséről tudunk.

Majdnem a nyelvemre tolt a „Tényleg?” flegmatikus kérdés: ha mindent, de mindent tudnak, akkor miért kérdeznak? No, de elharaptam a nyelvem.

Felálltak, intettek az ajtón kívül álló szakaszvezetővel a pincébe.

Lefeküdtem, nemsokára elaludtam. Nem a nyugodtságtól, hanem az idegfáradtságtól.

Hatalmas robajra ébredtem. Valaki belerúgott a vaslemez ajtóba, és ez olyan hangot adott, mintha az ember egy harangba volna bezárva, és kongatná a harangot. Egy másodperc múlva a szomszéd ajtón is ugyanez a rúgás.

Itt úgy látszik ez az ébresztő... Mondhatom, elég hatásos.

Halk mozgás a folyosón, suttogás, ajtónyitogatás. Nemsokára én is sorra kerülök.

A „fürdőszobába” vezet egy új ör, ügylátszik, váltás volt. Ez nálam 8–10 évvel fiatalabb tizedes.

Kesernyős-gúnyos arcával végignézte az új foglyot, majd megmutatta a fürdőt, amelyben a fal mellett pléh vályú volt a mosdótál, néhány csappal. És egyetlen törülközővel, no meg egy kis darab szappannal. Az arcomat gyorsan megmostam, a törülköző már csuromvizes volt – úgy látszik, hárman a T betű másik oldaláról már mosakodtak. Hát nagyon gusztusos dolog három ismeretlen után használni ugyanazt a törülközőt... dehát mit volt mit tenni. Utánam már csak a szomszédom következett, miután a tizedes mögöttem jól becsapta az ajtót.

Igen fáradt lehettem, hogy a három első ébresztőt nem hallottam, persze, hisz vagy 3 óra lehetett, mire elaludtam. Talán félóra múlva hozták a reggelit. Ugyanolyan csajkában volt valami fekete lötty. Igen híg feketekávé volt, vagy fél liter, nagyon kevésbé édes, de legalább meleg volt, így megittam – undorral ugyan – az egészet.

Talán egy vagy másfél óra telt el, amikor kinyílt a zárka, és a tizedes átadott egy másik egyenruhás ávosnak, aki felvitt a földszintre. Tehát kezdődik a vallatás...

Egy tíz méter hosszúságú folyosóra mentünk, ahol négy ajtó volt egymás mellett. A második ajtón kopogott az ör, majd előre engedett.

Talán 3x4 méteres szoba lehetett, az ajtóval szemben rácsos ablak. Előtte íróasztal székkal, egy szekrényke a fal mellett, és egy szék az ajtó mellett jobbra. Sztalin, Engels, Rákosi képei a falon. Egy kis perzsaféle szőnyeg volt a székem és az asztal között. Erről a szőnyegről egyszer majd még lesz szó. Az íróasztalon telefon, mappa, jegyzetlapok, hamutartó.

Leülhettem a székre. Az asztalnál az éjszakai négy ávos közül a legfiatalabb ült. Nemsokára nevét is megtudtam az egyik őről. Legalább egy percig farkasszemet néztünk egymással.

– Nos, Kelety – törte meg a csendet –, remélem esti találkozásunk óta volt ideje gondolkodni, és most részletes vallomást tesz.

– Sajnos nem volt időm semmire, mert rögtön elaludtam.

– Magának úgy látom, elég jók az idegei.

Nem szóltam semmit. Ismét csend. Elhatároztam, hogy csendes, szerény ember benyomását teszem, nem válaszolok pókhendi módon, a „flegmát” igyekszem megőrizni, és főleg a tényleges nyugalمامat. Erre mindenképpen nagy szükség volt. Egyrészt azért, mert tudtam, hogy itt minden azon múlik, ki bírja tovább idegekkel, másrészt arra gondoltam, ha fölényeskedem ezzel a hozzám képest taknyos, tejfeles szájú fickóval, a rövidebbet csak én húzhatom.

– Tehát mondja el szépen, milyen bűncselekményeket követett el! – kezdte.

– Nem tudok ilyenekről.

– Ne vicceljen, nem hoztuk volna magát ide, ha nem tudnánk, hogy súlyos bűnöket követett el!

– Akkor először is arra kérem, mondja meg, hogy szólíthatom?

– Hadnagy úr. Magának – mivel nem elvtárs –, Hadnagy úr vagyok.

– Tehát Hadnagy úr, ha tudja, hogy én mit csináltam, akkor mondja meg, mire gondol, mert nekem fogalmam sincs semmiféle büntényről, amit tettem volna, legalábbis, ami önöket érdekelné.

– Ezt hogy érti?

– Hát, volt egy kellemetlen ügyem még az ősszel. Részletesen elmondtam a hordóügyet. Figyelmesen hallgatta végig, közbe sem szólt. Látható volt, hogy újdonság számára, ezért hallgatta érdeklődéssel. No persze, ez érthető volt, hiszen ők politikai rendőrség, és a megyénél vannak, a gazdasági ügy pedig járási szinten volt.

Kis csend után megszólalt:

– Nézze, ezért majd bűnhődni fog, de minket nem ez érdekel. Van magának más is a füle mögött!

– Igazán nem tudom, mire gondol.

Megszólalt a telefon. Valakivel beszélt, valószínűleg felettese lehetett, mert sűrű igenekkel válaszolt. Amikor letette a kagylót, cseppet egy kis nyomógombbal, amely az íróasztalra volt beépítve az ő oldalán. Kisvártatva megjelent az ávós, aki felhozott. Intett neki, és az levitt a pincébe.

Az első menet tehát megvolt. Később tudtam meg, hogy azért maradt abba a kihallgatás, mert aznap mentek ki többen Izsákfára, a plébániára, házkatatásra. Így egész nap csend volt.

Déltájt a szokásos módon megkaptam az ebédet a csajkában. Valami leves volt, azután ki kellett tenni a csajkát, majd újabb ajtónyitás után főzelék következett, elég sűrű, egy karéj tűrhető minőségű kenyérral. Megettem mindent, hiszen kerek egy napja nem ettem, és szükségem volt az erőnlétre, nem tudhattam, mi minden következik még. Persze 1-2 óra múlva már ismét éhes voltam, de akkor ez izgatott legkevésbé.

Másnap reggel – gondolom 8 óra lehetett – újra kihallgatás, ismét a tegnapi hadnagy. Úgy látszik, ő lesz az állandó kihallgatóm.

Egész délelőtt kihallgatáson voltam. Ismét semmire sem ment velem, aránylag tűrhetően viselkedett, a fő fenyegetés az volt, hogy ügyis megtudnak mindent, amit akarnak, nekik van idejük. Nekem jobb, ha előbb kerülök át a börtönbe, mert ott azért „kicsit kellemesebb”, mint itt a pincében. Ez eléggé gondolkodóba ejtett, mert alapjában véve igaz volt. Akkor még nem tudtam a szabályokat, és hallottam eltűnt emberekről, olyanokról, akikről évekig nem tudott senki. Abban viszont nekem volt igazam, hogy tulajdonképpen teljesen ártatlan vagyok, semmit nem követtem el, ami a paragrafusokba, a BTK-ba (Büntetőtörvénykönyvbe) vagy az Alkotmányba ütközik. Hiszen nem politizáltam a gyerekekkel, egyetlen rossz szót sem mondtam soha az állam ellen. Erre nagyon kényes voltam, és ilyen tekintetben teljesen nyugodt volt a lelkiismeretem. Hacsak hamis tanúkat nem hoznak, akkor semmilyen politikai dologgal nem vádolhatnak. Persze az ő oldalukról nézve tudtam, hogy ez az érvelés mégsem helytálló, mert politizálásnak számított a Rákosi-rendszer alatt minden, ami nem őket támogatta. Tehát a vallásos világnézet, hitoktatás, nem is beszélve az apostoli munkáról. Egyszóval, ahol vallásüldözés van, ott – Alkotmány, BTK, ide vagy oda – nem számít semmi. Aki a vallást a templomi liturgián kívül hirdeti –, az bűnös.

Rákosi tisztára „evangéliumi alapon” állott: „Aki nem gyűjt velem, az szétszór”, „Ellenség mindenki, aki nem kommunista”. Ezen az alapon akár halálra is lehetett ítélni, mert én bizony nem voltam ateista, nem a rendszert, nem a politikusokat, hanem magát az ateizmust támadtam, és védtem az Egyházat, a vallást, a hitet.

Elhatároztam, hogy mindenben őszinte leszek, ami a magam tevékenységét illeti, de igyekszem hallgatni a gyerekekről. Tudtam azt is, hogy Török Jenőt is bármikor előszedhetik, hiszen ő is valahol börtönben van, és őt is felhasználhatják ellenem tanúnak, hogy részt vettem az apostoli mozgalomban. Őbenne biztos voltam, hogy csak a valóságot mondja meg, tehát egy nevezőn leszünk, ha esetleg szembesítenek. De úgy adódott, hogy február 3-án reggel, amikor felhívott a hadnagy – közben megtudtam, hogy mi a neve –, egy elég kellemetlen meglepetés ért. Sajnos nem minden írományt tüntettem el a szobámból, sok levél, illetve levélboríték, címek maradtak, és valahonnan még egy névsor is előkerült, a gothárdi és a bérbaltavári gyerekek névsora. A többi jó helyen volt.

Így „nyeregben” lévén, mindjárt ezzel kezdte.

– No, kedves Géza atya – ezentúl így hívott, persze gúnyos hanglejtéssel, mert látta a hozzám intézett levelekből, hogy így szólítanak a gyerekek – remélem, most már megembereli magát és beszélni fog.

Egy sereg levél feküdt az asztalán. Tudtam, hogy ezekben is csak hétköznapi, illetve lelki dolgokról írtak a gyerekek. Politikáról sem szóban, sem levélben nem volt közöttünk semmi.

– Hát nem tudom, hogy ezek a levelek, amelyeket nyilván a szobámból hoztak el, mit bizonyítanak. Minden pap levelezik a volt tanítványaival.

– Igen, de magához igen sok levél futott be.

– Sok tanítványom volt.

– És ugye ezeket mind szépen átnevelte a demokrácia gyűlöletére?

– Eszemben sem volt, soha egy szót nem beszéltünk politikáról.

– Tudja, kinek mondja ezt? Egy idiótának vagy egy afrikai bennszülöttnak, az talán elhiszi.

Így évődöttünk egymással órák hosszat. Semmire sem ment velem. Rövid ebédszünet után újra felhívott. Most, hogy valamit felmutasson feletteseinek, egy jegyzőkönyvfélét kezdett gépelni. Ebben személyi adataim, majd életem története – szüleim, körülményeim, iskoláim és papi működésem helyei – voltak felsorolva vagy két sűrűn gépelt oldalon. Ebbe úgy látszik, belefáradt, megnézte óráját. Lehet, hogy náluk is kötött munkaidő volt. Visszavezettetett a pincébe.

Itt megint a szakaszvezető volt szolgálatban. Tőle tudtam meg még reggel a hadnagyom nevét. Ez volt a négy pincei ávós közül a legrendesebb, legemberségesebb.

Nem is zárta rám az ajtót, hanem elkezdett beszélgetni. Egészen barátságosan kezdett bele. Érdeklődött minden után –, de más formában, mint a hadnagy. Élttem persze a gyanúperrel, hogy ők összebeszéltek, és ez más módon akar tőlem kiszéni valamit. Ezért minden szavamra vigyáztam. Közben ő is elmondta, hogy felesége, két gyereke van stb, stb. Célzást tett arra is, hogy ő „nem olyan mint a többiek”, kényszerűségből vállalta ezt a helyet.

Elég meggyőzően hangzottak szavai, s tényleg mindvégig jóindulattal volt irántam. Később az is kiderült, hogy hívő, gyermekeit is titokban megkereszteltette. És elhitte az igazságot – persze nem azonnal, hanem lassan –, azt, hogy én nem politikai, hanem csak lelki dolgokkal foglalkozom. Néhány papot ismert, akik bizony annak idején vigyázatlanul politizáltak a szószékről – név szerint is mondott közös ismerőst, akinek ügyét ismertem –, így hát lassan egész jó barátságba keveredtünk. Persze neki is vigyázni kellett, hogy egy szó se jusson mások fülébe. A pincében amúgy is tilos volt a hangos szó. Órákig beszélgettünk aznap, így legalább eltelt az idő.

Megtudtam, hogy négyen vannak állandó örök a pincében, 8 órai váltásokkal, egy mindig tartalék. Jólesett ennek az embernek a nyíltsága, aki jobb sorsra is érdemes lett volna. Így el is telt az este a szokásos vacsorával stb.

Másnap megint hívatott a hadnagy a szobájába. Ez volt a harmadik, a kritikus nap, de erről még akkor mit sem tudtam.

– No, nézze kedves Géza atya, most szépen mindent elmond nekem, hogy a maga szavaival hallhassam, mi mindent tevékenykedett.

Hát, gondoltam, mit tehetek mást, elkezdtem a történetet 1949-cel, amikor egy ankéton megismerkedtem dr. Török Jenővel, aztán otthon Gotthárdon el kellett az ankétról mindent mondani – én voltam ugyanis kiküldve a gotthárdi rendház részéről egy rendi összejövetelre, amelyen mindenféle szempontból megvizsgáltuk az akkori helyzetet. Előadások hangzottak el a marxizmusról, a marxista etikáról, „művészetről”, filozófiáról, azután az állam és egyház akkori viszonyáról. Feladatainkról, ifjúságnevelésről és sok minden egyébről. Ezt akkor lejegyztettem és – minden rendházunkból egy kiküldött volt ott – mint a többieknek, nekem is otthon elő kellett adni az ott elhangzottakat. Erre még elég világosan emlékszem, talán ez az anyag is otthon maradt. Persze, csak a rendtársaknak szolt az előadás, senki más nem hallotta.

Ezek után került szó a rendek felosztatásáról, és dióhéjban mindarról, ami azóta történt, beszámoltam. Persze minden mondatra nagyon vigyáztam, ami kényes volt (pl. Lenti), azt messze elhallgattam.

Mindjárt ezen a napon jegyzőkönyvbe sűrítve legépelte és aláíratta velem az addig mondottakat. Később tudtam meg, ha kitartok még ezen a napon, másnap kénytelenek elengedni. Ugyanis akkor az volt a törvény, ha valakit elvisznek és három nap alatt nem tudnak belőle olyan vallomást kicsikarni, amelyből már valami bűncselekményre lehet következtetni, akkor szabadlábra kell helyezni. Sajnos – vagy talán jó, mert így kellett lennie –, én mindezt s még sok minden mást nem tudtam az akkori eljárási módokról.

Egy nap szünet következett. Azután egy teljes héten át reggeltől estig kihallgatás. Éppen csak ebédelni és éjszakára engedtek le. Mindent részletesen körülírva kellett újra meg újra elmondani, minden egyes esetben a hadnagy jegyzetelte, amit mondok, és amikor újra kezdődött előlről minden, akkor mindig nézte az előző jegyzetet. Ha a legkisebb dolog nem stimmelt – egy név vagy egy időpont – azonnal szóvátette és hosszas magyarázkodás és vita követte a dolgot.

Már jól benne voltunk a februárban, talán 14. vagy 15-ike lehetett, amikor egy nap azzal fogadott, hogy élmé tett egy gépelt papírt, amelyet nekem is alá kellett írni. Február 4-iki kelttel őrizetbe vettek (addig a három nap minék minősült, nem tudom, mert elseje óta voltam itt) államellenes szervezkedés és izgatás miatt. Kérdeztem, ezekért mennyit kaphatok?

– Tíz évtől kezdve bármennyit, de lehet halálos ítélet is – felelte.

Mit szólhattam erre?

A halált nem hittem, még Mindszenty is csak életfogytiglant kapott. Bulányi is, hát akkor én? Persze az életfogytiglant is, vagy akár a tíz év – amit legalacsonyabbnak mondott – bizony elég szörnyű dolog. Közben Süle Ferire gondoltam (őróla volt már szó), aki semmiért kapta a maga hét évét, önála azért a szemükben én bizonyára bűnösebb voltam. 1955-ben már nem lehetett józan ésszel arra gondolni, hogy a rendszer megváltozik. A nagyhatalmak közti 3. világháború – amit ugyancsak nem lett volna leányálom vagy inkább „papi-álom” rabként végigélni – amióta a Szovjetunióknak is van atombombája, mindinkább valószínűtlennek látszott.

Persze aláírtam a papírost, mit tehettem volna mást. Szemmel láthatólag elégedett volt. Annyira, hogy megkérdezte:

– No, Géza atya, volna-e valami kívánsága?

– Az imakönyvemet szeretném visszakapni.

– Semmi akadálya, ha továbbra is jól viselkedik.

Csöngetett. Megint a bajszos őr volt szolgálatban. Negyedóra múlva megkaptam a breviáriumomat. Megcsókoltam.

A derengő kis fényben, mint egy középkori cellában a középkori szerzetes, olyan lelkiüldözéssel kezdtem mondani az aznapi zsolozsmát. Már két hete nem volt kezemben a mindennapos lelki táplálék. Ahogy mondják, a papnak a breviárium a „felesége”...

A fali ábrákból is ki tudtam számítani, de a szakaszvezetőt kis megkérdeztem a biztonság kedvéért, milyen nap van, s ettől kezdve pontosan nyilvántartottam. Hiszen naptár is van a breviáriumban.

Tehát meg voltak velem elégedve. No, persze, ezért kinézett minimum tíz év. Ezért kaptam „ajándékot”, az imakönyvemet. Szegények, ha tudták volna, hogy valójában mekkora ajándékot adnak... Akkor éreztem igazán, milyen nagy erőforrás a breviárium, a papi zsolozsma, amelyet Zircen növendékkoromban, aztán Szentgotthárdon, de minden rendházunkban közösen mondtunk a rendi testvérekkel. Az Egyház hivatalos imádsága ez, amelyben Krisztus, a Titokzatos Test Feje együtt imádkozik minden tagjával. A szentmise áldozata után ez a legértékesebb emberi cselekvés.

Tudtam én ezt nagyon jól – elméletileg – eddig is. Azt is, hogy ha az ember egyedül mondja a breviáriumot, az akkor is közösségi imának, az egész Egyház imájának számít. Hiszen évekig egyedül mondtam. De soha nem éreztem át ennyire a magányosság és közösség egybefonódását a papi zsolozsma által. Éreztem, hogy ott van mellettem az egész Egyház. Ha életemben valaha, most egyedül voltam. Egyedül, magára hagyatottan, egy sötét, nyirkos pincében, és tehetetlenül *kiszolgáltatva*. Hiszen itt a börtönben bármely percben bárki azt tehetett volna velem, amit akart.

Amikor kétheti szünet után először érintettem ajkamat jobb hüvelykujjammal kis kereszttel: Domine labia mea aperies... (Uram, nyisd meg ajkamat), akkor éreztem igazán az Egyház közösségét. Venite, exultemus Domino... (Jöjjetek, örüljünk az Úrnak...) könnyű szökött a szemembe. Igen, jöjjetek, félmillió felszentelt pap a világon, két millió szerzetes, jöjjetek, együtt vagyunk, örülünk az Úrnak! Vagyunk és élünk –, hogy meddig és hogyan?... Nem számít! Sírva mondtam végig az egész breviáriumot, talán soha életemben olyan lassan, szinte szótagolva, mint akkor. És olyan erősnek éreztem közben és utána magamat! Hogy is volnék egyedül? Hiszen mindenki velem van. Az egész Egyház. Isten. A teljes Szentháromság. Akik itt hatalmukban tartanak, szegény bábok egy sakktáblán, akiket pojják rángatnak, egy félvilág méretű bábszínházban. Mi hozzájuk képest az Egyház, az Isten, a Végtelenség?

Most értettem meg a vértanúk hihetetlen erejét és bátorságát a kínzások közepette. Ők is ugyanezt érezték át egész biztosan.

Hála Neked, Istenem, hogy számba hoztad a szót: aláírom, alá a tényeket kiforgató hazug vádakat! Aláírom – akár a halálos ítéletemet is. Köszönöm, hogy idehozta. Lehet, sőt biztos, hogy nem mindig leszek itt ilyen boldog, ilyen erős, ilyen könnyesen jókedvű. Biztosan eljön a „lélek sötét éjszakája”, biztosan ki fogom még mondani a szót: Istenem, miért hagytál el engem?... De most boldog vagyok!

* * *

Talán három napig csend volt. Más változatosság nem volt, mint az örök váltása. Ők sem voltak egyformák. A jobbindulatúról már szóltam. De volt köztük egy, akiről külön is kell néhány szót ejtenem. Négy pribékünk közül ez volt a legförtelmesebb. Mint – a bajuszostól – megtudtam, 21 éves, eredetileg tejkezelő volt egy Vas megyei faluban, közel Szombathelyhez, aztán valahogy felfigyeltek rá, valószínűleg spiclinek ajánlkozott vagy szervezték be, és nemsokára az ÁVÓ-ra került. Minden módon igyekezett érdemeket szerezni felettesei előtt. Durva hangon, káromkodással, ajtó rugdosással, gyűlölettel teli arccal – állandóan, minden mozdulattal kifejezte gyűlöletét irántam, és természetesen minden más fogoly iránt is. Gyűlölettől sérült lelkű ember volt.

Közben több új rab került be, talán tízen voltunk már február közepére. Ezt meg lehetett az „etetéséknél” állapítani teljes pontossággal abból, hogy hány ajtó nyílt ki. Ez a tizedes még a WC-ajtót is rugdosta, ha valaki pillanatok alatt nem tudta a dolgát elvégezni, a mosakodást is pillanatok alatt kellett elintézni. A legkellemetlenebb az volt, hogy állandóan sétált és folyton benézett a kukucsán, ami a haptákat jelentette. Ez, a vízben keresgélve a két kis szigetet, nagyon kellemetlen volt.

A többi őrnél ez nem volt túl veszélyes, úgyhogy ha jólesett, az ember nappal is ledőlhetett a priccsre, de ennél nem lehetett, mert ha valakit rajtakapott a fekvésen, a szidalmakon kívül másképpen is büntette: nemcsak folyton benézett, és akkor ordított, ha az illető nem állt fel, – hanem pl. nem engedte ki WC-re akár egész nap, amíg szolgálatban volt.

Amikor ő volt éjszakás, nem tudtunk aludni. Különösen amikor sokan voltunk. Ez állandóan a kukucsokkal foglalkozott, és ha valaki álmában átfordult az oldalára, belerúgott az ajtóba, csak úgy döngött és visszhangzott az egész pince, persze mindenki felébredt. A többi őr is utálta, valószínűleg féltek is tőle, ő lehetett a spicli, aki őket is ellenőrizte. Mert észrevettem idővel – meg a bajuszos mondta is –, hogy nagyon tartanak tőle, mert már feljelentette őket is.

Egyszer – később – mégis szóba állt velem, pedig észrevettem, hogy mint papot különösen gyűlölt. Jobb napja lehetett, vagy megszállta valami, egy alkalommal elkezdett velem beszélgetni. Persze suttozva, hisz a káromkodásokon kívül minden suttozva ment. Akkor elárulta, hogy tejboltban dolgozott, de megunt, és itt jobb, mert itt ő az úr – legalábbis a pincében. Meglehetősen diabolikus jelenség volt. Egészen erre a helyre való.

* * *

Február 17-én ebéd után ismét hívatott a hadnagy. Elég normális hangnemben kiadta az utasítást: a zárkában egészen részletesen írjam le, hogy a gyerekekkel mi mindenről beszéltünk, milyen előadásokat tartottam nekik. Egész pontosan, szinte szóról szóra próbáljam leírni, mindazt, amit mondtam nekik.

– Egészen részletesen, egészen részletesen – hangsúlyozta legalább ötször.

Ezután átadott egy ceruzát, és egy csomó ív papírost.

– Egy kis gondom van – mondtam. – Nagyon gyenge a világítás a zárkában, így nem tudok írni rendesen.

– Jó, majd kap jobb világítást, de a fő, hogy részletesen!!!

Vissza is küldött azonnal. Alig telt el öt perc, az ajtó fölötti égőt kicserélték kb. 60-as égőre. Így már eléggé tűrhetően láttam. Egy deszkadarabot is kaptam, a papírokhoz alátétnek. Ez is valami, több fény, és írás. Jobban telik az idő. Még megkérdeztem, hogy mikorra kell, azt válaszolta, nem az idő a fontos, hanem, hogy részletesen, mindent írjak le.

Hát igaz, nekik tényleg nem volt fontos az idő.

Elgondolkodtam, mit írjak. Az igazat. Ez a legbiztosabb, és mivel az igazságom alapján véve egyúttal szelíd igazság volt, a szeretet igazsága és békéje –, azt írtam le, amit tényleg hirdettem és mondtam a gyerekeknek.

Mindjárt, ahogy visszavittek a pincébe, egy ötletem támadt. Néhány sor írás után a ceruzámat jól megnyomtam, kitört a hegye. A hegyet gondosan zsebre tettem. Vagy egy cm hosszú volt, így írni is tudtam vele. Ha majd vissza kell adnom a ceruzát, szükségem lehet rá. Kopogtam, megkértem az őrt, aki bicskájával készséggel kihegyezte. Kicsit ügyetlenül ugyan, mert túl hosszú lett a vége. De nem akartam feltűnést keltetni, hogy azonnal kitöröm újra, ezért óvatosan írtam vele tovább. Váltáskor mindjárt kitörtem, az újabb ór megint kihegyezte, így már két ceruzahegyem volt. Ez óriási kincs volt, és később nagy hasznát vettem. Még többször is kitörtem, így egész „ceruza-raktár” volt már a zsebemben. Amikor alkalom adódott, a WC-papírt is beszerkeztem.

Négy napon át írtam, közben a breviáriumot is elmondtam, úgyhogy ez volt a legkellemesebb korszakom az ÁVO-n eltöltött idő alatt.

Alaposan végiggondoltam a dolgokat, és írtam egy valóságos összefoglalást, szintézist, ami számomra is jó volt, mert sikerült együtt látnom mindazt, amit a teológián tanultam, és a gyakorlatban elmondtam, hirdettem. Valóságos kis hittankönyv lett. Többször is kértem papírost, a végén 28 apró-betűkkel írt nagyíves oldal lett. Senki nem háborgatott, ez nyilván ki volt adva az öröknek. Az ötödik napon – miután többször átolvastam, javígtattam – meg voltam elégedve az egészszel. Már reggel jelentkeztem kopogtatással, hogy engedjenek fel, készen vagyok.

Néhány perc múlva már a kihallgató szobában voltam. Áadtam a „művet”. A hadnagy széles mosollyal vette át. Meg volt elégedve a nagy terjedelemmel. Még dicsérgetett is.

– Magában egy író „veszett meg” – mondta gúnyosan.

– Leírtam mindazt, amire emlékeztem, hogy előadtam az ifjúságnak – válaszoltam szárazon. – Mást nem beszéltem velük. Mindezt persze részletesen.

Anélkül, hogy belenézett volna írásomba, mindjárt csöngetett és visszaküldött a pincébe.

Ez volt a szerencsém, mert így két napig még tűrhető volt a helyzetem. De a harmadik nap kitört a vihar. Reggel a szokásos időben – ezt már tudtam, hogy 8 óra után néhány perccel állnak munkába – fel kellett mennem. A hadnagy dühöngött.

– Mondja, Kelety – most így hívott, mint eleinte – maga hülyének néz engem?

– Miért? – kérdeztem nyugodtan, és rettentő ártatlan képpel.

– Hát azt gondolja, hogy elhiszem, hogy maga ezeket a jámbor marhaságokat tárgyalta a kölykökkel?

Eszembe jutott a „kölykökről”, hogy önála idősebb „kölykeim” is voltak.

– Én csak azt írtam le, amiről beszéltünk.

– Ugyan már, ne hantázzon! Ki hiszi el, hogy maga ezért biciklizte, vonatozta végig éveken át a fél Dunántúlt, hogy csak ezekről dumáljon, amiket itt leírt! Megvolt magának a célja, amiért nem kímélte a fáradságot!!! – ekkor már ordított.

– Igen, megvolt. Az, hogy jó keresztények legyenek – mondtam nyugodtan.

– Keresztények! Röhej! Hogy jó káderek legyenek, amikor – ahogy maga gondolja –, majd egyszer megszűnik ez a rendszer, vagy maguk megdöntik – és akkor legyenek, akik a reakció vezetői lesznek. Ez volt a maga célja, vallja be!!!

– Én ilyesmire nem gondoltam.

– Maga kádereket nevelt az imperialistáknak. Pfuj! Hazaáruló! – üvöltötte. Ezért még külön pár évet sózunk a nyakába, a hatóság megtevesztéséért, hamis vallomásért.

Nem szóltam semmit. Kicsit meglepett, hogy az eddigi gúnyos-kesernyés, de végeredményben nyugodt, aránylag higgadt vallatóból ilyen ordító vadállat lett. Még ha 28 oldalon át az anyját szidtam volna, megérteném...

– No majd gondom lesz rá, hogy megbánja ezt a gázságot! – kiáltotta valamivel nyugodtabban és megnyomta a csengőt. Visszavezettek a pincébe. Vagy öt perc múlva kialudt a villanyom. Azt hittem, visszacserelek a körtét. Hallottam is csavargatást, vissza is került a régi izzó, de nem gyújtották fel a villanyt.

Sötétben maradtam. Elgondolkodtam. Túllőttem a célon. Túl szépeket írtam a magam szempontjából, de éppen ezért lettem kegyvesztett a Sátán képviselőjének szemében.

Talán öt perc múlva ismét nyílik az ajtó és elveszik a breviáriumomat.

Ez volt a fő büntetés – gondoltam akkor. Persze a sötétségben úgysem tudtam volna mit kezdeni vele. No, de meddig maradok sötétben? – ez volt a kérdés. A folyosón a legközelebbi villanykörte a T betű kereszteződésénél volt, ez mintegy 4 méterre volt a zárkától, a téglányi résen ebből semmi sem szűrődött át. Csak valamennyivel volt jobb, mint egy tökéletes foto-sötétkamra. Ezt is csak órák múlva vettem észre, amikor annyira megszokta szemem a sötétet, hogy ha arcom elé tettem a kezem, akkor valamivel sötétebbnek látszott, de ha fél méterre, akkor már nem volt különbség. Gyakorlatilag teljes volt a sötétség.

A kukucskázás is tartott, ilyenkor persze mindig a vízbe léptem, vagy botladoztam a kiálló betontalpakon, mert csak felállás után gyújtották fel a villanyt, hogy megnézzék, mit művelek. Persze a számomra különösen fájdalmas volt a hirtelen fény, ami nem volt ugyan éppen reflektor erejű, de a teljes sötétség után mégiscsak kellemetlen volt. A bajszos ritkán nézett meg, most már nem beszélgetett annyit – a tejes viszont (a tejkezelő tizedest neveztem magamban így) annál jobban élvezte a helyzetet, hogy tocsogok a vízben, és ha ő volt szolgálatban, óránként talán hússzor benézett. Valóságos tornászás volt. Így telt el egy keserves hét, nagybőjt első hete. Az írásom beadása utáni napra, február 23-ikára esett abban az évben hamvazószerda. Így a nagybőjt első napján még el tudtam végezni a zsolozsmámat, a második napon csak a reggeli imáig, a Laudesig jutottam.

Az első 1-2 napon a kukucskázási komédia volt kellemetlen, de ezt megszoktam. Maga a sötétség egyelőre nem túlságosan zavart. Lehunyt szemmel feküdtem, nem ültem, csak a Tejes szolgálata alatt. Fűtés nem volt, közben hideghullám jött, amit a pincében is lehetett érezni. Fekve jobban tudtam a pokróccal védekezni a hideg ellen. De a harmadik naptól kezdve a sötétség is kezdett kellemetlen lenni.

Először is nyomasztó volt. Jelenben és távlatban egyaránt. Semmit nem látni, csak tapogatni. Igaz, nem kellett sok valamit tapogatni, mint a vakoknak a szabad világban, hiszen az én világom elég szűk volt. Szinte csak magamra és ágyamra vonatkozott. Zsebkendőm, kabátom gombjai, pokrócom – ez volt minden, amihez nyúlnom kellett. A kukucskálások és a napi néhány kimenetel a mellékhelyiségbe nem felüdülést és változatosságot jelentett, hanem szűró fájdalmat szemeimnek. Távlatban félelmetes volt a jövő – mivel 14 éves korom óta szemüveget hordtam, tehát amúgyis gyenge volt a szemem, közellátó voltam, olvasni szabad szemmel tudtam, de távolba csak szemüveggel láttam. Attól féltem, hogy idő előtt teljesen elromlik majd a látásom, ha ez a helyzet sokáig tart.

A rovátkákat a falon tovább véstem a kanállal. Evések alkalmával nyitva volt a villanyom – kivéve, ha a Tejes volt szolgálatban. Akkor vésegettem.

Vasárnap volt. Nagybőjt első vasárnapja. Breviárium nélkül...

Jézus megkísértése – emlékeztem a minden évben olvasott evangéliumra.

Tényleg próbára tesz a Sátán, megkísért? Hát a célja mindenestre ez. De nem éreztem semmi különös kísértést sem a gazdagság, sem az érzékiség, sem a hatalomvágy irányában. Viszont hirtelen eszembe jutott az előző vasárnapi evangélium. Minden szentmise evangéliumát az aznapi breviáriumban is olvassuk. Ez viszont megdöbbenett. Aktuálisabb nem is lehetett volna.

Az akkori liturgiában az ötvenedvasárnapi – hamvazószerda előtti vasárnap – evangélium a jerikói vak meggyógyításáról szólt. Mindig is tetszett ez az evangéliumi rész, mindig együttéreztem a vakkal, és átvitt értelemben együtt mondtam magamban vele: Uram, add hogy lássak! Hogy lássam a valódi igazságot, hogy lássam Isten titkait, szándékait, lássam a lelkemet, az igazi éneket, tehát, hogy lelki értelemben lássak.

Most egészen másképp, gondoltam vissza erre az evangéliumra. Hiszen szó szerinti értelemben egy volt a sorsom a vakéval. Add Uram, hogy lássak! Most éreztem meg a vak ember szörnyű nyomorát. Nem a született vakét, hanem aki látta egy darabig életében az Isten csodálatosan szép világát, a természetet, az ember nagyszerű alkotásait, és az emberi lelkek tükrét, az emberi szemeket, bele tudott nézni a gyermekek és ifjú emberek szemébe. Mennyibe volt alkalmam beletekinteni!... Milyen mélységek tárultak fel előttem!

A jerikói vak sosem látta ezeket. De ő nem tudta, mit veszített. Ő inkább csak kíváncsi volt, milyen lehet ez a teremtet világ. De aki már látta, azt már nem a kíváncsiság, hanem a tehetetlenség és a megismert szépség utáni vágy kiolthatatlan szomja vezeti. Aki mindig szegény volt, nem is tudja igazában, mi a gazdagság. De aki gazdag volt és teljes nyomorba jutott, annak a nyomor nagyobb szenvedés, mint annak, aki mindig koldus volt. Ezt éreztem én is, bár tudtam, hogy nem tart örökké. Ugyan, mi is tart örökké ezen a világon?...

A szenvedés és gyűlölet is csak a világ végéig tart, amíg ember lesz a földön. Utána?... A szeretet korszaka jön mindenki számára, aki ezen a földön megállta a helyét. Vagyis önzetlen volt, gyakorolta a szeretetet.

Igen, erről van szó. Most itt a nagy próba. Megállni a helyemet. Nem elkeseredni, nem elcsüggedni, nem kétségbeesni. Tudtam, hogy testi adottságaim – Isten kegyelméből – jók. Idegeim kitűnő állapotban voltak. Ezért is lettem „flegma” az ávósok szemében. Ők nem tudhatták, hogy én már régóta készültem – főleg a celldömlői figyelmeztetés óta – ezekre a napokra. Testileg jó kondícióban voltam, hiszen Izsákfán tömtek a jó hívek. 86 kg voltam az utolsó méréskor, egy hónappal elfogatásom előtt. Disznóölés alkalmából egy mázsán az udvaron leméretkeztem. Megdöbbsenem akkor, mert mindig elég cingár voltam, de – éppen a legjobbkor – igen „megszedtem” magamat.

Igy némi bizakodással néztem a jövőbe.

* * *

Egy hét telt el vagy talán még több.

Ismét a hadnagy előtt álltam.

Míntha mi sem történt volna közben, elég tűrhető hangulatban volt.

– Nos, Géza atya, felejtjük el a múltkori marhaságot. Adok magának egy újabb lehetőséget. Megint írni fog –, de most ne firkáljon mindenfélét, mert mi komoly dolgokra vagyunk kíváncsiak.

Nem szóltam semmit. Vártam, mi lesz ebből. Ismét átadott néhány lapot és a ceruzát a deszkával.

– Írni fog újra. Ezúttal nem a saját tevékenységéről. Majd azt később újra elővesszük. Láthatja ebből is, hogy nekünk van bőven időnk.

Még mindig álltam, szótlantul. Mi lesz ebből? Félttem, jobban, mint eddig bármikor.

– Nos tehát. Két részből áll a lecke. Az első: leírja, milyen kapcsolatai voltak eddig külfölddel, levélváltás, üzenetek stb. Természetesen részletesen. Elsősorban Róma és Vatikán, a pápa érdekel, végül az USA. Tehát mindent, pontosan, részletesen. Azután, részletes beszámolót ír rendtársairól, akik szintén hasonlóan sötét alakok, mint maga. Ír a tevékenységükről, nemcsak akikkel együtt volt Gotthárdon, hanem az egész magyar ciszterci rendről. Azután ide, ebbe a második pontba tartozik minden pap, világi, vagy akárki, akikkel 1950 óta kapcsolatba került, és ír azok tevékenységéről. Nemcsak az államellenes tevékenységük érdekel. Mindent, amit tud szexuális életükről, azt is, mindent írjon le. Mivel vértanút nem akarunk csinálni magából, nem kell leírnia – ha nem akarja –, amit esetleges gyóntatásaiból tudott meg. De minden egyebet igen! Tessék, kezdjen hozzá! De legalább olyan részletesen, mint ahogy azt a múltkori hülye bibliáját írta!

Szótlantul vettem át a papírcsomót.

Mint akit fejbe vertek, mentem le a lépcsőkhöz a pincébe. Már ki is volt cserélve a körte a falban, tudták lenni előre, mi következik. Ez rosszabb volt mindennél. Spiclinek akarnak beszervezni? Vagy csak írjak, s mártsak be másokat? Első pillanatban arra gondoltam, nem írok semmit, üresen adom vissza a lapokat. Legalább húsz oldalt adott a hadnagy. Időt nyerjek? Mire? Nekik több van, mint nekem. Ráérnek. 1-2 nap világosság, aztán – valószínűleg – újabb sötétség, most már biztosan hosszabb.

Amíg ezen tépelődtem cellámban, újra nyílt az ajtó, és a breviáriumomat adta be az őr. Nekik ez mézesmadzag számba ment – nekem akkor életet jelentett.

Rögtön a breviáriumnak estem neki.

A kukucska most gyakrabban nyílt, de szerencsére egy harmadik ávós, akiről nem számoltam még be – volt az ügyeletes őr. Ez úgy középtájon mozgott a Tejes és a Bajuszos között. Vele is többször lehetett beszélgetni, szintén tizedesi rangban, nem volt gonosz, mint a Tejes, és nem volt olyan jó fiú sem, mint a Bajuszos. Az volt tűrhető magatartásának egyik oka – túl azon, hogy a természete sem volt olyan gonosz, mint a Tejesé –, hogy protestáns volt. Még sohasem beszélt katolikus pappal, így hát sok minden vallási dolog, egyházi ügyek stb. iránt érdeklődött, és meglehetősen figyelemmel hallgatta a neki újszerű dolgokat. Ő is járt előzőleg protestáns hittanra – szombathelyi gyerek volt –, de aztán természetesen ateistának „vallotta” magát. Arról nem beszélt, hogyan került az ÁVÓ-hoz.

Őt a Tejes váltotta fel, ami nagyon kellemetlen volt, mert állandóan zaklatott és üvöltözött, miért nem írok – ha éppen gondolkodtam. Este tízig volt szolgálatban, utána a Bajuszos jött. Éjszaka persze nem kellett írnom. Ilyenkor kellemetlen volt az erősnek tűnő világítás, ugyanis a lámpák a cellákban egész éjszaka égtek – no persze, amikor sötétségre lettem ítélve, én kivétel voltam.

Másnap elkezdtem írni. Minden ismerőssel való találkozásomról írogattam, teljesen hétköznapi dolgokat, semmi olyat, ami valakire is terhelő lett volna. Az első ponton hamar túlestem, ez nevetséges is volt. Nem volt akkor még utazás, útlevel nyugatra, postaforgalom sem volt, én legalábbis nem tudtam róla. Nem is volt eszemben sosem, hogy bárkinek írjak, akkor még amúgy is alig volt kinn nyugaton ismerősöm (csak a háborúban kint maradtak, meg egy-két disszidens gotthárdi koromból), hiszen csak magamat sodortam volna veszélybe.

Ezek a szerencsétlenek még azt sem tudták, hogy egy egyszerű „közpap” Rómával, a Vatikánnal, a Szentatyával nem levelezget csak úgy. Hiszen – gondoltam – a kihallgatóm sem írogat közvetlenül Sztalinnak...

Vagy három napig írogattam. Közben megint gyűjtöttem néhány „ceruzát”.

Negyedik nap reggel jelentkeztem. Volt vagy tíz teleírt lap a kezemben. Nemsokára a hadnagy előtt álltam. Várakozással tekintett rám. És leültetett.

– Nos, Géza atya, remélem kitett magáért – mondta eléggé nagy kíváncsisággal a hangjában.

Áadtam a lapokat. Csak éppen beletekintett, majd eltette a fiókjába. Csöngetett, s ezzel a „kihallgatás” végetért. Fel is állt, úgy látszik, dolga volt.

Újabb két nap. Eddig tartott – gondoltam –, amíg végigolvasta.

– Megint semmi lényegeset nem írt – fogadott vészjósló hangon. – Azt hiszi, hogy velünk kib...? – kérdezte trágár módon. Most először használt ilyen trágár kifejezést.

– Nem tudtam mást írni – feleltem csendesen. – Amit tudtam, megírtam, de többet nem tudok.

– Nos, mielőtt erre az írásra térnék – folytatta ávós vizsgálóm –, egy másik dolog érdekelt. A maga szobájában – sőt később az egész plébánián – tartott házkutatás során semmi olyanféle dolog nem jött elő, amit maga az előadásában felhozhatott a gyerekeinek. Tehát elrejtette őket! Hova tette? – nagyon fenyegetően csattant a kérdés.

Lehet, hogy egy kicsit elsápadtam. Tényleg volt olyan írásom is, amibe beleköthetnének, de ezeket nem ismertettem a gyerekekkel, csak elrejtettem egy családnál, akiket természetesen nem akartam kellemetlen helyzetbe hozni.

Villámgyorsan kitaláltam egy mesét. Ekkor jöttem rá Jézus szavaira, amit az apostoloknak mondott: „Megadatik nektek abban az órában (amikor ui. elhurcolnak és vallasnak), hogy mit mondjatok.”

Olyan történet kellett, ami hihető volt. Elmondtam szépen sorjában – úgy, hogy minél hihetőbb legyen a történet. Miután félév óta gyanút fogtam, hogy figyelnek, és a levelezésemet is felbontják, ezért a nálam levő iratokat egy szép napon – megjelöltem az összes körülményt – délelőtt tíz órakor, mind az égő kályhába dobáltam. Még emlékszem, hogy közben jött valaki – a nevét is megmondtam –, amikor elment, folytattam az utolsó lapig. Egy jónéhányat felsoroltam, nem volt bennük semmi olyan, ami érdekelhette volna, csupa lelki dolog.

– Ha akarja, leírhatom, amire emlékszem belőlük, de egyszer már amúgyis megharagudott az írásomért. Ezt így szépen, csak sokkal részletesebben elmondtam. Nem szólt semmit, csöngetett, vezettek a pincébe. Jó volt így, mert magamban rögtön többször is egymás után elismételtem ezt a mondókát. Különleges megérzés volt, hogy erre szükség lesz még, mert a továbbiak folyamán – direkt számoltam érdekesség kedvéért – még tizenhatszor kellett előadnom (mindig jegyezte, amit mondtam) ugyanezt, és soha nem talált benne ellentmondást.

Ebből ismertem fel először, hogy nem tudnak velem mit kezdeni. Egyrészt kellett volna beismerő vallomás, másrészt tárgyi bizonyíték arra, hogy én a népi demokrácia ellen „összeesküdtem”. Nem volt semmi politikai adat, anyag, amit felhasználhattak volna ellenem „izgatás” címén. A hittananyag és egyéb lelki dolgok, amiket leírtam, nem volt elég egy ítéletre. Nincs a BTK-nak olyan paragrafusa, amely a tiltott vagy illegális hitoktatást büntette volna. A szervezkedés igaz volt, mert szerveztem a gyerekeket, de nem államellenes tevékenységre, hanem hittanórákra vagy akárminek nevezzük, de lelki dolgok megbeszélésére.

Ezután egy láthatatlan kötélhúzás következett –, amiben természetesen én voltam végtelen hátrányban. Nekem egy adom lett volna, de erről akkor még nem tudtam. A játékban tehát csak az ő lapjaik szerepeltek. Részemről csak a kitartás, az állóképesség számított „adunak”.

Közben beköszöntött március. Az idő rossz lehetett odakint, ezt a napi öt-tízperces sétákon – amelyek a kis udvaron zajlottak, egyenként, hátratett kézzel kellett a fal mellett körbejárni – is tapasztaltam. Ez a séta, úgy látszik, kötelező volt. Annyit tudtam, hogy 1953-tól – az első Nagy Imre kormány óta – sok mindenben javulás történt. Akkor oszlatták fel az internáló táborokat, azután híre járt – erről hivatalosan nem lehetett értesülni –, hogy már nem verhetnek a politikai ügyekben a vallatásoknál, a kínzások tilosak, és a börtönökben is javult a helyzet, az ellátás és a bánásmód egyaránt. Ennyit tudtam, semmivel se többet.

Március 2-án újra felvittek a hadnagyhoz. Először elismételtette velem a papírégetést. Ezt – mint már említettem – többször is, ezen a napon legalább háromszor vagy négyszer, és később is minden átmenet nélkül, beszéd közben hirtelen rácsapott, hogy újra meg újra elmondjam: mindig szinte szóról szóra stimmel minden.

Ezután egészen új fordulat jött.

– Nézze, Géza atya! Tudom, magának nagyon sötét elképzelései vannak rólunk. Pedig mi nem is vagyunk olyan rossz fiúk, mint maga gondolja. Mi például nagyon jó fiúk is tudunk lenni. Például ki tudjuk járni, hogy maga innen akár holnapután kiszabaduljon, és kapjon egy nagyon jó plébániát. Izsákfa túl kicsi magának, már elképzeltünk egy jobbat, nagyobb, ahol ismerős is. Hallgattam. Most jön a „kísértés”, az ígéretés, a mézesmadzag – vagy talán a „beépítés”.

– Tudja, Bérbaltavárra gondoltunk, az a hely ismerős is magának, ahogy mondta, jól is érezte magát ott, elég nagy hely, tisztességes jövedelem. Maga mondta: jó hívek. Milyen jó lenne ez magának!

– Bérbaltavárnak van plébánosa – feleltem egykedvűen.

– Majd az öreg Zrínyit kibillentjük onnan. Úgyis öreg már, majd nyugdíjba kerül. Amúgy is sötét pontja van: a hercegprímásnak, Mindszentynek unokatestvére. Elég ok, hogyha nem is sittre (börtönbe), de legalább nyugdíjba kerüljön. A hívei sem szeretik – tudjuk jól.

Megint csak vártam.

– Nézze, maga, Géza atya, nagyon értelmes, tehetséges ember, fiatal is még, igazán jobb sorsra volna érdemes, minthogy az életének hátralevő nagy részét börtönben töltse. Volna egy ajánlatom.

Hallgattam.

– Tudja, ott a szombathelyi egyházmegyében nincsenek jó békepapjaink. Kellene egy igazi, államhű. Csupa nyavalyás, botcsinálta vagy törekvő hülye van. Ezekkel semmire sem megyünk. Nekünk nagyon jó lenne egy olyan magafajta tevékeny ember, aki olyan lelkesedéssel dolgozna az államunk javára, mint amilyen erővel dolgozott eddig mindenféle számár illúzió ügyében.

Továbbra is csendben voltam.

– Aztán tudja, nem lenne a végállomás Bérbaltavár. Ha megfelelőképpen működik, akkor sokkal több is lehet magából. Az egyháznak, a vallásnak nemsokára úgyis vége, mit használ az magának, ha az életét odaadja egy veszett ügy szolgálatára? Nincs itt maguknak semmi lehetőségük!

– De – vettem közbe – hadnagy úr, itt egy kis ellentmondást látok szavaiban. A mondat elején azt mondta, micsoda fényes jövő várhat rám a papi pályán, a mondat végén már arról volt szó, hogy az egyháznak úgyis vége.

– No jó, nem úgy értettem, hogy azonnal. Kap valami zsíros állást, azon megszedi magát, aztán eléledgel majd. Az még úgyis odébb lesz. Még 15 évre van beütemezve az egyház léte Magyarországon. Ezt maga is tudhatná.

– Tudom, hogy ez az állam elgondolása, csak ebből nem lesz semmi.

– Ugyan, ugyan, mi vagyunk az erősebbek.

– Nem – feleltem. – Az Isten az erősebb, maguknál is erősebb, mert ő végtelenül erős.

– Isten... – mosolyodott el – lássa, valamikor én is hittem Istenben, hittem a papoknak, jártam hittanra, voltam elsőáldozó, még bérháldozó is. Aztán rájöttem, hogy mindez mese-mese-meskete.

Nem akarom részletezni a továbbiakat, mert nem lehet itt napokig tartó vitákat szó szerint ismertetni. Isten létéről beszélgettünk – ebédszünet kivételével – egész nap, sőt másnap is, harmadnap is. Nem tudom, de voltak olyan pillanatok, amikor meginogni látszott az ateizmusában. De volt egy érdekes szóváltás, ami különösen gondolkodóba ejtette.

– Tudja, Géza atya – ez már a harmadik napon volt – én mindent elhinnék magának, hogy van Isten, az mindent megtehet stb. Elhinném, ha itt csodát tenne magával. Hiszen maga – állítólag – nem ellenünk, hanem az Ő országáért harcolt éveken át. Hát, ha maga őérette harcolt, és ebben a harcában lebukott, idekerült, hát akkor igazán illenék tőle, hogy magát innen kimentse. Például úgy, hogy itt van az íróasztal előtt ez a szőnyeg, maga ráülne, és itt az ablakon a rácson keresztül kirepülne, valahova nyugatra, hisz nincs innen messze a határ.

Nevettem.

– Min nevet? – kérdezte élénken, egész barátságosan.

– Azon, hogy ha én megmenekülnék, Hadnagy úrnak igen rossz lenne a sorsa.

– Hogyhogy?

– Akkor megkérdeznék magát, hova lettem. Mit mondana? Az igazat, hogy kirepültem a rácson keresztül? Gondolja, hogy elhinné valaki? Kiröhögnék, aztán lekísérnék a pincébe. Csodák vannak, de aki csak akkor hisz bennük, ha maga is látja, annak kedvéért Isten nem tesz csodát.

Erre nem tudott mit válaszolni.

Egy idő múlva csöngött. Míg vártunk, csak ennyit mondott:

– Kár, hogy ilyen körülmények között találkoztunk egymással.

– Ezt én is sajnálom, duplán – feleltem, teljesen őszintén.

Március 6-a után vagy egy hétig semmi sem történt, csak 12-én vagy 13-án hívott fel újra. Megismételte múltkori ajánlatát, amire határozottan nemmel válaszoltam. Nem leszek sem békepap, sem spicli.

Láttam, hogy dühös lett, sőt talán rosszul is esett neki, talán sajnált... Végül elöntötte a düh.

– Ha maga, Kelety, ennyire bigott és vaksi, akkor másképp is beszélhetünk. Abba fogja maga még hagyni ezt a nagy flegmaságot. Mi itt tarthatjuk akár élete végéig is. Pedig a börtön tágasabb, és ott többen vannak egy cellában, jobban múlik az idő.

– Nem tehetek róla, én mindent elmondtam, amit tudtam, ami történt. Mást nem tudok mondani.

Öt percig tartott az egész. Csöngött.

Levezettek a pincébe. Alighogy beléptem a zárkába, az őr leoltotta a villanyt, és rövid idő múlva a breviáriumomat is elvették.

Úgy látszik, vadul a helyzet.

Egy hétig semmi, aztán felhívott újra. Délután két óra lehetett.

– Még mindig nincs újabb, lényeges mondanivalója? – kérdezte.

Közben a szomszéd kihallgató szobából ordítás hallatszott, majd ütések zaja. Többször egymás után. Először megborzonek, aztán rájöttem: színjáték az egész. Láttam, hogy figyel az arcomat. Világossá vált, hogy a szomszéd szobában valamivel ütnek egy párnázott széket – ilyenén ült a hadnagy is – és valaki minden ütés után ordított egyet.

Önkéntelenül elmosolyodtam. Dühbe gurult. Láta, hogy átlátok a szitán.

– Azt hiszi, hogy nincs más módszer? – kérdezte.

– Nem hiszem, hogy nincs, tulajdonképpen jobb volna, ha vernének, mint régen, akkor hamarabb vége lenne az egésznek – mondtam, egy kicsit elhamarkodva.

– No jól van – mondta vészt jóslóan. – Álljon ide a fal mellé, de ne támaszkodjon neki, forduljon a fal felé. Odaálltam a szoba oldalsó fala mellé, ahol semmi sem volt.

– Itt marad – mondtam, majd kiment. Az ajtót tárva-nyitva hagyta.

Nem részletezem a továbbiakat, azt hiszem, aki ezt nem próbálta, annak úgylis hiába magyaráznám el, aki meg átesett hasonlóan, annak fölösleges ezt elmesélni.

Álltam, álltam, közben a folyosón állandó járás-kelés. Egyszer-kétszer nekidőltem fejjel a falnak, akkor rám ordítottak. Újra kiegyenesedtem, ez így ment estig. A hadnagy nem volt sehol. Már jó sötét volt, amikor egy ismeretlen tizedes jött be, a csajkában hozta a vacsorát, ezt állva kellett megennem, majd kiadta a csajkát és leült a székre vagy egy méterre tőlem, amin én szoktam ülni.

Egész éjszaka álldogáltam. Közben álmoság jött a szememre, nekidőltem a falnak. Visszarángattak. Újra nekidőltem, újra vissza. Azután nem tudom, mi történt, mert csak néha-néha voltam magamnál, akkor is a földön feküdtem és néztem körül. Az íróasztal lábait láttam csak, meg a plafont. Aztán megint minden sötét lett. Ez többször is megtörtént.

Egy örökkévalóság volt, nem is tudok rá visszaemlékezni. Egyszer csak a pincében találtam magam. Szerencsére a Bajuszos volt szolgálatban.

– Ejnye, ejnye, magával alaposan ki... – mondtam.

– Hány óra? – kérdeztem bágyadtan. – Ő ugyanis máskor is meg szokta mondani, ha kérdeztem.

– Tíz óra.

– Este van?

– Nem, délelőtt tíz óra.

– Tegnap délután két óra óta nem voltam itt? – kérdeztem. Nevetett.

– Nem tegnap óta, már négy napja volt az. – Számolni kezdett. – Összesen 92 órát, vagyis négy óra híján 4 napig állt a falnál. Igaz, hogy sokszor mosták fel, de többnyire álldogált – mondták a fentiek.

Elég részvét volt a hangjában, és egy kis elismerés-féle is.

Igazán nem volt az egész hősiesség tőlem. Mit tehettem volna? Jóformán nem is tudtam magamról mindvégig, az első pár órát kivéve, ami tényleg borzalmas volt, mert sosem szerettem állni. Inkább menni, szaladni vagy térdelni, de állni egyhelyben, azt sohasem szerettem. Ennél jobb kínzásfajta el sem lehetett volna számomra képzelni.

– Milyen nap van ma? – kérdeztem.

– Március 18.

Tényleg, négy napja voltam fönn! A rovátkák is hiányoztak a falon. Ebédkor pótoltam is. De utána rögtön elaludtam. Ezúttal nem háborgattak, de amikor az esti ajtónyitásra felébredtem, hogy bevegym a vacsorát, sötétben voltam.

Tehát elkezdődött a komoly küzdelem. Több mint egy hétig nem történt semmi. Március utolsó napjainak egyikén ismét felhívott a hadnagy.

– Nézze, elégünk van magából.

Nem akartam közbeszólni, hogy ez az érzés kölcsönös.

– Vagy vallomást tesz, vagy majd drasztikusabb eszközökhöz folyamodunk. Látja, nekünk korlátlanul van időnk.

Tényleg, néhány nap és már két hónapja lesz, hogy itt vagyok. Éppen ma fogom az 58. rovátkát felkaparni délben a kanállal. Az első napokban mennyire sajnáltam azt az elődömet, aki ennyi időt töltött el itt! Vajon hol lehet most?...

– Nem tudok semmi újabbat mondani – válaszoltam.

– Gondolja meg még egyszer, de utoljára! – felelt villámló szemekkel.

– Nézze, Hadnagy úr, hacsak azt nem akarja, hogy összevissza hazudjak, kitaláljak mindenfélét magamra, ám úgylis jó, akkor mondja meg, hogy mit valljak.

– Mi nem kívánunk mást, csak az igazat. Maga bűnös, szervezkedett, izgatott, itt meg hallgat, mint a sült hal. Itt is legyen olyan legény, mint odakint.

Ismét csak hallgattam. Azt mondtam volna, hogy vagyok olyan legény, mint odakint? Ez jóval több, mint amit kint csináltam. Azt hiszem, Isten előtt is többet ér, mint az apostoli munka.

Csöngetett. Tíz nap után ennyi volt az egész kihallgatás. Sötétkamrába kerültem ismét.

Meddig Uram, meddig bírom még? – kérdeztem. Nem kaptam választ. A sötétségben a lelkem is sötétségbe borult. Lassan eljutottam odáig, ahogy teltek a napok a sötétben, és oly sokszor kérdeztem: meddig?, eljutottam az „Istenem, Istenem, miért hagyta el engem?”-ig. Úgy látszik, el kellett jutnom idáig.

Mert alighogy ezt egyszer magamban kimondtam, úgy egészen önkéntelenül és a lelkem legmélyéből, egyszer csak történt valami.

Kopogás. Hallgatóztam. Jobbról, a jobb szomszédom jelentkezett. Legjobb tudomásom szerint kb. egy hónapja lehetett a szomszédom. Éppen most jutott eszébe kopogtatni? Először nem válaszoltam, figyeltem, nem jár-e erre az ór. Majd lassan, óvatosan koppantottam a falon.

Újra kopogtatás. Egy. Én is vissza. Két koppantás. Én is kettőt vissza.

Istenem! Egy ember van mellettem, ugyanolyan helyzetben, mint én. Ő is keres valakit. Most éppen engemet. Valamit sejthet, ha figyelt, hogy mi minden történt velem, pl. az, hogy 4 napig nem voltam a zárkában, aztán visszatértem.

Ki lehet? Milyen ember? Miért van itt? Mi várhat rá? Gondolom, ugyanezek a kérdések foroghattak az ő fejében is. Lehet, hogy arra gondolt, hogy a négy nap után új ember lett zárkám vendége? Lehet, hogy megtudta – talán a Bajuszostól, aki vele is, meg a többiekkel is beszélgetett, mint velem –, hogy mi történt. Talán ezért figyelt fel rám, és érdeklődik. Mindenesetre ember, aki nem ellenség, hanem egy sorson vagyunk, tehát itt és most jóbarát.

Megpróbáltam a Morse ABC-t használni. Nem ismerte, összevissza kopogott feleletül. Így egyelőre nem tudtam mit csinálni. Azt láttam, hogy nála ég a villany, tehát nem szigorított, mint én.

Másnap reggel – ő volt előttem WC-n, utána jöttem én – a WC-kagyló előtt egy WC-papír feküdt – használatlanul. Gyorsan felemeltem. Írás volt rajta ceruzával. Tehát neki is volt ceruzája.

Reggelinél 1-2 perc volt világos, akkor megnéztem. Az ABC volt rajta morsejelekkel, vagyis pont-vonalakkal, de nem az igazi, hanem egy nagyon primitív formában: minden betű öt jelből állt, és mindegyik a rövid vagy hosszú (pont vagy vonal) variációiból állt. Ez így nagyon rossz volt.

Ebédidőben átkopogtam az ő jelzése szerint. Tudtam, hogy mindig fordított a sorrend a WC-re menésnél, annyit jeleztem: holnap papír a WC-ben. Este vacsoránál leírtam a rendes Morse ABC-t és másnap reggel ugyanúgy odatettem a WC-kagyló elé, mint ő előzőleg.

Sikerült, megkapta. Ő világosban éldegélt, látta a papírt. nekem nem volt erre szükségem, hiszen a cserkészetben a rajomban legjobb morzés voltam, s az ABC-t soha nem felejtettem el. És soha annyira hasznát nem vettem ennek a „tudomány”-nak, mint most. Ő, hála néked cserkészet, ahol annyi szépet, jót és életrevalóságot tanultam...

Mindjárt kezdődtek a jelek, persze óvatosan, megszakításokkal, nehogy feltűnjék. Többnyire akkor tudtunk kopogni, ha valami mozgás volt a folyosó másik felén. Akkor biztos volt, hogy az ő távol van. De így is igen sokat tudtunk egymással „beszélgetni”, hiszen volt időnk, no meg a forgalom nagyobb lett, már tizenöten élveztük a „vendéglátást”.

Kiderült, hogy régi „áldozat”. Megjárta a recski munkatábor, a szörnyűségek poklát, amelyhez csak Auschwitz volt hasonló, persze az méreteiben jóval meghaladta Recsket –, utána 1953-ban kiszabadult, mint olyan sokan. A CIA-nak dolgozott, és most bukott le.

Nem tudtam, melyikünkre vár rosszabb sors. Ő kimondottan a fejével játszott – politikai célokért. Hiszen kémkedett. Magam más cipőben jártam, de az én sorsom is most kilátástalannak látszott.

Nagyon megértettük egymást. Katolikus volt, vallásos, hívő. Nagyon sajnált engem és respektált is. Persze lényeges dolgokat nem mondtam el – ki tudja, még minden történhet meg ebben a házban. Igazában a Lenti-i eseten kívül – amiben viszont ártatlan voltam –, nem volt semmi takargatnivalóm.

1955-ben április 10-re esett Húsvét vasárnap. Tehát 7-8-9-ike volt a szent háromnap, Nagycsütörtök-péntek-szombat. Bár tudtam, hogy már sokat fogytam a gyenge táplálkozástól, éreztem magamban annyi erőt, hogy próbáljak valamit adni a Jóistennek. Elhatároztam, hogy 3 napig nem fogok ételt magamhoz venni, csak vizet, a reggeli feketekávénak nevezett valamit és esetleg egy-két falat kenyeret. Így is tettem. Nagycsütörtök reggel a kávé megittam, de a darab kenyeret visszatettem a csajkába. Az ő nagyot nézett.

– Beteg, Kelety?

– Nem –, mondtam. Nincs bajom.

– Hát akkor?

Vállat vontam. Éppen a másvallású ő volt, nem volt kedvem magyarázkodni. Délben mindent visszautasítottam. Délután egy egész sereglet jött le. A hadnagyom, egy főhadnagy ávós ruhában, meg még ketten. Kihívtak a folyosóra.

– Mi az, éhségstrájkot kezdett? – kérdezte a főhadnagy.

A hadnagyra néztem. Lesütötte a szemét.

– Nem, csak böjtölök, mert nagycsütörtök van.

– Ne próbálkozzon éhségstrájkjal, mert megjárja – mondta a főhadnagy.

Ezzel elment a társaság.

Nagypénteken és nagyszombaton szintén nem ettem. Mivel amúgy is gyenge és kevés volt a koszt, nem túlságosan korgott a gyomrom, legfeljebb egy kicsit gyengébbnek, erőtlenebbnek éreztem magamat, mint máskor.

Pénteken délből a hadnagyom újra lejön. Nagypéntek volt.

– Mondja, meddig csinálja ezt? – volt némi aggodalom a hangjában.

– Holnapután reggelig – mondtam.

– És mire jó ez?

– A maga lelkiüdvéért ajánlom fel, hadnagy úr.

Meglepődött, de nem szólt semmit. A Bajuszos volt szolgálatban, ő hallott mindent. Nem csukta rám rögtön az ajtót, így láttam, amint a hadnagy lehajtott fejjel, nagyon lassan ment visszafelé...

Őrajta akartam segíteni, őszintén, titokban –, de mégis valahogy elhirtelenkedtem –, és megmondtam az igazat.

Rajta lehet, hogy nem segített az én böjtölésem, de volt később olyan érzésem, hogy saját magamon segítettem valamit, igazán, minden szándékosság nélkül, bár ennek egyelőre semmilyen külső látszata nem volt.

A sötétség és egyedüllét folytatódott. Az egyetlen változatosság a szomszédokkal való morzézás volt, persze annyira óvatosnak kellett lennünk, hogy ez egy-egy napon összevéve talán tíz percet sem tett ki. Az örök ugyanis szintén a pincében kapták a kosztjukat – persze nem olyant, amilyent mi –, úgyhogy nagyon kevés idő volt, amikor nem lehetett számítani jövetelükre, a kukucsra, illetve arra, hogy meghallják kopogtatásunkat.

* * *

Most, mikor rogom ezen sorokat el akarom mondani, hogy én ezen írással sem költői művet, sem szépprózát, sem regényt sem mindenféle rég kitalált gondolatokat nem akarok közölni. Erre az írásra – amely nem napló, hiszen ilyenre nem kerülhetett sor – csak évek múltán jutott mód és idő, ezért csak olyan dolgokat tudok és akarok pontosan és életszerűen, időrendi sorrendben, hitelesen elmondani, amelyek oly mélyen vésődtek az emlékezetembe, hogy évtizedek múlva is „bennem maradtak”. Olyan élmények, amelyeket nem lehetett egyszerűen elfelejteni, és biztos vagyok benne, hogy ezek az események még sok éven át – talán életem végéig is – hűen megmaradnak bennem. A közölt párbeszéd is, ha nem is szószerint, de hűsége sen visszaadják azon gondolatokat, melyek akkor és ott valóban elhangzottak.

Amikor már 25–26 napon át nem hívtak fel, gondolkodóba estem. Tulajdonképpen mi a helyzet? Nekik van idejük. Én is bírnám még sokáig. De ez a rothasztó zárka, azzal, hogy nemcsak vízben vagyok, hanem hidegben is, nyilván kikészíti az izületeimet. Ezt most még nem érzem, de egy életre megnyomorodhatok tőle. Megszánni nem fognak, könyörtelenül itt tarthatnak akármeddig. Elveimet, hitemet nem tagadnám meg egy nekik tetsző vallomással, amellyel magamat mártanám be. Hiába kérdeztem, hogy mit kívánnak, hogy mit valljak be, ők nélkülüm, „beismerő vallomásom” nélkül nem engedhetnek tovább. Tehát valamit ki kell találnom magam ellen.

Napokig ezen gondolkodtam. Valami középút kell. Olyan, ami elég nekik, hogy vádolhassanak és büntethessenek –, de nem legyen olyan nagy „bűn”, hogy túllőjek a célon, és túl nagy ítéletet kapjak. Végre április vége felé kialakult bennem valami. Eszembe jutott az a bizonyos ankét 1949-ben. Ott valóban voltak politikai előadások, amelyek a rendszer ideológiáját vették bonckés alá, cáfolták a marxista tételeket, ellenérveket hoztak fel az előadók, hogy mintegy kitanítsanak bennünket az ideológiai harcra. Tulajdonképpen az ankét célja a mi felkészítésünk volt az adott helyzetre. Miképpen pasztorálhatunk, milyen módokon tudunk valamit tenni híveink, elsősorban az ifjúság érdekében.

Ha én azt mondom, hogy mindezt, amit ott hallottam, a gyerekeknek is elmondtam – soha egy szó sem esett közöttünk ezekről a dolgokról – vagyis, ha azt hazudom, hogy őket „izgattam”, felvilágosítottam őket a rendszer ideológiájának tévességről, akkor már van valami a kezükben, amivel elítélhetnek.

Sokat rágódtam a dolgon, de mégsem volt elég önbizalmam, hogy egy kopogtatással az ajtón megoldjam a problémát. Ugyanis a hadnagy számtalanszor búcsúzott tőlem azzal, hogyha meggondoltam magam és vallani akarok, jelentkezzem. Nos, nem került erre sor. Május 2-án – ekkor töltöttem a 90-ik napot a pincében, és ennek több mint felét teljes sötétségben –, reggel 8 órakor nyílt az ajtó. A vallatóm hívatott.

– No, Kelety, hogy van? Régen láttuk egymást.

– Ez nem rajtam múlt.

– Dehogynem, csakis magán. Jelenthette volna, hogy vallomást tesz, pl. már egy vagy két hónappal ezelőtt, már réges-régen nem lenne itt.

Hallgattam. Kicsit bosszús is voltam, mert tudtam, hogy igaza van.

– Nos?

– Hát kérem, hajlandó vagyok „vallomást” tenni.

– Na végre – könnyebbült meg, és olyan öröm látszott az arcán, hogy egy kicsit gyanakodni kezdtem. Mi ez? Örül, hogy jobb dolgom lesz a börtönben, vagy neki jó pont ez, hogy végre győzött és megtört engem. Persze az utóbbi volt valószínű.

– Hát akkor kezdjük, de előbb behívom a gépírónőt.

Egy förtelmes kinézésű, vörös hajú, 25 év körüli nőszemély jött be, egy kis asztalt is hozott magával. Szemmel látható volt rajta, hogy nemcsak gépírónői szolgálatokat lát el ebben a házban. Elkezdtek. Mindent előlről, a személyi adatoktól kezdve. Nem részletezem, de később majd részben írok még erről. Annyi legyen most elég, hogy mindazt, amit azon a bizonyos ankéton hallottam és lejegyeztem, amennyire emlékeztem 6 év távlatából a dolgokra, mind belefoglaltam vallomásomba és természetesen azt is – hazudtam –, hogy mindezt az ifjúsági csoportok gyűlésein is elmondtam.

A hadnagy tökéletesen meg volt elégedve. Két teljes napig tartott az egész, valami tíz gépelt oldal lett. Visszakaptam a fényt és a breviáriumomat.

Május 4-én délután – másfél napos szünet után – felhívtak. Egy idegen civil is volt, mint megtudtam, az ügyész. Zömök, kis, sötét arcú ember. Felolvasta a vádiratot, amely 3 és fél teljes, sűrűn gépelt oldal volt. Röviden összefoglalt benne mindent. Először nekem kellett még egyszer elolvasnom, azután aláírnom, majd a hadnagy írta alá, végül az ügyész.

Ezután ismét a pincébe kerültem vissza.

Másnap, május 5-én nem vittek reggeli sétára – ez 7 óra körül, reggeli után szokott lenni –, helyette föl kísérték abba a helyiségbe, ahol először vetkőztettek le. Elővették aktatáskámat, benne volt zsebeim tartalma, mindent kirámoltak, a lajstrom alapján mindent sorban elém raktak, a félcsonk ceruzát is; pénztárcámat szintén felnyitották, és az utolsó fillérig leszámolták pénzemet. Minden stimmelt. Egy nyilatkozatot kellett aláírnom a hiánytalan átvételről. Azután átvittek a hadnagy szobájába egy ór kíséretében. 8 óra tájt megjelent ő is.

– No, Géza atya, remélem utoljára találkozunk – mondotta.

Nem feleltem semmit, csak halványan elmosolyodtam.

– Most átvisszük a börtönbe, ott jobb dolga lesz. Ha nem olyan makacs, már rég ott lehetne.

Felöltözött ő is, majd két őrral lementünk az udvarra, és egy autóba szálltunk. Mind a hárman civilben voltak. 2-3 perc alatt megállt a kocsí a szombathelyi bíróság hatalmas épülete előtt. Kiszálltunk, és a hátsó épületbe mentünk, amely a börtön volt. Ott várnom kellett az iroda előtti folyosón. Majd egy rab őr jött és elvezetett. A hadnagy, úgy látszik, szándékosan maradt benn, mert nem tudott volna mit mondani búcsúzáskor. Hiszen 3 hónapon át voltunk kapcsolatban egymással, ideológiailag, politikailag ellenfelekként, emberileg mintha kicsit másképp...

* * *

Mielőtt azonban a szombathelyi, Széchenyi utcai börtönlélményeimet ismertetném, tekintsünk be a vádiratomba. Mivel a vádirat jelenleg is birtokomban van – nem legális módon tarthattam meg, csak véletlen folytán, mivel szigorúan titkos, úgynevezett dupla 0-ás ügy volt, (ilyenek voltak a mondvacsinált egyházi ügyek is, amelyeket nem akartak nyilvánosságra hozni) –, szó szerint idézem, a lényegtelen részek kihagyásával. Néhol kommentárt is fűzök hozzá, ezeket szögletes zárójelben közlöm.

„Belügyminisztérium Vas megyei főosztálya
Szigorúan titkos!

Tárgy: Kelety G. elleni bűnügy
Vádirat

„Kelety Géza terhelt ellen a BHO (BTK 2. pont b) alpontjában meghatározott izgatás büntette miatt.”
[Tehát a szervezkedés lemaradt, ez 2–10 év közötti büntetést jelent. Lehet, hogy a 3 napos bört „gyengítette meg” hadnagyom szívét...?]

[Személyi adatok, életrajz következik, működési területeim, ez nem érdekes, csak egy-két szó, amik miatt idézem a végét:]

„... 1951 áprilisában Lentibe kerül, ahol 1951 decemberéig volt káplán. Mivel az egyházmegye tovább nem alkalmazta papként, innen Izsákfára helyezték át, ahol egészen őrizetbevételéig kántor volt. Annak ellenére, hogy az egyház, mint papot nem alkalmazta [ugyan ki kényszerítette az egyházat erre a lépésre???], ő ebben az időben is gyakorolta papi ténykedését.

Terhelt, mint a vizsgálat során is elmondta, 1949-ben, mielőtt Budapesten a volt cisztercita rend tagjainak egy részét összehívták közös előadássorozatra (ez volt az a bizonyos ankét) meghallgatására, foglalkozott azzal a gondolattal, hogy az akkori legális lehetőségeken túl, illegális formában vallási ideológiai oktatás címen [természetesen ilyen címet én soha nem adtam, egyébként ezt nevezik más szóval: hitoktatásnak] ifjúsági csoportokat szervezzen.

1949-ben az említett összejövetelen dr. Török Jenő is tartott egy előadást „a modern ifjúság-nevelésről”. Ezen az előadáson belül vázolta, hogy két világnézet harcol egymással, vagyis az idealista és a materialista. Felvetette azt, hogy szükségesnek látja országos viszonylatban az akkor megengedett hitoktatási keretek mellett, hogy különböző ifjúsági csoportokat szervezzenek meg. Az elgondolás szerint – mint dr. Török Jenő vizsgálati anyaga is mutatja – a cél az volt, hogy az Egyház biztosítsa a maga számára a jövőre nézve megfelelő számú katolikus fiataalt, akik mentesek lesznek a materialista ideológiától.

Dr. Török Jenőt több társával együtt 1952-ben Budapesten bíróság elé állították, mert a fentebb említett formában országos viszonylatban szervezték és irányították az illegális formában történő ifjúsági mozgalmat. Dr. Törököt és társait hosszabb idejű szabadságvesztés büntetésre ítélték el. [A szöveg stílusa adott; szó szerint idézem.] Dr. Török az említett előadásának megtartása után a résztvevőket felszólította arra, hogy valamennyien kaphatnak lesokszorosított különböző vallási, ideológiai, világnézeti előadási anyagokat és ennek alapján

fogjanak munkához. Kelety G., aki szintén részt vett ezen az összejöveten, visszajövet az így lesokszorosított anyagból jegyzeteket hozott, és a szentgotthárdi gimnázium hittanárának véleményét kikérve második és harmadik osztályos gimnazista tanulókból 8-8 főből álló csoportokat alakított meg és kezdte meg működését.

Az összejöveteleket kb. két hetenként [valójában hetenként] első időben az apátság épületében, később pedig felváltva egy-egy tanuló lakásán tartotta. Az előadások során általában először a lelkiéletre való buzditással [lám-lám, a lelki élet szót és hogy az mit jelent, a hadnagy bizonyára tölem hallotta először, mindjárt fel is vágott vele], majd utána a világnézeti és hitvédelmi előadásai kapcsán foglalkozott az osztályharc kérdésével, munkaverseny, tervgazdálkodás fogalmával. Ezenkívül a sztrájk kérdésével és az akkor jelenlegi [??] törvényhozás formáival. [??] Ezeknek a kérdéseknek a megmagyarázásánál a fiatalok előtt ismertette az egyház idealista szemléletét párhuzamosan a materialista elmélettel. Valamennyi kérdésnél következtetesként volna le az általa helyesnek talált álláspontot, és ezt igyekezett a hallgatóival elfogadtatni.

Pl. az osztályharc kérdésénél a *felebaráti szeretet érvényre juttatását találta helyesnek és így megvetéssel beszélt arról a gyűlöletről, ami az osztályharcban kifejezésre jut.* [Azt hiszem, ez öngól. Nem azért vagyunk a világon, hogy szeressük egymást? – persze, ezt hirdettem.] Így tovább menve valamennyi kérdést olyan formában magyarázott, ami teljesen szemben áll a materialista szemlélettel, és mindenféleképpen a *vallási ideológián keresztül, végsőfokon a kizsákmányoló társadalmi rendnek a törvényszerűségét igazolja.* [Ezek szerint a „kizsákmányoló társadalmi rend” a szeretet alapján áll. A nem kizsákmányoló marxizmus pedig a gyűlölet alapján. Nem érdekes? Ez a rendszer – önvallomás – a legőszintébb sztalinizmus.]

[A vádirat a továbbiakban az elmúlt néhány év történetét – mármint működésemet, helyeimet sorolja fel, ezeket én már úgyis megírtam, ezért ezt a részt kihagyom.

Ezek után a végső következtetések jönnek, illetve a bizonyítékok.]

„Terhelt a vizsgálat során bűncselekményére nézve részben beismerő vallomást tett. Elismerte azt, hogy törvénybe ütköző módon, vagyis illegális formában folytatta az ifjúsági csoportok vallási ideológiai címen [??] való nevelését. Elismeri azt is, hogy az előadások során világnézeti kérdések megtárgyalására is sor került, ami egyáltalán nem képzett hitoktatási anyagot.

Tagadja azt, hogy céltudatosan a demokratikus államrend ellen, illetve a marxista ideológia ellen akarta volna nevelni az ifjúságot.

Részbeni beismerő vallomása mellett bűnösségét bizonyítja saját kézzel írt önvallomása [ez nem ugyanaz, mint az említett beismerés?] továbbá a nyomozati anyagban a 167 oldaltól a 220 oldalig található fotómásolatok [!], amit dr. Török Jenő eredetiben juttatott Keletynek, hogy használja fel előadásai megtartására. Ezenkívül megtalálható az iratok között Kelety által készített lista is, amelyen nyilvántartásba vette azoknak az anyagoknak címeit, amit később megsemmisített. Mint közvetett bizonyítékok lettek beszerezve Horváth Gábor, Gerencsér József (körmendi esperes), Horváth János (körmendi káplán) tanúvallomásai, valamint dr. Török Jenő elítélt tanúvallomása.

Fentiek alapján az 1955 február 4. óta [ebben az évben úgylátszik február 1–3 közti napok kiestek a naptárból] előzetes letartóztatásban lévő Kelety G. stb. [nacionálé következik] ellen

V á d a t e m e l e k ,

mert 1949 óta dr. Török Jenő piarista szerzetes irányítása alapján, és attól szerzett különböző jegyzetek és anyagok felhasználása segítségével illegálisan ifjúsági csoportokat szervezett. Az összejöveteleken vallásos ideológiai oktatás címen az idealista elmélet több tételét összehasonlítva a marxista tételekkel olyan formában magyarázta, hogy az alkalmas volt arra, hogy a maga köré gyűjtött fiatalság szembe helyezkedjen a demokratikus államrend és a marxista ideológia álláspontjával.

Annak ellenére, hogy terhelt tudomással bírt az állam és az Egyház között létrejött megállapodás [?] követelményeivel, burkolt formában igyekezett az iskolai oktatásban résztvevő tanulók nevelését olyan irányba folytatni, hogy az idealista szemléletet tegyék magukévá. Ilyen formában cselekménye alkalmas a demokratikus államrend alapintézményei ellen való *izgatásra*.

Kelety Géza terhelt ezzel elkövette a BHO. 2. b.) alpontjában felvett demokrácia ellenes izgatás bűntettét.

Bíróság elé idézendő:

Kelety Géza terhelt, dr. Török Jenő tanú (más ügyben elítélt, a budapesti Országos Börtönparancsnokságon keresztül) Horváth Gábor (Szeged), Gerencsér József (körmendi esperes) tanú, Horváth János (körmendi káplán) tanú. – Indítványozom, hogy a bíróság a terhelt előzetes letartóztatását a Bp. 97. ¹ b) alpontja alapján az ügyben hozandó elsőfokú érdemi döntésig tartsa fenn. – A tárgyalás megtartására a szombathelyi Megyei Bíróság illetékes és bír hatáskörrel.

Szombathely, 1955. május 3.

X.Y. áv. hadnagy

N. N. sk. ügyész.

Az ügyirat száma: 1955. Bü. 007.

Azt hiszem, ez a vádirat nem ellenem szól, hanem a hazánkat akkor szovjet elnyomással irányított „népi demokráciának” nevezett diktatúra ellen. És azok ellen, akik pénzért gátlástalan kiszolgálói voltak ennek az idegen hatalomnak.

Ha egy kicsit figyelmesen végigolvassuk az ismertetett anyagot, belátható, hogy ha a legkisebb mértékű szabadság, emberi jog létezett volna abban az időben, szóba se jöhetett volna semmiféle eljárás ellenem. De ilyen nem lévén – akárcsak „demokrácia” sem –, így folytatódott tíz- és százazrek kálváriája, amelynek egy szerény kis résztvevője én voltam. Mellesleg, ha 1952-ben „buktatnak le”, háromszor ekkora büntetést kaptam volna. De erről később.

* * *

Folytassuk a történetet, ott, ahol elhagytuk.

Egy őr az irodából a tulajdonképpeni börtönbe vezetett. Először egy külön erre a célra szolgáló helyiségben újra át kellett adni mindenemet, ezúttal a télikabátomat is, mindent ismét gondosan nyilvántartásba vettek úgy, mint az ÁVÓ-n. Aláírtam. Az ítéletig mindenki civil ruhában van. Így megtarthattam – mert a motozásnál, amit börtönnelven *hipisnek* neveznek – legnagyobb kincseimet, a „ceruzáimat” is, volt már vagy tíz darab. Ezek úgy meglapultak zakóm zsebében, hogy nem vették észre.

Ezután jutottunk örömmel a tulajdonképpeni börtönépület belsejébe. Ez ugyanolyan volt, mint minden más börtön. Talán mindenki látott már moziban, tévében, filmekben valami hasonlót. Úgy látszik, a világon mindenütt egyformák ezek az intézmények. Több emelet magasságban vannak a zárkák egymás fölött és mellett, kukucsokkal ellátva, az emeletek között az úgynevezett belső térben nincs földem, csak dróthálók minden emeletnél, nyilvánvalóan az öngyilkossági kísérletek megakadályozására.

Minden emeleten körbe mind a négy oldalon van egy nyitott folyosó, az úgynevezett „trepni”, így a börtön minden pontjáról minden egyes zárkát szemmel lehet tartani. Nyugat felé rácsosított, felül félkörívvvel hatalmas ablak volt a földszinttől a tetőig, amely nappal a világosságot adta. Minden zárkának száma volt a könnyebb eligazodás végett. A rabokat a zárkaszámok szerint tudták számon tartani.

1955-ben csak három zárkában voltak úgynevezett politikaiak, két kisebb zárkában és egy nagyobbban. Előbbiekben tízen, utóbbiban húszan voltak – mint ezt apránként megtudtam. Magam a kisebbikbe kerültem, ahol nyolcan voltak, de néhány nap múlva már újabb rab jött, így velem együtt tízen lettünk.

Érkezésemkor az első emeleten középtájt nyitott ki egy zárkát kísérőm.

Heten voltak a zárkában. Bemutakoztam, csak a nevemet mondtam meg.

Mindenkivel kezét fogtam. A 8-ik rabnak éppen ügyvédi beszélője volt.

A zárka 2x4 méteres, két-három 50x10 cm-es polc – falra függesztve szögekkel – és 4 szalmazsák volt benne a négy sarokban egymásra rakva, úgyhogy az alsó kilógott és erre lehetett ülni. Időnként egyet kiszedtünk, ha többen akartunk leülni. A polcokon a rabok egy-két használati tárgya volt.

Még mielőtt a beszélgetés elkezdődött volna, bejött az őrök – ez szintén rab volt – és megkérdezte, mire van szükségem. A többiek felvilágosítottak, hogy havonta 30 Ft-ért lehet „spejzolni” a legfontosabb használati dolgokat és valami csekély élelmiszert. Tanácsukra kértem WC-papírt, fogkrémet, szappant, 1 kg kockacukrot és amennyi alma a 30 Ft-ból kijön. Kb. másfél kg almát kaptam, jonatánt, már elég fonnyadt állapotban, hiszen már május volt. Ez és a kapott csajkám, alumínium poharam, valamint egy evőkanál volt minden vagyonom. A többiek is hasonló helyzetben voltak.

Ez persze így már egészen más volt, mint az ÁVÓ-n. A csajka is mindig ugyanaz volt, a kanál is maradt, a pohár is.

Miután hónapokig egyedül voltam, nagyon is jólesett mások társasága. Nem akartam rögtön elárulni, ki vagyok, ezért én kezdtem kérdésekkel. Ezt a szokásomat később is megtartottam, és nagyon bevált. Így jobban meg tudtam ismerni az embereket, akik nem gondolták, hogy pap vagyok. Tudtam, hogy papi mivoltom feltárása feszélyezne egyeseket, akár ami a hitvallást, de főleg a beszédstílust illeti. Pl. aki sokat trágárkodik, káromkodik, szabadszájúan beszél sok mindenről, az sok mindent elárul már egyéniségéből. És újabb vonása derül ki, miután már megtudta, hogy ki vagyok – mert ez úgylát előbb-utóbb elkerülhetetlen volt –, hogy akkor hogyan viselkedik.

Így hát sorban én kérdeztem végig, és utána mondtam el a magam történetét.

Bár csak később jöttem erre rá, de már most elmondom, hogy a rabok esetében mindenkiben van egy bizonyos hármasság. Az egyik a valódi énje, és az ún. bűncselekménye, úgy ahogy az valójában történt. Ez legtöbb esetben nem azonos azzal a sztorival, amit zárkatársainak vagy más rabtársainak elmond. Ez a második énje és cselekménye. Ez középső helyet foglal el az őszinteség terén. A harmadik énje, amit a hivatalos közegeknek, rendőrségen az ÁVÓ-nak, valamint a bírósági tárgyaláson mond, illetve vall. Minden börtönben vannak spiclik, akiktől mindenki fél. Ezekről többnyire előbb-utóbb mindenki megtudja, hogy azok, és előttük vigyáz, mit beszél. Az ilyeneket rendszerint igyekeznek a zárkatársai „kiutálni” a zárkából, lehetetlenné tenni az együttélést, s aztán, ha a „felsőbb hatalmaknak” úgy tetszik, átteszik más zárkába. Ilyesmi előfordul más esetben

is, ha pl. egy ember teljesen elviselhetetlen, durva, goromba, lehetetlenül viselkedik – a romák között volt sok ilyen nyers ember –, ezt előbb-utóbb az örök is észreveszik, helyt adnak a zárkatársak panaszainak és másik zárkába rakják.

* * *

Zárkatársaink egyik része egyszerű földművelő falusi ember volt, akiket mondvacsinált, piti dolgokért tartóztattak le: szemetes volt az udvar, kevés volt a víz a kazalnál és hasonlók, mint a Lenti-i esperes esetében. Ezekre általában azért haragudott a rendszer, mert ha 4-5-6-7 holdnál (pláne ha 10 holdnál) többje volt, akkor már osztályellenségnek számított. Furcsa ellentmondás ez, hiszen az első földosztáskor általában 20 hold felett állapították meg a kulákságot, tehát 4-5-6-7 holdakat minden további nélkül osztogattak. Most ugyanezekkel a korábbi nincstelen béresekkkel bántak el amiatt, mert ennyi meg ennyi holdnyi birtokuk volt. Tehát ők már nem voltak teljesen falusi proletárok. A másik része a társaságnak – közel lévén a határ – megpróbálták átszökni. Nos, ezeknél a legnagyobb bűn a határátlépés megkísérlése, vagy esetleg mások segítése, eligazítása, hogy hogyan juthat át a határon.

Hát ezek voltak a főbűnök. A legnagyobb bűnös nyilvánvalóan én voltam.

Egyszer csak nyílt az ajtó, és megjött az ügyvédtől a 8. szobatársunk.

Egy 50 év körüli paraszt bácsi, akinek volt vagy 8–10 holdja. Őt is persze megkérdeztem, hogy mi a bűne. Elmosolyodott, s láttam a szobatársak is mosolyogtak. Ők már tudták, hogy miről van szó.

– Hát kérlek szépen az ügy történt, hogy engem nem nagyon szeretett a faluban sem a párttitkár, sem a tanácselnök. Még a háborúban, nem messze a falutól egy orosz tankot kilőttek a németek és az sokáig ott rozsdásodott. Nekem szükségem volt egy nehezékre, amellyel télen a káposztás hordóban levő korong tetejére téve tudjam a káposztát lenyomni. Hát leszereltem nagy nehezen a tanknak az egyik kerekét, és szépen rátettem a hordóban levő deszkára. Az ott volt a pajtában éveken át, minden télen erre használtam. Nos, idén télen egyszer csak jönnek, rendőrség, ÁVÓ, tanács, minden, és házkutatást tartanak. Semmit sem találnak számukra érdekeset az egész házban, már mérgesen el akartak menni, amikor az egyiknek eszébe jut, hátha van valami a pajtában. Bemennek, s meglátják azt a bizonyos tankkereket.

– Ez mi? – kérdezték, s én megmondtam az igazságot. – Azonnal bevittek, heteken át nyaggattak az ÁVÓ-n, hogy a tankot biztosan én lőttem ki a háború alatt, és így tovább, és így tovább.

A vád a vádirat szerint fegyver-rejtegetés. A tank kerekét nevezték fegyvernek, amit rejtegettem. Persze az ügyvéd szerint is, szerintem is ebből nem lesz nagy ügy.

Mint később kiderült, a bácsi nagyon nagyot tévedett. Mert ezért a hatalmas fegyver-rejtegetésért – a harckocsi végeredményben hatalmas, pusztító fegyver, különösen egy káposztás hordó tetején – 8 hónapot kapott, amit tudomásom szerint, szépen, az utolsó napig, le is töltött. Hát így működött abban az időben az osztályharc a nemzet erejét képező földműves parasztságunk ellen.

3 vagy 4 nap múlva, egyszer nyílt az ajtó.

– Összecsomagolni mindenki, kivéve Keletyt – szólta be az ör.

Szépen mindenki összecsomagolta a holmiját, búcsút vettünk egymástól, elmentek.

Egyedül maradtam a zárkában, de csak néhány percig, utána nyílik az ajtó. Egy egész karaván jön be, nyolc 18, 20, 22 éves fiú. Csak néztem nagyot. Erre a szakaszvezető smasszer (ör) így szól:

– Na, Kelety, most aztán ezekkel szórakozhat. Maga ügyis szereti az ifjúságot, hát vigyázzon ezekre. Gondoltuk maga majd meggyőzi őket, hogy meg ne szökjenek.

Szépen elhelyezkedett a nyolc gyerek, én meg nem tudtam, hogy sírjak vagy nevessek örömben. Hát mi kellett még nekem, mint ilyen társaság, a nagy magány és az előéletem után.

Lassan megismerkedtünk. Mind a nyolcan határátlépők voltak. Volt közöttük, aki egyedül indult neki, volt egy társaság, három jó barát, ők együtt akartak átlépni a határon, ami bizony akkor már elég nehéz eset volt, még olyanoknak is, akik a határ közelében laktak. Nagyjából mindegyiknek egyforma volt a története.

Nagyon megbarátkoztunk, mert jó pár hetet töltöttünk együtt. Alapjában véve nagyon jó társaság volt. Mindegyik katolikus, és egyik sem volt Isten-tagadó, legfeljebb különböző fokban gyakorolták a vallásukat. Volt olyan is köztük, aki majdnem minden vasárnap járt templomba, imádkozott is rendszeresen, de volt olyan „másnapos” is, aki évenként kétszer, Karácsony meg Húsvét másnapján volt csak templomban.

Mivel eléggé hézagosaak voltak hittan-ismereteik, rövidesen sikerült elérni, hogy hittanóra-félét, vallási dolgokról szóló beszélgetéseket, tudtunk folytatni egymással. Remekül telt az idő, persze játszottunk, szórakoztunk mindenfélével. Eltekintve a börtön egyéb sivár körülményeitől, ez a társaság számomra is, de az ő számukra is nagyon jó volt.

Nemsokára sor került egyéni, négy szemközti beszélgetésekre is, Főleg este a takarodó után, egyenként, suttogva tudtunk beszélgetni. Volt köztük olyan, akivel még negyven év után is tartom a kapcsolatot, persze a legtöbbet ez már megszakadt, már a nevükre se emlékszem nagyon.

Rendszeresen közösen imádkoztunk, így nagyon értékes napjaink (napjaim) voltak itt a börtönben.

Az Úr Isten útjai kifürkészhetetlenek, itt is látszott. Mert közöttük kettő vagy három is volt olyan, aki ott a börtönben tért meg igazában, és lett gyakorló katolikus.

Később, évek múlva, a szombathelyi paptól hallottam, hogy ez meg ez a gyerek rendszeresen jár gyónni hozzá, és engem emlegetett, hogy én térítettem meg. Igencsak nagy öröm volt ez számomra.

Nemsokára beszélőre hívtak le, az ügyvéd keresett, akit a püspök atya, Kovács Sándor fogadott, hogy védelmemet ellássa. Beszélgetésünkben el kellett mondanom mindent. A vádiratot ő is megkapta, áttanulmányozta, de nem tudott hozzászólni nélkülem. Akkor elmondtam neki pontosan mindent, ahogyan volt. Azt a tanácsot adta, hogy az első tárgyaláson, vonjak vissza mindent, amit az ÁVÓ-n vallottam, most már nem kell visszahívástól tartani, mint azelőtt. Korábban, ha valaki bíróságon a koholt vádakat, amiket az ÁVÓ-n beismertettek vele, visszavonta, akkor az ÁVÓ visszakérte, és addig „puhították”, gyötörték, verték, kínozták, amíg a következő tárgyaláson újra olyan folyékonyan vallott, mintha gyermekkorától kezdve ezt tanulta volna be. – Nos, ettől ma már nem kell félni – mondta az ügyvéd –, nyugodtan vonjam vissza.

– Milyen címen?

Talán azt kellene mondanom, hogy az ÁVÓ-n már nagyon fáradt voltam, nem emlékeztem pontosan a 6 évvel ezelőtti, 1949-ben történt dolgokra. Nem az ifjúságnak, hanem az atyáknak ismertettem mindazokat a dolgokat, amiket az ÁVÓ úgy értelmezett, hogy a gyerekeknek mondtam, adtam elő, s fáradtságomban ezt én is aláírtam.

Ez így járható útnak látszott, ebben aztán meg is egyeztünk.

Azt mondta, ezek után minden bizonnyal új tárgyalás lesz, amire hív majd védő tanúkat, akik bizonyítják, hogy a gyerekeknek nem beszéltem ilyenről, és az atyák közül a konventből, a perjel urat hívatja meg, aki pedig azt bizonyítja, hogy csak a konventben beszéltem ezekről az ideológiai dolgokról.

* * *

Június első hétfőjén reggel 8 órára volt kitűzve a tárgyalás. A vádirat alapján tudtam, hogy a vád tanúiként kik lesznek megidézve. Szigorúan bizalmas, ügynevezett 00-ás ügy lévén, zárt tárgyalásról lehetett csak szó, egyedül édesanyámat engedték be. Egyébként – mint már írtam a legtöbb egyházellenes tárgyalást titkosnak minősítették, hogy ezzel is kerüljék az egyházüldözés látszatát.

Amikor felvittek a fegyőrök, a folyosón a tárgyalóterem előtt álltak a tanúk. Gerencsér József körmendi esperes úr, Horváth János körmendi káplán, Horváth Gábor, valamint megbilincselve, a koronatanú, a 14 évre elítélt dr. Török Jenő piarista – őt Budapestről a gyűjtőből hozták el az előző éjszaka.

Természetesen az ávos hadnagyom is itt volt, ő leghátul ült, és jegyzetelt az egész tárgyalás alatt.

A bíróság egy hivatalos jogász bíróból és két ügynevezett népi ülnökből állt. Az egyik nő volt, a másik férfi. Ezek a joghoz semmit sem értettek, viszont az ügynevezett népet képviselték. A korabeli magyar–magyar szótár szerint a „nép” a „kommunista párt”-ot jelentette...

A szokásos módon kezdődött tárgyaláson először a személyi adataimat kérdezték ki tőlem, azután került sor a vádirat felolvasására, ami elég hosszú időt vett igénybe, 4 oldal lévén.

Ezután a bíró sorban hívatta be a tanúkat. Az első tanú Gerencsér esperes volt, akinek azt kellett igazolnia, akárcsak utána a káplánnak, hogy mikor Körmenden együtt laktunk, ők látták, tudják, hogy milyen óriási gyerekforgalom volt nálam. Szentgotthárdiak, meg ki tudja még honnan, sokan kerestek fel. Az ő szereplésük ezzel véget ért.

Azután jött Horváth Gábor, aki a vádiratban is szerepelt, mint szentgotthárdi összekötő, akinek szintén be kellett vallania, hogy állandó kapcsolatban voltunk. Ő elmondta a lényegét egész világosan, hogy csak hittan; lelki életéről és vallási kérdésekről volt szó, semmi másról. Semmilyen olyan dolgot nem közvetítettem, aminek bármilyen távolról is köze lenne a politikához.

Végül jött a koronatanú, dr. Török Jenő. A szokásos kérdések után felszólította a bíró, hogy mondja el mindazt, amit tud a kettőnk kapcsolatáról, a mi szervezkedésünkről és így tovább.

Neki nem volt veszténivalója. Kár, hogy nem volt magnóm, mert, amit ott mondott teljes hévvel, szenzációs *vádbeszéd* volt az ateista kommunizmus ellen. Szólt az Egyház és a vallás üldözéséről, az ateizmusról, az ifjúság félreneveléséről és így tovább. Csodálatos *hitvalló* beszéd volt.

A bíró elég türelmesen végighallgatta, azután a kapcsolatunkról kérdezősködött. Elismertük, hogy egymással kapcsolatban álltunk.

Ezek után már mindenki bent maradhatott a tanúk közül.

Végül engem kérdezett a bíró: – bűnösnek érzem-e magamat? Világosan mondtam, én semmiféle demokráciaellenes bűnt nem követtem el. Amivel én foglalkoztam, az egyrészt állapotbeli és hivatásbeli kötelességem, másrészt sem az állam, sem annak bármilyen szerve ellen nem követtem el olyan vétet, amely a Btk.-ba ütközött volna.

Erre vita kezdődött az ügyész és én köztem arról, hogy ami az írott vallomásomban és a vádiratban is szerepel, azok a bizonyos ideológiai dolgok, amikről az ifjúságnak beszéltem, az nem politikum, az nem izgatás?

Akkor határozottan megmondtam, hogy ezekről egyetlen szót nem szóltam a gyerekeknek. Hanem 1949-ben, az után a bizonyos ankét után az volt a feladatom, hogy otthon az atyák előtt ismertessem a Budapesten egy héten át hallott előadások tartalmát.

Nagy megrökönyödés volt erre, hogy ezt akkor én miért nem mondtam meg az ÁVÓ-n. – Azt feleltem: – először is én három hónapig voltam az ÁVÓ-n, (észrevettem, hogy a két ülnök egymásra nézett és felszisszent) azalatt én olyan idegi terhelésnek lettem kitéve, hogy feledékenységből azt mondtam három hónap után, hogy a gyerekeknek mondtam mindazt, ami a vádiratban szerepelt, és nem az atyáknak. Ezt, most megmásítom, mert az atyák tudják bizonyítani, és a gyerekek is tudják igazolni, hogy mi volt a valóság.

A bíró anyagában voltak a névsorok. – Azt mondta, hogy mondjak neveket, akiket beidézt tanúnak a gyerekek közül.

Nagyvonalúan azt válaszoltam:

– Nekem teljesen mindegy, hogy kit idéztet be a bíró úr. Ott van bíró úr kezében a névsor, rengeteg gyerekekkel, tessék kiválogatni közülük bármelyiket. Másrészről az atyák közül szintén azokat hívhatja be, akiket csak akar.

Ez a válaszom, úgy láttam, kedvező irányban befolyásolta. Végül a ház főnökét, dr. Várkonyi Fidelt és két fiát választott ki. Anyámtól még lehetőségem volt elbúcsúzni. Török Jenővel is bátorítóan biccentettünk egymásra, de beszélnünk nem volt szabad.

Azután visszavezettek a zárkába.

* * *

Június végére tüzték ki a második, az új tárgyalás napját. Közben még egyszer tudtam beszélni az ügyvéddel, ő hívatott beszélőre. Világosan megmagyaráztam neki, amit a tárgyaláson mondtam, hogy tényleg más módon nem tudtam volna kijutni az ÁVÓ „rothasztó”-jából. Akkor mondta meg, hogy azért siettek, mert összesen csak három hónapig szabad előzetesben tartani valakit vizsgálati fogságban, az ÁVÓ-nál, sajnos, ezt nem tudtam.

Bizony, most már szabad lehetnék, ha akkor még 1-2 napig kitarítottam volna, gondoltam naivul. (Ugyanis ilyenkor egy nap múlva újra visszavitték a szabadultat, s minden előről kezdődhetett.)

Mindegy, most már vállalni kellett a továbbiakat.

* * *

Még egyszer megkértem az ügyvédet, hogy beszéljen dr. Várkonyi Fidél atyával, hogy emlékezzen vissza az én beszámolómról, amit erről a bizonyos 1949-es ankétról otthon, a szentgotthárdi rendházban előadtam a konventben.

A gyerekektől nem féltem, tudtam, hogy ők nem fognak semmit sem mondani, hisz övelük tényleg nem beszéltem soha ilyen dolgokról.

Közben volt egy szabaduló rab, akivel titokban – WC-papírokra írva – kiküldtem egy levelet Fidél atyának.

Mint később kiderült, ezt meg is kapta. Ebben kértem, hogy ha esetleg az ügyvédnek nem hinne, legyen olyan szíves emlékezzen vissza, és ne féljen a bíróság előtt elvállalni, hogy ők meghallgattak engem, és ott volt szó ezekről az ideológiai dolgokról.

Ezek után meglehetősen bizakodással néztem a június végi második tárgyalásom elé.

Hétfői napon, reggel 8 órakor én voltam az első, akinek a tárgyalása elkezdődött.

Ugyanazok voltak a népi ülnökök és a bíró is.

Édesanyám megint ott volt. Az ávos hadnagy szintén, hátul üldögélt. A folyosón várakoztak a leendő tanúk, a már korábban sokat emlegetett Ugri Misi, Bérbaltavárról valaki és Fidél atya.

A bíró először is ismertette, hogy mi volt röviden az első tárgyaláson, és miért volt szükség erre a második tárgyalásra. Elfogadta indokaimat, s ezért most megnyitja a második tárgyalást.

Ekkor ismét az ügyész ismertette a vádiratot.

Majd az első tanú következett, egy igen értelmes bérbaltavári 20 éves kislány. A bíró választotta ki, nem én. Nagyszerű volt a tanúvallomása. Világosan megmonda, hogy miről volt szó. Semmi politizálás, ők egyszerű falusi emberek, őket nem érdekli a politika, az ideológia, ők katolikusnak születtek, abban akarnak megmaradni, és én ezt a keresztény katolikus öntudatot erősítettem bennük ezeken a foglalkozásokon.

Ezután jött Ugri Misi. Szenzációsan vallott. A kérdésekre világosan és egyértelműen válaszolt. Úgy nézett ki mint egy színész, aki tökéletesen tudja a szerepét, pedig nem szerepet játszott, hanem a valóságot mondta el. A bíró részletesen kérdezte az előző dolgokról is, hogy én hogyan kerültem Szentgotthárdra, mit csináltam ott, először a kicsikkel, azután a gimnáziumban, hogy ott hogyan mentek a dolgok. Tudatosan, bátran, világosan, igazi keresztény katolikus öntudattal mondott el mindent. Nagyszerű volt.

A tíz alapelv is, és az alapszabályunk is ott volt az anyagomban, – 400 oldalnyi per-anyagom feküdt a bíró asztalán, mint később kiderült.

Végül a bíró rákérdezett, mint annak idején Tóth igazgató is, hogy micsoda dolog az, hogy politikával nem foglalkozom. Ilyen alapelvet a népi demokrácia nem ismer el, mert minden értelmiséginek, sőt még a gimnazistának is, aki értelmiségi pályára készül, igenis kötelessége politikával foglalkozni. Misi nagyszerűen disztिंगvált.

– Mikor azt mondtuk, hogy nem politizáltunk, akkor mi nem azt értettük, hogy nem szidjuk a rendszert, egyetértünk vagy nem, egyszerűen nem foglalkoztunk vele. Ami iskolai kötelesség, világnézeti tantárgy vagy egyéb, azt megtanultuk mert kötelező, magunkban pedig megtartjuk a véleményünket. Ezért aztán az atya előadásain, összejöveteleinken soha egyetlenegy szó sem szerepelt a mai rendszer bírálatairól, – ezt jelentette az, hogy politikával nem foglalkoztunk. Hozzátette még azt is, hogy világosan kiegészítik egymást a törvények. A mi törvényeink szerint ugyanis minden kommunistát testvérünknek tekintünk. Ez az igazi kereszténység.

Ezután következett Fidél atya.

A szokásos alapvető kérdések után, a bíró rátért a lényegre – tartottam-e én a konventnek 1949-ben bizonyos előadássorozatot.

Gondolkodik, gondolkodik...

– Igen, rémlik valami, hogy volt ilyen, általában ebéd és vacsora után az ebédlőben az asztalnál Géza testvérünk, akit itt látok, tartott valami előadás-félét.

– És mik voltak ezeknek az előadásoknak a témái, miről beszélt Kelety Géza?

– Az már olyan rég volt kérem, hogy én arra nem emlékszem.

Láttam, itt baj van, a bíró elég jóindulatúan érdeklődött, hozott fel témákat, amikről a vádiratban olvasni lehetett.

– Erről beszélt?

– Nem emlékszem, nem tudok visszaemlékezni, olyan régen volt kérem.

Gondolkozott a bíró. Feltettem a kezemet.

– Mit óhajt?

– Kérem a szembesítést!

A bíró beleegyezett. Egymással szemben kellett állnunk, kb. 2 méterre, és akkor én tettem fel kérdéseket, amikre ugyanazokat a válaszokat kaptam – nem emlékszem, nem emlékszem.

– De, perjel atya értse meg, ez most nagyon fontos, hogy visszaemlékezzen. Hát erről, meg erről, ilyen püspök tartott előadást. – Felsoroltam neveket, részleteket, adatokat előadásokból, semmi, de semmi...

Mintegy 10 perces kínlódás után a bíró megállapította, hogy a szembesítés eredménytelen. (Fidél atya nyilván arra gondolt, hogy az ÁVÓ-n engem meggyúrtak, hogy rajta keresztül magamat vádoljam. Ő felmérte, hogy ez is izgatásnak számít. Ugyanakkor feljelentés elmulasztása miatt ő is bajba keveredhetett volna. Bizonyára ezért tért ki a válaszáadás elől.)

A tanúk, akiket már kihallgattak, benn maradhattak. Láttam a gyerekek arcán, hogy nem értették az egész szembesítést. Ők jól emlékeztek, hogy ilyesmiről volt ez az ankét Budapesten, és arra is emlékeztek, hogy én erről beszéltem a konventben. Hátha még tudták volna, hogy én megüzentem az ügyvéd által és külön levélben is, hogy ne féljen engem vádolni. Ő nyilván az egészet provokációnak tartotta.

A bíróság ezek után visszavonult ítélethozatalra. Addig mindenki kimehetett a folyosóra.

Egy jó félóráig tartott ez a bizonyos szünet. Nekem bent kellett maradnom a tárgyalóteremben a smasszerrel.

Csöngetéssel beteltek mindenkit, aztán jött a hivatalos ítélethozatal.

Nagyjából a vádirat végső szövegezése alapján, a Btk. 2. b) pontja stb. értelmében bűnösnek találtattam államrendszer elleni izgatás bűncselekményében.

Mivel közvetlen sem tárgyi, sem személyi bizonyítékot nem találtak arra, hogy beszéltem-e vagy sem az általam megszervezett nagy létszámú, több helyen történő úgynevezett hitoktatásokon, és izgattam-e a rendszer ellen, ez közvetlenül sem a tanúk, sem egyéb bizonyítékok alapján nem mutatható ki. Azonban a mai helyzetben elképzelhetetlennek tartja a bíróság azt, hogy a vádlott ilyen nagy létszámmal, oly sok helyen és annyi fáradtsággal szervez ifjúsági csoportokat, részükre előadásokat tart, hogy ezt kizárólag lelki okokból, az ifjúság lelki, vallásos nevelése céljából tette.

Ezért feltételezhető, hogy közvetve vagy közvetlenül a rendszer ellen izgatott... Emiatt a bíróság Kelety Géza vádlottat 2 és fél évi szabadságvesztésre ítéli, amelybe az előzetes fogvatartás ideje beszámítható.

Nos, hát ez volt az ítélet. Jogilag nevetséges, mert beismeri az indoklásban, hogy nincs bizonyíték, tehát csak feltételezhető rólam ez meg ez. Jogi abszurdum ez az ítélet. Akkor még nem tudtam, hogy a bírók előre megkapták az ÁVÓ-tól az ítéletet, s az ő feladatuk volt erre megfelelő jogi formát találni. Ezek a politikai bíróságok nem ítéleteket hoztak, hanem előre meghatározott ítéleteket hajtottak végre.

Anyám sírva fakadt, tőle röviden engedtek elbúcsúzni.

A gyerekeknek is integettem, szomorúak voltak nagyon, ökölbe szorított kézzel mentek el. Engem pedig visszakísértek a zárkába.

Elítélve

Még aznap megkaptam a csikos, pizsamaszerű rabruhát. Mivel nyár volt, ez egy vászonféleségből készült ruha volt. Adtak még egy inget, meg egy alsót. Télen vastagabb posztóból készült rabruhát kaptunk.

A zárkában a társaim nagyon meg voltak botránkozva, mikor elmeséltem, hogy mi történt a tárgyaláson.

Most már várhattam, hogy bármelyik percben elszállíthatnak, mert a megyei börtönökben csak az egy éven belüli elítéltek tartózkodhattak.

Lassan teltek a napok, különösebb változatosság, élmény nélkül. Kaptunk különböző könyveket olvasásra, de ezeknek nem sok hasznát vettük. Csupa kommunista – általában oroszból lefordított – fércmű volt.

Legfeljebb arra valók, hogy az ember agyoncsapja jobb híján az idejét.

Azután a kenyérünkből csináltunk sakkfigurákat, és próbáltunk sakkozni, ez egy másik lehetőséget adott az időöltésre.

Még egy harmadik „szórakozásunk” is volt. Rengeteg, de rengeteg bolha volt. A szalmazsákokban gyűltek össze a bolhák, a szalmazsák varrásába tették le sörkéiket, tojásaikat a bolha anyukák. Minden este lefekvés előtt, mivel a bolhák kora éjszaka léptek működésbe, kb. 1 órás szórakozás volt, hogy ki-ki a maga szalmazsákján (illetve kettőnknek volt egy), összeszedi a bolhákat, és hatástalanítja, vagyis elpusztítja őket. Ez bevett szokás volt, és az is, hogy versenyszerűen számoltuk, hogy melyik szalmazsákban mennyi bolha van. 6-10-80-100 db felnőtt bolha jutott egy-egy szalmazsákra.

Egyszer aztán a bolháknál sokkal veszedelmesebb élősd is megjelent. Általános riadó volt a börtön területén a raboknál, mert kiderült, hogy valamelyik csavargó tetűt hozott be. Nem hajtetűt, hanem a normál test-tetűt. Ez kezdett terjedni, több rabnál vették észre az örök, főleg csavargóknál.

Ez az egyik legveszedelmesebb dolog, hogyha elterjed egy börtönben, ahol sok ember van összezsúfolva. Védekezésül 1-2 kádat megtöltöttek meleg petróleummal – abba kellett meztelenül belefeküdni egy-két pillanatra, utána megszárátkozni, de nem lehetett megtörölközni. Egyenként csináltuk, sorba egymás után. Mintha forró vízbe vagy olajba főztek volna bennünket. Szörnyű dolog volt, nagyon fájdalmas és égető.

Végül ezen is átestünk, és állítólag a börtön megszabadult a legnagyobb ellenségtől, a tetvektől.

* * *

Ezután egy nagyon szomorú dolog történt, amelyet részletesebben elmondok.

Egy napon elterjedt a híre, hogy behoztak a rendőrségről egy foglyot, akit kettős gyilkossággal gyanúsítottak. Hallottuk is, mikor vitték kihallgatásra, mert folytatódta a börtönben az ügyészi kihallgatásai. Az ilyen nagyobb bűnösök esetében – ahol tartani kell az esetleges szökéstől –, az egyik kezét a másik lábával láncsal, bilincsrel kötik össze, és amikor megy, ez mindig csörög. Elég gyakran hallottuk, hogy viszik kihallgatásra. Ilyeneknél nagyon kell vigyázni: aki már gyilkolt, az könnyen erőszakosságra vetemedik, úgy hogy két ór és még két másik kíséreléssel – egész menetben – vitték őt tárgyalásra, saját biztonságukért is.

Előző évben még szabadlábon voltam, mikor 1954-ben olvastam egy újsághírt. Vas megyében vannak az úgynevezett Szajki tavak; ez egy igen mély törendszert, ahol halakat tenyésztettek. A végén egy hatalmas gát. Több tó folyt egyikből át a másikba, kis patak révén. Itt még csónakázni is lehetett. A tóban kivételes embereknek tenyésztettek halakat, mint pl. pártembereknek, vezető politikusoknak. Nekik még azt is megengedték, hogy horgásszanak benne.

Nos, ebből a tóból egyszer – jó pár hónappal korábban kifogtak két hullát, egy férfit és egy nőt. Kiderült, hogy a nő a helybeli párttitkárnak volt a felesége, a férfi pedig barátja volt a párttitkárnak. Ezek ketten úgy látszik csónakáztak, talán négyen is, a párttitkár meg a barátja és a két feleség, akik szintén barátnők voltak.

Állítólag a csónak felbillent, nem tudtak úszni, és mind a kettő belefulladt. Ismétlem, ez csak egy rövid újsághír volt, de emlékeztünk rá.

Hosszú hónapok után derült ki, mivel elég félelmetes hírből állt ez a párttitkár, s mindenki rettegett tőle a környéken, hogy tulajdonképpen mi történt. A rendőrségen jelentkezett egy halór, aki messziről látta az egészet. Egy csónakban eveztek négyen, és egyszer csak ez a férfi, akit most behoztak gyilkosság gyanújával, bedobta a tóba a saját feleségét és a barátját. Később kiderült, hogy a párttitkár és a barátjának a felesége szerelmesek voltak egymásba. A másik két ember útjukban volt, így akartak tőlük megszabadulni. Mindenesetre ilyenkor ez a legegyszerűbb megszabadulási mód, nem kell valóperre időt és pénzt fordítani. Ott volt a mély tó, kitűnő eszköz. Nagyon jó helyzetben volt ez a párttitkár, mert mindenki félt tőle. Olyan időpontot választottak, amikor a környéken általában nincs mozgás. Estefelé szürkület volt, és egyik sem tudott úszni. A tanú vallomása szerint a párttitkár az evezőlapáttal jó ideig nyomta víz alá a férfit, mire az nagy nehezen megfulladt. A nő hamarabb fulladt meg és merült el. Később természetesen fölhajtotta őket a víz.

Szerencsétlenségként könyvelték el az újságok és a rendőrség az esetet.

A halórnek, hónapok múlva, *megszólalt a lelkiismerete*, jelentkezett a rendőrségen és vallomást tett, hogy ő akkor ezt meg ezt látta.

Természetesen a rendőrségen előszedték a férfit is meg a nőt is, hiába volt párttitkár, ez már főben járó dolog volt. Végül – hosszabb idő után – mind a kettő vallott, ennek alapján letartóztatták őket, a végén pedig börtönben kötötték ki.

Több tárgyalás is volt, fellebbezés, huzavona, elég jó ügyvédjük volt. A végeredmény halálbüntetés a férfinak, életfogytiglan a nőnek.

Hetekig várt egy külön zárkában, véletlenül tölem a harmadik vagy negyedik zárka volt, ahová ezt a gyilkost tették. Számára ez volt a siralomház.

Egy napon közölték vele – ennek a híre természetesen elterjedt az egész börtönben –, hogy másnap reggel jön a hóhér és kivégzik. Ezt a bíróság udvarán, egy külön erre a célra állított akasztófán hajtják végre. A régi hóhér nemzedékből Bogár János jön majd le Pestről a segédekkel.

Magam kapcsolatba akartam kerülni ezzel a halálra ítélt férfivel, akinek utolsó napja volt már csak hátra.

Először üzentem az egyik házi munkással, aki szabadon járhatott a folyosón. Ők adták be neki a lukon az ebédet, vacsorát. *Van itt egy pap a börtönben, rendelkezésére áll.* Minden bizonnyal megengedik, hogy meggyóntassam, hogy legalább így elrendezhesse az Úr Istennel a dolgát.

Nagyon finom ember volt a házi munkás, aki közvetítette az üzenetet. Válaszául kurtán-furcsán csak annyit mondott, hogy az illető nem kíván gyónni.

Én nem akartam ennyiben hagyni a dolgot.

Volt egy kapcsolattartási módszerünk. Ha egy csajkát a falra illesztettünk, és a másik oldalon egy másik csajkát, akkor ha egyik oldalon az ember elég jól belebeszél a csajkába, lehetett hallani a hangrezgésből amit a másik oldalon az illető mondott, mivel a falak meglehetősen vékonyak voltak.

Ilyen módon – két fal közvetítésével – az utolsó délután megpróbáltam érintkezésbe lépni ezzel az emberrel.

Mivel már átadták a rabok az üzenetet, mindenki erre figyelt, és arra volt nagyon kíváncsi, mi lesz a válasz. Az egész börtönben feszült hangulat volt. Senkinek sem volt más beszédtemája, csak ez, és mindenki sajnálta mint embert, hiszen bármekkora gazember is volt, de most az élete utolsó óráit éli.

Főleg nagy kíváncsiság övezte a pap és a gyilkos beszélgetését.

Nagyon finoman, szelíden megkértem – hiszen itt az élete utolsó napja –, hogy gondolja meg magát, és rendezzük el a jó Istennel a dolgainkat. Megkérem, biztosan megengedik az örök, hogy pár percre átmehessek a zárkájába. Utolsó kenetről és szentáldozásról, sajnos, eleve nem lehetett szó, mert se olaj, se ostya nem állt rendelkezésemre.

A két szomszéd zárkában lakó rabtársaim szó szerint közvetítették vissza nekem a gyilkos válaszait kérdéseimre, nyilván azzal a szándékkal, hogy lássam, milyen emberrel van dolgom.

Válaszul – nyomdafestéket nem tűrő hangon – engem mindennek elmondott. Közölte, hogy ő fütyül nemcsak rám, hanem az Istenre is, mindenkire, ő tudja, hogy nincs is, ha már egyszer így járt stb, stb...

Még egyszer kértem, de hiába.

40 év körüli volt. Ateista módon nevelkedett ebben az ateista világban, egy ateista országban. Mennyi, de mennyi ember fog majd így meghalni, ilyen állapotban. Szörnyű érzés volt.

Másnap reggel már ébresztő előtt mindenki magától felébredt. Várta, hogy mi lesz.

Hat óra előtt néhány perccel nyílt a gyilkos zárkájának ajtaja. Legalább hat őrs kísérte. Hallottuk láncainak csörgését, majd aztán elhalkultak a hangok. Levitték a bíróság udvarára. Az zárt fallal volt körülvéve, oda nem lehetett belátni.

Ahogy az örök később elbeszélték, már előző délután felállították az emelvényt, amelyen az akasztás lesz. Teherautóval hozta le Bogár János a hóhérekellékeket, megélhetésének az eszközeit. Felállította két segédjével az akasztófát, úgyhogy minden készen állt reggelre.

Hallottuk, hogy csak az örök lehettek jelen, meg a városból bírósági és jogász emberek, és a rendőrség. Zárt körű publikum volt ez, akik egyúttal hatósági tanúk is voltak. Az újságokban természetesen másnap megjelent a kivégzés híre, sőt már előző nap az ítélet is. Mi nem olvashattunk újságot, csak hallottuk.

A halálra ítéltet két markos hóhér-segéd kísérte. Az utolsó percekben, amikor már fenn volt a dobogón, elkezdett nagyon ordítani, káromkodni, szidni mindent az égvilágon, szóval nagy elkeseredéssel ment a halálba.

Rátették fejére azt a bizonyos sapkát, hogy ne lehessen látni az arcát, utána a nyakára a kötelet. Majd kirúgják alóla a padkát, akkor hirtelen megfeszül a kötél, mire az áldozat elveszti az eszméletét. Tulajdonképpen mindez csak egy pillanat. Mintegy tíz perc után a szakavatott hóhér a függő test egyik lábfejét lefelé alaposan megrángatja, ezzel elszakadnak az idegek és a gerincevel az egész gerinccsatornában. Ezzel tulajdonképpen véglegesen és visszavonhatatlanul beáll a halál.

Sokszor gondolkodtam el azon, hogy mi a nagyobb büntetés, a halál vagy a hosszú börtön. Az akasztás eltart egy pár percig, igaz, előtte 1-2 napi kínlás a siralomházban, a halál tudatával. Vagy pedig ami egy másik halál, ami az asszonyra várt, egy életlen át – húsz év volt az életfogytiglani ítélet – börtönben lenni, annak minden nyomorúságával, keservével együtt.

Hogy mi jobb?... Melyik a nagyobb büntetés?...

Magam a kommunisták börtönében töltöttem el elég hosszú időt, s most így utólag mondhatom, bizony 15 vagy 20 évet eltölteni a kommunista börtön körülményei között, ez nagyobb büntetés, mint a halál.

* * *

Aztán teltek-múltak a hetek egymás után. Lassan vége lett a nyárnak, elérkezett augusztus vége is már. Nagyon meleg nyár volt, sokat szenvedtünk tőle. Még egy-két említésre való eset történt.

Még szabadlábon voltam, amikor igen nagy port vert fel két ügy. Alsóság nevezetű községben – amely fele úton volt Izsákfa és Celldömölk között, volt egy nagy téglagyári tó, az Agyagos-tó. Egy bizonyos idő után, miután kitermelték az agyagot, feltör a víz, és elárasztotta az egész kitermelt területet. Ez is egy jókora, futballpálya nagyságú tó lett, több méter mély.

Még tavaly ősszel vagy nyáron egyszer arrafelé bicikliztem egyedül Celldömölkre. – Nagy tömeg állt ott a vízparton. Megkérdeztem, hogy mi az, mi történt? Hát mondják, hogy két csecsemő hulláját keresik csákllyákkal. Nem vártam meg. Később az újságban meg is jelent, megtalálták mind a kettőt, valami nehezék volt a nyakukban, hogy fel ne bukkanjának a haláluk után. A saját édesanyjuk a szülés után röviddel dobta be őket. Ez a bizonyos édesanya mint aztán kiderült, még két másik csecsemőjét is eltüntette, ugyancsak szülés után rögtön. A másik kettőt potyogtatós falusi pócegödörbe dobta bele, de már előzőleg megfojtotta a gyerekeket.

Négy gyilkosság. A négy gyermek mindegyike törvénytelen lett volna. Leányanya volt. Pontosabban az egész környék ismerős hölgye volt, aggleények és hűtlen férfiak számára. Azt hiszem nem kell néven nevezni ezt az ősi foglalkozást, ahogyan ez a húsz-egynéhány éves leány élt, s méghozzá elég jól, körülményeit tekintve. Csak közben négyszer elhibázta a dolgot, így született ez a négy szerencsétlen csecsemő. Természetesen elfogták, nyomozás, per stb...

Ugyanezen idő tájt már ekkor nagyon sok szigorú rendelet volt, feketevágások, egyebek ügyében. Borjút tilos volt vágni már évek óta.

Volt ugyancsak Alsóságon egy maszek hentes, aki bizony egy év alatt hét borjút is vágott, és adott el, jó áron. Valaki feljelentette, ő is a rendőrségre került. Mindkettőjüket ugyanabba a megyei börtönbe vitték, mint előzeteseket, vizsgálati fogságba.

1-2 hét különbséggel történt meg az ítélethozatal a bírósági tárgyalás után. Úgy emlékszem, először a nőt ítélték el, 4 gyermek-ember meggyilkolásáért, 2 azaz kettő esztendő kapott összesen.

A hentes, aki 2 kis borjút vágott le, ugyanattól a bírótól ugyancsak 2 esztendei börtönbüntetést kapott.

Ez a két ítélet önmagában is minősíti a kommunista jogrend milyenségét. Azt hiszem, ezen akkori „jog-állami” mivoltunkra jellemző, csodálatos igazságszolgáltatáshoz különösebb kommentár nem kell.

Legfeljebb annyit érdemes megjegyezni, hogy ebben az időben a legtöbbet emlegetett szó, és a párt hivatalos köszöntése is Magyarországon évtizedeken át a „szabadság” volt. A másik legtöbbet hangoztatott jelszó: „A szocializmusban legfőbb érték az ember”, nem úgy, mint a „kizsákmányoló imperialista kapitalizmusban”...

Az eddig leírtakból is látható, hogy ez a szocialista kommunizmusban a valóságban hogyan öltött testet.

* * *

Október 26-án rögtön a reggeli után az őr beszólt a zárkába, hogy le kell mennem. Az őr kíséretében elindultunk lefelé. A parancsnoki irodába vezettek be. Ott a börtönparancsnok felolvasta, hogy áthelyeznek a váci börtönbe, mint végleges, letöltő intézetbe.

Tudomásul vettem. Alá is kellett írnom. Ezt követően már fel sem mehettem a zárkámba. Valakit felküldtek, hogy hozza le a holmimat. Ennek elővigyázatossági célja volt, hogy a többi zárkatárs ne tudjon üzeneteket, leveleket, egyebeket küldeni a másik börtönbe. (Ugyanez volt a helyzet azokkal, akik szabadultak.)

Így el sem tudtam búcsúzni a gyerekektől, ezt nagyon sajnáltam.

Ezután elvittek a raktárba, ahol át kellett öltöznöm. Mindent átvizsgáltak, a leltárt megnézték, minden stimmelt, így aztán civilben, rövid várakozás után, egy zárt rabszállító kocsival engem és még másokat is – útnak indítottak. A többieket Budapesten letették az úgynevezett Gyűjtőfogházban, engem pedig a váci börtönbe szállítottak.

Ott a már jól ismert formaságok játszódtak le. Az aláírások után a raktárban átadták az ottani rabruhát, aztán elvezettek az úgynevezett MZ (magánzárka) épületbe.

A váci börtön a Budapest–Vác–Szob-i főútvonal és a Duna között fekszik, elég hatalmas területen.

A főépület többemeletes zárt rész, az országot felé esik az úgynevezett MZ osztály, ehhez csatlakozik körbe külön három nagy épület, ezekben normális körülmények között 1200 rab számára van hely.

Az MZ volt mindig az új rabok fogadó helye. Itt már sokkal normálisabb körülmények voltak, mint a megyei börtönökben. Hasonló nagyságú zárkában, mint amilyenben Szombathelyen raboskodtam, nem tízen, hanem csak négyen voltunk, négy külön szalmazsákkal, és négy külön polccal.

Ide jöttek mindig vizsgálatra – ez általában egy hónapig tartott – az új rabok, akiket megfigyeltek, miként viselkednek, nem kell-e félni lázadásuktól, szökésüktől vagy viselkedésükkel kapcsolatos egyéb bajtól. Ha valaki heteken át jól viselkedett, és semmi baj nem volt vele, akkor mehetett át a dolgozó rabok közé. Ezekből négy osztály volt. Mindegyikében kb. 250–280 hely volt, itt már hatan raboskodtak egy nagyobb zárkában, ahol emeletes vaságyak voltak.

* * *

Itt is úgy indult az élet, mint Szombathelyen. Megismerkedtünk, mindenkinek mindent el kellett mesélni.

Szóljunk még a börtönről néhány szót. A váci börtön tulajdonképpen állam volt az államban, pontosabban város a városban. Minden tekintetben önellátásra rendezkedett be. Esetleges városi vagy országos villanyáram-kiesés esetére önálló erőművel rendelkezett, s áramot termelt a börtön részére. Ha megszűnt a városi áram, abban a pillanatban automatikusan átkapcsolt, s termelte az áramot az egész fegyház ellátására.

Nemcsak a villanyvilágításhoz kellett az áram, hanem volt egy nagy gombgyártó üzem is. Műanyag gombokat gyártottak, özőn víz előtti gépekkel és technológiával, de az volt a fontos, hogy a rabok valamivel el legyenek foglalva, s közben hasznat is hozzanak.

A dolgozó raboknak napi 8 hosszat kellett termelniük. Normák voltak, 100%-ot kellett elérni ahhoz, hogy az illető megkapja az akkori 90,- Ft-os spejzolásai lehetőséget. 110%-nál 100,- Ft, 120%-nál aztán 110,- Ft; tehát az volt tulajdonképpen a munkánk bére, hogy spejzolhattunk, azaz élelmiszert vehettünk a hitvány rabkoszt kiegészítésére.

Fizetésünket szabályosan könyvelték, amelyből havonta ez a spejzolásai – bevásárlási lehetőség – nyílt. Csak ezt kaptuk tulajdonképpen kézhez, de ezt is csak papíron. Akik nem dolgoztak, azok 35,- Ft-ért, akik egy másik üzemben könnyebb munkán, a csillám üzemben dolgoztak, azok 75,- Ft-ért spejzolhattak.

Erre szükség is volt. Főleg nagyobb kalóriájú élelmiszereket, ill. gyümölcsöt és a szokásos tisztálkodási szereket vásárolták a rabok.

A gomb-üzemben a raboknak csak mintegy 40%-a dolgozott, mintegy 300–400 ember, így nem volt mindig telt ház. A többiek részben a kiszolgáló egységekben: a hőerőműben, az asztalos, lakatos, villanszerelő, szabó, cipész stb. műhelyben dolgoztak.

Mivel a börtön teljesen önellátó, szabályos kis államocská volt, legfeljebb az alapanyagokat vásárolták meg kint a városban.

Önálló sütő, hentes-üzemmel és további kiszolgáló részlegekkel rendelkezett. Ez lehetővé tette, hogy a rabokat nagyjából foglalkoztatni lehessen, kit-kit a maga szakmájában, ugyanakkor a rabtartás költségeit is így módon a rabok munkájával csökkentették.

120 fegyveres, géppisztolyos ávós őrizte a börtönt. Ezek azonban csak a külső falak mentén, őrtornyokban teljesítettek szolgálatot. Ez volt a külső őrség, egyszerre 60-an, két váltásban.

A belső őrség – nehogy a rabok el tudják venni a fegyvereiket, azok nélkül teljesítettek szolgálatot, minden osztályon – szintén váltással –, 3–4–5-en. Ezenkívül volt még a parancsnokság, az iroda, és a munkafelügyelők az üzemekben és a gyárakban. Ezek egy része polgári alkalmazotként úgy járt be a városból, a zöme azonban az őrséghez, a BM-hez tartozott.

A magánzárka osztályban mintegy 100 zárka lehetett, kb. fele el volt fallal választva a többitől. Ebben a különleges rabok voltak, ezt hívták „*lordok házának*”. – Mint utólag kiderült, 1956 után – Kádár Jánostól kezdve Rajk Lászlón át, mindenki, aki valamilyen érdemi párttiszséget töltött be az országban – „a forradalom önmagát falja fel” – egymást juttatták folyton börtönbe, és így itt már majd az összes nagy kommunista raboskodott. Nekik külön koszt járt, elkülönítve éltek az igaz, de pl. könyvekhez jutottak, írhattak, és ilyen értelemben jobb dolguk volt, mint a többieknek. Ők egymásról sem nagyon tudtak.

Grósz József kalocsai érsek is itt szenvedett éveikig. Hírek szerint rövid ideig Mindszenty is lehetett itt. Mások, egyháziak, világiak, és régi előkelőségek, mint pl. a Horthy-rendszerből miniszterek és minden rangú és fajtajú előkelőség raboskodott itt, ezért hívták „*lordok házá*”-nak.

Az MZ-ben az egy hónapos próbaidő során változatosságot jelentett, hogy ennek az épületnek nagy belső udvarán volt mindennap a reggeli séta.

A reggeli után az MZ egész épületéből az összes foglyot kivezényelték a zárkából, és az udvaron mintegy félórás kötött alakzatú séta volt. A nap ugyan ide sosem sütött be, mert a többemeletes épületszárnyak nem engedték be a napfényt a zárt udvarra, de a levegőzés és a mozgás magában véve is nagyon fontos volt a zárkák szűk mozgási lehetősége és zárt levegője után.

Számunkra ennél is lényegesebb volt, hogy így módon a többiekkel is tudtunk találkozni. Természetesen beszélgetni nem volt szabad, a téglalap alakú udvarban a falak mellett libasorban, hátratett kezekkel kellett körben sétálni. Lenn is több ór volt, de ami kissé félelmetessé tette a dolgot, az egyik elsőemeleti ablakból két

ávós gépfegyverrel figyelte minden mozdulatunkat. Érdekes megállapítást tett valaki, és az egész kommunista rendszerre jellemző volt, itt lehet legjobban tapasztalni, hogy mennyire fél ez a rendszer. Fél a lázadástól, az „összeesküvéstől” (a börtönben), fél a szökéstől, és a munkahelyeken fél a sztrájkától. Az aktív és passzív *félelem* rendszere ez. Alapja a megfélemlítés (ez az aktív félelem), és fél mindentől (ez a passzív félelem vagy inkább a rettegés).

De minden börtön szabály azért van a rabok részére, hogy megszegjék, kijátsszák. Ez a börtönökben a rabok létének alapja, éltető eleme. Ezt legjobban a mindennapi sétáknál tapasztaltam. Ha valaki bárkivel akart beszélni, leguggolt a cipőjét igazítani, megvárta, amíg azon rab halad el mellette, akivel beszélni akart, és a háta mögé állt. Én is rövidesen megtanultam úgy beszélni, hogy a szájam, ajkam ne mozogjon. Nos már az első sétánál kiderült, hogy sokan tudják, hogy pap vagyok. Ekkor egyedül én voltam az MZ-n pap, a többiek a másik osztályon voltak. Nos valaki a hátam mögé került, röviden kikérdezett, majd a hátul összetett kezembe adott valamit, s közben így szólt:

– Vigyázz, Jézus van benne!

Meglepődtem. Alig vártam a séta végét, a zárkában azután kibontottam a kis WC-papír galacsint és tényleg benne volt egy kis lencse nagyságú ostya, nyilván átváltoztatott. Ez óriási élményt jelentett számomra. Akkor október 28-a volt, és én 9 hónappal ezelőtt, február 1-én miséztem utoljára. Aztán lassan kiderült minden. Mindegyik pap titokban mindennap misézett, és ilyen módon, ahogy én kaptam, sokan mások is áldoztak. Másnap már több kis csomagocskát, kapszulácskát kaptam az Oltáriszentséggel, s így már én is tovább tudtam adni kis papírzacskókban Jézus Testét.

Vác letöltő intézet volt, ahol évekig, évtizedig éltek a rabok. Az ellátás itt sokkal jobb volt. Minden második nap kaptunk húst, többnyire pörköltet, és azt is többnyire lóból, de nemcsak a ló tüdejét kaptuk meg, hanem egyéb részeit is. A lóhús kicsit édeskesebb, mint a disznó- vagy marhahús. Általában, mivel sok emberre főzött az a hús-egynéhány szakács – rabok persze –, a húst legegyszerűbb volt pörköltnek elkészíteni, főzelékhez, burgonyához. Kaptunk még salátát, savanyúságfélét is, és valamilyen levest. Ez volt a keddi, csütörtöki, szombati és vasárnapi ebéd.

A vacsorák egyszerűbbek és egyhangúbbak voltak. Vasárnap mindig valami hideget adtak, egy darab sózott szalonnát, kb. 5 dkg-ra valót és úgynevezett „Sztálin-szalonnát”. Ez kemény, zselészerű lekvárból állt, melyet egyébként ifjúsági táborokban is fogyasztottak a szabad(abb) világban. Ezt a lekvárt általában szerettük. Ez volt a vacsora a megfelelően beosztott kenyér mellé. A napi adag kenyeret már reggel megkaptuk. Sajnos minden második nap a vacsora már gyengébb volt. Az úgynevezett C-rizs, azaz ócska, összetört, darabos törött rizs volt, amely a hosszú raktározás folytán – hiába volt rengeteg macska a börtön területén – egérpiszokkal volt teli, s úgy nézett ki mint a mákos tészta. A régi rabok már annyira unták, hogy inkább nem ettek semmit, illetve a spejzolt szalonnájukból vagy valami más, börtönben vásárolt ennivalójukból ettek. Ilyenkor szívesen nekem adták rizsadagjukat. Volt, hogy 3–4 csajkával is megettem. Mint kiderült, februártól októberig 16 kg-mal kevesebbet jutottam Szombathelyről Vácig. A váci időm alatt a nyugodtabb körülmények miatt, és talán éppen ennek a csodálatos egérpiszkos rizsnek a jóvoltából ebből 8 kg-ot visszahíztam.

A másik három ebéd többnyire levesből állott, krumpli, bab vagy egyéb leves, amiben nem volt semmi, és utána valami főzelékféle. Vacsorára aztán ezeken a napokon a maradék főzeléket kaptuk meg, vízzel felhígítva, hogy a szakácsoknak kevesebb dolguk legyen; ezt megbocsátottuk nekik. Valójában azonban ez nem a szakácsokon múlt, hanem az ellátást fizetésért végző gazdasági hivatal vezetőin.

Nagyobb ünnepeken a megspórolt lisztből fánkot vagy palacsintát sütöttek, 2-2 db jutott fejenként. Karácsony, Húsvét meg egyéb ünnepeken 2400 palacsintát vagy fánkot kellett készíteni az ünnepi ebédre, s ez bizony elég nagy teljesítmény volt! Már este nekiláttak, hogy délelőtre meglegyen. A szakácsok szerfelett nagyon rendesek voltak. Megtettek mindent, amire képesek voltak, és amennyit a gazdasági hivatal (a GH, amelyik ellátta nyersanyaggal őket) lehetővé tett, azt ők a legnagyobb mértékben kihasználták. Mindez a dicséretükre legyen mondva.

Ami a rabok összetételét illeti: itt kizárólag politikaiak voltak, nagyrészt háborús bűnösök, még a múlt rendszerből, rengeteg katonatiszt, rendőrtiszt, akiket nem akasztottak fel, életfogytiglanra vagy 10–15 évre ítélték. Azután régi horthysta minisztériumok előkelőségei, miniszterek, államtitkárok, osztályvezetők és így tovább. Hogy úgy mondjam, itt korábban igen előkelő társaság volt együtt.

De találkoztam olyan rabbal is, aki már a kommunizmusban bukott le, ilyen volt pl. egyik ávós főhadnagy. Egyszer megkérdeztem tőle:

– Hogyan jutottál – általános volt börtönökben a tegeződés – ide, mint ávós?

Tudjuk azt, hogy a Ferencvárosi Sportegyesület (a Fradi) azt hiszem, 1948-tól – amikortól a kommunizmus fondorlatos módon hatalomra jutott – elvesztette a Fradi nevét, és Kinizsi lett belőle. Mert a Fradinak a kommunisták értelmezése szerint reakciós jelentése volt. Ez a főhadnagy szenvedélyes Fradi-drukker volt. Az egyik Fradi-MTK meccsen (örök ellenfél volt a Fradi meg az MTK) teli tüdőből – persze nemcsak ő, hanem mások is – ordította a régi csatakiáltást: hajrá Fradi, hajrá Fradi! Egyszer csak a vállára tette a háta mögött a kezét egy civil pacák, hogy igazolja magát, jöjjön velem. Kiderült, hogy egy civilruhás ávós volt. Bevitte az ÁVÓ-ra, több mint 1 hónapot töltött ott, mert ugye, a Fradit csak a reakciók élteik, s a legmegbízhatóbb

közösségben, a kommunizmus élcsapatában, az ÁVÓ-ban ilyen embert nem lehet megtérni. Ezért a két szóért, hogy „hajrá Fradi”, 4 évet kapott. Legalábbis ezt mondta el magáról. Mindenesetre jellemző az akkori viszonyokra, hogy ezt mindenki el is hitte.

Megint eltelt, nem is egészen 1 hónap, amikor egyik reggel többünket kiszólitottak a folyosóra, és közölték velünk, hogy keresnek néhány embert a gombüzembe, feltöltésre és váltásra. Ekkor kerültem át én is oda, ahol miután betanítottak, gombokat políroztam. Egy szerkentyűbe kellett beletenni egyenként a gombokat. A műanyag öntőből kikerült és sorjázott, köröskörül lekoptatott, de még fénytelen műanyag gombokat kellett fényesíteni egy forgó korongon. Naponta több ezer darab volt a norma, melyet sosem értem el. Mindössze 1 hónapig voltam csak ott, de ezalatt is rengeteg jó barátra, ismerősre és tapasztalatra tettem szert.

Nagyon rossz és egészségtelen üzemrész volt ez a polírozó. A rabok több gépen is végeztek munkát. Rettenetes porfelhőben, egészségtelen műanyagporban dolgoztunk, napi 8 órát, közben volt félóra ebédszünet. Örültem, amikor megszabadultam innen.

Nemsokára igen előkelő álláshoz jutottam. Ugyanis az egyik hadnagynak – aki úgy látszik jó pártember lehetett – 8 általános iskolai végzettsége volt csak, mégis „érdemeiért” tisztírt rangot kapott, de ehhez el kellett volna utólag esti vagy levelező tagozaton végezni a gimnáziumot vagy más középiskolát. Ő kiszírt magának engem, mint tanár embert, hogy segítsék neki. Esténként vacsora után, 6 órakor volt a „zárás”. Ilyenkor létszámmellenőrzés után minden zárkát lezártak. Ezzel vége volt a napnak, legfeljebb a kukucskokon néztek be az örök időnként, hogy mit csinálnak a rabok. Nos, zárás után ez a jóember rendszeresen kihívott, és akkor az őrszobában vagy az örök kultúrtermében tanultunk. Ebben a helyiségben az örök részére ping-pong asztal, sakk, és más játékok álltak rendelkezésre. Az én tisztém ilyenkor hozta a könyveit: számtant és fizikát, főleg ez a kettő ment nehezebben neki, ezekből instruáltam, foglalkoztam vele.

Hálából eleinte – ő is persze beleunt fél-háromnegyed óra közös munka után – ping-pongoztunk, ami nekem nagyon kedves sportom volt. Ez nemcsak testmozgás, de jó kikapcsolódás is volt, nagy előnyt jelentett. A másik, amivel jutalmazott: akkor én még a gombüzemben dolgoztam, s mondtam, hogy nem valami jól érzem magam ott. Akkor a második osztályon, ahol éppen laktam, üresedésben volt egy fontos állás, az úgynevezett *raktárosság*. Ezt a házi munkások valamelyikével töltötték be. Az egyik rövidesen szabadult, kisebb büntetése volt csak, pár év, s a helyébe engem ajánlott. Így részben mint házi munkás, részben mint raktáros, egész nap szabadon mozogtam, zárás után pedig tanítottam a hadnagyomat.

Így sokkal jobban teltek a napok, és ami a legfontosabb volt, jóformán az egész börtön területén szabadon mozoghattam, napközben is, és ez lehetővé tette az Oltáriszentség közvetítését vagyis az áldoztatást. De ami még ennél is fontosabb volt, tudtam már beszerezni – papok révén – ostyát, és kis gyógyszeresüvegekben nagyon kevés misebort is, ami tiszta bor volt. Az egyik ör, akinek el nem árulhatom a nevét, hozott be faluja plébániájáról rendszeresen ostyát is, meg misebort is. Ezt aztán mi papok egymás között elosztottuk, kinek-kinek mennyi áldozója volt. Egyébként nagyon sokan áldoztak, naponta kb. mintegy 200-an. Hétvégeken, vasárnapokon pedig mintegy 500-an. Nagyjából 1000 fő körül volt a katolikusok létszáma. Nagyrésztük – ott legalábbis úgy látszott – megtért az Istenhez, és gyakorló katolikus életet élt. Viccesen szoktam mondani, hogy az ország legjobb egyházközsége a váci börtön, mert másutt a nők teszik ki az egyházközség gyakorló részének a javát, itt meg a férfiak voltak gyakorló katolikusok.

A misék már nagyobb gonddal jártak, mint az áldoztatás. Hatan voltunk egy-egy zárkában, volt olyan társaság, akikkel esténként nyugodtan lehetett zárás után misézni mindennap, de volt ahol gyanús, beépített ember raboskodott, (akiktől bizony félni kellett, ők voltak a „vamzerek”), mert az ateista parancsnokság természetesen ilyesmit nem tűrt el.

Néhány alacsonyabb rangú szakaszvezető, örvezető, rab ör vállalkozott arra, hogy a szentmise szövegét legépelve behozza. Én is kaptam egy ilyen gépelt másolatot, a Szentháromság-miséjét. Az állandó részek pedig megvoltak, ezt mondtam el mindennap. Ez nagyon nagy erőt adott számomra.

A váci börtönben 1 év alatt 218 szentmisét tudtam mondani, amiből a körülmények miatt – mint ezt lejjebb megírom –, mintegy 200 volt érvényes.

Az egyik ör aztán, aki rendszeresen hozta az ostyát és a misebort, valahogyan lebukott. Ki is rúgták, erre a többi is megijedt. Bora ugyan még volt abban az időben 8–10 papnak. Ők igyekeztek mindennap misézni, így én is. De az ostyával jutottunk bajba. Akkor valakinek eszébe jutott, hogy a patikában van ostya! Mert kórház is volt, amiről még nem beszéltem. Vácott országos börtönkórház volt. Akkor még nagyon sok gyógyszerhez kellett ostya, amit vízbe mártva az ember rátesz a kezefejére, a csuklójára, ráönti a keserű port, összecukja és úgy nyeli le vízzel együtt. Rengeteg ilyen ostyánk volt, ebből aztán bőven tudunk adni minden papnak.

De három hét után kiderült, hogy ezek a gyógyszerész ostyák nem búzalisztból, hanem rizslisztból vannak, így ezek a szentmiséink érvénytelenek voltak.

Ekkor már könnyebben mozogtam a börtön területén. Sok ismerősöm volt, s ily módon gyorsan sikerült egy ostyasütő „üzemet” csinálni. Említettem már, hogy a börtön saját péküzemmel rendelkezett. Ők szabályos búzalisztot kaptak, abból sütötték a pékjeink a rabok részére a kenyeret. Tőlük kértem lisztet. A lakatosokkal csináltattam két vaslapot, amire rá kellett önteni a vízzel kevert és összegyúrt lisztet, aztán meg lehetett sütni. A villanyszerelők a sütéshez egy téglát befűrészeltek, egymás mellé párhuzamosan megfelelő szélességű fűrésszel,

abba egy cekászt (hőre izzó dróthuzalt) tettek be egy csatlakozóval, amit aztán a konnektorba dugtam. A cekász felmelegedett, erre rátettem a vaslapokat. Elég nagy darab volt, úgyhogy normál ostyából is egyszerre tudtam sütni kb. 15 db-ot. Így aztán már korlátlanul jutott ostya a papoknak, ily módon mindenkit el tudtam látni ostyával. Miseborunk volt még egy jó darabig, később abból is meglett az utánpótlás. Most már korlátlanul misézhetett mindenki mindennap, ha a körülményei megengedték.

Vasárnapokon összehívtuk a teljesen megbízható embereket közös misére egy raktárhelyiségbe.

Általában legalább 4-5-en együtt mondtuk a szentmisét, és változtattunk át rengeteg sok ostyát Jézus Testévé. Így folyamatosan tudtunk áldoztatni.

Persze, mindez állandó veszedelem közepette történt, igazi keresztény katakomba körülmények között. Mert az örök nagyon figyeltek, sok gazember is volt köztük. Nagyon kevés volt a jó szándékú, aki ilyesmibe beavatható volt, egy-kettő, a több tucat közül, akik belső szolgálatot teljesítettek. Sokkal veszedelmesebbek voltak a spiclik, akik úgy jutottak előnyökhöz, hogy valakit, valamilyen módon be tudtak árulni.

Nagyon kellett vigyázni, sokszor a sétán vagy egyéb alkalommal az utolsó pillanatban vette a szájába az illető Jézus Testét, és papirossal együtt nyelte le a szent ostyát. Számtalan ilyen áldozás történt.

A szentmiséket hétköznap általában magamban mondtam el. Ez is elég rendkívüli körülmények között történt: valamilyen rejtékhelyre, kamrába, odúba, raktárba elbújtam és ott vagy egy asztalkán, vagy az ölemben voltak a konszekrálandó, átváltoztatandó ostyák, vagy az ingemnek abban a bizonyos hajtókéjében két gomb között, és az ölemben volt a misebor a kis gyógyszeres üvegcsében. Nyolc csepp volt a szabály, ez volt a minimum, amivel szabad misézni.

Volt egyszer egy szerencsétlen eset, de bebizonyosodott, hogy Jézus mennyire vigyáz ránk. Mindenkinek saját ruhája, illetve fehérneműje volt. Szombatonként reggel szedték össze a házi munkások minden osztályról az egész heti szennyest, az alsó nadrágot meg az inget.

Minden osztálynak a mosodában volt egy külön hatalmas nagy áztató- és mosógépe, amik forgó motorral működtek. Mázsányi holmit lehetett bele rakni, hogy hamarabb menjen a mosás. A második osztály is, ahol én dolgoztam, külön mosógéppel rendelkezett. Egy nagy teremben volt 5 vagy 6 ilyen gép, külön az MZ-nek és a négy osztálynak, valamint a kórháznak is.

Reggel 7-kor valami dolgom volt. Siettem, lerángattam magamról a ruhámat, az alsó ruhát odadobtam a többihez. Valamikor 9 óra tájt jutott eszembe, hogy Uram Isten, az elvitt ingemben legalább 15 átváltoztatott szent ostya, vagyis Jézus Teste volt!!!

Mint egy örült, rohantam le a mosodába, ahol óriási veszekedés, vita folyt. Már mindegyik gép működött javában, de a második osztály mosógépének valami műszaki hibája volt, nem tudták beindítani, úgyhogy a gép mellett még ott volt szárazon, teljes épségben összegyűjtve a rengeteg, több száz fehérnemű. Két vagy három rabnak megmondtam a számomat (6130 volt), s kértem, hogy keressenek egy ilyen számú inget. Rövidesen meg is találtuk, benne teljes épségben a mintegy 20 db becsomagolt szent ostyát, így ki tudtam venni sértetlenül valamennyit.

A csodával határos dolog volt ez. Ha 100 évig élek, akkor sem felejtsem el azt a pillanatot; hálátelt szívvel borultam le Isten előtt, hogy nem engedte, hogy szentségtörő módon semmisüljön meg Jézus köztünk élő teste. Nemsokára újabb előléptetésben volt részem, tanítványom, a hadnagy révén. Úgynevezett őrpapancsnoki írnok lettem. Tulajdonképpen ezt a tisztséget, feladatkört rabok nem kaphatták meg, mert meglehetősen bizalmi jellegű. Általában tisztek szokták ezt a feladatot ellátni. Mivel engem egyrészt megbízhatónak tartottak, másrészt a hadnagy hálás akart lenni, így megkérdezte, hogy vállalnám-e. Ez amúgy is elég nagy munkával járt, s legalább az egyik tiszt válláról leveszik ezt a néha bizony nagy feladatot és sok nehézséget jelentő munkát.

Az őrpapancsnoki írnoknak az volt a dolga, hogy az egész börtön minden rabjáról nyilvántartást vezessen. Ez nem személyi nyilvántartás, személyi adatlap volt, hanem arra terjedt ki, hogy az egész börtön területén milyen átrendeződések, személyi cserék, szoba- és zárkacserék történnek. Ez azért jelentett sok munkát, mert az őrség állandó félelemben élt – nemcsak Vácott, hanem minden börtönben –, hogy egy-egy zárkában egy társaság, ha sokáig együtt van, akkor előbb-utóbb rosszban töri a fejét, esetleg lázadást szít, szökést tervez vagy egyéb gondot okoz. Ezért arra gondoltak, hogy ezt úgy tudják megelőzni, ha 1-2 hétnél tovább nem tartják ugyanazt a 4 vagy 6 embert egy szobában, illetve zárkában. Az 1000 körüli létszámnál ez az állandó szoba-cserebere elég sok munkát jelentett.

Feladatom volt, hogy minden rab nevét és számát egy nagy könyvben, folyamatosan vezessem, hogy melyik zárkából melyik zárkába helyezték át. Ennek naprakésznek kellett lenni, úgyhogy én az egész börtön területén – beleértve a kórházat is – szabad mozgást kaptam zárás előtt és után is.

Gyakorlatilag kötetlen munkaidőt jelentett, tehát én bármikor, bárhova mehettem, bárkit megkérdezhettem, hogy mikor, hogyan hova került. Ez persze számomra a gyóntatások és áldoztatások szempontjából óriási előnyt jelentett. Sok munkával járt, mert jóformán egész nap nemcsak a feladataimat kellett teljesítenem, és üzeneteket, levélkéket továbbítanom, hanem elsősorban a szentgyónásokat és szentáldozásokat kellett kiszolgáltatnom. Ez nem csekély feladatot jelentett, még akkor is, ha naponta 14–15 órán át igyekeztem helytállni a munkában.

Egy közismert szomorú dologról is be kell számolnom, még ha röviden is. Manapság mindenki tudja már, akár az 1991–94. években készült „Félmúlt”-sorozatot látta a tévében, akár a börtönéletéről megjelent könyveket

olvasott, amelyek a rabok kommunizmus alatti sorsáról, életéről szóltak, hogy milyen kegyetlenül, milyen szörnyű kínzásokkal próbálták a rabokat vallomásra bírni. Ebben a témában én nem akarok belemerülni, csak két-három saját élményemről szeretnék beszámolni, amelyekről mint új fajta kínzás-féléről nemigen hallhattak a kívülállók.

Egyik alkalommal együtt voltam egy zárkában egy huszon-egynéhány év körüli fiatalemberrel, akit valamilyen koncepciós perben hallgattak ki, és mindenáron a bűntársak neveit akarták tőle megtudni.

Nos, ez a fiatalember akárhányszor – a zárkában volt a WC is – vizelt, mindig panaszosan nyögdecselelt, mintha nagy fájdalmai lennének. Egyszer, amikor négy szemközt voltunk, megkérdeztem, hogy mi ennek az oka. Némi töprengés után elárulta, hogy az ÁVÓ-n mit csináltak vele. Már hosszú ideje bent volt, sok mindennel kínozták, gumibottal verték, villanyárammal kezelték, és így tovább, és akkor egy nagyon aljas dolgot tettek vele.

Egy bizonyos „hölgy” jött be a kínzókamrába két másik ávos kíséretében. Le kellett vetkőznie (általában a kínzások meztelenül történtek), majd az illető hölgy merevedést idézett elő a hímvesszőjében, s akkor egy kb. 10–12 cm hosszú üvegsövet nyomott bele, azt a másik egy gumibottal apró darabokra törte. Tudvalevő, hogy a vizelet savas tartalmú, élete végéig mindig borzalmas kínok között lesz képes csak vizelni. Ez nem egyszerű kínzás volt, hanem egy életre szóló megnyomorítás. Később még egy idősebb rabbal találkoztam, akivel ugyanezt csinálták annak idején, 1953 előtt az ÁVÓ börtönében.

A másik is különösen szörnyűségeket esett át. Egy előkelő állásban lévő Horthy-rendszerbeli politikus mesélte el szintén négy szemközt az ő történetét, mivel igen jó viszonyba kerültem az illetővel. Nevét nem akarom leírni. Mint háborús bűnös és a Horthy-rendszerben képviselő sok mindent akartak belőle kizsákolni. Nem vallott. Sokféle kínzáson esett át, és a végén azt mondták: most akkor elrohasztunk, ha nem vallasz.

Bevitték egy olyan hullaházba, ahol csupa kínzásokba belehalt ember feküdt. Meztelen volt ő is meg a hullák is. Ezután egy hullával szemben (arccal és egész testtel szemben) szorosan összekötözték, és így volt étlen-szomjan, csak vizet adtak neki időnként valahogy. Hogy ez az ember, aki egy jó pár napos hullával együtt élt szorosan összekötözve egy egész héten át, mit érzett ezalatt, azt leírni, megmagyarázni, érzékeltetni nem lehet. Azt hitték az örök, hogy ebbe majd belehal, de nem pusztult bele, egy hét után szétbontották őket. Bizonyos idejű kórházi ápolás után a végén életfogytiglani ítéletet kapott.

* * *

Más témára térve: voltak a börtönben – mint minden nagyobb közösségben – jóhumorú emberek, akik a szerencsétlenségüket nem vették annyira tragikusan, szenvednek ugyanúgy, mint mások, de igyekeznek humorosabban felfogni helyzetüket, és ezzel egyúttal másoknak a sorsán, hangulatán, lelkületén is segítenek. Akiről beszélek, 10 évet kapott. Jó pár éve meghalt az illető. Igen jó barátom volt később is. A börtönévek után nálunk lakott egy évig. Az ő esetét szeretném elmondani. Szombathelyi egyházmegyei pap volt, *Kulcsár István* a neve. Egy kis faluban működött, nem volt éppen nagy híve a rendszernek, elég sok baja volt a falusi előljárókkal (párttitkár, tanácselnök és így tovább)... Az emberei, a hívei nagyon szerették, éppen azért, mert tudták róla, hogy nemcsak hogy nem békepap, de ki nem állhatta a rendszert. Ez sok minden apróságban megnyilvánult, csak egy-két esetet idéznék fel.

Azokban a sötét 50-es években, a kulákokra, így a plébánosokra is, akik 20 holdon felüli birtokkal rendelkeztek különösen odafigyeltek. Szemükben a plébános és a plébánia a reakció „fellegvárát”-nak minősült. Minden lehető alkalmat felhasználták, hogy sújtsák és büntessék őket. Ugyanez történt vele is: amikor és amibe csak lehetett, belekötöttek. Ő azonban ezeket nem viselte el passzív módon, hanem a maga módján, amikor csak lehetett, visszavágott. Kis falu lévén természetesen minden ilyen dolog visszakerült – akár pletyka, akár spiclizés formájában – az illetékes helyekre.

Egy-két ilyen esetet ismertetek az érdekesség kedvéért, de ő rengeteget mesélt el. Annak idején nem volt fakitermelésre joga senkinek, akár saját kis erdejében, akár udvarában, kertjében kellett egy darab korhadt fát kivágni, ahhoz is külön tanácsi engedély kellett. Az ő plébániakertjében volt egy igen nagy, terebélyes fa, amely igen jó lett volna tüzelőnek; ugyanis erre való fához, pláne egy kulák-féleség, egy pap hogyan is jutott volna hozzá az 50-es évek elején? Ez volt a legsötétebb időszaka a Rákosi-korszaknak. Olyan módon segített magán, ahogy tudott. Áthívta a szomszéd János bácsit, aki nagyon jó hívő volt:

– János bácsi! Jelentsen fel engem a tanácsnál!

– Hogy én a plébános urat feljelentsem?! Inkább szakadjon ki a nyelvem, mint hogy ilyet tegyek. Én ezt nem teszem meg.

– De János bácsi, ha jót akar nekem, ha segíteni akar, jelentsen fel a tanácsnál, még hozzá minél hamarabb! Tegye meg, amit mondok.

Hümmögött az öreg egy darabig.

– Hát mi lenne az, plébános úr?

– Ide figyeljen, látja ezt a hatalmas nagy gesztenyefát, ami itt az udvaron elég nagy helyet foglal, és elég nagy árnyékot is csinál? Nekem nagyon jó lenne tűzifának télen, a helyére pedig tudnék valami mást ültetni.

– Mi az én dolgom ebben?

– Tudja, János bácsi, engedélyt én nem kapok, hogy ezt kivágathassam, de ha maga feljelent, hogy magának kárt okoz az én fám, akkor azonnal utasítani fognak engem, hogy a fát rögtön vágassam ki.

Elgondolkozott az öreg...

– Ebben tényleg van valami, plébános úr, de hogyan csináljuk ezt, amikor ez a szerencsétlen fa a maga növényeire vet árnyékot, az én kertemre pedig nem jut árnyék!

– Ne törődjön ezzel, nem fogják ezek megfigyelni, örülnek, hogy a plébánost feljelentik.

Így is lett. János bácsi feljelentette a tanácsnál a plébánost. Már másnap megjött az írás, hogy a fát 24 órán belül el kell onnan tüntetni. Így meglett a tüzelő. Egy szobában tudtam fűteni, hogy ne fagyjak meg. Hetekig ezen röhögött az egész falu.

Másik ilyen csínytevése, amire emlékszem, ahogyan ő mesélte:

„Igen rossz viszonyban voltam a helybeli rendőr körzeti megbízottal, aki nagyon sokszor járt a plébánián. Vagy az nem tetszett, hogy szemetes volt az udvar, vagy valami más. Sokszor fizettem 50 vagy 100 Ft büntetést, ami akkoriban igen nagy pénz volt.

Egyszer az én rendőröm bejön a plébániára. Volt egy házvezetőnőm, aki nagyon szerette a virágokat, és bizony sok szép virág pompázott a kertben. Tavasz volt, május. Bejön, és azt mondja:

– Plébános úr, a menyasszonyomnak van a névnapja. Szeretnék egy szép csokorral kedveskedni neki, adna-e nekem egy csokorra való virágot?

– Hogyne, hogyne, biztos úr. Menjen ki a kertbe, aztán válassza ki tetszése szerint amit csak kíván!

A rendőr nagy boldogan kiment, vagy félóra hosszat válogatott a virágaim között, egy hatalmas csokorral jött vissza. Odajött, megköszönte, mondom:

– Nagyon szívesen, biztos úr, de van egy probléma.

– Mi lenne az?

– Ezekért a virágokért fizetni kell! – rámnézett mérgesen. – Igen, ez legalább 120 Ft, de magának kivételesen odaadom 100 Ft-ért.

Addig erősködtem, míg bizony kénytelen volt 100 Ft-ot fizetni, ami akkor nagy pénz volt.”

Sok ilyen apró ügy halmozódott fel. Arra nagyon vigyázott, hogy a prédikációiban véletlenül se szidja a rendszert, vagy mások előtt, csak a legbizalmasabb emberek között. Így is nagyon jól tudták róla, hogy mennyi gondja van a „népi demokratikus szocializmussal”, s hogy emiatt ki nem állhatta a „kommunizmust”.

Egyszer megjelenik egy ávós csoport a plébánián, házkutatási parancssal. Ez 1952-ben, a legvadabb időszakban történt. Házkutatási parancs. Mentek sorba, végignézték mindent, először semmi eredmény, aztán lisztet találtak, amire azt mondták, hogy több, mint amennyit tarthatott volna. Azonkívül lényeges dolog nem volt, viszont észrevette az édesanyja – aki szintén vele lakott akkor –, hogy az egyik ávós a ruhásszekrényben, ahol a fogasos ruhák, zakók és egyebek voltak, matat, és utána megy egy másik, ő szintén végignézi az összes zsebet. Egyszerre nagy diadalkiáltással hívja oda a többieket:

– Íme egy pisztoly! Fegyverrejtegetés!

Nyilvánvaló volt, minthogy nem találtak semmit, az egyik belerakott az atya kabátzsebébe egy pisztolyt, a másik meg megtalálta. Rögtön elvitték az ÁVÓ-ra. Ott hosszú időt töltött el. Vas megyei lévén szintén a szombathelyi ÁVÓ-n volt.

Akkor még nagyon csúnyán mentek a vallatások – 1953-ig – és 10 évet kapott. Fellebbezett, de hiába. 10 évet kellett leülnie semmiért. Csak azért, mert nem szerette az ateista, idegen érdekeket kiszolgáló rendszert (azt, amelyik állandóan hirdette, hogy jogállam vagyunk, s ennek megfelelően gondolat- és szólásszabadság van).

Nagyon sok minden érdekes dolgot mesélt az életéből, főleg humoros dolgokat, küzdelmét, harcát – a maga módján – a rendszerrel.

* * *

Sajnos, mint már említettem, nem napról napra tudtam írni ezt a könyvet, több év után sajnos ezekre a színes epizódokra már nem emlékszem. Viszont nagyon világosan van előttem egy-két esemény, ami már a börtönben történt velem.

Az atya a váci börtönben a csillámpala üzemben dolgozott. Itt 20–25-en, olyanok kaptak állást, akik a nehezebb munkát nem bírták. Ülni kellett napi 8 órát, félóra ebédszünettel. Ez idő alatt egy finom késsel kellett, valahonnan a hegyvidéki bányákból hozott, úgynevezett csillámpaláról a finom csillámréteget leválasztani. Ez akkoriban az elektromos iparban fontos alapanyag volt. Mivel a munka rendkívül unalmas és ugyanakkor munkáigényes volt, ezt raboknak adták ki. A normál munkaerőt teljesítmény alapján egyszerűen nem lehetett fizetni. Ezek is ott szegények, soha nem érték el a 100%-ot, ezért önáluk a maximális spejzolási lehetőség 75 Ft volt havonta. Dehát a munkájuk sem volt olyan szörnyű, csak nagyon unalmas.

Történt egyszer egy reggel – ott is 6 órától 2-ig dolgoztak –, hogy semmi kedve nem volt fölkelni és munkába menni. Szépen benn maradt a zárkájában. A napos őr 8 óra tájt végigment a zárkákban, nincs-e valami

rendetlenség vagy pedig nem maradt-e valaki lógósként ott. Persze az örök mindenkit ismertek, ő is akkor már három éve volt benn. (Ez egyébként 1955-ben történt, amikor én is ott voltam.) Hát látja az atyát, hogy ott fekszik az ágyában.

– Mi van Kulcsár? Miért nem ment dolgozni?

– Jaj, őrmester úr, mert nagyon-nagyon beteg vagyok!

Hozzá kell tennem, hogy ezt az őrmestert igen jól ismerte. Ott dolgozott az osztályon, ott teljesített állandóan szolgálatot. Nagyon szeretett mindenféle idegen, többnyire latin és nemzetközi kifejezésekkel dobálózni. Csak nem nagyon ismerte őket, és sokszor elég nevetséges dolgokat mondott.

– Aztán mi baja van, Kulcsár?

– Hát, őrmester úr, *horror laboris acutus*.

– Ja igen? Hát az tényleg nagy betegség. Akkor jól van, csak feküdjön és pihenje ki magát.

Ezzel elment. Meg kell jegyezni azok számára, akik nem tudnak latinul: a *horror laboris acutus* annyit jelent, mint heveny munkaiszony.

Persze napokig ezen nevetett az egész váci börtön.

Egy másik hasonló eset ugyanezzel az őrmesterrel történt. De ez már egy kicsikét kacifántosabb dolog volt.

Mindennap reggel zárkavizit volt. Sorba kellett állni a raboknak, és volt egy úgynevezett zárkafelelős, akinek – mint a katonaságnál – jelentést kellett tennie a létszámról, és ha valami gond volt, azt is a reggeli jelentés alkalmával beszélték meg.

Egyik nap az ilyen jelentés alkalmával bejön az őrmester, sorbaállnak a rabok. Kulcsár Pista jelenti, hogy hányan vannak.

– Őrmester úr, volna egy problémánk. Ön rendkívül szifilizált ember, bizonyára meg fogja érteni, hogy bizonyos dolgokban a raboknak szuterén joguk van arra, hogy a jogaik mellett nyíltan és jogszerűen menstruálhassanak.

– Na... hát... igen, igen... én ezzel tisztában vagyok – mondja az őrmester –, hát akkor mondja meg, hogy mi az a sérelem.

A sérelemre – most elmonda – már nem emlékszem.

De ezen a csodálatos internacionális egyvelegen nem napokig, hanem hetekig röhögött az egész börtön, és ez a mondat szállóigévé lett.

* * *

Mint már említettem, napi újságokat természetesen a rabok nem olvashattak, de volt egy bizonyos „rabújság”, erősen cenzúrázva. Valamicskét azért lehetett belőle kiolvasni, hogy milyen változások kezdődtek meg 1956 elején. Írószövetség stb., én ezeket nem akarom ismertetni, mert közismert dolgok.

Kezdett erjedni és bomladozni a rendszer. Szabadabbak lettek az újságcikkek, ahogy az örök, meg az új rabok mondták. És ami nagyon fontos volt, egymás után vették elő a korábbi koncepciós pereket. Nem annyira a háborús bűnösöket, hanem az olyat, ahol nyilvánvaló volt, hogy semmi bűne nincs az illetőnek. De főleg azokat a koncepciós pereket, amelyek előre megtervezett kitaláláson alapultak.

Egymás után, majdnem naponta szabadultak emberek, akiknek ügyét perújrafelvétel alapján újra tárgyalták. Felmentették és rehabilitálták őket a maguk módján, mert hogyan lehet rehabilitálni azt, aki ártatlanul 6–8 évet töltött börtönben. Hogyan lehet azt kárpótolni???

A rendszer összeomlása után, 40-egynéhány évvel később volt ugyan „kárpótlás”, ami közröhejbe fulladt.

Megkezdődött egy bizonyos fokozott állandó mozgás. Más börtönökből, kisebb fegyházakból, munkahelyekről ahol csak pár tucat rab volt, kevesen maradtak, ezeket szétszórták más, nagyobb börtönök között. Jöttek újak, mentek régiek. Ez persze az új idők jele volt. Ennek egyik következménye az lett, hogy bent is a légkör – a rabok és az örök között – enyhébbé vált, mert az örök sosem tudhatták, kivel állnak szemben. Nemsokára ez vagy az a rab szabad, és talán hálás lesz neki, hogy jól viselkedett, jól bánt vele. Minden ör jóformán ebben reménykedett, ebben bizakodott. A rosszindulatúbbak félni kezdtek, gonoszásaik következményeitől.

Ezekben a hetekben „szeretett” börtönparancsnok urunkat, – az igen kis termetű alezredest – igen nagy pech érte. Ez abban állott, hogy irodájában éppen bent volt egy beosztott tisztje, amikor a következő dolog történt.

Kopogtatnak.

– Tessék – mondja az alezredest.

Nyílik az ajtó és teljes díszben megjelenik egy katonatiszt, egy ezredest egy csomó érdemrenddel a mellén. Az alezredest felugrik, tiszteleg és szabályosan jelent. Az ezredest gunyoros hangon válaszol.

– Alezredest úr vagy elvtárs, ahogy tetszik, mi már régi ismerősök vagyunk.

Az alezredest néz, néz, tűnődik, zavarban van. Közelebb lép az ezredest. Leveszi a sapkáját.

– Így sem ismer meg, alezredest?

– Uram, Isten – egyszerre volt az ateistának Istene –, hisz maga nemrég szabadult...

– Igen, és nem győztem otthon elmesélni családomnak a maga sok gazemberségét, gonoszságát, amit itt a rabokkal, többek között velem is éveken át művelt. Vigyázzon, mert a maga által emlegetett Isten malmai lassan örölnék, és egyszer maga is a malom fogai közé kerül!

Ezzel sarkon fordult és tisztelgés nélkül kiment.

A börtönigazgató megsemmisülve rogyott székére.

A pechje az volt, hogy ezen a jelenlévő tiszttal révén az egész börtön rabostul, öröstül tiszta szívből örült – mert legszebb öröm a káröröm –, vélték a rabok.

Hát ezért lettek ez idő tájt a rabőrök olyan „jó” fiúk...

* * *

Június 5-én reggel 6 órakor nagy lármát hallatszott a gombüzem felől. Mivel szabadon járhattam-kelhettem, odamentem megnézni, mi történik ott?

Rengeteg rab kiáltozott az udvaron. Megkérdeztem valakit, mi van?

– Sztrájk! Nem hajlandók dolgozni, mert a parancsnok eltiltotta munkaidő alatt a dohányzást az eddig kijelölt dohányzóhelyeken is.

A rabok 80–90%-a – nyilván idegei megnyugtatóására – dohányzott. Sokan spejzolás pénzük legnagyobb részét cigarettára költötték, így hát nem volt csoda, ha tiltakoztak, hogy 8 órán át nem dohányozhatnak.

A vége az lett a dolognak, hogy 106 embert megfogtak a közben összegyűjtött örök, és átvitték őket az MZ-re, ott teljesen feltöltötték a zárkákat. Aztán egész nap folyt a kihallgatás, egyenként vitték őket a parancsnokságra, ahol akkor már a belügyminisztérium és az ÁVÓ emberei is ott voltak Pestről. Elvégre a kommunizmusban sztrájk? Az valami elképzelhetetlen dolog, főbenjáró bűn, felségsértés, hazaárulással egyenlő. Különösen börtönben.

Dél felé elcsendesedtek a dolgok, a gombüzem persze munkaerő híján nem működött. A nap úgy telt egyébként, mint máskor.

Éjszaka – éjfél körül lehetett, óránk nem volt, de már mindenki aludt – egyszerre riadó, mindenkit kizavarnak a folyosóra. Egy sereg őrt jelent meg, minden zárkába bementek kettenként, hármanként. Mi ezalatt a folyosón álldogálunk, sorakozva egyenes vonalban a fal mellett. Vagy félóraig tartott a hipis, majd dolguk végeztével kijönnek az örök a zárkákból. Visszamegyünk.

Minden ágy feltúrva, szalmazsák kidobva, holmijaink is szerteszét szórva. Majd egy újabb óra, mire mindent rendbe teszünk. Utána nem tudunk elaludni, azt találgatjuk, mi volt ez, mit kereshettek.

Másnapra megtudjuk.

5-én délelőtt volt a sztrájk és a 106 ember elkülönítése az MZ-re; és – tessék elképzelni – a Szabad Európa rádió esti híradásában nemcsak a sztrájkáról tudósít, hanem sorban bemondja a 106 elkülönített ember nevét!

Ismét nem tudtuk, sírjunk vagy nevéssünk. A bölcsek azt találták ki, hogy ezt csak egy rejtett rabrádióon keresztül tudhatta meg a Szabad Európa, amely nyilván valamelyik zárkában, egy szalmazsákban volt elrejtve. Az ostobaság teteje: hogy tudta volna bárki is a 106 ember nevét ilyen gyorsan leadni rádióon? Nyilvánvaló, hogy a fegyőr tisztek között volt kém, akinek kezébe juthatott a névsor, azt lemásolta vagy elvitte haza, és szépen eljuttatta valamilyen – tényleg titkos – csatornán a Szabad Európához.

A kommunizmus ismét bemutatta mérhetetlen korlátoltságát – és rossz lelkiismerete miatti állandó félelmét...

Csillaghullás

1956. június közepén újabb alapvető változás történt az életemben. *Süle Ferenc*, a szombathelyi püspök titkára szabadult. Ő hét évet kapott, mert Rómába küldte azt az ötéves jelentést, amelyet a világon minden püspöki egyházmegye rendszeresen küld, és az egyházmegye elmúlt öt évének vallási, hitéleti statisztikai jelentését tartalmazza. Emiatt „kémkedésért” elítélték. A hét évből körülbelül a felét le is töltötte, mikor per-újrafelvételt kezdeményeztek a változó körülmények között, amit természetesen revideáltak, s a tárgyalás után azonnal szabadlábra került. Ezt megelőzően mi tartottuk a kapcsolatot, sokat beszélgettünk egymással.

Szabadulásával a rabkórház, amely százágas volt, pap nélkül maradt volna, engem kért, hogy legyek az utóda. Megbeszéltük, s rövidesen elintéztük, hogy átköltözhessenek a kórházba ápolónak. Ott mindig előfordulhatott haláleset, szükség volt gyóntatásra, áldoztatásra. Az ápolók közül nyolcan, az orvosok közül heten voltunk rabok. Két különböző zárkában voltunk, de az ajtók állandóan nyitva voltak, mert bármikor szükség lehetett ránk. Nagyjából olyan volt, mint egy normál kórház, de fegyőrök vigyáztak arra, hogy senki meg ne szökjön.

A kórház három vagy négy emeletes volt, s az egész országból hozták ide a TBC-s betegeket. Ez akkor még elég gyakori betegség volt, főleg olyan raboknál, akik hosszabb ideig pincében raboskodtak.

Az alsó rész, a földszint, a helybéli, váci kb. 1000–1200 rab betegek számára volt fenntartva. Ezeket is, meg a tüdőbetegeket is ápoltuk. Az orvosokat és ápolókat nem úgy zárták mint a többi rabot, a kórház volt inkább nagyon elkülönítve. Néhány ór vigyázott éjjel-nappal, hogy az ápolók se szökjenek meg.

Süle atya távozása előtt átadta nekem a betegek olaját az ostyákkal és a miseborral. A kórház egy szép kertben volt, ahol a lábadozó rabok sétálhattak, és ott szabadon mozoghattunk mi is.

A zárás után szoktam misézni, az ápolók és az orvosok között egyik se volt spicli-gyanús, mivel az elődöm is ezt csinálta, s nem bukott le, nyilvánvalóan nem fenyegetett ez a veszély engem sem. De az is lehet, hogy már efelett is szemet hunytak – 1956 nyarát írtuk akkor.

Volt egy nagyon érdekes betegünk, erről szeretnék megemlékezni. A földszinten, tehát a váci börtönhöz tartozó részen ekkor raboskodott egy 90 éves falusi parasztbácsi. Őneki adtam fel egyszer a betegek szentségét. Vallásos ember volt, 89 éves korában kapott életfogytiglani börtönt gyilkosságért. Az öreg eléggé beszédes, barátságos ember volt, egyszer odaültem az ágya szélére, és ő szívesen elmesélte az esetét, ami nagyon jellemző volt az akkori magyar viszonyokra.

Egy Vas megyei faluban éldegélt családotul, már dédunokái is voltak. A szomszédai is idősebb emberek voltak, de nagyon rossz viszonyban éltek egymás mellett. Állandó veszekedés volt köztük. Mintegy 20 méter hosszú kertjük volt, melynek a kerítésén vitatkoztak, tologatták hol ide, hol oda. Nem tudtak megegyezni. Ősi magyar szokás szerint szünet nélkül tartott ez a területi vita kb. 20 négyzetméter miatt. Rengeteget vitatkoztak és veszekedtek, még egypárszor tettelegességig is fajult köztük. Az egész falu ismerte ezt a helyzetet.

Egy szép napon, amikor már 89 éves volt az öreg, de még igen jó formában volt, ő maga kapálgatott a kertjében, gondozta a növényeit, virágait, kiment kora reggel a kertbe, hát látja, a kerítés megint őfelé van eltolva, s a szomszéd is – aki hetven-egynéhány éves volt – már kinn dolgozgat a kertben.

Rövid szóváltás, az öreg rettentő dühbe jött, szangvinikus vérmérsékletű volt, odavágta a kapát a másikhoz, fejbe találta, az abban a pillanatban összesett és meghalt. Az öreget elvitték a rendőrségre, kifaggatták, utána bíróságra került szándékos emberölés miatt, s életfogytiglanra ítélték.

Ha valaki nagyon jól viselkedik, nem kísérel meg szökést, nem lázad és nem lázít, az életfogytiglant 15 évre tudja megrövidíteni.

Tehát a mi barátunk 105 éves korában kiszabadulhatott volna a börtönből. Annyira groteszk volt ez az egész eset, hogy nem tudtam megállni, hogy ebben a történetben ne térjek ki rá. Az illető beteg ember volt, 89 évesen elítélték, félig-meddig nem beszámítható, hirtelen felindulásból történt gyilkosságért. Az előre kitervelés azt jelenti, hogy kimegyek és lesem, mikor jön az illető, és agyonverem. Ő egy szóváltás után dühbe jött, mérgében odavágta a kapát, teljesen véletlenszerűen, semmi esetre sem előre kitervelten. Egy-két évre lehetett volna csak elítélni, figyelembe véve a korát és a körülményeket. Kérdés marad, hogy a szörnyet halt bácsi kinek volt kije, s nem valami ávós vagy párttitkár állt bosszút érte. Ez a 89 éves bácsi volt az egyik betegem, akivel sokat beszélgettem. Nem nagyon kellett vigasztalni, mert jókedélyű volt az öreg, vagy húszan voltak betegek az ő szobájában, s ő szórakoztatta a közel 90 évével a többieket. Ő volt a legidősebb a kórházban.

Ahogy telt az idő, a nyár folyamán, egyre több új ember jelent meg, ugyanis több helyen a sok szabadulás eredményeként feloszlatták a kisebb fegyintézeteket, mert ezerszámra voltak a perújrafelvételek, a nevetséges koncepciók perek miatt.

Az igazságszolgáltatás akkor kezdett elég jól működni, rengeteg ember szabadult ki. Vácott volt az egyik gyűjtőhely, amit a kórház miatt sem akartak megszüntetni, sok hely, jó felszerelés stb. volt. Ide, Kőbányáról, Sopronkőhidáról gyűjtötték össze a foglyokat. Így majdnem telt ház volt.

Közben jöttek a hírek az országos állapotokról, tüntetésekről, újságcikkekről, forrongásokról, ennek a történetét már megírták többféle szempontból többen is. Készült valami, amiről senki sem tudta, hogy mi lesz belőle.

Október huszadikán leírnak a parancsnokságra, és közlik velem, hogy büntetésem egyharmadát, vagyis 10 hónapot elengednek a jó magaviseletem miatt – ez volt az úgynevezett harmadolás, a legnagyobb fokú büntetés-elengedés. Ez október 30-án járt volna le. Október 31-én hivatalosan is szabadultam volna.

Október 24-én reggel nem nyitották ki az örök szokásos időben a rabok ajtaját. Hozzánk bejöttek és megmondták, hogy vigyázzunk, összetartás van. Ez alatt azt kellett érteni, hogy a nagy ünnepeken – május 1., április 4., november 7., és egyéb kommunista ünnepeken – a fegyintézetben dupla őrség volt. Ilyenkor behívták az összes őrt, s a raboknak nem lehetett a zárkából kilépni, nehogy az „ünnepe” hangulatában lázadás, felkelés vagy egyéb törjön ki. Ez kialakult gyakorlat volt az ún. demokráciában, és általában egy napig tartott.

A betegekhez bemehettünk, de elmaradt az ambulancia, egy-két cukorbeteget injekcióztunk be, akinek föltétlen szüksége volt erre, de ezenkívül teljes csönd volt a börtön egész területén.

Voltak olyan öreink, akikkel *nyugodtan* lehetett beszélgetni. Ők hozták a híreket, hogy Pesten forradalom van, 23-án összetűzés volt a Rádió körül. Egyelőre a börtönökre összetartást írtak elő, odakint teljes a felfordulás. Tüntetések, 25-én utcai harcok, sőt messziről tompán lehetett hallani jóformán egész nap az ágyúzást is. Az újságok sem úgy jelentek meg, ahogyan szoktak, az öreink se voltak tisztában vele, hogy mi is történik Pesten. Olyan hírek terjedtek el az ágyúzás nyomán, hogy a magyar és az orosz hadsereg egymással háborúzik, csatát vív valahol a Budai hegyekben. Ezek számunkra csodálatos hírek voltak, és egész nap a találgatásokkal telt el. Összetartás volt 26-án is. Egész nap beszélgettünk, fantáziáltunk. Különböző hírek jöttek be néha, teljes bizonytalanságban voltunk.

27-én reggel szokásos időben ébresztették az orvosokat és az ápolókat is. A kórháznak minden öre jelen volt, a parancsnok kivételével. Az örök arcán tükröződtek a rendkívüli események.

Reggel 6 órakor kivezényeltek bennünket a kórház udvarára, amelynek a közepén volt egy legalább 3 méter átmérőjű, betonból épült, hatalmas ótágú vörös csillag. Az összes ör felsorakozott, mi is 15-en körbeálltuk a csillagot, az ágyások között.

Kérdezik, hogy melyikünk van legrégebb óta börtönben. Egy fiatalember jelentkezett, Béla nevezetű, ő már 9 keserű évet töltött a börtönben. A szakaszvezető vagy őrmester a kezébe adja a csákányt, s azt mondja: Verje szét ezt a csillagot. Néztünk nagyot, Béla hozzálátott, a csillag egyik végén hatalmas ütessel egy jókora darabot lever belőle. Kérdezték, ki a következő, és sorba kellett állnunk. Én voltam az utolsó, a legrövidebb ideje voltam Vácott. Sorban mentünk, mindenki vágott rá, a belseje vastagabb volt, több ütés kellett. Pár perc alatt szétvertük a csillagot, amely évek óta vigyázott a börtönre.

Ezek után az örökkel együtt leültünk a kertben lévő padokra.

Megmondták, hogy rövidesen szabadulni fogunk, de még várni kell, mert egy kis gond van. Még az éjszaka folyamán a kórház padlására két vagy három géppuskát vittek fel az ávosok, nyugat felé irányítva a csöveket. Vác mellett volt egy tüzérsztyály és egy műszaki osztály, mind a kettő tudomásuk szerint átállt a felkelők mellé – mert kezdetben felkelőknek hívták a forradalmárokat, akikből később szabadságharcosok lettek. Az ávosok nyugatról várták a támadást, mert állítólag ki akarják szabadítani a rabokat.

Feszülten várakoztunk. Egyszerre csak 9 óra tájban motorzúgást hallottunk, s elkezdett kelepelni a padláson a két géppuska. Lehetett hallani, hogy sok páncélozott jármű meg teherautó jön a mi felmentésünkre a műszaki és tüzérsztyáltól. Azok is visszalöttek, tüzharc kezdődött. Mindannyian lehúzódtunk a földszintre, a betegeket is próbáltuk megnyugtatni. Arrafelé, ahonnan jöttek, tűzfal volt, s ez a fal védte a kórházat. A betegeinknek nem volt félnivalójuk, mert az összes ablak és ajtó más irányba, a börtön többi épülete a központ felé nyílt, ahonnan nem fenyegetett támadás.

Ahogy közeledtek a járművek, erősödött a zaj, egyre hevesebb lett a lövöldözés. A visszafelé lövöldözés is erősödött. Aztán megszűnt az autók zöreje, megállt az oszlop, fölfejlődött. Mi ebből nem láttunk semmit, csak hallottuk, hogy tüzharc fejlődött ki a honvédség és az ÁVÓ között. Ez éppen háromnegyed óráig tartott, amikor a padlásról egyszer csak megszűnt a lövöldözés és teljes csönd lett.

Rövidesen kinyitották a nagykaput, s ezen rohant ki a jó nép. Volt, aki a rabruhájában ment ki, hogy hamarabb kijusson – ez már nem a csíkos volt, mert ősszel kaptunk újat, ami egyszínű posztóból készült, melegebb nadrág és zakó volt. A legtöbben megvártuk, míg a raktárból kiadják a holmijainkat. Nekem is mindenem hiánytalanul megvolt, átöltöztem, közben találkoztam – nagy meglepetésemre, mert nem tudtam róla, hogy Vácott vannak – Török Jenővel és Bulányi Györggyel, akik a mi közösségünknek voltak a vezetői. Mindketten piaristák.

Akkor az jutott eszünkbe, hogy a többi papot is össze kellene szedni. Mivel mindvégig én voltam az elosztó, így a misebor és az ostyák mennyiségéből tudtuk, hogy 32 pap van összesen. A börtönben miseborra úgy tettünk szert, hogy a betegek ősszel minden vasárnap kaptak egy fűrt szőlőt, én bespájloltam előzőleg almát és más gyümölcsöt, aztán cseréltünk. Kiprésztem a szőlőt, így összesen 4,5 dl borunk volt, amit egy új katétert használva több kicsi orvosságos üvegbe fejttem le, majd ezeket mind a patikában rejtettem el a rengeteg

gyógyszer mögött az üvegszekrényben. A különböző orvosságos dobozokban 240 átváltoztatott és becsomagolt kis ostyát is tároltam.

Miután a papokkal beszélgettünk – vagy 10–15-en tudunk összejönni – azon gondolkodtunk, hogy együtt menjünk-e ki, mivel legtöbbször Budapest felé tartottak. Fogalmunk sem volt, hogy milyenek a közlekedési viszonyok, és még ágyúzás is volt Pest felől. Végül abban állapodtunk meg, hogy kisebb csoportokban vagy egyenként fogjuk elhagyni Vácot. Magam Török Jenővel és Bulányi Györggyel beszéltem meg, hogy megvárjuk egymást, és indulunk el.

Előzőleg azonban volt még egy nagyon nagy drámai jelenetem a patikában, amely a második vagy harmadik emeleten volt, és ahol mindenféle gyógyszert tartottunk a betegek számára.

Tehát fölmentem, hogy ha a misebort nem is, de az átváltoztatott ostyákat mindenképpen magammal viszem. Akkor már átöltözve bementem a patikába, ahol nem volt senki, hiszen mindenki a holmiját szedte össze, az egész börtönben nagy volt a nyüzsgés, kiabálás. Bementem és közben óvatosan néhány dobozba rakosgattam a 240 átváltoztatott ostyát. Egyszerre csak nyílt az ajtó, és megjelent az orvosok és ápolók főnöke, az orvos-ezredes.

Különben utált személy volt, élet és halál ura a börtönben. A börtönparancsnok csak alezredes volt. Ki nem állhatták egymást, talán épp amiatt, hogy az alárendelt a főlérendeltnél nagyobb rangban volt, mivel a börtönparancsnok volt az orvos-parancsnoknak is a főnöke. Mindenki más is utálta, mert egyrészt rettenetesen kommunista, másrészt teljesen lelkiismeretlen ember volt, aki a rabokat állatoknak tekintette. Egyszer nekem – egy esti beszélgetés során, amikor a gyógyszerekről és a betegekről volt szó köztünk – elmondta, neki egyetlen feladata van, hogy minden rab, akár beteg, vagy akármilyen állapotban van, lehetőleg ne haljon meg, hanem amikor letelik a büntetése, négykézláb vagy akárhogy, de megkapja a papírját, hogy ő távozott a büntetését letöltve a börtönből. Ha utána pár nap múlva *megdöglik* –, ezzel a szóval fejezte ki magát – ahhoz már neki semmi köze nincs.

Ilyen csodálatos ember volt az orvos-parancsnok. Ezt a beszélgetést persze az egész börtön megtudta, de egész magatartása is ilyen volt. Valamikor régebben – ebben ugyan nemcsak ő volt a hibás –, az egyik osztály vezetője, nem engedett kórházba valami fegyelmi ügy miatt egy rabot, akinek cukorbetegsége miatt szüksége lett volna injekcióra. Ennek hiányában bizony meghalt. Ebben része volt neki is, mert kötelessége lett volna kikérnie a másik osztályvezetőtől ezt a rabot, mert jól tudta, hogy ha nem kapja meg az injekciót, akkor meghal.

Tehát ezzel a szörnyeteggel álltam szemben. Kezemben egy csomó becsomagolt szentostya, ő pedig a kezében a szatyorral nyilván azért jött, hogy sok értékes gyógyszert összeszedjen. Vagy félpercre néztünk egymással farkasszemet. Nagyon jól tudta, hogy ki vagyok, hiszen hónapok óta együtt voltunk, és maró gúnnyal megszólalt:

– Ez a nap a maguké, de legyen nyugodt, hogy nem fog soká tartani a maguk uralma.

Ezzel dühödten sarkon fordult és elment. Nagyon jól tudta, miben sántikálok. Valószínű, tudott arról, hogy átváltoztatott ostyákat őrzök itt.

Aztán többet nem láttuk egymást. De legalább a rablását, utolsó gazemberségét sikerült megakadályozni. Legalábbis akkor...

Gondosan összeszedtem az összes átváltoztatott ostyát, ingem alá rejtettem egy nagyobb nejlonszatyorba, s elindultam. A többiek, Török Jenő és Bulányi György megvártak, majd hárman indultunk ki a városból, mindannyian civilben, saját ruhánkban, így nem voltunk feltűnőek, bár a kinézetünk, soványságunk, sápadtságunk miatt messziről lerítt rólunk, hogy honnan jöttünk ki aznap.

* * *

A váci lakosság csodálatos volt.

A börtön előtt az utcán tömegek vártak bennünket, és akár egyenként jött ki valaki a zsákjával a hátán, akár többen, mint mi is hárman, mindjárt a nyakunkba ugrottak, megéljeneztek, összevissza csókoltak bennünket is, és egy család rögtön meghívott, töltsük náluk az estét, mert Budapest felé egyelőre nem lehet mozogni, harcok vannak. Elfogadtuk a meghívást – már dél volt –, és elmentünk. Nem messze laktak a börtöntől, megvendégeltek – akkor ettünk először évek óta normális ebédet –, elbeszélgettünk, persze ők mindent tudtak, amiről a rádióból lehetett értesülni.

A pillanatnyi helyzet október 27-én az volt, hogy harcok vannak Budapesten és sok vidéki városban is, hiszen az egész ország felkelt az idegen elnyomók ellen. Megalakultak mindenfelé a munkás-tanácsok és a városi bizottságok, pontokat nyújtottak be a kormánynak; az 1848–49-es szabadságharc pontjai voltak az eszménykép: sajtószabadság, függetlenség és így tovább. Hallgattuk egész este a rádiót, amely hol indulókat sugárzott, hol híreket, akkor már a felkelők kezében volt a Rádió. 28-án, másnap is Vácot kellett maradnunk, mivel súlyos utcai harcok folytak Budapesten. Végül úgy döntöttünk, hogy elindulunk a 35 km-re lévő Budapest felé. Valahogy csak eljutunk majd. 29-én reggel elindultunk. Vác és Budapest között – ha jól emlékszem Dunakeszinél – meg kellett állnunk, mert előttünk lehetett hallani a csatározást.

Egy családnál szálltunk meg éjszakára. Szintén szívélyesen fogadtak, vacsorát is kaptunk, majd vagy éjfélig elbeszélgettünk, persze érdekelték mindenkit a börtönviszonyok, a bűnügyek, különösen mikor megtudták, hogy papok vagyunk. Akkor este mondta be a rádió Nagy Imrének, Kádár Jánosnak, Losonczinak meg még valakinek a szózatát: megegyezés történt az orosz parancsnoksággal, hogy másnap elhagyják Budapest területét. Ez óriási hír volt, mert a szabadságharc, felkelés legalábbis Budapesten, győzedelmeskedett.

30-án reggel sikerült valahonnan egy teherautót felhajtani, amellyel reggel elindultunk. Legtöbben rabok voltunk, de velünk jött néhány civil is, aki Pestre akart menni. Így állva, egymás mellett, egy 1,5–2 tonnás teherautóval utaztunk szép lassan Budapest felé.

Füstölő roncsok, kiégett orosz tankok, teherautók voltak közben az előző napi harcok eredményeként az árokban, az út mellett. Egyébként simán, lassan, egy-két óra alatt – többen közben leszálltak, míg mások folszálltak – végre kora délután beértünk a Nyugati Pályaudvarhoz, ahol a „végállomás” volt. Itt leszálltunk, elbúcsúztam Török Jenőtől és Bulányi Györgytől. Török Jenőt többet nem láttam, kiment nyugatra, Bécsbe, ahol egy nyomdát és egy kiadóhivatalt alapított (OMC), amely évtizedeken át látta el postán magyar könyvekkel a magyar katolikus egyházat. Néhány éve halt meg. Nagyon sok értékes dolgot művelt odakinn, a magyar Egyháznak nagy szolgálatot tett a legnehezebb időben. Bulányi másfelé ment tovább...

Magam egyedül mentem a körúton hazafelé, ez jó pár kilométer volt, útközben nagyon sok látnivalóval.

Mindenfelé az úttesten szemét, romok. Ahogy közeledtem az Erzsébet körúttól kezdve a József körúton és a Ferenc körúton már szörnyű állapotok voltak. Mindenütt rombadólt házak, összelőtt tankok, teherautók és mindenféle jármű – amelyek mind az orosz hadseregé voltak. A holttesteket és a sebesülteket igyekeztek azonnal eltüntetni. A harcok akkor már szüneteltek, működésbe lépett az összes kórház, vitték a sebesülteket, temetőbe a halottakat.

Akkor még a számadatokat nem ismertük, de sejtettük, hogy ezrek és ezrek sebesültek, haltak meg. Megtelt az összes kórház a harcokban sebesültekkel. Háború után a körúton, nem volt ennyi rom. Főleg az Üllői úton, a kaszárnya körül, ahol Maléter Pál átállt a felkelők oldalára, Corvin köz, ott szörnyűségesen nézett ki minden, ott voltak a legnagyobb harcok. Éppen amikor a pesti hídfőnél átkeltem a Dunán, a Petőfi-hídon, hatalmas robbanás hallatszott a Gellért-hegy felől. Füstfelhő jelezte, hogy akkor robbantották fel a „Davaj Marcsa” alatt álló két orosz katonát, ami szimbóluma volt a dicső orosz hadseregnek. A Davaj Marcsa Kisfaludi Stróbl-nak még Horthy Miklós által megrendelt alkotása, aki fiának, *Horthy Istvánnak* emlékére akarta állíttatni. A szobor el is készült, de későn. Az új rendszer hálából a „felszabadításért” az orosz hadsereg tiszteletére állíttatta fel, és két orosz katona alakját is szoborba öntette a nagy szobor alatt – ezeket robbantották most fel. A „Davaj Marcsa” pesti kifejezés volt, kigúnyolása az orosz hadaknak, akik felszabadítás címén az országban mindenütt zabráltak, raboltak, ahova csak beállítottak, mindenütt „Davaj”-jal „köszöntek”, ami annyit jelent: gyere, gyere! ide velem!

A szimbólum Duna-parti hölgy pálmaágot tart a kezében magasra. Erre mondta az utca embere: „Ezt aztán jól kifogtuk!” Ebben a gúnyos mondasban a nép tehetetlen gyűlölete nyilvánult meg „a forrón szeretett felszabadító hőseink” iránt.

A Dunán átérve már csak egy kilométer volt hazáig az út, mert az úgynevezett Feneketlen tónál a Kosztolányi tér melletti Edömré utcában volt a lakásunk. Rég nem látott édesanyám, rég nem látott otthonom. Éppen délután négy óra volt, amikor átléptem a családi otthon küszöbét.

Édesanyám szerető öleléssel fogadott, nem is lepődött meg túlságosan, mert tudta, hogy ezen a napon jár le a harmadom elengedése miatt a börtönéletem. Várt is finom vacsorával.

Meg kellett azonban neki mondanom, hogy én nem legalísan szabadultam, és nem végérvényesen, hanem kitörtünk a börtönből. Elmeséltem az utóbbi napok eseményeit.

Nálunk lakott akkor *Rácz Pelbárt* atya, ciszterci évfolyamtársam, akinek akkor nem volt lakása, és édesanyám befogadta őt, mert nekünk elég sok szobánk volt, és az egyiket rendelkezésére bocsátotta. Így hármasban költöttük el a vacsorát, utána még sokáig beszélgettünk börtön-élményeiről, eseményekről, politikáról. Hát volt éppen elég mondanivalónk egymásnak.

Másnap Pelbárt atyával felvettük a ciszterci reverendát. Nekem volt több, így jutott neki is. Kimentünk az utcára. Mivel mi Szent Imre városban, tehát a ciszterci plébánia kerületében laktunk, természetesen ismerték még hat év után is az emberek a reverendát, így mindenütt nagy örömmel, mosolygással köszöntöttek az utcán. Vagy egy kilométerre lakásunktól volt egy pékség, ott kellett kenyérért sorba állni, mert az üzletek legnagyobb része – részben áruhiány miatt – nem volt nyitva. Rengetegen voltak ott.

Útközben a Bartók Béla úton a Mórícz Zsigmond körtérenél látunk egy kirakatot. Az üvege kivéve, a kirakatban egy nagy láda, ezzel a fölirattal: „adományokat kérünk a sebesült szabadságharcosok és a hősi halottak családtagjai javára”. Csak úgy röpködtek a ládába az ötvenesek, százasok, ami akkor nagy pénznek számított. Már reggel majdnem tele volt a láda. S mindenki tudta, hogy a pénz jó helyre megy, mindenki biztos volt abban, hogy nem gazemberségről, családságról van szó. Mert az 56-os szabadságharc nagyon tiszta ügy volt. Egy nemzet magára talált, és kivételesen össze is tartott az elnyomók és kiszolgálók ellen.

A nap nagyjából csendben telt el. Hallgattuk a híreket az egész világról. Mindenütt az első téma a magyar szabadságharc és forradalom volt, a másik a szuezi válság, amely éppen akkor éleződött ki –

szerencsétlenségünkre. A franciák és az angolok a zsidók miatt harcba keveredtek az arab világgal. Azután a belföldi hírek, tudósítások. Sokan hirdetésben keresték hozzátartozóikat, akik a harcokban tűntek el. Ezeken kívül indulókkal, pezsgő ritmusú zenével töltötték ki a rádió programját.

* * *

Október lévén hamar sötétedett. Egyszer csak csöngetnek: egy fiatal emberke áll az ajtóban. Beengedjük, egyedül volt, kis hátizsák volt rajta. Bemutatkozott. Klimcsék János. Ez a név semmit sem mondott nekem, de ő megmondta, hogy egy nagyon kedves börtöntársamnak az unokaöccse, akivel együtt harcolt a pesti utcákon. A bátyja küldte hozzám, ő még tovább harcol, ha szükséges, de öccsét szeretné biztonságban látni. Akkor már újra felhők gyülekeztek hazánk egén, tartani lehetett attól, hogy kiújulnak a harcok.

Leültettük. Láttuk, hogy fáradt is, éhes is, szomjas is. Amikor jóllakott, kértem, meséljen, honnan jött, mit csinált az utóbbi napokban.

Első gimnazista volt, 14 éves, és bizony igen tevékenyen részt vett a szabadságharcban: az Andrássy út környékén harcolt társaival együtt orosz tankok ellen az akkor szokásos módszerrel: egyliteres benzines üvegeket dobáltak a T 34-es tankok motorház-tetejére. Ennek az a „jó tulajdonsága”, hogy a motor beszívta a benzingőzt, belül meggyulladt és kiegézte, esetleg az üzemanyagtartálya felrobbant és szétvetette a harckocsit. A forradalom után eme rossz tapasztalat miatt az összes orosz tankot átalakították az egész Szovjetunió területén, mert így módon elég egyszerű volt őket elintézni. Hátról egy liter benzin többet ért, mint előlről a nagy páncélzat ellen egy páncéltörő ágyú.

Nagyon érdekes, izgalmas dolgokat mondott el a hős srác az Andrássy út körüli harcokról. Ő maga két tankot lőtt ki benzinespalackkal. Bátyja ezek után elküldte, hiszen a gyerek megtette már a magáét, és nálam talán biztonságban lesz. Ugyanis vidéken laktak a szülők, oda egyelőre nem akartak menni, bátyja amúgyis szükség esetén tovább akart harcolni. Helyet készítettünk neki, hogy kialudja magát.

Másnap a szokásos program, a napi séta a kenyérért, és egész nap a rádiók hallgatása. Mind aggasztóbb hírek jöttek. Az orosz csapatok Budapestről kimentek, ugyanakkor a Kárpátokon át tank-hadosztályok jöttek egymás után az Alföldön végig Románia felől. Bekerítő hadmozdulatnak tűnt, igen gyanús volt az egész. Ez már november első napjaiban elkezdődött.

November 3-án este volt a híres, később sokat vitatott és tudatosan kiforgatott Mindszenty-beszéd. Ekkor a hercegprímás úr is jelezte, minden jel arra mutat, hogy újra támadásba lendül a Szovjetunió ellenünk.

* * *

November 4-én reggel 5 óra tájt nagy zajra, ágyúzásra, robbanásokra ébredtünk. Elkezdődött a szovjet páncélos túlerőkkel való döntő harc. Hallgattuk a rádiót. Egymás után jönnek a jelentések, először Budaörsnél, majd az úgynevezett „Buda dél”, vagyis a régi Károly kaszánya körül folytak a harcok. Mint kiderült, ezt is rommá lőtték tankokkal az oroszok.

Reggel 7 óra tájt velünk szemben a Gellért hegyen láttunk vagy húsz-harminc magyar tankot a Ménesi úton egymás után gyülekezni. Valószínűleg a túlerő elől menekültek egyelőre biztonságosabb helyre.

Reggel hallottam a rádióban Nagy Imre miniszterelnök drámai beszédét, amely elkeseredett segélykiáltás volt a világhoz, egy döbbenetes pillanatkép az örök magyar sorsból, amely a tatárjárás óta hányszor ismétlődött meg, s Európa mindig hallgatásba burkolódzott...

* * *

Tizedikén a Móríc Zsigmond körtéren – ahol Szent Imre szobra áll a magyar cserkészfiúval – már kora délutántól körös-körül felszedték az úttesteken a nagy bazaltköveket, és kör-barikádokat építettek a szabadságharcosoknak. Itt van a Bartók Béla út találkozási pontja a Fehérvári és a Villányi úttal, valamint a Verpeléti úttal, tehát fontos közlekedési csomópont. A barikádok előtt valami csúszós anyagot öntöttek ki az úttestre, nyilván, hogy a tankok vagy autók megcsússzanak, ha támadnak. Látszott, hogy ostromra készülnek. Volt egy harckocsijuk is a magyaroknak, és egy-két páncéltörő ágyújuk.

Várakozásteli, izgalmas este volt.

Este nyolc óra tájban motorzúgás hallatszott a háznak háta mögül. A Bocskai útról kanyarodtak be egymás után az orosz tankok balra a Bartók Béla útra a Körtér felé. Ott üldögéltünk negyedik emeleti erkélyünkön Pelbárt atyával, és mintegy páholyból néztük az eseményeket. Velünk volt anyám és Klimcsék Jancsi is. Az első lövések után anyám megijedt és lement a pincébe. Hárman figyeltük az izgalmas drámát.

Alighogy 3-4 tank rátért a Bartók Béla útra, elszabadult a pokol. Előttünk a Fenekeetlen tó, mögötte tenispálya a Fadrusz utcáig, hatalmas nagy sík, belátható terület, és jobb felől a Bartók Béla út vagy 300 méteres szakasza. Nos ezen a területen a tó partjáról, a házak tetejéről, ablakokból utcáskorokból, kapualjakból

legalább száz géppisztoly és géppuska szólalt meg, és nyomjelzős lövedékekkel lőtték az orosz tankokat. Hatalmas tűzijáték, a háború fenséges, de ugyanakkor borzalmas és kísérteties „pompája” bontakozott ki előttünk. Az oroszok természetesen – ugyancsak nyomjelzős lövedékekkel és nehéz géppuskákkal – viszonzták a tüzet.

Egymás után gördültek a nehéz acélkolosszusok a főútvonalra, ki tudja hányan voltak. Legalább félóráig néztük a felvonulást, de amikor egy eltévedt lövedék az ablakunkon át egyik festményünkbe csapódott, jobbnak láttuk lemenni a földszintre, majd a pincébe. Nemsokára a Móricz Zsigmond körtér felől a nehézfegyverek is megszólaltak, és a tankok ágyúinak robbanását is lehetett egy ideig hallani. A szokásos arány. A barikád mögött egy magyar tank, vele szemben ki tudja hány tucat vagy száz... Talán éjfélig tartott a lövöldözés, mire csend lett és nyugovóra tudtunk térni. A Szent Imre szobor hős védői a Móricz Zsigmond körtéren vérükkel áztatták a budai barikádok köveit.

* * *

Az ezt követő napokban világosan csend volt, legfeljebb a város egyes részeiből hol innen, hol onnan hallatszott lövöldözés. A mi vidékünkön most békesség volt, sajnós, a halottak és a temetők csöndje. Ahogy Pelbárt atyával ismét a Móricz Zsigmond körtér felé mentünk, igen szomorú látvány fogadott. Az egész Bartók Béla út tele volt cserepekkel, üvegtermelékkel, nem volt olyan ablak vagy ajtó, amelyen ne látszott volna az éjszakai csata nyoma.

Az úttesten mentünk, mert a járdákon veszélyes volt közlekedni a romok miatt. Mindenféle járművek roncsai, szétlőtt darabjai és néhány száz méterre a házunktól egy nagyon szomorú látvány fogadott az úttesten. Egy körülbelül másfél méter hosszúságú srácnak – hason feküdt – agyonlapított, véres holtteste. Talán 5–6 centiméterre állt ki teste a földből. 14–15 éves lehetett. Egy tank ment keresztül rajta a maga 34 tonnájával. Szó szerint palacsintát csinált abból a szegény gyerekből. Egy üvegpalack apró cserepei is feküdtek körülötte a földön, nyilván benzines palack volt... Ő is a szabadságharcos hősök közé tartozott... És hány ilyen volt azokban a napokban... Nyugodjanak békében... a boldog feltámadásig.

Tovább mentünk.

A Körtéren is szörnyű a látvány: a barikádokon is átmentek a tankok, lehetett látni, hogy nem voltak szétdobálva a kövek, hanem átmásztak az egyméter magas falon, bár néhány helyen belélttek az összerakott kőfalba, ennek is látszottak a nyomai. Ugyan itt hány hős magyar fiatal pusztult el?... A Körtéren túl is a pékség felé ugyanaz a látvány, mindenütt romok, törmelék, szemét. Sajnos láttunk kifosztott kirakatot is, hogy kik rabolták ki, csak sejteni lehet. A másodszor is bennünket felszabadító szovjet „hősök” katonái számára a mi holmijaink nekik mesés kincseket jelentettek.

Amikor visszafelé jöttünk a péktől, egy orosz tank állt a Fadrusz utca sarkán, az úttest közepén, körülötte egy csomó ember. Próbálnak jelbeszéddel, mutogatással szót érteni, hiába. Éppen amikor odaértünk, akkor került oda egy fiatal lány, aki tudott oroszul. Rögtön fordítja azt is, amit egy orosz katonatiszt kérdez – egy tiszt! – a tank tetejéről. A beszélgetés során az orosz tiszt az után érdeklődött, hogy merrefelé találja a Szuezi csatornát. Később kiderül: őket úgy tájékoztatták, hogy oda viszik őket harcolni. Márpedig akkor itt kell lennie valahol.

A 20–30 ember nem tudta, hogy sírjon vagy nevensen. Már akkor a rádióból tudtuk, hogy a Szovjetunióból úgy indították útnak ezeket a hadosztályokat, hogy mentsék fel az arabokat a zsidók és az imperialisták uralma alól. Hát itt voltak az arab testvérek, a Duna mellett, Budapesten...

Ahogy telnek-múlnak a napok, az ellenállás mindig csendesebb lesz. Az oroszok repülőgépekkel, bombázással fenyegetőznek, ha nem hagyják abba a küzdelmet a felkelők. Már csak egyes elszigetelt helyeken – a Széna téren, a Várban és Csepelen – volt egy-egy góc, ahol még tartották magukat a szabadságharcosok, főleg éjszakánként jöttek elő búvóhelyeikről.

A véresen levert forradalom után megkezdődött a menekülés. Kitántorogtak a szabadságharcosok, a börtönből kiszabadultak és a kétségbeesett reménytelenek zöme. Akkori adatok szerint mintegy 300 000 – zömmel értelmiségi – ember hagyta el az országot. Persze az első hullámban maguk a kommunisták félelemből, azután pedig a szabadságharcosok és sokan mások, akiknek félnie- vagy félténivalójuk volt a rendszertől és a megtorlástól. Az ávosok és párttitkárok, a kommunista rendszer újraéledése után szép lassan visszaszivárogtak. A kintmaradt összlétszám 200–250 ezerre tehető. Ez a vándorlás 1957 tavaszáig tartott, ameddig az új, aknazárakkal és szögesdróttal megerősített határzárát, a vasfüggönyt ismét fel nem állították.

A gyász első napjaiban-heteiben nyugat felé teherautókon mentek az emberek, vidékről pedig jöttek a segélyszállítmányok Budapestre, liszt, burgonya és egyéb főtáplálék. A falu, ahol nem voltak harcok, ilyen módon vett részt és támogatta a forradalmat.

* * *

November közepén én is elindultam vissza Vas megyébe. Elbúcsúztam édesanyámtól. Klimcsek Jancsi előtte való este ment el, a határ felé vette az útját. Mint mondta, nem vár meg, egyedül megy, nehogy engem is esetleg bajba keverjen útközben. Míg ott lakott nálunk, Pelbárt atyával mindennap otthon miséztünk. Mielőtt elindult, egy kis tasakban átadtam neki öt álváltoztatott ostyát, mert napi áldozó volt, hogy legyen öt napra való lelki tápláléka. Nagy fájdalommal és szomorúsággal vettünk egymástól búcsút, mert nagyon-nagyon rendes gyerek volt. Megígérte, hogy írni fog, mielőtt kiért Ausztriába. Gondoltuk, csak nem tér vissza egy ideig a cenzúra, de bizony nem kaptunk tőle levelet soha többé. Másfél év múlva egy véletlen folytán tudtam meg egy vele szökő társától, aki hazatért, hogy Jancsit a határon az oroszok – akkor ők már rendszeresen ellenőrizték a határt – lelőtték. Ott halt meg a szabadság határán ez a kis szabadsághős. A sok-sok hősi halált halt magyar fiú között ott van az ő neve is a Jóisten aranykönyvében...

Utam során a budaörsi út torkolatánál – itt szoktak megállni a vidékről élelmiszert hozó teherautók – egyikre nem sok várakozás után én is fel tudtam szállni. Ez a kocsi Vas megyéből hozott élelmiszert a fővárosba, így éppen szerencsém volt útirányával.

Az egyik benzinkút parkolójánál kiabálás fogadott: „Géza atya! Géza atya!” Hát a jó izsákfai gyerekeim egy nagy teherautóban álldogáltak ott, ők is benzint vettek. Élelmiszert szállítottak Budapestre. Szívesebben jöttem volna velük vissza, de nekik sokáig tartott még a lerakódás, úgyhogy elbúcsúztunk a másnapi vizionlátásig. – A következő napon szerencsésen meg is érkeztek egy csomó menekülttel, akiket otthon elláttak, és este fel elengedtek a földeken a határ felé, hiszen néhány tíz km volt csak a határ, reggelig még a sötétben át tudtak élni.

Mikor délután végre hazaértem Izsákfára, a plébános úr nagy örömmel fogadott, és a falu népe is összesereglett fogadásomra.

* * *

Különösebb dolgok Izsákfán, csaták vagy harcok, nem voltak. Ott is megalakult a munkástanács, a nemzetőrséget is megalakították, de a forradalomnak csak a szele érintette őket, a lelkekben viszont nagy megnyugvás volt ebben a néhány napban. Annál jobban le voltak most törve szegények, hiszen az 56-os forradalom közvetlen nyertese a falusi nép volt, amely életet és vért ugyan kevesebbet áldozott, de a verejtékükkel ők is sokat tettek a forradalomért. A kötelező leadásokat, amivel tönkretették a népet, Kádárék később megszüntették. Igaz, hogy utána meg a TSZ-be kényszerítés következett elvéve mindenüket, megszüntetve önálló paraszti egzisztenciájukat, kiszolgáltatottakká tették őket. Melyik volt jobb vagy rosszabb, majd a történelem eldönti, mindenesetre megszabadultak az elnyomó leadásoktól.

A szobámban mindent épségben találtam, ez nagy öröm volt számomra. Másnap fölültem az orgonához, plébános úr misézett, én pedig orgonáltam. Évek óta nem volt már énekes mise, legfeljebb vasárnapokon. Mise után fölmentem Szombathelyre Kovács Sándor püspök úrhoz. Nagy-nagy örömmel, ujjongással fogadott, leültetett. Elkezdtünk beszélgetni. El kellett mondanom röviden a börtönlélményeim és életem alakulását.

Azután szóba került, hogy mi legyen a jövő. Püspök atya elmondta, nem tudja elképzelni, hogy az elmúlt nyolc év után a dolgok újra ugyanúgy folytatódjanak, vagy újrakezdődjenek. Úgy vélte okosabbnak kell lennie a rendszernek és az Egyház felé is engedékenyebbek lesznek, tehát valószínűleg nem tér vissza a régi egyházüldözés. Emiatt igyekszik visszacsinálni mindent, így a kényszer-diszpozíciókat is, például Nemes Vazul bencés atyát, aki büntetésből került egy pici plébániára, Nemeskoltára, Vasvártól nem messze, onnan visszahelyezi Celldömölkre, amely híres nagy búcsújáróhely. Ugyanakkor engem kinevez nemeskoltai plébánosnak. Rövidesen megkaptam a papírt, és költözhettem is.

Ez természetesen nagy öröm volt számomra, mert akkor még ilyen fiatalon plébánosnak lenni dicsőségnek, örömmek, előmenetelnek számított. A váratlan kinevezést börtönbüntetésem elégtételeként éltem meg.

Gyorsan elutaztam Nemeskoltára háztűznézőbe, ahol nem volt plébánia, a plébános albérlésben lakott egy református öreg házaspárnál. Egy szobát bérelt az egyházközség, és azoknál lakott a mindenkori plébános. Hát bizony elég furcsa helyzet volt. Később kiderült ezekről a nagyon jó és barátságos emberekről, hogy egyet nem szerettek: a gyerekforgalmat, ami pedig nálam elég nagy volt mindenütt.

Nos, összeszedtem a cókókjaimat, és egy teherautóval Körmenről, mert ott maradt bútoraim egy része, meg Izsákfáról mindent elvittünk, több gyerek segítségével. Így érkezünk meg, majd beköltöztem ehhez a bácsihoz és nénihez. Amikor püspök úr átadta nekem szobán a diszpozíciót, megkért, hogy építsek plébániaépületet. A plébániának van ott telke, kezdjem el, terveztessem meg, majd építkezzek, mert ez lehetetlen állapot. Filia is van, Csempeszkopácsi. Ez pici kis falu, tiszta katolikus. Oda is ki kellett járni a plébánosnak. Ott sohasem volt plébánia, mindig csak filia volt, pár száz lakossal. Ennek a kettőnek az ellátását bizony nagy mértékben segítette volna egy önálló plébániaépület.

Nemeskoltán

1956. december első napjaiban kezdtem el nemeskoltai működésemet. Itt is mint mindenütt természetesen az ifjúság felkarolása volt lelkipásztori feladataim súlypontjában. A szokványos falusi plébánosi teendők mellett a gyerekekkel való kapcsolat volt az első, a plébániaépítés a második feladat. A kettőt sikerült azonnal szerencsésen összekapcsolni. Már első prédikációmban azzal kezdtem, hogy kettős épületet akarok felépíteni: egy kőből-téglából való épületet, és egy lelki épületet. Mindkettőhöz a gyerekek segítségét kértem – és azonnal megkaptam (!)

A tervrajzok elkészítésével párhuzamosan az anyagiak előteremtése volt elsőrendű feladat. Akkori árakon számítva a plébánia tető alá hozása mintegy 70–80 ezer forintba került volna. 20 000 Ft állott rendelkezésre egy telek-eladás bevételeiből. A hívekre csak végső esetben számíthattam, hiszen anyagilag agyongyötört, kifosztott falu volt, mint akkor a leadások után minden kisközség. Ezenkívül alig néhány száz hívem volt, papírforma szerint 360 lélek, mit várhatok tőlük? – Ugyanakkor a templomot becsületesen megtöltötték minden vasárnap, s a gyerekek is szépen jártak hittanra. Most már én is bátrabban és feltűnőbben foglalkoztam velük, így könnyebben összeállt a ministráns gárda, a nagyobbakból pedig kis apostoli csoport. A ministránsok közül a nagyobbak – házigazdáim nem nagy öröme – mindennap úgyszólván egész délutánjukat és estjüket nálam töltötték, és szorgalmasan dolgoztunk. Teljes fotófelszerelésem volt. Szentképeket reprobáltam, persze csak fekete-fehérben, és azokat sokszorosítottuk, 3 hét alatt 40 000 darabot, és szétküldtük az országba mindenfelé forintjával darabját. Kb. 30 000 Ft jött be két hónap alatt. Így már volt 50 000 forintunk, és egy nagyszerűen összekovácsolódott közösségem, vagy 10–12 hetedikes és nyolcadikos fiatalból.

Decemberben eljött a nagyon szerény Kisjézus is, de a gyerekek minden apróságnak végtelenül örültek. Abban az időben egy pár – akkor – 12 Ft-os zokni nagy ajándéknak(!) számított. Bensőséges kis ünnepélnyel köszöntöttük a szobámban a földre szállt Istenembert...

Természetesen közben a filiába, Csempezkopácsra is kijártam, amelynek kicsiny, de csodálatos Árpád-kori temploma volt, amelyet utódok tárt fel a maga teljes szépségében, a későbbi évek folyamán. Ott csak vasárnap és temetések alkalmával volt szentmise.

Közben levelek tömegét írtuk meg – fénymásoló még nem volt, indigóval kellett mindent sokszorosítani! – plébániákra anyagi segítségért, tekintettel oly kicsiny kis mivoltunkra és szegénységünkre. Több ezer forint folyt be így is. A többi az egyházmegyétől akartam kérni segélyként.

* * *

A munkával párhuzamosan a komolyabb lelki életet is elkezdtük, napi áldozó volt az egész társaság. Nem volt nehéz, hiszen nagyszerű elődöm volt, Nemes Vazul bencés atya, aki – mint említettem – büntetésből került oda. De neki éppen ezért eléggé meg volt kötve a keze. 1956 októbere után én már könnyebben érhettem el eredményeket.

A plébániát terv szerint a templomhoz csatlakozó telken kívántuk felépíteni, azonban előtte egy ócska házát is le kellett bontani. Ez a telek egyébként az Egyházé volt. A bontást a hívek társadalmi munkában vállalták. Anyaga – vályog – használhatatlan volt, Ezzel egyidőben az egész ország minden építési vállalata és anyagbázisa Budapest helyreállításán dolgozott. Emiatt nehezen tudtam megoldani az építőanyag-beszerzését míg végül is a Budapest közelében lévő sóskúti kőbányából szállítottuk három álló héten át három traktorral a köveket Vas megyébe! Magam is többnyire a traktorokkal mentem, hisz más járművem – biciklin kívül – nem volt. Három keserves hét, de az alapanyag – végre – helyben volt! Kezdődhetett (volna!) az építkezés!

Vissza a börtönbe...

1957 márciusától kezdve baljós előjelek mutatkoztak a politikában. Úgy nézett ki, hogy lassan, szépen visszaáll a régi rend, legfeljebb Rákosi Mátyás nélkül, Kádár Jánossal, Münnichhel meg a többi régi elvtárrsal. A püspököknél is újra megjelentek azok a bizonyos „bajuszos püspökök”, egyszerűen, szó nélkül elfoglalták helyüket, mint régen. Ellenőriztek mindent, a pecsét náluk volt ugyanúgy, mint a forradalom előtt. Nem tanultak semmit!

* * *

Már május vége volt, elkezdtük folytatni az építkezési előkészületeket.

Amerikából kaptak a plébániák különböző, használt, de jó állapotban lévő ruhadarabokat, élelmiszer segélyt, konzerveket stb. Egyik vasárnap délután, a híveink nagy részével a templomban azzal foglalatostkodtunk, hogy egy teherautónyi holmit rámostunk szét, szortíroztunk a templomban.

Egyszer csak kihívnak, hogy valaki keres. Ott várt egy fiatal ember, ő XY, a püspökségről jött, ő az újabb – nem tudom már, hogy fejezte ki magát –, lényegében az új bajuszos püspök. Kérdezi, mintha csak ezért jött volna, hogy ki vagyok, mi vagyok, hol voltam 1956 okt. 23-án. Mondtam neki, hogy a váci börtönben. Persze tudta ő ezt nagyon jól. Azután arról beszélt, hogy minden papnak ott van a helye, ahol október 23-án volt. Ezzel arra is célzott, hogy a püspökök a nagy békepapokat szépen félrerakták, és visszahelyezték a régi jó papokat az eredeti helyeikre. Rögtön visszakérdeztem: – akkor nekem a váci börtönben van a helyem? – Na hát azt mi nem gondoltuk, így szólt szó szerint. Közbevetőleg mondtam, hogy egyébként én megkaptam a harmadot, éppen harmincadikán szabadultam volna. Ezt elengedte a füle mellett, teljesen fölösleges volt említenem. Azután kifogásolta, hogy ez az építkezés itt nem stimmel, erről ő nem tudott. Azt válaszoltam, én sem tudtam, hogy erről önnek is tudnia kell. Azt se tudtam – már ne haragudjon –, hogy ön a világon van, amikor elkezdtek itt az építkezést. Azzal elbúcsúzott, elment. Másnap a püspöki titkár – régi emberünk – jön le, hogy öltözzek át, püspök atya vár, akar velem sürgősen beszélni.

Felmegyünk Szombathelyre, püspök atya tényleg várt, négyszemközt tudtunk beszélni. Elmondta, az a helyzet, hogy észrevették a tervrajzomat. Ez az új ember, a nevére már nem emlékszem, ellenőr. Ki építkezik ott? Ki az a Kelety Géza? – na majd megnézzük. „Amikor megjött, akkor azzal jött be hozzám este, hogy ha nem akarom, hogy te visszakerülj a börtönbe, akkor helyezzelek civil munkakörbe valahova, mert te papként nem működhetsz” – mondta a püspök atya nekem. Egy pillanatra meglepett a dolog. Gondolkodtam azon, amit mondott.

– Püspök atya, hát úgy képzelem, ha engem valahova elhelyez mondjuk kántornak, akkor egy új helyről nem fognak engem elvinni, ahol ismeretlen vagyok? Nem jobb, ha innen, ahol már fél éve vagyok, visznek vissza a börtönbe? Nem jobb lesz, ha így történik?

– Nézd, Gézám, te már eleget voltál börtönben, és ez azt ígérte, hogy ha innen elhelyezlek, nem kerülsz vissza. A legjobb kántori helyet kapod meg az egyházmegyében. Celldömölköt, nagy búcsújáráhely, ott voltál a szomszédban, ismerős vagy, ott leszel kántor orgonista meg kórusvezető, ennél jobb helyet, szebb helyet neked nem tudok adni.

Kénytelen voltam belenyugodni, elfogadni, és ezzel elbúcsúztunk egymástól. Másnap megkaptam a diszpozíciót: kinevezett celldömölki kántornak. Pár nap múlva már költözködtem is holmijaimmal együtt Celldömölkre. Ott külön kántorlakást kaptam a főtéren, ahol a templom áll. Egy szoba összkomfortos legénylakás-szerű. Abba szépen beköltöztem, elhelyezkedtem. Aztán két nap múlva ünnepeltük Úrnapiját. Akkor csütörtökön tartottuk ténylegesen. Ünnepi misét, körmenetet már nem lehetett tartani, de a délelőtti órákban lehetett misézni, ezen orgonáltam. Utána, úgy ahogy voltam, mivel hétköznapi volt – elmentem a celldömölki rendőrségre bejelentkezni. A bejelentkezés kifogástalanul sikerült. Megmondtam, hogy a személyi igazolványom elveszett. Hosszadalmas beszélgetés és telefonálás után – Kelety Géza névnek megvolt a kartotékja a belügyminisztériumban vagy hol – egy órán belül a celldömölki rendőrkapitányságon megkaptam a személyi igazolványomat. Fényképet vittem magammal, s minden rendben volt.

Mikor kijöttem az irodából, ahol intézték a dolgomat, összetalálkoztam azzal a bizonyos Kaposi rendőrpapáccsal, aki amikor lebuktam, akkor volt a bajuszos püspök. Tulajdonképpen ő juttatott börtönbe. Kaposi rögtön megismert.

– ..., Kelety úr! – urazott.

– Hát ön? Hogy került ide?

Megmondtam, hogy voltam Nemeskoltán és most idekerültem kántornak. Na de hát magának még büntetése van, magát mi körözzük, na várjon csak egy pillanatra. Bemegy az irodába, kihoz egy vastag könyvet, s megmutatja: sorszámmal ellátva 96 400 körözött rab volt ebben a kicsiny országban, ennek túlnyomó része természetesen politikai volt. Föllapozza a „K” betűt, „Kelety, Kelety” – tényleg nincs benn.

– Magát nem körözik?

– Hát – mondtam –, nekem már lejárt a büntetésem, megkaptam az egyharmadot, nyilván emiatt nem.

Nézegeti jobban azt a könyvet, pár oldallal előbb, „Kalety Géza Jenő, anyja neve, születési év stb.”

Egy sajtóhibán múltott, hogy megkaptam a személyit. Keletynél kerestek, de *Kalety* volt beírva, *Kaletyt* körözték, Keletyt nem. Ezért kaptam meg simán a személyi igazolványomat. És simán lebuktam, mert véletlenül összetalálkoztam egy perccel később az én ávósommal, Kaposival. Azt mondta, maradjak csak ott. Hálából, hogy a püspök megmentette a családját a forradalom alatt, a püspök egy kedves emberét – ez én voltam – ő is megmenti. Azzal rögtön telefonált Szombathelyre. Onnan kiküldtek egy autót, és másfél óra múlva már a szombathelyi börtönben találtam magamat, régi ismerősök, fegyőrök, parancsnokok stb. között. Ez volt Kaposi elvtárs úr *hálája* a püspöknek, hogy a családja megmenekült a forradalom alatt...

A börtönben mint régi ismerőst fogadtak, a parancsnok is a régi volt, az örök is mind visszataláltak. Ki tudja, hogy a forradalom alatt hol bujkáltak, de most már a régi rendszer működött ottan. Engem már ismertek, nem voltam „rossz fiú”, egész rendesen viselkedtek velem. Újdonság csak a rabok voltak, akik közül sajnos néhányat ismertem. Tele volt politikai fogollyal. Egy zárkában voltak a csövesek vagyis a közbüntényesek, az összes többi zárka 56-osokkal volt tele, akiket már tömegesen szedtek össze és vittek börtönbe, különböző vádak alapján. Aki bármilyen módon valahol részt vett a forradalomban, azt az új rendszer, illetve a visszaállított régi rendszer emberei feljelentették. Tömve volt a börtön, ugyanúgy, mint amikor először bejöttem. Viszont igen rendes társaság volt, a java az országnak. Egy zárkába kerültem dr. *Szendi László* apát úrral, aki a szombathelyi székesegyháznak volt a plébánosa. Valamilyen beszédet mondott a forradalom napjaiban, az elegendő volt arra, hogy őt is lecsukják. Egyébként nem volt benne semmi különös, csak méltatta a szabadságot. Előzetesen volt, egy zárkába dugtak bennünket. Ez bizony nekünk jól jött, mert így megfelelő társaságba kerültünk, és a többiek is mind rendes emberek voltak, akikkel összezártak bennünket. Voltak köztük egyszerű falusi emberek is, akik valamiben részt vettek. Nagyon rendes társaság volt, spicliktől sem kellett akkor még félni, mert túl új volt az egész begyűjtött társaság, úgyhogy egész tűrhetően éreztük magunkat. Az ÁVÓ akkor már a régi módszerrel és eszközökkel működött. Tehát volt ott testi fenytetés és fizikai erőszak, gumibottól kezdve minden az égvilágon. Nagyon kíméletlenül és gonoszul bántak az úgynevezett 56-osokkal, akik mind gazemberek voltak, hazaárulók, nemzetárulók stb, stb.

Közben én a börtönügyésszel, aki régi ember volt és régi ismerős, megbeszéltem, hogy nekem a büntetésem tulajdonképpen október 30-án lejárt, *megkaptam a harmadolást és legálisan is szabadultam volna* '56. okt. 30-án. Az ügyész közölte, hogy sajnos a harmadot eltörölték, legfeljebb negyed van a régiek számára, akik a forradalom előtt már börtönben voltak. Mindjárt be is adtuk a kérelmet, aláírta a börtönparancsnok és az ügyész is. Eszerint csak ezt, a harmad meg a negyed közti különbözetet kell kivárni, mintegy másfél hónapot.

Amikor ez letelt, hívatott a börtönügyész, és közölte velem, hogy visszautasították a negyed kérelmet, tekintettel arra, hogy az állam és az Egyház között megromlott a kapcsolat, és a viszony annyira rossz, hogy ilyen kérést nem teljesítenek.

* * *

Újabb hatvanöt napot kellett leülni, vagyis két hónapot, – mert annyi volt az egyharmad és az egynegyed közti különbség. Ezt Szombathelyen úgy gondolták, hogy várjuk ki. Ezután ismét felterjesztettek kegyelemre. Ezt újra elutasították...

Akkor azon meggondolás alapján, hogy talán túl sokszor találkozunk a nevemmel, – ha a szombathelyi börtönből elküldenek máshová, akkor talán nem lesz feltűnő, hogyha onnan kérem most már a nyolcad kedvezményt. Ez is néhány hónapot jelentett volna. Így egy szép őszi napon Szendi apát úrral bepakoltak egy rabomobilba. Mivel ez hátul nyitott, csak ponyvával volt betakarva, a biztonság kedvéért egymáshoz láncoltak bennünket a szokásos amerikai patent-bilincsel. Ennek az volt a nagyon kellemetlen tulajdonsága, hogy a legkisebb mozdulatra beljebb csukódott, azaz összébb záródott és egyre jobban szorította az ember csuklóját.

Délelőtt fél tízkor indultunk el kocsival. Egymás mellett ültünk a padon. Nemsokára az első mozdulatra beljebb pattant a patent-bilincs első foga. Azután rövidesen következett a másik fog, úgyhogy mire Márianosztrára értünk, teljesen dagadt volt mindkettőnk csuklója. Bizony ez egy szörnyű találmány. A szokásos ceremónia után mind a kettőnket egy zárkába vittek. Márianosztra óriási börtön. Valamikor pálos kolostor volt. Közvetlen hozzá csatlakozik a templom, és a templom mögött van körben a márianosztrai nagy börtön.

Öten kerültünk – mind papok – egy zárkába. A többiek mind ötvenhatosok voltak, kivéve *Kulcsár Istvánt*, aki már régi ismerősünk volt még a váci börtönből. Ő folytatta – úgy mint én – az előző büntetését. Különösképpen nem tettek sok különbséget, hogy ki ilyen, ki olyan. Zömmel ötvenhatos volt mindenki.

A bánásmód nagyon rossz volt! A koszt is gyenge. Mintha előlről kezdődtek volna a negyvennyolcas vagy az ötvenes állapotok a börtönben. Aztán egyre erőszakosabb vallatásokat hallottunk a raboktól. Ezek a régi módszerrel történtek. Kezdődtek a verések úgy, hogy megismételte a rendszer önmagát. Nekünk az volt a nagy vigaszunk, hogy öten papok együtt voltunk. Ezt nem valami figyelmességből vagy szeretetből csinálták, hanem

az irántunk való gyűlöletből, és főleg azért, hogy mi papok ne tudjuk a többi rabtársunkat „izgatni”, lázadásra buzdítani, vagy éppen lelki vigaszt adni...

Nagyon szép kilátás volt az ablakunkból a Börzsöny hegyeire. Hiszen Márianosztra a Börzsöny közepén van. Elég tűrhetően telt az idő, értelmes emberek között értelmes beszélgetésekkel. Közösén imádkoztunk, és egész nap beszélgettünk. Telt-múlt az idő, eljött a karácsony is. Még karácsony előtt fölterjesztettek az egynyolcadra, azaz a büntetésem egynyolcadának elengedésére. 1958. január 9-én lehívtak a parancsnokságra, ahol közölték velem, hogy az állam és Egyház közötti rossz viszony miatt az egynyolcadot is megtagadják...

Tudomásul vettem. Aláírtam, és visszakísértek a zárkába. Ez volt tehát január 9-én. Január 12-én délelőtt ismét lehívtak. Azt hittem, hogy újabb formaság van még az előző visszautasítással kapcsolatban. A parancsnokságon a tiszt felolvasta a Belügy- vagy az Igazságügy-minisztérium, vagy az Elnöki Tanács Elnöksége Elnökének – már nem emlékszem, hogy kinek – a leiratát, miszerint: „Elnöki amnesztia alapján Kelety Géza minden további büntetése elengedve”. Már csak két és fél hónapom volt hátra, de a szövegben az volt, hogy a hátralevő négy hónapot elengedjük. Tehát – valakinek a merő jóindulatából – másfél hónapig utazgatott Budapestről a néhány tíz kilométerre levő Márianosztrára az én papírom.

Hát ez derült égből villámcsapás, illetve szomorú égből fénysugár, napsugár volt. Vissza már nem engedtek a zárkába. Ez is régi börtönszokás. A zárkában összeszedték az apró holmimat, azután átöltözve szélnek eresztettek.

Mivel a celldömölki rendőrségről nyáron vittek el, éppen csak zakó meg nadrág volt rajtam. Kabát, ilyesmi nem, egyéb holmim is alig volt jóformán, hát így igen nyáriasan mentem ki az állomásra. Messziről látszott, hogy most szabadult rab vagyok. De hát ez mind nem volt érdekes. Vonaton Budapestre utaztam. A pályaudvartól hazáig autóbusszon mentem. Este valamikor hat-hét óra tájt becsöngettem édesanyámhoz. El lehet gondolni, hogy milyen szerető fogadtatásban részesültem. Mert számára is meglepetés volt mindez, akárcsak még reggel az én számomra. Hát ezzel végződött börtönéletem. És ez volt papi életem első tíz esztendeje is...

* * *

A történetemnek itt vége szakad. Az életem ugyan folytatódik, s amikor most az utolsó sorokat írom, már ötvenedik papi évemet töltöm. Néhány hónap múlva aranymisém lesz. Segítsen meg a jó Isten, hogy ezt megérjem. Mert nagyon súlyos, tulajdonképpen halálos beteg vagyok, de talán megadja a jó Isten azt a néhány hónapot, hogy megérjem életem második legszebb napját, az aranymisét, ötvenedik évfordulóját papi életemnek. Hogy az elmúlt harminc-negyven évben mi minden történt, az többkötetes regény lenne. A szereplők nagy része ma is él, és már nem olyan világ volt '58 után, mint előtte. Magyarországon a történelem új szakasza kezdődött, amit a véres leszámolás, 1960-tól '74-ig soha nem látott méretű, rafinált egyházüldözés, majd a gulyáskommunizmus hamis illúziója töltött ki. Közben megváltozott a világ. Megváltozott Magyarország, megváltoztak az emberek. Megváltozott az Egyház, hiszen zsinat volt. A II. Vatikáni zsinat sok változást hozott az Egyház életében, persze nem a dogmák, hittételek változtatásában, mert azok örök érvényűek.

És megváltoztam én is sok mindenben.

De egy dologban nem...

A minap került a kezembe egy levél, amelyet most 1996 szeptemberében írt egyik itteni fiam a barátjának, aki szintén innen indult cisztercinek.

„...Ciszterci pedig azért szeretnék lenni, mert láttam egy példát, ami nagyon megtetszett, és én is „szeretetből akarok élni...”